

సర్వ స్వామ్యములు
గ్రంథకర్త వి

ప్రథమ ముద్రణము ప్రతులు ౧౦,౦౦౦
వెల రు ౪-౦-౦

అంధ్ర గ్రంథాలయ ముద్రాశాల
బె జ వ డ

స వ రణ లు

అ వ తా రి క లో

పుట ౨౪ — పంక్తి ౨౪ 'హాతురు బిడ్డయైన రామకృష్ణ పృసాదు' అని యున్నది.

'శివరామకృష్ణ పృసాదు' అని యుండవలయు.

పుట ౨౯ పంక్తి ౧౯ 'యార్లగడ్డ శివరామకృష్ణ పృసాదు' అని యున్నది.

'శివరామ పృసాదు' అని యుండవలయును.

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
2	4	సత్వ	సత్వ
౯	3	వోని	పోని

అ స లు గ్రంథము లో

పుట ౫౯ పంక్తి ౧౧ 'చంచూకృతవారణాత్తరిపుశుష్కండు' అని యున్నది.

'చంచూకలి తానిలాగ్నివిధుతార్యు' అని యుండవలయును.

పుట ౧౦3 పంక్తి ౮ 'బదునేడుదినములాపగిది కట్టె' అని యున్నది.

'నిరుపదినాల్గు నాల్గైట్ల కట్టె' అని యుండవలయును.

పుట ౧౧౦ పంక్తి ౧౫ 'దేవగురుక్ దన' అని యున్నది.

'దేవగురుక్ దనంతట' అని యుండవలయును.

పుట ౨౯౮ 'రెండవ పంక్తిలోఁ జీవరంగల 'తనర' మూడవ పంక్తి 'మొదలు.

వేగవతి వృత్తములో 'రెండవ నాల్గవ చరణముల మొదట నున్న 'జ్యో' 'సం' లు మొదటి మూ. డవ చరణముల తుది యక్షరములు.

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
3	5	చేరువ జేరంగ	చేరువ జీరంగ
2	౧	పొత్తికల	పొత్తుకల
౮	౪	కట్టడి	కట్టిడి
౧3	౧౮	టిరుల్	టిరులన్
౧౬	౧౪	యాననంబు	యాననంబు
3౬	౧3	శస్య	శస్స
౪౧	౨2	శ్రీ	శ్రీ
౫2	౧౨	లెన్ను	లెన్ను
౬౨	3	మంత్రకృష్ణకా	మంత్రకృష్ణకా

పుట.	పంక్తి.	తప్ప.	ఒప్పు.
౮౨	౧౬	బుధిఁ దర్కము	బుధి ! తర్కము
౮౬	౧౨	బగుక్	ఒనక్
౧౦౦	౮	నడలెను	నడలెను
౧౦౧	౧౧	జెప్పుచుందు	జెప్పుచుందు)
౧౦౫	౧౮	టాడంబరములో	లాడంబరములో
౧౧౨	౧౮	జూచెను	జూచెను
౧౧౪	౧౦	గోరణమున	గోరణమున
౧౧౫	౫	శతీరి	శీరి
౧౪౮	౮	లహోవిప్తలక్	లహర్విప్తలక్
౧౫౯	౬	మాచలుక్	నంచలుక్
౨౦౮	౨౩	కథానకలంబును	కథానకలత్వము
౨౧౬	౧౪	స్థానావ	స్థానవ
౨౧౯	౯	మొక్క	మొక్క
౨౨౨	౨౦	మచేరులది	వసంతులది
౨౨౭	౧౭	నొప్రతిబింబ	నొప్రతిబింబ
౨౩౦	౨౧	ఒకచేత పంచ	ఒకచేతఁ బంచ
౨౪౧	౧౦	లిప్తబలిప్త	లిప్త లిప్త
౨౫౯	౬	ఁజెలఁగెడు	సాగెడు
౨౬౪	౭	మడిచేత	ఎడమచే
౨౭౫	౨౫	మేనత్తను	మేనత్తను
౩౦౪	౩	నవ్వుతల్లి	నవ్వుచుల్లి
౩౦౮	౭	నిలు	నిల్లు
౩౨౬	౧౮	భేళ	బీళ
౩౩౬	౬	వశిష్టుని	వశిష్టుని
౩౩౯	౨	వరింతో	వరింతో
౩౬౧	౧౮	నలము కమ్మ	నలముఁ గమ్మని
౩౬౩	౧౫	గాధ	గాధ
౩౬౫	౧౦	మార్పు కోర్కి	మార్పుఁగోర్కి
౩౬౬	౨౬	దూపంబుల	ధూపంబుల
౩౬౭	౧౫	మంజిసా	మంజిసా
౩౬౯	౩	డొక	దొక
	౧౫		రామసర్ప
	౧౭	నీమప్రసార	సమప్రసార
౩౭౦	౬	జల : నీరేతో	జలనీరేతో

శ్రీ మద్రామాయణ కల్ప వృక్షము

- అవతారిక

శా. శ్రీమంజూషిక భక్తరక్షణకళాశ్రీచుంచు వానందవ
 శ్రీమంజూప్రసవంబుఁ జిగ్గనప్రాలేయాంశువున్ మోక్షల
 క్షీమాణిక్యవినూత్న మేఖల కటాక్షీ భూతనీహారకు
 శ్రీమంతంబయి పొల్చు వెల్లు నొకఁ డే సేవింతు విశ్వేశ్వరా !

శా. కైలాసాచలసానువాసము వృషస్కంధాగ్రసంస్థాయి త
 త్రాప్తాలేయాచలకన్యకాకుచతటీపర్యంకనిద్రాగతం
 బాలోలాగ్రజటాధునీఘటితనాకౌకస్సరిత్కంబు దే
 హాలంకారితలేలిహాసము వెలుం గర్చింతు విశ్వేశ్వరా !

సీ. పంచభూతములు దివాకరుండును నిశా
 కరుఁడు నీ తను సప్తకంబయేని
 యీ శరీరంబు నీదే! కన్నువిప్పటఁ
 గన్న మూయుట నీవు కలుగ వెట్లు?
 ఏతదధిష్ఠాత యెవ్వఁడో యజమానుఁ
 డనిన నీ యష్టమతనువు వాడు
 కెరలి న న్నేమి మిగిల్చితి నా సామి !
 బిట్టు నే నన్న దభిజ్ఞ గాక!
 స్వామి ! నీదు పారమ్యంబుఁ బడయజాల
 దఖిలవిశ్వంబుఁ దాను నీ వయ్యుఁగూడ
 హరిహరబ్రహ్మమయ మయి యర్థచంద్ర
 చూడము వెలుంగును నొసంటఁ జూడ లేక

ఉ. పాపు నెఱుంగు బ్రహ్మ సగపాలును మాత్రమెఱుంగుఁ బౌర్వతీ
దేవియు నీవెఱుంగుదువు తెల్లము రామమహత్తు కృత్స్న మా
దేవున కేను నీ యనుమతింబడి నంకిత మిత్తు జానకీ
దేవిమనోహరుండు రఘుదేవుని సాధుకథాప్రపంచమున్

నీ. మఱల నిదేల రామాయణం బన్నచో
నీ ప్రపంచక మెల్ల నెల్లవేళఁ
దినుచున్నయన్నమే తినుచున్న దిన్నాళ్లు
తనరుచి బ్రదుకులు తనవి గాన
చేసిన సంసారమే సేయుచున్నది
తనదైన యనుభూతి తనదిగాన
తలఁచిన రామునే తలఁచెడ నేనును
నా భక్తిరచనలు నావిగాన
కవి ప్రతిభలోన నుండును గావ్యగత శ
తాంశములయందుఁ దొంబడియైన పాళ్ళు
ప్రాగ్విపశ్చిన్నతంబున రసము వేయి
రెట్లు గొప్పది నవకథాదృతిని మించి

ఉ. జాగ్రదవస్థ నేమి యన స్వప్నసుషుప్తులఁగూడ రామ నా
మగ్రహణంబె నా వయిన మానసజిహ్వలు సేయుఁ దత్కథా
ప్రగ్రహకృష్టిసంశ్లేషధురావశమై చను మన్మనోఽశ్వ మో
యుగ్రుడ! నీవ సారథివ! యూనుము పగ్గముల్ గరంబులన్

ఉ. వ్రాసిన రామచంద్రకథ వ్రాసితివం చనిపించుకో వృథా
యాసముగాక కట్టుకత లైహికమా? పరమా? యటంచుఁ దాఁ
జేసిన తండ్రియాజ్ఞయును జీవునివేదన రెండు నేకమై
నా సకలోహవైభవసనాథము నాథకథన్ రచించెదన్

శా. ఆ నాతండ్రి యనన్ దధీచి శిబి కర్ణాదుల్ పునారూపనం.
స్థానం బందిన కర్మయోగి సితచంద్రప్రౌఢకాంతిచ్ఛటా
స్థానం బాడిన స్వచ్ఛలింగమయు నిన్ సాధించి మా నందమున్
లోనన్ నిల్విన భక్తరాజు సుజనశ్లోకుం దుదారుం డొగిన్

సీ. నకనకలాడునట్టి కడుపులక వచ్చి
 త్రేచుచుఁ బోయెడు తెరువరులును
 చినిగిన గుడ్డలఁ జనుదెంచి నూతన
 పరిధానములఁ దాల్చి యరుగు జనులు
 పరిదీనవదనులై యరుదెంచి యుత్సాహ
 కృతమందహాసులై యేగువారు
 సందేహభాజనాస్యములతోవచ్చి యా
 శ్చర్యసూచిముఖాలఁ జనెడువారుఁ
 బాలుతు రన్నాతురులు యాచకులును నిత్య
 కలితబహుళకార్యాంతరాగతులు విశ్వ
 నాథవంశాబ్ధిశశి శోభనాదియింట
 నిరులు వదలి వెల్తురులు గొం చేగునట్లు

తా. తప్తాఘ్రో బహుసోమపీఠిపరిభు క్తక్లిష్టసోముం బలకా
 సప్తాశ్వద్యుతి శోభనాది వినయాంచద్వంశపారంపరీ
 ప్రాప్తంబై చను క్షేత్ర మర్థిజనలిప్సాపూర్తి వెచ్చించి ని
 ర్లప్తుండుం బలె బాల్యే యాచకముఖాలీధార్తినిర్యాతనకా

ఉ. దూసిన స్వర్ద్రువై మిగులు దోవతి యొక్కఁడుఁ దాల్చి పోవఁగా
 గోనఁగి పూర్వ మాశ్రితుఁడు గోచి యొకండు ధరించి వచ్చి సా
 మీ! సారవోయి కప్పికొన నేనియు లేదన; శోభనాది ని
 స్త్రాసకుఁ డంగవస్త్రమును దాలించి దోవతి నిచ్చె నెట్టిఁడో!

గీ. అట్టి తండ్రికి బరమభక్తాగ్రగణ్యుఁ
 డైన పుత్రుఁడ నేను రామాయణంబు
 నీకుఁ దండ్రికి భేదంబు లేక యున్న
 పరమనిశ్చలబుద్ధి నర్పణముసేతు

గీ. నప్తసంతానములలోఁ బ్రశస్తి గాంచి
 ఖలము గాకుండునది ధాత్రిగృతి యటన్న
 నట్టి కృతిశతనిర్మాతనై న బిడ్డఁ
 బడసె నా తండ్రి కృతిలోకపారిషదుడు

గీ. అతని యాస్తిక్య మింతని యనఁగఁ గలదె?

లేదనిన యూహ పుట్టని సాధునకును

నట్టి తండ్రికిఁ బుత్తుల మైనయట్టి

మువ్వరము సర్వథా తండ్రిమూర్తి మేము

ఉ. తమ్ములు రామచంద్రునకుఁ దమ్ములు నూహ యెఱింగి చేయఁగాఁ

దమ్ములు ధర్మరాజునకుఁ దమ్ములు చెప్పినయట్లు సేయ నా

తమ్ములు నట్టి రండుఁ జనతమ్ముఁడు సన్మతి రామమూర్తి చి

త్తమ్మున నేను వాని కొక్కడై వముగాఁ గనిసింతు నెంతయున్

ఉ. పండితకీర్తనీయుఁ డిరుబాసల దిట్టి రసజ్ఞుఁడూళి మా

రెండవవాఁడు సన్మతిఘరీణకవిత్వకళాగ్రామకూర్తికే

యుండును వేంకటేశ్వరు లహా! మఱి నా కవనం బిట్లె ధీ

శౌండుఁడు తత్పరీక్షఁ బడి సంకునఁ బోసిన తీర్థమై చనున్

క. గణనాఘండు గురునాథుఁడు

మునికిని యజ్ఞకును బోలె మొగి నాకును నా

యనుజుం డగు నాతని వ్రా

సినవాల్ క్రొమ్ముత్తియముల శిల్పము సేతల్

చ. తిరుపతివేంకటేశ్వరులు దేశముఁ గైతయు గ్రుచ్చియెత్త బం

దరుపుర మాంగ్లపుం జదువునం జని వారలలోన వేంకటే

శ్వరగురురాజమాళి పదసంజనిత త్రిదివాపగాసుధా

ర్పురముల మున్కలాడు ఘనంగతి సత్కవి నై మెలంగుచున్

చ. తన యెద యెల్ల మెత్తన కృతప్రతిపద్యము నంతకంటె మె

త్తన తన శిష్యులన్న నెడదం గల ప్రేముడి చెప్పలేని మె

త్తన యయి శత్రుపర్వతశతారము సత్కవి చెల్లపిల్ల వేం

కన గురువంచుఁ జెప్పికొనఁగా నది గొప్ప తెలుంగునాఁడునన్

సీ. శిష్యవాత్సల్యంబు చెలువుదీర్చిన మూర్తి

కాకవికంఠంబు కత్తికోత

యెడఁద మెత్తదనంబు విడిచిచేసిన చోటు

వ్యర్థవాదములకు నగ్గిపిడుగు

భాషానుభవపరీపాకస్వరూపంబు
 నీరసవాదికన్నీటిముంపు
 పరమనిర్భీకుండు పరమసత్యవ్రతా
 చారుండును సత్సంగరుండు
 సమభిగమ్యత్య మప్రథమ్యత్య మొప్ప
 వఱలు నట్టి చెల్ల పితౄన్వవాయశశికిఁ
 బరమ మస్మదుపజ్ఞమా భవ్యస్మప్తిఁ
 దేర్చు ప్రథమమూర్తికిని జోదిల్గు పెట్టి

మ. అల నన్నయ్యకులేడు తిక్కనకు లేదా భోగ మస్మాదృశం
 డలఘుస్వాదురసావతారధిషణాహంకారసంభారదో
 హలబ్రాహ్మీమయమూర్తి శిష్యుడయినాఁ డన్నట్టి దా వ్యోమపే
 శలచాంద్రీమృదుకీర్తి చెల్ల పితౄన్వమి కున్నట్లుగ

చ. తన మృదుజిహ్వపై రవలు దాల్చిన నూగు నిగారపుం జిగుల్
 చను కవితాసతిఁ విడచి సాధుమహాహవశీలుండౌ మహా
 త్ముని యసిలేనిసేనఁ బడి పోయెడునానిఁ గొడాలి యాంజనే
 యుని మును నాకు జంటకవియుఁ బ్రియమిత్రము సంస్మరించుచు

క. ఆతఁడు నేనే కాదిది
 మా తండ్రులు కూడఁ జెలులు మఱి యాతనితో
 నాతో సాగిన కావ్యము
 రీతి య దుండెడిది మధుర్గురీభమరినుతో

ఉ. ఆతఁడె తోడు కల్గినను నచ్చముగాఁ గలకండ లచ్చులుం
 బోతలుపోసి యుండెదము పోతనగారి విధాన; దీప్తితా
 లాతమువోలె సుంతయు విలంబన మోర్వదు నిత్యవేగి నా
 చేతము శబ్ద మేరుటకుఁ జిన్నము నిల్వదు భావతీవ్రత

సీ. కఠిన స్తనోపరిగ్రవేయమణికాంతి
 కర్ణతాటంకంబు గాడిపఱుప
 క్రమనితంబౌగ్రకాంచికింకిణులతోఁ
 గరకంకణధ్వనుల్ కలతఁ బూన

మాళిక పృథ్వీశాంకమాలాతపములపై
 ఫాలసలీజ్యోతి పాటువెట్టఁ
 దత్కాలవిచలితాధరహాసమాధుర్య
 మాతృప్రసన్నత సగడుపటువ

పాలితానోన్యలంఘనస్పర్శములును
 జాలితానోన్యసౌందర్యసరసములును
 నైన పలుకుల కూడిక యనఁగ నొప్పు
 శారదామూర్తి నా యెడఁ జాలు గాక

క. సన్నయ్యయుఁ దిక్కన్నయు

న న్నావేళించిరి పరిణాహమనస్సం

ఛన్నత వారలు పోయిన

తెన్నున మెఱుంగులను దీర్చి దిద్దుచుఁ బోదుక

ఉ. అంతయొ యింతయో తెలిసినట్టి విమర్శకులైన కావ్యసి
 ధ్ధాంతుల యొత్తిడింబడి మహాకవి నాఁగటిచాలు దీర్చుఁ గా
 లాంతరకీర్తివృష్టిగతమై చను లాభము నెంచుచున్ లలా
 టంతపరూషచింతననటన్మధుభారతినన్యధారణి

వ. ఈదృశంబుగ మహాకావ్యరచనాప్రసూనవనబంధరాయమాణచిత్తం
 డనై సర్వధర్మమూలబీజంబుగ నవిచ్ఛిన్నసంప్రదాయార్థి నై

సీ. ఋషివంటి సన్నయ్య రెండవ వాల్మీకి

తిక్కన్న శిల్పపుఁ దెనుగుతోట

యెఱుఱున్న సర్వమార్గేచ్ఛావిధాత్పండు

పోతన్న తెలుఁగుల పుణ్యపేటి

శ్రీనాథుడు రసప్రసిద్ధధారాధుని

కృష్ణరాయఁ డనన్యకృత్రిప్రబంధ

పెద్దన్న వడపోత పెట్టి నిక్షురసంబు

రామకృష్ణుడు సురారామగజము

ఒకడు నాచనసోమన్న యుక్కి-వుండు
చెటిపి పదిసార్లు తిరుగ వ్రాసినను మొక్క-
హోని యీ యాంధ్రకవిలోకమూర్ధమణుల
మద్దురుస్థానములుగ నమస్కరించి

ఆ. భాసకాళిదాస భవభూతి దిక్షాగు
లకుఁ బ్రశస్తవాగ్నిలక్షణుండు ము
రారిభట్టనకును రామకథాభాష్య
కారులకును మోక్షుకై ఘటించి

ఆ. అచ్చమైన యమృత మమరులు త్రావినా
రోయి! దాని కే నసూయపడను
పరమమానియైన వాల్మీకికృతరామ
సత్కథాసుధారసంఘు ద్రావి

ఆ. సర్వకావ్యవాక్కు జనియించె నే మాని
వదన సీమనుండి వానిదెలఱు
సర్వశిల్పభూమి సర్వలక్షణలక్ష్మ్య
నవవిధాతృభూతు నాకుజాతు

శా. ఈ సంసార మిదెన్ని జన్మలకు నేనీ మానివాల్మీకి భా
షాసంక్రాంతఋణంబు దీర్చంగలదా? సత్కావ్యనిర్మాణరే
ఖాసామగ్రి ఋణంబు దీర్చంగలదా? కాకుత్స్థుడౌ స్వామిగా
ధానంపన్నము భక్తి దీర్చినను ద్వైతాద్వైతమార్గంబులన్

గీ. ఒక్క వాల్మీకి కాక వేటొక్కడెవడు
సుకవిశబ్దవాచ్యుం డింక గుకవినిండ
యప్రశస్తపథంబుగా నవుటఁ జేసి
మునిఋణము దీర్చ నీ కావ్యమును రచింతు

వ. బాలకాండమ్ము పూర్తిజేసి యయోధ్య మొదలువెట్టి గ్రంథ
ప్రకటనగతవిషణ్ణ చేతస్కుండనై యలసుండనై యుండ

సీ. చిటునవ్వు నవ్వెనా! చిన్నారి ముత్యాలు
 ప్రోవులు ప్రోవులు పోసినట్లు
 కనులెత్తి చూచెనా! కప్రంపుఁ జిటుపొడు
 లుప్పని తీగగా నూచినట్లు
 ఒకయింత నడచెనా! యొగి ఢిల్లిభోగాల
 రాశి లాభము కొలపోసినట్లు
 పన్నెత్తి యాడెనా! ప్రభుల విస్మృతి పడ్డ
 సాధుభావము బారసాచినట్లు
 మంజులవినీతవేషుఁడు మధురమూర్తి
 యార్ద్రభావుఁడు కుదిమట్ట మైన బొమ్మ
 బాలరాఘవునలెఁ బితృవాక్యపాల
 నానినీషామనీషాననాతనుండు

వ. అయిన శ్రీ వాసిరెడ్డి రాజారామగోపాలకృష్ణమహేశ్వరప్రసా
 దుఁడు ముక్త్యాలయనరాజు నైవస్వతమన్వంతరమున నీ కలి
 యగం బైదువేల నలుబదినాలుగు గడచిన స్వభాసు విజయదశమి
 నాఁడు నన్నుఁ బిలిపించి తన యుద్యోగులచేత నా 'నర్తనశాల'
 యాడించి సత్కరించి

గీ. ఎవఁడు ఋత్విక్కు సాగస్వతేష్ఠియందు
 దనకుఁ జిటునూమిళాబిచంద్రునిచేత
 సాధు శివరామకృష్ణప్రసాదుచేత
 బితకు నడిగింప నిద్ది యంకితము సేయ

క. రామాయణమ్ము వ్రాయు న
 సామాన్యపుంగవనశక్తి సమకూరునో లే
 దో మత్పుత్రుని కనియెడు
 నే మాత్రపుశంకలేక యెపుడో నేను

గీ. పద్యములు గిల్లువేళ నర్పణముచేసె
 నీ మహాకృతి నా తండ్రి యీశ్వరునకు
 నంటి; మచ్చిష్యుఁ డాతఁ డెట్లచ్చువడుట
 యిది యనియె నాదు సామంత మెఱిగియుంట

- వ. నై శంపాయనుండు భారతంబు జన మేజయునకుఁ జెప్పినట్లు చెప్ప
వచ్చు వారి కోర్కెయుఁ దీరు నన, సరేయంటి, నంత మీరేమి
కోరెద రని యడుగ
- క. నేను మనస్సన్యాసిని
నే నిది యిమ్మంచు నడుగ నెవ్వరి నెపుడు
దానెది యేనియుఁ బ్రాప్త
మైనన్ వలదంచుఁజెప్ప నంతియగాకన్
- వ. మీ రేడుకాండమ్ము లచ్చువేయించి యిచ్చెడుపొత్తమ్ములు నీ
కాలమ్మున సాత్తే యని
- క. కృతిచే సమాత్తమగుఁ గీ
రితి స్వర్గద మంతె; నే వరింపను స్వర్గం
బతిరూక్షచింతనాగ
శిత తేజము శివుఁడు నన్నుఁ జెందెడుగాతన్
- ఆ. ఏను గోరనట్టి యీ స్వర్గఫలమింత
పారువోవ నేల? వాసిరెడ్డి
వంశస్థపతిమణికి ఫలియించుఁ గావుత
ప్రాభవంబు స్వర్గఫలమటంచు
- సీ. యువరాజు వచ్చి రాజ్యోదంతములు చెప్ప
నూకొట్టు మాత్రమే యుర్వినేత
దీక్ష సద్గ్రంథకాలక్షేప మొనరించు
నింత మాత్రమె లోకవృత్తశీలి
చరణంబు కదుపని సౌధైకదేశభా
గనివాసమాత్రమే గ్రామవాసి
తనపేరఁ గొడుకుచేత నొనర్పబడు పుణ్య
కర్మలు వినుమాత్ర కార్యకారి
యగుచు రాజరియైన ముక్త్యల వృద్ధ
రాజు శ్రీచంద్రమహాశిష్యరప్రసాద
పర్యధిష్ఠితసాధ్వాగభాగమేగి
తద్ధరాపతి యభివాంఛితంబుగాఁగ

వ. వారి వంశంబు వక్కాణించెద

సీ. ప్రాజ్యంధ్రరాజ్యేందిరావీరనారాయ
ణుండు వేమారెడ్డి నిండుసభను
దొర వాసిరెడ్డి య్ బిరుదవైభవ మండె
దళవాయి యొకడు సదాశివాఖ్యుఁ
డా వాసిరెడ్డి వంశాభిఖ్య యయ్యె దా
నందు శ్రీగిరిమల్లికార్జునాఖ్యుఁ
డగు బాలుఁ డొక్క బ్రాహ్మణిచేత రక్షింపఁ
బడె నరికృతనిశావధమునందుఁ
జెలఁగి నూతక్కిలోన వేంచేసియున్న
స్వామి ముక్తిశ్వరుని దయావర్ణతుం డ
తండు తన వంశమెల్ల నస్తంగతంబ
యయ్యుఁ జలవలు పలనలై యతిశయించె

గీ. పైని వీరవనీఁ డన్న ప్రభువు నంది
గామ తనరాజధానిగా ఘనతఁగాంచె
మూఁడు శాఖలకును దాన మూలపురుషుఁ
డయ్యె వీరవనీఁడు మహాపురుషుఁడు

వ. ఆధరాజానికి రాఘవరామచంద్రమౌళిభూపతులు ముగురుపుత్రులు;
రాఘవభూపతి మాగల్లురాజు, రామభూపతి రాఘవపురాధిపతి;
చంద్రమౌళి చింతలపాటినేత; చంద్రమౌళిభూపతి ముక్త్యాల
తేండ్రకు మొదలిరాజు

ఆ. ముగురు పుత్రులకును మూఁడురాజ్యములు
చేసి యిచ్చె నెంత చేవగలఁడొ
వీరవనితకీర్తి వీరవనీఁ డన
వాసిరెడ్డికంటె వాసిరెడ్డి

ఉ. వీరవనీని ధర్మనతిపేరు భవాని; భవానిరాణిగ
రోభిరుపదంబు నెంతచలువో? పులువోయిన యచ్చవెల్లులై
తీరిచి పంచపంచసితదిక్కులఁ జిక్కని రత్న కాంతిమా
లారుచిరప్రభాఖను లిలాపతు లెందఱో ధర్మ మూనఁగన్

వ. ఆ భవానీవీరవనీండ్ల సంతానమున రెండవవాడైన రామభూపతికి
వీరవనీండు రాఘవయ్య చినపద్మనాభయ్య చంద్రమాళి రామలింగ
గన్న నరసన్న యని యార్వరు పుత్రులు, వారిలో జ్యేష్ఠుడైన
వీరవనీనికి సూరన్నయు, సూరన్నకు జిననరసన్న, చినరామలింగన్న
యుఁ బుత్రులు. వీరందఱు కొలది కాలము రాజ్యపాలనము జేసి
దివంగతులైరి. ఆ రామధాత్రీవరుని తక్కినపుత్రులు నిష్పుత్రులు,
వారిలో మూడవవాడైన చినపద్మనాభయ్య

ఆ. ఏనుఁగంతపులిని నెగిరెడుదానిని
గత్తితోడ రెండుగాఁగ నఱకె
శౌర్యమునకుఁ బాదుషా లోభపడి మది
నతని నధికవిభవయుతునిజేసి

వ. ధంకానగారాలు డౌలతు లులుగోజజోడుమషాళ్ళు సురియపిళ్ళు
బిరుదు లిచ్చి పెనుగంచిప్రోలు; బేతవోలు; తిప్పనంతరావూరు;
కూచిపూడి; రాయపూడి పరగణాలమీఁద రాచరికంబుఁ జెల్లింప
నాజ్ఞయిడి పంపె

ఆ. చింతపల్లికోట చినపద్మనాభ భూ
జానికట్టె నోలి శౌర్యమాలి
యతనిపేరు వినినయంతన శాత్రవ
ప్రతతి చెడియెఁ దూలి బైసి మాలి

వ. ఆయన మూలపురుషుడైన వీరవనీని పెద్ద సంతానమైన రాఘ
వయ్య రెండవమనుమని బుచ్చిరాఘవయ్యను దత్తతగొనియె. ఆయ
నకుఁ బుత్రులు లేరు. ఈరాజ్యమును రాఘవభూజాని మూడవ
మనుమడు నాగన్నయు చంద్రమాళి భూపతి రెండవమనుమడు
లక్ష్మీపత్యపరనాముఁ డచ్చన్నయుఁ జేతినగము పంచుకొనిరి.

గీ. మూలపురుషునకుఁ జ్యేష్ఠపుత్రకుండు
కండగి మాగల్లురాజు రాఘవనృపుండు
రాజ్యపాలన మాతేండ్లు ప్రాజ్యరాజ్య
లక్ష్మీ పులకింపఁ జేసి యిలన్ ద్యజించె

ఉ. శ్రీపతికిఁ గనూభవుఁ డశేషజగత్ప్రభవుండు బ్రహ్మయ
ట్లా పెదపద్మనాభనృపుఁ డయ్యెను బుత్తుఁడు రాఘవాఖ్యథా
శ్రీపతిమాళి కా కొడుకు తేకువ నిర్వదిరెండువత్సరాల్
ప్రాపితశాంతియై చన భరాసతి యేలె బలారి వోలికన్

వ. ఆ పెదపద్మనాభనృపతి కాగురు కొడుకులు, పెద్దవాఁడు చంద్ర
మాళి చిననాఁడె స్వర్ణతుండయ్యె. రెండవవాఁడు బుచ్చిరాఘ
వయ్య, రాఘవపురరాజ్యవంశీయుఁడు చిన పద్మనాభనృపతికి దత్తు
పోయె. నాల్గవకొడుకు రామభూపతి. ఈయనకుఁ బన్మభూపతి, వీర
భూపతి యను నిద్దఱు కుమారులు; అయిదవపుత్రుండు లక్ష్మీపతికి
వెంకటరామన పద్మన రామలింగయ్య రాజలింగయ్య లను నల్లరు
కుమారులు; వీరిలో వేంకటరామన్నకుఁ గోదండరామన, యచ్చన
యని యిద్దఱు తనూభవులు. రామలింగయ్యకు బుచ్చిరాఘవయ్య
నరసయ్య రామయ్య లను ముగ్గురు కులదీపకులు. ఈ బుచ్చిరాఘ
వయ్యకుఁ గోదండరామలింగయ్య, జగ్గయ్యలు పుత్రికులు. రాజ
లింగభాత్రీపతికి బద్మన్న పాపన్న చల్లన్నలు కుమారులు; వీరిలో,
బాపన్నకుఁ గోటయ్య సంతానము. ఆఱవవాఁడైన బుచ్చన్న
సంతులేని వాఁడాయెను

ఉ. మూడవవాఁడు నాగనవిభుండు ప్రభూతవిభూతిశాలియై
యాడినమాటకుఁ గొణిదెడైనను దాటక వేటకైనను
గూడిన ప్రాణిహింస నొనఁగూర్చక తేర్పకయుండ కుండఁగా
వేడిన యాచకాలి బృథివీపరిపాలన మాచరించుచున్

క. కొని రాఘవపురమందున
తన సగపా లతఁడు సముదితస్వఃకాంతా
నినదితవీణావాదన
పనితయశోరేఖుఁ డగుచుఁ బ్రజఁ బాలించెన్

వ. ఈయన సంతానము ముగ్గురు. పెద్దవాఁడు రామన్న రాజయ్య,
ఆయన తమ్ములు జగ్గభూపతియు నాయుడమ్మ యను వేంకటాద్రియు.

శా. ఆ జగ్గయ్య పరాక్రమంబున దిగంతానేకపాభీలుండై
యాజానేయముపైని ఢిల్లిఁ జని శౌర్యప్రజ్వలుండై ప్రజల్
జేజేవెట్టగఁ బాదుమా ప్రియపడక జేకొంచు సాహస్రికా
భ్రాజన్మన్మబుదారి కీర్తినికమాభ్రస్రతసీపద్ముండై

ఆ. సవ్యసాచి ధర్మజాతుని సౌమిత్రి
రామచంద్రువోలే రామన్మపుని
జగ్గశౌరి సేవ నలుపుచుఁ దగెఁ బ్రజ
కనులయందుఁ బచ్చకప్పరముగ

క. ఈతఁ డకాలమృతిం గన
నేతాదృశశౌర్యశూలి యిది శూలంబై
భ్రాతృస్నేహపయోనిధి
చేతోగతి రామన్మపతి చింతావశుండై

వ. పందొమ్మిదేఁడ్లు రాజ్యమ్ముచేసి దివంగతుండయ్యె; నీరాజునకు
పాపయ్య యనియెడి నాగన్న కొడుకు; ఈ రామధాత్రీవతి రెండవ
తమ్ముడు నాయుడమ్మకుఁ జంద్రమాళి యను రాజు పుత్రుకుండు.
వీరిద్దఱుఁ జన్నపాండ్రగుట జగ్గశౌరి కచ్చమాంబాదేవివలనఁ గలిగిన
సంతానము వేంకటాద్రినాయుడు రాజ్యమ్ముఁ దాను గ్రహించి వారు
పెద్దవారైన తగువాతఁడూడ వారి కీయక తానే పాలించె

మ. ఇది యన్యాయముగాఁ గనంబడునుగానీ వేంకటాద్రిశ్వరుం
డుదయాస్తాచల సేతుశీతనగమధ్యోర్విలసత్కీర్తియై
యదిరా! ముప్పది నాలుగేండ్లవనిఁ గళ్యాణాద్రిగాఁ జేసెఁ దాఁ
ద్రదశేషుండయి హేమకుండలులు ధాత్రీదేవతల్ వేల్పులై

వ. ఆయన మన్నెనుల్తాను; నెలకు మూడువేల మన్మబుదారు, మణికిరీట
ధారి, యమరావతీప్రభువు

సీ. ఒకటి తక్కువ వేయి యూండ్లకుఁ బ్రభువు నాం
ధ్రావసీనానాగ్రహారదాత
యప్తోత్తరశతశివాలయాశ్చర్యప్ర
తిష్ఠాత బహుయుజ్జ తీర్థకారి

పోడశదానభాసురకీర్తి నష్టనం
తానార్థినిత్యనిత్యప్రణేత
నిరతాన్నదాత మండితజయస్తంభని
రూత క్షూక్షామనిర్మథనకీర్తి

ఆ మహాప్రభుభోగశౌర్యములు లక్ష
లైన సాధుప్రబంధములై త్రిలింగ
దేశమునఁ బ్రబోవులకవిడదీయరాని
తెల్లకీరీతి పటముల యల్లికపడె

క. అలకృష్ణరాయభోజులు

తొలివా రాధునికులందు దొర లీయన యీ
వల ధర్మప్పారా వా
వల నాహిమసేతుకీర్తి పాడినవారల్

వ. ఈ యపరదేవేంద్రున కిద్దఱు భార్యలు. వెట్టెమ్మయుఁ బార్వతియు; ఏ
పాపయ్యకు రామభూజాని కొడుకునకు రాజ్యమియక వెంకటాద్రి
నాయ జేలుకొనెనో, ఆ పాపయ్య పెద్దబిడ్డను రామయ్యను గాక
రెండవవానిని రామనాథబాబును న్యాయముగా వెట్టెమ్మగారు పెంచు
కొని యాయనకు రాజ్య మిచ్చిరి. రెండవభార్య పార్వతి జగన్నాథ
బాబును పెంచుకొనెను. ఈయన వెంకటాద్రినాయని తండ్రి జగ్గ
శౌరి తరువాతివాఁడైన నాయుడమ్మకు రెండవమనుమడు.
ఈ నాయుడమ్మకుఁ జంద్రమాళి కొడుకు. ఆ చంద్రమాళికి బద్మ
నాభరామన్నయు నీ జగన్నాథబాబును కుమారులు

ఆ. తమకుఁ దమకుఁ గోరి ధారణి నిద్దఱు

దత్తపుత్రకులును దగవు తెగక
కోర్టు లెక్కి పోరుకొనిరి తొమ్మిదియేండ్లు
నేండ్లు పట్టు నచటఁ బూండ్లు పట్టు

వ. రామనాథబాబు పెద్దనంశములోనివాఁడయ్యు, వయసుచే జెద్ద
వాడై జగన్నాథబాబే రాజ్యము చేసె

- చ. ఇరువది తొమ్మిదేండ్లకునె యీయన స్వర్గతిఁ బొందె నా ధరా
నరునకు భార్య లిద్దఱు శుభంబుగ నచ్చమ రంగమాంబయున్
బరువడి భర్త యీ పగిది స్వర్గతి నందెను రాజ్యమెల్ల ని
ర్భరముగ వ్యాజ్యమందుఁ బడెఁ బాపము వారలదుఃఖ మెట్టిదో?
- న. అందు రంగమాంబ లక్ష్మీపతి యను కుఱ్ఱవానిని దెచ్చి దత్తుచేసి
కొని సనతియైన యచ్చమాంబతో మఱిది యైన రామనాథబాబు
తో వ్యాజ్య మాడుచుండఁగా
- గీ. తమకుఁ దమకని యూరకే తమకపడుటె
యూళ్ల యజమాయిషీయు వనూళ్లు లేవు
కప్పముం గట్ట రనినట్టి కారణమున
నాంగిలేయులు రాజ్యము నాచికొనిరి
- ప. ఆ దత్తపుత్రుఁడు లక్ష్మీపతికి వేంకటలక్ష్మీయందు సరసింహరాయం
డుదయసుయ్యె; జగన్నాథబాబు నన్నగారు పద్మనాథరామన్నకు
నాయుడమ్మ కొడుకు. ఆయనకు ముగ్గురు భార్యలు. ఆ రామనాథ
బాబునకుఁ బార్వతియందు దాశరథినాయుడు శివప్రసాదు నని
యిద్దఱు కొడుకులు; శివప్రసాదుని భార్య జ్ఞానప్రసూనాంబ; దాశ
రథినాయనికి లక్ష్మీదేవమ్మ బంగారమ్మ యను నిద్దఱు భార్యలు;
వారిలో లక్ష్మీదేవమ్మకు రామనాథబాబు కలిగె; ఈ రామనాథ
బాబునకు బాలచంద్రశేఖరవంశప్రసాదుండు కలిగె
- గీ. తమ జమీ పోయినది భృతిదారులైరి
కాని యొక్కొక్కదొరయు మొగంబులందుఁ
బట్టవగలింటి సూర్యులవగిది నుండ
వెలి సిరి హరింపఁబడు నైతువెలుగు పోదు
- క. ఆ కోవ రాజ్యలక్ష్మీ
ప్రసాదాశ్రయము మఱిలగలిగి భాసిలుగాక
శ్రీ కలుగఁ బుణ్యకార్యా
సేకంబులు సేయువారి కేల గలుగదో!
- స. ఇంక మూలపురుషుండు వీరపనీని మూడవకుమారుడు చింతల
పాటితేడు ముక్త్యాలరాజులకు మొదటివాడును వారినుండి యీ

వఱకు నచ్చిన యీవంగసంబం దాయనయే మఱల జన్మించినట్లున్న
మత్కావ్యశుశూమాశీలియైన యీయనయు

చ. ఇరువురు చంద్రహాళులె యహీనగుణావృతులె సురానను
మృరకృతికృత్కూమారులె నికామము డేత్రసమూహితానులే
యరయగఁ జంద్రహామయ మన్వయమున్ బొనరించునట్టి యీ
దొరలను పూలభూతుఁ డగు తొల్లభూపతి చంద్రహామయిన్

క. ఆ హ జే డేం డ్దలెను
గారీసతి మఱలఁ దనకుఁ గామనిగాఁగన్
తీరక రాఘవభూపతి
తారకము ఫలించినట్లు తనయుం డయ్యెన్

గీ. అతఁడు దక్షిణాపథమున కనతరించె
నీతఁ డుత్తరభారత మేగె నతఁడు
రావణు జయించె నీతఁ డొరంగజేబు
మేఘదలఁ గాంచె దునకు లక్ష్మీన్ గ్రహింప

ఆ. గమణి వేంకమాంబ రాఘవునిల్లాలు
శాకమూరినంశచంద్రదేభ
కొడుకు లిద్దరైరి కుశలవులంబలె
నల్లరాజమాళి యచ్చనయును

మ. చిరుమామిశ్మకులమ్ముకొమ్మ గ్రహియించెన్ బాపమాంబన్ నవాం
బురుహక్షిన్ బతి రాజమాళి ధరణీపుణ్యనతారంబుగా
విరిసెంబో మునియేటికాలువయుఁ ద్రవ్వించెన్ బ్రజల్ జోన్నకూ
ళ్ళురల్ బంగరుగింజ లాట్రగడముల్ భోగంబులై మించగన్

ఆ. పేర్మిమీఱఁ దండ్రె పేర్వెట్టె నీ రాజ
మాళి, కొడుకు చంద్రమాళిగాఁగ
తాతభార్య గారి తనభార్య పార్వతి
యతఁడు నీరుకొండ యల్లువాడు

గీ. రామలింగయ్య పెద్ద, వీరన్న చిన్న
చంద్రమాళికుమారులు, చంద్రమాళి
పిన్నతండ్రి లక్ష్మీపతివేరి యచ్చ
నాపనీపతి తాను రాజ్యమ్ము చేసె

ఆ. రాజమాళి తాను రాజ్యమ్ముచేసెను
యెనిమిదేండ్లు పైని నెల్ల నేల
యన్నకొడుకు జాల పిన్ననాఁ డొటచే
నచ్చనయె భరించె నాత్మశీలి

వ. నిస్సంతానకమైన రాఘవపురరాజ్యమును చేతనగముగా మూగల్లు
మూలభూతుడైన రాఘవవృక్షాని నుమాడవమనుమడు నొగన్న
తోపాటు వంచుకొన్న నీ యచ్చనయే. ఈయన పలుబునియెన్నిదేండ్లు
తన వంతును చింతిలపాటివంతును బాలించిపోగాఁ జంద్రమాళి
కొడుకు వీరన నష్టరాజ్య మ్మనలంగించె; నంత రామలింగయ్య పెద్ద
వాడై చిలుమామిట్ల వెంకటాంబ, పుదుంబాక పెద్దాడమ్ము యీ
యిద్దఱు భార్యలుగా గ్రహించి యిలువదియొక్క పత్నిరమ్ములు
రాజ్యమ్ము చేసె; ఈ రామలింగయ్య

సీ. అట్లు వేదాద్రియు నిట్లు భగద్రాజు
నాత్రమంబును గాచినట్టిచోట
దాఁ గృష్ణవేణి యుత్తరనాహిని పవిత్ర
యై మల్పు లిరిగిన యట్టిచోట
వారాణసియుఁబోలెఁ బ్రళయకాలంబునం
డైన విపత్తి లేనట్టిచోట
ఒకకృష్ణపాయ తా నొగిఁజుట్టి వచ్చి యు
త్తమ జలదుర్గభూతమగుచోట
నొక్కసితరాజహంసమ్ము నొడ్డునందు
తెక్కముడుచుక కూర్చున్న ఘక్కి తోవఁ
గట్టె ముక్త్యాలచోటను గట్టె స్వర్గ
సీమకును రతనాల నిచ్చెనలమెట్లు

- వ. ఈయనకు రాజమూల లక్ష్మీపతి రాఘవుడు చంద్రమూల వేంకయ్య
యను వేంకటాద్రియు నీ యాస్థులు కొడుకులు.
- ఉ. మిక్కిలి బాదుసాకడ సమయగజాశ్వగతిప్రభవముల్
చోక్కపు ఖడ్గవిద్యయును జూపి శ్రేష్ఠినిగాంచి గౌరవం
బెక్కిన రాజమూల యొక యేడు ధర్మి ధరించి వేల్పుచీ
జెక్కిన రామలింగనృపుఁ డెంతో విమానము పొందియుండగన్
- క. తన తమ్ముడైన నీరస
కను రాఘవపురధర్మిని గైకొనియెను జ
గ్గన వేంకటాద్రినాయని
జనకుండు నాగన్న కొడుకు నత్వాధికడై
- గీ. ఇరువదొక్కేండ్లు రాజ్యము నేలి రామ
లింగభూపతి చనె డైని లీల రండు
వత్సరములు లక్ష్మీపతి వసుధ నేలె
నెన్నిదేడులు రాఘవుఁ డేలె నృపతి
- శా. అపై రాజులు చంద్రమూలపతి ప్రాపై సత్కవిశేషకిన్
దాపై దానపరంపరాకళను జంద్రజ్యోత్స్నకున్ గీర్తిచే
రాపై సన్యసరీమణ్నినితమర్యాదాత్మకున్ ధాత్రికిన్
గాపై యుండగ వేంకటాద్రి ధరణిన్ గైకొన్న పౌర్ణమితన్
- గీ. తా బుతుంబాక పద్మాక్షి ధర్మపత్ని
క్షీతికి మించియ రాజుగాఁజేసి యతని
నాత్మజ నొసంగెఁ జనవేంకటాద్రి గార్య
పాటవమున భగీరథు వంటివాని
- వ. ఈ చినవేంకటాద్రికిఁ బినలండ్రియైన వేంకటాద్రికి రామలింగయ్య
రాఘవయ్య లక్ష్మీపతు లను ముగ్గురు కుమారులు. రామలింగ
య్యకు వేంకయ్య రాజమూలును లక్ష్మీపతికి రామలింగన వేంక
టాద్రి నృసింహులును బుత్త్రులు. వీరిలో రామలింగన సేతువమ్మ
వలన సాంబశివప్రసాదు వేంకటాద్రినాయుడు నుబ్బరాయుడను
మువ్వర సుతులఁ గనియె. సాంబశివప్రసాదుని భార్య భారతమ్మ.
వేంకటాద్రినాయనికిఁ బిచ్చమాంబవలన ముగ్గురు పుత్త్రులు కలిగిరి

గీ. చంద్రమాళి యేడేండ్లు రాజ్యంబు మఱలఁ
దేను యత్నంబుచేసి గతించె మును ది
లీపకాశ్యసీభ ర్తవోలిక; భగీర
ధుండు చినవేంకటాద్రినాథుండు తోచె

గీ. ప్రబలుండొ వేంకటాద్రితోడ బ్రతిఘటించి
పెరిగి తనధాత్రి గొనెఁ జినవేంకటాద్రి
పెన్నచిన్నల వారట్టిపెట్టు మటుల
వేంకటాద్రికి నతతోడు వేంకటాద్రి

సీ. ముక్తి శ్వరునకు గోపురము ప్రాకారముల్
నిర్మించె, వేదాద్రి నృహరిజేర
సోపానములు చేసె, సుకృతి కృష్ణానది
మాహాత్యకృతి నంద, మహితసప్త
సంతానములు నిల్పెఁ దంతస్యమానభ
క్తుడేకనిధి వేంకటాద్రినృపతి
యా వేంకటాద్రికి నీవేంకటాద్రికి
భేదంబు చేయక పృథ్వీజనము
లోకరొకరి పుణ్యదీధితి యొకరొకరికి
గట్టిపెట్టినయట్లుగాఁ గానిసిండు
నాంధ్రదేశరోదోంతరవ్యాప్తమైన
వేంకటాద్రినామకమహావిద్యవతులు

క. పాపమ వెంకచ్చమ్మయు
నావతికిం బత్నులైరి యా పాపమ కాం
తాపాభిరోమండన
మై పొలిచె హరికి లక్ష్మీయట్లు లలనయై

గీ. పాపమాంబికయును గాలిగోపురంబు
నెంచి కట్టించె స్వామిముక్తిశునకును
నెంచిన ఫలంబుగా ముగ్ధురెనఁగినారు
సుతులు ముక్తిశు గోపురోన్నతులు తాము

వ. వాగు భవానీముక్తిశ్వర ప్రసాదనాయుడు, చంద్రమాళిభూపతి,
సదాశివప్రసాదా. చంద్రనూళికే బార్వతి లలన, సదాశివునకు వెంకా
యమ్మ భార్యయు, సూర్యభానుప్రసాదా కొడుకును. భవానీ
ముక్తిశ్వర ప్రసాదనాయని దేవేరి సౌభాగ్యవతి

క. ఆరేండ్లు రాజ్యమేలె న
భోరితయకుండ్ల భవానీముక్తిశ్వర భూ
దాదారి డాంగ్లయవిభుల్
య్యారాజ్యము నాచికొనిగ కప్పము పేరన

గీ. మఱిలం దిసరాజ్యమెల్ల సంపాదనంబు
నేయ మనిరానునకును వేంచేసె భర్త
రాణి సౌభాగ్యవతి దుర్గిరక్షణంబు
పాలనము నిర్వహింప దన్నపైనిబహిరంగ

నీ. పొండుపొండని శ్రోసిపుచ్చునా! దానదా
నీజనంబు ఆరాలనేవనంబు
నిశిబ్బీయి తాం బాడువెట్టునా! తనకోట
తను భాగ్యుల్లెట్టి ముత్యాలపేట
వేయలెనె పరిత్యజించునా! వంశి గౌ
రవము యొపైన మర్యాదలెల్ల
నెత్తుపడ్డమని యెగచునా! త్రిపమాలి
యాచిత్య మెఱుంగని యాచకాలి
రాజ్య మని పోయి రాజ్యము రాసి నడుమ
నా మహాదేవి తన నగ లమ్మి మాట
విలునఁ దాకట్టువెట్టి పస్తులు పరుండి
నట్టి తేజతో రాజ్యము పట్టి తేచ్చె

గీ. నాటనుండియు ముక్త్యాలకోటలోన
సఖిరక్షణి బామ్మగారైన రాణి
గారు సౌభాగ్యవతిదేవిపేరు లమ్మి
కవచముంబోలె మన్నించఁ గలుగుటొప్పు

మ. తన శౌర్యంబున వాగ్మితన్ బ్రతిభచేతన్ బుద్ధిసంపత్తిచే
తను నాంగ్గేయుల మెచ్చజేసి మఱలన్ దాడెచ్చి ట్టొలఱ్ఱి యా
యన ముక్తీశ్వరసుప్రసాదబహదర్ ప్రారంభసంకంభరే
ఖ నొగిన్ విఘ్ననిహన్యమానుఁ డతిలోకప్రాథ లేజన్ముఖై

వ. ఈ రాజుచేసిన పుణ్యకార్యంబు లననుమేయంబు లపరిమితంబులు;
శ్రీరంగనాయకుండు తిరుపతివేంకటేశ్వరుండు కంచికామాక్షివేదాద్రి
సృసింహుండు ముక్త్యాలముక్తిశుండు నీ ధరాజానికి ఋణగ్రస్తులు.
వారివైభవంబు లీ రాజువలన నెన్నిసాగె? ఇదిగాక సూర్యగ్రహణ
వేళ నుభయతోముఖగోదానములు వచ్చిపూర్తివేళ నిచ్చిన
భూదానములును సఖిండములు; ఈయన సత్యపారివలింగార్చనా
పరుండు. ఆ తేని యీ యఖండపుణ్యఫలమంతయుఁ జఱుమామిశ్మ
యన్నపూర్ణావేంకటరామయ్యల గర్భమై తన్ను జేరిన సాభాగ్య
వతి యందును, ఆమె కడుపు ఫలించిన యుమామహేశ్వర వేంక
టాద్రులయందును గనిపించె

క. ఆ కాంత యోర్మియందున
భూకాంత సమస్తసుగుణపుంజముగానై
యా కొడుకు లపరమఘవులు
భూకాంతులు ధాత్రిపంటపొలములుగానై

శా. తా మున్నాడిన సర్వతీర్థఫలముల్ తా మెగ్గి వచ్చెన్ భవా
నీముక్తీశ్వరరాజచంద్రునకన్ నిర్వాణజల్గోపకా
రామేయాత్ములుమామహేశ్వరధరారాడ్వేంకటాద్రుల్ సుతుల్
శ్రీమంతుల్ ప్రభవించి రంచితిగుణశ్రేయోనిధానాత్ములై

గీ. జనకుతోడ నుమామహేశ్వరనృపుండు
తనకుఁ జననాడె సర్వతీర్థముల కేగి
కంచి మొదలుగ దర్శించె గాన నెల్ల
దేశముల తెల్వితో ధర్మిని వహించె

గీ. రామలింగయ్య మొదలు ధరామఘవులు
వీరు ముక్త్యాలలో నుండి వీరి పూర్వ

రాజధాని చింతలపాడు తేజుమాడ

రను నవప్రథదీర్ప నీ రాజమాలి

జ. చింతలపాటిలో శివాలయమ్ము నిర్మించె, మున్నెవ్వరిలో హరిహరా
లయములకు భవజ స్తంభము లెత్తించె, మున్నెవ్వరస్వామికి గుడిశిఖర
మెత్తించె. ఈయన కిందఁబూర్వము, పెన్నెయినా పద్మాక్షి. రెండవ
యామె వెణ్ణెమ్మ. ఈమె శాకమూరివారి యుడిపించు.

క. ఆరాజునకును దుహిత లు

దారలు నల్వరు ఘటిల్లి తనయులు తమిళ

బేరిమిఁ దమ్ముని కొడుకుఁ

గోరికలు ఫలింప దత్తుఁ గొనియు నుదారఁ

వ. ఈ మత్కన్యశుఁహాశీల్నియైన చంద్రమూర్తీశ్వరప్రసాదుఁడే
యా దత్తిపుత్రకుండు; ఆ కూతుండు రాజ్యలక్ష్మిమ్మ పార్వతీదేవి
భవానీదేవి పద్మాక్షమ్మలు శ్రీచిటుమామిళ్ళి విజయసారథియుఁ
జిటుమామిళ్ళినిరామకృష్ణప్రసాదును సాయమామ హేశ్వరభాత్రీ
పతిదాహిత్రులు; వీరిలో విజయసారథి

క. ముప్పాళబాణు వినయము

కుప్ప మఱి గుప్తదాత కోమలమతి తా

జెప్పిన కవనపుఁ దేనియ

తెప్ప యతం డొకడు నేను దీర్చని ఋణమున్

చ. వలసినయప్పు డిచ్చె నది వచ్చిన దక్కఁట కిప్పుడైననున

వలదన నిచ్చు నేమియనవచ్చును తప్పదు పుచ్చికోను ని

శ్చలరసబుద్ధి యీ విజయసారథి యీ కవిజన్మమెత్తి వి

హ్వలకుతి నొదు వంశ మది యంతయు దాణలు చూడ నే నిది

వ. ఆ యమామ హేశ్వరస్థపాలుని యింకొక కూతురుబిడ్డయైన **౨౫**
రామకృష్ణప్రసాదు

సీ. తనమాటగాఁగ ముక్త్యాలసంస్థానమ

ర్యాద లన్నియు సాగునట్టివాఁడు

తన యువజ్ఞయుఁగ ముక్త్యాలపూర్వవరాజ

కవితారసజ్ఞత కలుగువాఁడు

తనదై నయట్టి సంధానమ్ముగాగ ము
 క్త్యాలరాడ్వితరణఁ దాచ్చువాఁడు
 తనసీతిగాఁగ ముక్త్యాలబంధుత్వంబు
 దాఁటిన చెలిమిగాఁ దనరువాఁడు
 సత్కవి రసజుడును విమన్యకుఁడు నాకు
 నొకట శిష్యుఁ డాజానుబాహుఁడును మధుర
 హాసుఁడును బచ్చడబ్బసందైన మేని
 వాఁడు ముక్త్యాల సిరి కోరువాఁడు సతము

వ. ఆయుమామహేశ్వరభాత్రీశ్వరుని తమ్ముడు వేంకటాద్రి, రంగమ్మ
 పార్వతమ్మ దుర్గమాంబ లక్ష్మీదేవమాంబ త్రిపురాంబ యను
 నైదుగురు భార్యలతో చంద్రమాళీశ్వరప్రసాదు సదాశివ
 ప్రసాదు దుర్గాసదాశివప్రసాదు శౌరీపన్నితమహాదేవతాకూరు
 అను నలుగురు పుత్రకులతో నైదింద్రియములు నాల్గుపురుషార్థ
 ములతోడి యుత్తమజీవునివలె బ్రకాశించె

క. ఆయన రెండవకామిని
 శ్రీయుతమతి పార్వతమ్మ సేవించిన భ
 ర్త్రాయత్తభక్తిభావ
 వ్యాయతిఁ దా ముక్తినేల కధిపతిఁ గనియె

వ. ఆ వెంకటాద్రి నలుగురు పుత్రులలోఁ జంద్రమాళీశ్వర సదాశివ
 ప్రసాదు లామె కడుపుపంట

శా. ప్రోగుల్పవడ్డ తపస్సులై నెగడగా ముక్త్యాలలక్ష్మీపరీ
 భోగార్హుండగు చంద్రమాళీనృపతిఁ బుణ్యాకృతిం గాంచెఁ గ
 ల్పాగశ్రీమతి పార్వతమ్మ బహుజన్మానేకపుణ్యైకరే
 ఖాగంధంబు బహిర్గతం బయిన రేఖఁ హేమభూధాకృతిఁ

క. ఇది పుట్టిలు చిటుమామిళ
 కుదురు చలువో! తా జనింపఁ గుదురై పుణ్యా
 స్పద మైనది సత్తైసవలి
 గదిసినచో నెనగు నోర్వగలుపురి చలువో?

వ. ఇట్లు ముక్త్యాల రాజ్యలక్ష్మీమహేశ్వరుని శ్రీచంద్రమాళిన్యపతిని
గన్న యుమామహేశ్వర వేంకటాద్రిస్థులలో నీ

శా. అన్నాదమ్ములలోన నే రధిమం చాడంగ భ్రాతృత్వం
పన్నున్ వారల మైత్రీకిం బొరుపు గన్పట్టంగె బో విన్నుతె
యున్నన్ వారల నేత్రముల్ సుతులుగా నొప్పరిగో నాగ సు
త్పన్నుల్ నల్వరు జ్యేష్ఠపుత్రకుడు ముక్త్యలాపురం నేలంగన్

వ. ఈ చంద్రమాళిభూపతి కుట్టలు భార్యలు; యునిటిభార్య శ్రీ దేవర్
గడ్డమల్లికార్జునప్రసాదధాత్రిశ్వరుని కుమార్తె వేంకట దుర్గాంబా
దేవి

క. ఈ వేంకట దుర్గాంబిక

తైవశరీరార్థమైన జననివిధానక

సేవించె జంద్రమాళి ధ

రావల్లభుం జంద్రమాళి ప్రాణముగాంగన్

వ. రెండవభార్య ముత్తనవల్లిని చాసి శ్రీ శాకినిమారి వేంకటాద్రినాయని
ప్రథమతనూజ కనకవల్లి దేవి

శా. లీలాదేవకియైన యీ కనకవల్లి దేవియే నన్విము

త్యాలుం బ్రోవులు పోసినట్లనిన సంతానంబు శ్రీరామగో

పాలాఖ్యున్ యువరాజుగొంచె నతడే పాలించు నీనాటి ము

క్త్యాలలక్ష్మీని దండెచే సుకృతిసంతానంబు నేలించుచున్

గీ. రమ్యమూర్తియు మఱియును రమ్యగుణుడు

రమ్యహాసుడు రమ్యమర్యాదుడైన

రామగోపాలకృష్ణుని రాజగౌల

కైరవాపుని గనినట్టి కనకవల్లి

సీ. ఈ యమ్మ యెఱిగిన వెన్నివలెంబులో

యమర నిత్యోద్యాపనములుసేయు

నీకు క్షమావార్ధి యెంతలోలో సేవ

కావళి యట్టడు గందలేరు

ఈ రాణి దగు చేయి యెంత చల్వో! సిరి

యగు నామె కను పడినంతమేర

నీమె దయాగుణ మెంతటి మన్మథమో
 సేవకుల్ బంధుల చెలువుగాంచ
 గెలనఁ బ్రవహించుచున్నట్టి కృష్ణవేణి
 యొక్క వర్షర్తువున మాత్ర మొప్పుఁగాని
 యాటుబుతువుల యందున నార్ద్రహృదయ
 నిండి కనకవల్లీదేవి నిండుకుండ

వ. ఈ కనకవల్లీ చంద్రమౌళీశ్వరప్రసాదరాజదంపతుల గర్భంబుపండిన
 శ్రీ రాజరామ గోపాలకృష్ణమహేశ్వర ప్రసాదు సర్ధాంగియైన
 రాజ్యలక్ష్మీదేవి

గీ. చల్లవల్లి ప్రభువు సత్కీర్తనయుండు
 సంకిసిద్ధప్రసాదు నాత్మజాత
 యేర్గగడ్డవారి యిల్లామెపుట్టిలు
 పొలతి సుగుణములకుఁ బుట్టినిల్లు

నీ. పెద్దరాణి యదెంత ప్రియముగా మాటాడు
 పిన్నరాణి యదెంత ప్రియముఁబలుకు
 పెద్దరాణి యొసంగుఁ బేర్చి నే మడిగి
 పిన్నరాణి యొసంగుఁ బేర్చి నడుగ
 పెద్దరాణికి మేము బిడ్డ లట్లుందుము
 పిన్నరాణికి మేము బిడ్డలమును
 పెద్దరాణి తనంతఁ బిలచిపెట్టును మాకుఁ
 పిన్నరాణి తనంతఁ బిలచిపెట్టు
 కోరి యే రాణి కా రాణిఁ గూర్చిచెప్పు
 చుందు రా యత్తకోడండ యురుగుణాభి
 మాటమాటకు ముక్త్యాల కోటలోన
 బరమసంతుష్ట మైనట్టి పరిజనంబు

మ. యువరాజ్ఞీ యువరాజు లిద్దఱును బూలో పూలు లేనప్పులై
 యువరాజ్ఞీ యువరాజు లిద్దఱును దావోతావి క్రొంద్రబేమయై
 ప్రవహత్సంస్మృతి రుక్మిణీయదుకులస్వాముల్ రతీమన్మథుల్
 శివులై ముక్తిపురేంద్రిరాప్రకటరాశీభూతపుణ్యాకృతుల్

గీ. పృథుతరశ్రీసమూహము నేనుచేత
రాణవెలయుటయేకాను రాజ్యుట్టి
పృథుతరశ్రీసమూహము పెద్దబుద్ధి
బ్రబలుటన గూమె ముక్తావలబోజ్యుట్టి

క. తను సత్తగారు మెచ్చును
దను మెచ్చును మామగారు తిన్నానంట
అని రాజ్యుట్టి కోడ
శృంగ నిర్మలమనలెనని యుదాహరింపగా

మ. అది చిత్రంబగు రాజ్యుట్టి గుణసార్యాదానిశేషంబులన్
నడయర్చెనె పృథుతరంబు మధురస్వాదాస్రియవ్యాప్తానుల్
ఎనకొ మున్నును బూపి యిచ్చి ననాజంబా? లేక భర్తానుకూ
ల్లనెల్లప్పుడురాజుయో? నిమిరిషద్వాక్యభ్యాసహస్యంబులై

న. ఈ చినన్నరి సుమధులగు ముద్దున కంటె ముద్దెనబిడ్డ చూడనంద
రామగోత్రావృష్టచంద్రకుమారప్రసాదంబు కలిగె. ఈచిట్టిదొర

గీ. ఇప్పుడె తిరుక్షణ్ణాలు నీ చిట్టిదొర తాను
విరియుం బుట్టగానె పరిమళించు
నిప్పుడె తొలెణ్ణాలు నీ చిట్టిదొర తాను
గనిగె గలన్దె మణియుం గాంతె బమ్మ

ఉ. ఈ కుదురెల్ల రామకథ నెంతయుం బేర్చిని విన్న పుణ్యగం
గాకమనీయముజ్జనసుఖంబులు నహికభోగభాగ్యముల్
నాకనిరంతభోగము అనంతమాలం గనుచుండ్రుగాక గా
థాకృతి రామభారతకథల్ పినజాలిన చంద్రమూళియున్

గీ. తన గుడికి గోపురమ్ము సంధానముచే
మణియు గుడిమీద నిఖర మృమర్చిపెట్టె
నిచ్చె బైడి ప్తామలుపు, మణిమ తీపా
సాకక త్రయిగిరినృహరి చంద్రమూళి

వ. ఈచంద్రమూళీశ్వరప్రసాదభాగ్యశ్రీశ్రుతుని తమ్ముగడు శ్రీవేంకటాద్రి
తనూజులు దుర్గాసదాశివప్రసాదును గౌరీపర్వతమహాదేవ రాకూ
రును. అందు దుర్గాసదాశివప్రసాదు

క. పోపూరున కధిపతియును

దీపితజాతీయవాది ధృత్యుత్సాహ
ప్రాపితగైర్వాణ్యాంధ్రీ
శ్రీపారుఁ డశేషనిశితశేముషి తలఁపన్

క. నిండె నమనిసి భాషా

పొండితి కలవాఁడు పెద్దపాయామనసున్
దండిగఁ గృష్ణాజిల్లా
సిండిన గౌరవముగల మనీషియు పొలుచున్

వ. మఱియు గౌరీపర్వత మహాదేవతాకూరు

గీ. కపట మెఱుంగనట్టి కందనగాయయు
కందు మెఱుంగనట్టి కంటిచూపు
నెట్టివేళనైన యింత కన్బొమముడి
యెఱుంగనట్టి మోము నెసఁగువాఁడు

ఆ. తగ జయంతిపురము తన యేలుబడిగాఁగ

గ్రమముఖిత తెలువఁ గమ్మదనము
పోలి యన్నకొడుకు ముక్త్యాలయువరాజు
కూడియుండు నీడుజోడుగాఁగ

వ. ఈ వంశమును జెప్పుచు వదలిపెట్టరాని దొర శ్రీ చల్లపల్లి ప్రభువు
యార్ల గడ్డ శివరామకృష్ణప్రసాదు బహదూరుజమీందారుగారు
ఉమామహేశ్వరప్రసాదుగారి మరియొక దాహిత్రుడు

గీ. కమ్మకులమునకును గన్నాకు మంచిత

నమ్మ రూపుగొన్న నవ్వమూర్తి
రాజనీతివేత్త ప్రధిత కృష్ణాబోర్డు
నధిపుఁ డితడె యెన్నియైనసార్లు

క. మాయూరిలోపలను మా

మా! యన్నా! యంచు నరునలై యుండుము మే
మా యచటి కమ్మవారును
మా యదియును గమ్మటూరు మఱిమఱి తలఁపన్

క. కొల్లెపర సూరయోఖ్యుండు

హృల్లీ నుడు కమ్మవార యీమత్కవితా

పల్లవభమదశానం

వల్లెలూపోషకుండు పరమసఖుండున్

గీ. మఱియుఁ గమ్మవంశ మహిత వినుకీల

దారిగా నినిక బ్రచారి మబ్బు

నాదుకాన్యమునకు నవబాలచంద్రము

శ్మృతభక్తిభానసుభగమునకు

మ. కలిలో ద్దవము లేడు భూసురు లనంగా ద్వేషింపుపోయె నీ

తెలుగున్ నాట మఱి విచిత్రమయి పొందకబూని ముక్త్యాల త

డులు బద్ధాదరులైరి నాడు మఱి నేడున్ సప్రదాయంపుబో

కలకున్ వారికి విన్పి రామకథ యీ శాలుష్యముం గోచెదనే

వ. ఇట్లు మన్వంశసంభూతుడైన యీ చంద్రహాశీశ్వరవరప్రసాద

భాతీపతి శ్రోతగా మచ్చితగతవేదాంతవాసనాపరిజాతప్రసవ

ములు దక్షిణ దేశన కుర్తాలముసిద్దేశ్వరీ కీర్తాధిపతులు జగద్గురు శ్రీ

విమలానంద భారతీస్వామియుఁ గర్తపురీ నివాసులు శ్రీ శృంగేరి

విరూపాక్షకీర్తాధిపతులు జగద్గురు శ్రీ కల్యాణానంద భారతీ

మాంతాచార్యులవారును సాక్షాద్బ్రహ్మములుగా భావించి

క. శ్రీనందమూరు నిలయా!

ప్రణాంతస్థిసికా! కృపావరతంతా!

నానానిగమశిఖోగ్ర

జ్ఞానాకృతి! భక్తజనవళా! పిశ్యేహ!

బా ల కౌ ం డ ము

ఇ ప్పి ఖి ం డ ము

క థా ప్రా ర ం థ ము

సీ. ఆత్మ నిత్య మ్మకాలాద్యవచ్చిన్నమ్ము
సచ్చిదానందసంపచ్చయమ్ము
అద్వితీయ మ్మేక మపరిణామప్రాప్త
మపరిమేయ మ్మది యచ్చ తెలివి
అట్టి జ్ఞానముతోడ నైకకాలికముగా
నాదిమునుల్ గల రా ప్రభువులు
యోగనిద్రాముద్ర నూని తామే యదై
యదియ తామై యుందు రమృతకళలు
ఆత్మతో నాది మునులెట్టు లవనితోడ
నాదిన్మపు లైకకాలికులై చరిత్రు
ఆన్మపులయందు నిక్షాకు వంబుజావు
మనుమఁ డొప్పు వైవస్వతమనువుకొడుకు

శా. ఆయైక్షాకులు కోసలంబులు నయోధ్యావట్టణాస్థానిగా
భూయోధర్మ వివర్ధమాన విభవస్ఫూర్తి గృతతేతల
క్షామోపాసన కంఠహార తరళ స్థానీయులై యేలి రా
గ్నేయంబైన మహస్సుతో శ్రుతివిధానిర్ణీతధర్మంబుతో

క. ఆ రాజు లొక్క రొక్కరు
నారాయణమూర్తు లుగ్రనారాచపథ
స్వారాజ్యస్ఫారావన
వీరకళాకేళి ధర్మ వితరణ పటువుల్

సీ. అందఱ తండ్రులు నలభర్మకాములు
 తనతండ్రి యేకకాంతారతుండు
 అందఱ తల్లులు నవనిరాట్కన్యలు
 తనతల్లి యప్పరోజనవతంస
 మందఱ బిడ్డలు నధికధర్మాత్ములు
 తనబిడ్డ ప్రత్యక్షవనజనేత్రుఁ
 డందఱ భాగ్యమ్ము లతినాకములు తన
 దగు భాగ్య మఖిలలోకాతిశాయి
 తనకడుపు విష్ణుఁ బండించుకొనుటచేత
 మునిజగన్నేత కశ్యపు మొదలియున్ది
 దశరథుం డొప్పు నైత్వాకుఁధరణిపతుల
 లోనఁ దన పూర్వు లందఱలోన మిగిలి

ఉ. ఆరయ నెందఱేని కల రాయన కంగన లందు మూగు రిం
 పారిన ప్రేయసుల్ గుణగణాబ్ధులు కోసలరాజపుత్రి దే
 వేరి సుమిత్ర శాంతగుణపేటిక కేకయరాజకన్య హే
 లారతి డాగు రేకుల తళతళ కాటుక రాజకంటికి

సీ. కౌసల్య ముక్తికాంతాసమానాకార
 నలి సుమిత్ర యుపాసనాస్వరూప
 విజయరమాకార వినయాంబుధి సుమిత్ర
 కైకేయి మధుసామగానమూర్తి
 కౌసల్య నవశరత్కూల మందాకిని
 సితపుండరీకంబు శ్రీసుమిత్ర
 మందారపుష్పంబు మహిళామణి సుమిత్ర
 కైకేయి నునునల్లకల్వపూవు
 ధర్మకామంబు లీరెంట దశరథుండు
 ముగురు భార్యలందును రసమూర్తులందు
 నమృతసౌఖ్యానుభూతి, నధ్యయనసుఖము
 తీర్థభోగసుఖమ్ము సిద్ధింపఁగనియె

- చ. ధరణిని న్యాయమార్గమునఁ దన్నుచు షష్ఠిసహస్రవర్షముల్
పరమసుఖంబులంది నరపాలుఁడు ధర్మ గృహీతకామినీ
పరమసుఖంబులంది నరపాలుఁడు శత్రునిబర్హణక్రియా
పరమసుఖంబులంది నరపాలుఁడు తృప్తిని గాంచఁ డింతయున్
- చ. సితతరకాంత్యుషఃప్రభల చేరువఁ జీరఁగ నల్లచిర్మొగిల్
గతి వికసత్పితాంబుజముఖంబున శైవలవల్లి పోలికన్
నతుల మొగంబులం దొక విషాదపురేఖను గాంచి ధారణీ
పతి యిదియేమియం చడుగఁ బట్టఁడు తానును దీనవక్తృడై
- ఉ. నాలుగు కంఠులన్ నడుమ నాటిన స్వీయజయప్రభాపతా
కాలితంపుఁ జాలనము మ్రోపతి గుండియకున్ సుఖంబులే
జాలదు వేదసిత్యుపనిషత్సకలాగమపారవేది భూ
పాలుని గుండియన్ నిలువఁబట్ట దత్తప్తి యొకండు దట్టమై
- మ. అసివాళ్ళేగుచు ధారణీపతి యయోధ్యావీధి నేవర్ణపున్
శిశువైనం గనిపించినన్ నిలచి వీక్షించున్ హసించున్ గృహ
వశుడై వానిని దీసి యెత్తికొని యే భక్ష్యమ్ములో తెచ్చి యి
చ్చు, సమాశ్వాసన సేయు నంతటన పుచ్చున్ దీర్ఘనిశ్వాసమున్
- సీ. అంగశ్శలోనఁ గ్రయ్యంబులై యిడిన శి
శుశ్రేణి యాటవస్తువులు చూచి
వర్తనఁగొని యింటికేగుచో దారిలోఁ
దోతెంచు నుయ్యెలతోట్లు గాంచి
చిత్రపటంబులన్ జిన్నిపిల్లలు నవ్వు
చున్నట్లు వ్రాసిన యొలుపులరసి
ఎందైనఁ బసిపిల్ల లేడ్చుచున్నట్లు వి
స్పించినఁ జెవియొగ్గి విని చలించి
తనమనోవాంఛ యెల్ల సంతానమయము
గాఁగ నజధారణీపతికన్నకొడుకు
అవని రాజ్యకార్యముల మధ్యమునఁగూడి
దన్నె విస్త్రుతిఁ గని పరధ్యాన మందు

- గీ. రాజపూరుషామాత్యతనూజు తెవ్వ
 రైనఁ దండ్రులతో నభ కరుగుచుంచి
 నపుడు పతి రాజకార్యము లట్టపెట్టి
 వారితోఁగూడి కాలయూపనముచేయు
- ఉ. భూపతి కోర్కి వ్యక్తమును పొల్చినయప్పటినుండి రాణులున్
 లోపలివాంఛలన్ బలుసలలో నెల్లయుంతురు స్ఫూర్తి గల్గఁ బృ
 థ్వీపతి వార్తిపైఁగలుగు ప్రేమము పుట్టినమీహా జేసి వే
 యై పదివేలునై యమిమియ్యె నుదాత్తరతిప్రగల్భము
- చ. మహాపతి పుత్రివాంఛయుఁ గ్రమ్మక్రమ నర్థిత్వము సమస్త భూ
 నహనము మంత్రులం దిడి నభాముఖమే కనకున్న వారలున్
 దహతహ పొంది సర్వసమసతి సౌఖ్యమునందఁజేయు న
 న్నహనము చేర్చి తానొకటినంబునఁ గూడిరి యోజనేయఁగన్
- వ. ధృష్టి జయంతుఁడు విజయుఁడు సిద్ధార్థు డర్థసాధకుఁ డశోపిఁడు
 మంత్రపాలుఁడు సుమంత్రుఁ డను నెనమండ్రురు మంత్రులు
 గూడి తమలోఁ దాము రాజుడై న్యంబు వాపు తెన్నుఁగానక యది
 యెల్ల తమ గోషమని భావించుచుండ వారిలో సుమంత్రుఁ
 డిట్లనియె
- నీ. మీరు మంత్రజ్ఞులు మీరింగితజ్ఞులు
 ప్రియహితరతులు ధాత్రిపతికపుడు
 మీరు యశస్వులు మీరనురక్తులు
 రాజకృత్యములందుఁ దేజశులరు
 మీరు పండితులును ప్రీరమ్ములు కుశలు
 లనురక్తు లొక్కరియం దొకన్లు
 నీతిమంతులు మహానియతేంద్రియులు బహు
 శ్రుతులు శ్రీమంతులు శుద్ధమతులు
 మీరలు మహాత్ములరు త్రయీపారవేదు
 లన్నమాటకు వెనుకాడ రమితవిక్ర
 మాన్వితులును తేజఃక్షమాయశములు కల
 రనృతమాడరు క్రోధకామార్థు లగుచు

వ. ఇట్టి మీయందొకండు దోసంబు కల్గునే ? మీ గుణగ్రామంబులు
గణనసేయఁ బెక్కులు కలవు

ఉ. నవ్వుచుగాని పల్కురు మనంబుల నీసునుబెంప రెంత జా
దవ్వుల వార్తయున్ సువిదితంబగు మీయెడఁ జారచక్షుషుల్
చివ్వల తేని కీరు కుడిచేతులు సౌహృదవార్ధు లెంతగాఁ
ద్రవ్విన నంతగా వెలికిరావొ భవద్గుణరత్న సంతతుల్

చ. బలమును గోశమున్ జెడక పట్టుదు రెంతయుఁ బ్రాప్తకాలదం
డులు రిపుఁడైన నిష్కలుషు నొవ్వగఁజేయరు శౌచవంతులన్
దలపయిఁ బెట్టుకొంద్రు వసుధాదివిషన్నరసాలవంశ్యులన్
గలఁపక కోశవృద్ధిగగు కార్యములన్ నిపుణుల్ ప్రియంవదుల్

వ. ఏతాదృశగుణగణాన్వితులైన మీరు పాలించుటంజేసి యుత్తర
కోసలమ్ములు సుభిక్షమ్ములై యున్నయవి. తేనికీ బుత్త సంతానంబు
లేమి మీ దోసంబగునే యనిన వారలు నతనితో నిట్లనిరి

చ. ప్రథితయశుల్ జలేజహితవంశపు తేండ్లకు నీవు నచ్చు సా
రధివి నృపుండు నిన్ననుజురాణను జూచు నమస్తశాస్త్రు నీ
రధివి భవద్బలంబునన రాజు బెడందలు వాపనెంచు ధీ
రధిషణిపొల్చు మాకిపుడు రా! యొక త్రోవను జూపవే యింకన్

క. నీకు సుమంత్రుండను పే
రే కలిగె సుమంత్రధీర్ఘరీజన్యగిరీ !

నీ కెఱుంగరాని త్రోవలు

మా కెఱుంగరావు చూడుమా మంత్రహరీ!

వ. రాజు శోకంబొచ్చుట నీపని నీచూచు రాజకార్యంబులు చూచుట
మాలో నర్థసాధకునిపని యని ప్రియవాదాజ్ఞాపూర్వకంబుగఁ
దక్కిన యమాత్యులు పలికిన

ద్రుతవిలంబితము.

మదిసుమంత్రుండు మంత్రులమాట కొ
ప్పదల పూనునొ పూనఁడొ యన్నటుల్
వదన మింతగ వచ్చి యనంతరం
బిదియ మీదగు నిష్టమయైనచో

అశ్వగతి

పోయెదనంచు వచించి విభుం గన నశ్వముపైఁ
బోయె సుమంత్రుఁడు మంత్రులు పొందిరి సంతసమున్
శ్రీయుతవృజమహాశ్వగరిష్ఠసుసౌఖ్యముపై
త్మాయువతీసుమనోహరు గాంచె సుమంత్రుఁ డొగ్గి

మ. తనరాకన్ బలియంగరాకయ పరధ్యానంబుగా నున్న రా
జును వేడేటెలు కట్టుకొం చెనురుగాఁ జూపై నమిపించి ని
ల్చిన భూమిపతి కొంతసేవటికిఁ జూచెన్; బూచుచున్ నిన్ సుమం
త్రునిగా నెంత, సుమంత్రుఁడే యని తలంతున్ నీవు నిక్కంబుగాన్

న. ఈ యర్థరాత్రంబున నేలనచ్చితివన సుమంత్రుం డిట్లనియె

చ. రఘువులనాటనుండియు సరస్వతీ వాప్తుని వంశభూపతుల్
మఘవుని యుద్ధముల్ ననగ మారథమెక్కిరి బాహుదర్ప సా
రఘునులు మీకహో తరతరంబుల బంటులమేము మీరు దా
నఘనులు నేది కావలసినన్ జనుదెంతుము మిమ్ముఁజూడఁగన్

క. అని మంత్రవలక భూపతి

యును నీకొక్కండు వలయునో యది యడుగన్

నను వలెనో? నీ వలసిన

దనుక నెదురు చూడమికి స్వతంత్రతలేదే?

క. నీకేది వలయునో యది

కైకొమ్మన నాకు నేమి కావలయును మీ

రీ కరణి దిగులు పొందుచు

మాకు దిగులు కలుగనేత మాన్వఁగవలయున్

శా. నిద్రాహారములెల్ల మాని యిదిగో నీ మంత్రులున్ గాఢశు
క్లద్రూసంభవదప్తులై మెలికలుంగాఁజుట్టుకొంచుండ్రు నన్
భద్రా! పొమ్మని పంచి రీయెడకు నన్ బాలింపవే నీవొ య
త్సుద్రాత్ముండవు యాజ్ఞకుండవు నిదా శోకంబు నీబోటికిన్

వ. అనిపలికిన విని తేడాననంబున మనలి మరల వంగి కూర్చుండి కపో
లమ్ము కేలనూది యుస్సురని నేత్రంబుల బాష్పంబు లురలి మంత్రీ!
యని పిలిచి

సీ. ఇడి పొత్తుకల భార్య నడికట్టుతోవచ్చి
 యందీయఁ బసిపాప నందుకొనఁగ
 చిటికతోఁ బల్కరించినఁ దొట్టెలోబిడ్డ
 బోసినవ్వులచిట్టిహాసు మఱుగ
 రా బాబు నీవిట్లురా యని నవ్వుచుఁ
 జేసాచ మార్నవ్వు శ్రీలకుబుక
 గృహముఁ జేరినయంతనే కాళ్ళకడ్డమ్ము
 వచ్చి మోకాళ్ళులఁ బ్రాక నుబ్బ
 తతసుకృతమేమిచేయు దంపతులు ధాత్రి
 నోచుకొందురొ నేనింత నోచలేదు
 అల్ల కౌసల్య నోచలే దా సుమిత్ర
 నోచలేదు కైకేయియు నోచలేదు

ఉ. పువ్వులు దిండ్లు మంచములు పుత్తడిబొమ్మలు నింద్రనీలముల్
 గ్రువ్వి న కుడ్డముల్ చిలుకకొయ్యలు మారకతంబు లన్నియున్
 నివ్వటిలున్ నిరంత మవినిందితభోగము లింటిలోపలన్
 దివ్యియలే దివే మనుమతించెదు చీకటి ముద్ద లన్నియున్

ఉ. ఓరగఁ బుణ్యలోకము లటుండఁ బ్రజారముకానియట్టి భా
 ర్యారతి చూడఁ బాశవము కన్నను హీనము సంతతులేని సం
 సారము సేత ధర్మపరిసంగతి మాలిన రాజ్యపాలనం
 బారయ ద్రవ్యకామమలినాత్ములు సేయుదు రిట్టి పాపముల్

ఉ. నా మును చన్నజేండ్లు నలినప్రియబంధుని కోవ దీపమా
 లామహితోజ్జ్వలచ్చలదిలాపతిసంతతి వెల్లజేసి రే
 నో! ముదునశ్శ యందఱ తిలోదకహారిని నన్నుఁ జూడుమా
 నామొగమందు వ్రేలేడిని నాపితృదేవత లాస్యదైన్యముల్

సీ. ఆత్మజుఁ డన్న తీయదనం బెఱుంగని
 చిత్తంబు తారూపు చేదుకట్టె
 ప్రేయసుతుఁ డన్న జాబిల్లిఁ జూడని కన్ను
 లవి యప్రసన్నతాంధ్యంపు గూళ్ళు

కొడుకన్న చిన్నారి పడవ చేరని వాని
 బ్రదుకు ఝంఝూమరుత్ప)శయవీధి
 కొమరుడకా పుణ్యకర్మముఁ గాంచ నీరని
 కట్టడి పున్నరకంపుఁ ద్రోవ
 తనయుఁ డన్న సూక్ష్మత త్వం బెఱుంగని
 జీవి మాయఃకోనఁ జిక్కుకొన్న
 యనదపుర్య వాని కైహికాముష్మికం
 బులు నశించు దారి వెలుగు లేక

వ. అని యనుచున్న రాజునకు సుమంత్రుండు

గీ. జననతి! సుహృత్తులో బంధుజనులొ బుద్ధి
 చేతితోఁ దీసివేసెడు సేగికాదు
 దైవ మనుకూలమైనట్లు తమకుఁగూడఁ
 గొడుకు గలుగును నేనెఱుంగుదును దీని

ఉ. ధారణి యెల్లయుం దిరుగుఁ దాను సతారము సూర్యమండలా
 ధారము గాఁగఁ జక్రదరధారి ననుండలమూర్తి జ్యోతియా
 సూరుఁడు మోల్చు నక్షిపరుషుండు తదంతరవర్తి మీకులూ
 ధార మతండు సూర్యకులధామము వెల్లుగు లేక మ్రగ్గునే!

నీ. ఐహ్యోకున్యపులు త్రయ్యర్థ నిర్ణయ విధా
 మీమాంసలకును న్నా మేడితములు
 కాకుత్స్థరాజు లాగమ మహావిజ్ఞాన
 శక్తి కధ్యాహారసముదయములు
 రాఘవుల్ ధర్మచరణ చారణ వివేక
 నిధికిఁ బానఃపున్య నియతమతులు
 మాంధాతృవంశభూమండ లేశులు పరం
 జ్యోతిరంతర్భావశుద్ధమతులు
 తమకతంబునఁ ద్రదేత కృతంబువోలె
 నూత్నఖట్వంబు దీధితి నూలుకొల్పు
 ద్వాపరము కొంత గడచునప్పటి కథాళి
 త్రవ్వెద విదేల దశరథరాజమాళి

చ. పుడమిని ధర్మపుం గొఱత పుట్టని యన్ని దినాలు మీదు వం
గడమునఁ జేటులేదు; మొలకల్ గలుగుక బెనువృక్షరాజి య
య్యెడు ఘనశాఖకాంచలగృహీతదిశాంతములై ద్విజాళి గూ
ల్లిడుకొని గొంతులెత్తి వెలయించు నుషోమధురార్ద్రగానముల్

శా. నీరాజ్యంబున ధర్మపుంగొఱతగానీ యోవృథాశోకి! పృ
థ్వీరాజ్యప్రియకేకి! వేయి దివిటీల్ వేయించినక లేదు నీ
దోరగ్రస్థితచాపదండ మటులే తూణీరమట్లే సుఖ
ప్రారంభంబును బొందుచుండ నిటు ధర్మారంభముల్ పొల్పెడుక

క. నాతోరా! తేవ యయో
ధ్యాత్థీము సేసినత్త మట ధర్మి! భవ
చ్ఛేతము చేసిన పున్నెము
గోతమ్ముల నెత్తికోనగుక నరపాలా!

క. తొలిజేండ్ల యేలుబడిఁ గో
సలములు మీయేలుబడిని జను నొఱపులతో
వెలసినవా? నాకు మాత్రము
నలుపుగ మున్నిట్టులుండెనా? యనిపించుక

వ. అన్న మంత్రమాటలకు రాజు కించిదధరవిస్తారమాత్రగోచరంబైన
చిఱునవృత్తోఁ జాలు చాలు నోయి సుమంత్ర! మంత్రులే
తమ పాలనంబ తామ పొగడికో లెత్తుకొందు రత్తైన నెల్లియ
యయోధ్య చూచివత్త మని యతనిని వీడ్కొలిపి తానును సుఖ
నిద్రం గనియె. సుమంత్రుఁడును హృదయాహ్లాదసూచివదనార
విందవికాసుండై తన యింటి కరిగి సుఖనిద్రం బొంది మఱునాఁడు
ప్రొద్దుపొడుపువేళకు రథ మ్మాయితంబుసేసి రాజద్వారంబున నిలిపి
లోనికిం జని

గీ. అవనివతిఁ జూచి మ్రొక్కి తే రాయితంబు
చేసి తెచ్చితి నన మందహాసమొకఁడు
విని యనుమతించినట్టి సూచనగఁజేసి
వెడలెఁ బొరదర్శనయోగ్యవేషుడగుచు

వ. ఇట్లరదమెక్కి- వండ్రిచెందుయోజనంబుల పొడవును మూడు యోజ
నంబుల పెడల్పునుం గల యాచనాభ్యావీధు లేగునపుడు

సీ. అనలు చక్కంగం నీర్చిరా వీధు లాచనపుం
డరుచెంచె నని యుల్కి నిరసన 'కొక్క-
లొన లట్టె యుండునా మౌళిలోన కలయంపి
చల్లి పూల్కుత్తముల్ నల్లిగొక్క-
రాచబొటలను చోరగాకవాటము లట్టె
మొలగును కొత్తి నిర్మించి కొక్క-
అటానిటా సౌధమ్మ లనలున్నతిరుగులా
వృద్ధునం గని యట్టె పెరిగెనొక్క-
మున్నెటిగి నట్టివియుం కొత్తివన్నె లట్టె
నవనివతి గుండె కచ్చెరు నానమొలప
బలి ముదంపడె నిర్మ మంగిల మండలం
చేలిసి తనరాక ప్రజలకుం చేలియరాదు

సీ. ముందుం జూచిన యంత్రములు నాచుధంబులు
కొని యేగుచున్న శిల్పినికరములు
గుడిప్రక్కజూచినం గడంగు మోగధ సూరి
నందిజనమ్మున వారములును
నెడమప్రక్కను జూడ నిందుకళాతనూ
స్థిత వారాంగనా గీతికలును
వెనుకం జూచినం గన్నలను గొట్టు నట్టుల
కధ్వజాగ్రశతఘ్ని కాచయములు
క్రిక్కిరియకుండ ప్రతిమేడ ప్రక్కలందుం
బ్రసవితోద్యానములు నామనణము లొప్ప
నొడయసికి శాత్రవులకె యయోధ్యగాక
యోధ్యపరపురిశోభ కయోధ్యయయ్యె

చథోద్ధతము.

తేని సంతన మెటింగి నూతుండున్
దోన వాజులను దూకంజీయంగన్

బూనికన్ ఖదను పోవఁగా రథా
స్థాని రాజు మెయిసాగ నూగుచున్

ఉ. అంతట నింక నొక్క పథమై రథ మేగ నమస్కరించు సా
మంతులు రాజసంఘములు మచ్చుల సావడులున్ మహానగ
భ్రాంతులు కూర్చు రత్నములరాసులయంగడు లన్యభాషలన్
వింతగఁబల్కు వర్తకులు వేలకువే ల్లనిపించి రచ్చటన్

సీ. అతిభక్తి బలికర్మ లాచరింతు రొకంట
ధృతి రచ్చసావల్ల దీర్ఘ రొకట
శాలితండులముల మేలిమందురొకంట
నిక్షురసంబు లందిత్తురొకట
నొకట మహారథప్రకరమ్ము విహరింతు
రొకంట యోధుల నుత్సహింతు
ఒకట దుందుభిమృంగకములు మ్రోగింతు
రొకట వీణానాద మొలుకుచుండు
ఎవనిఁ జూచిన నారాజ్యమెల్ల దనది
యన్నటుల నుత్సహింతు రందున్న ప్రజలు
దూరమున రాజుఁ జూచినతోడ గరములు
కట్టుకొని వంచి తల భక్తివెట్టుచుండు

చ. రథము పురీబహిఃపరిధి రాఁగను దోలె సుమంత్రుఁ డచ్చటన్
బృథులవియత్రచుంబిశిఖరిన్ బటుదుర్గపుగోడఁ జూచి నీ
రధివలెనౌ నగడ్డఁగని రాజభటుల్ బురుజుల్ గమించి బా
ణధులును యంత్రముల్ గొని రణస్థులుగా నిలుచున్కిఁ జూచుచున్

వ. తేడ దున్నతటి సుమంత్రుండు

సీ. స్వర్గ మన్గోపు వెన్ జను త్వత్పురీవృష
గళమున ప్రేలాడు గంగఁడోలు
ప్రళయకాలమున వైవస్వతమనువు చే
మిగిలిన తొలిహోత్రమీనుములు
మనువంశ్యపతుల ధర్మపు స్వాతిచినుకై న
ముక్త కయోధ్యకు శుక్తి డిప్ప

త్రేతగా జాత్రకు కృతపురుషుండు కాల్
 నిలువద్రొక్కిన నుట్ట నలకొనువు
 ఊర్వలోకపు బ్రాహ్మణ మొలుగనుండ
 గట్టితాకంబముగ నిల్పినట్టి పోత
 పార్థివేంద్ర! యయోధ్యనప్రసంగోప
 యీ పురీజయలక్ష్మికి నినుపల్కె గు

సీ. సరయానదీకన్య న త్రిగ మను భిక్త
 భూపవక్షోణముగా బోయె నిచట
 గాఢేయదృష్టముం ద్రాగినదొంగ
 వరుణుడు తోల్చి నేమి నంగ నిచట
 నా భగీరథుని రాజ్యపునల యని జాలి
 మందాకినీదేని ముంగ నిచట
 సాగరుల్ ద్రవ్య రసాలవాహినుల్
 బుగ్గలు బుగ్గలై పొడిచె నిచట
 నట్టి యీ వాగ రిపులతో బుట్టు పెరిగి
 యైన దుష్కర్త శత్రులతోన ద్రుంచు
 నీ ప్రతాపంబువేర్చి మన్నించుకొంచు
 గడగి నీ రాజధానిని గొంగిలించె

వ. అని వచింప నతని ధర్మానుబంధ్యద్భుతోత్పేక్షలను రాజు సంతో
 పించుచున్నంత

మ కమలశ్రీ తన దిమ్మబొడ్డు లలమంగా సూర్యరశ్మిల్ వికా
 సముబంధే వెనుదిప్పి రేగగమి యా క్షోపాలు కట్టె హజా
 రమునన్ దుందుభినిస్వనంబు పటహారానంబు పీఠాభ్యనుల్
 క్రమమొప్పన్ వినుపింప నంతిపురి జేరన్ దోలి రశ్వంబులన్

క. మిగిలిన దినమెలను తేడ
 డు గనగ సంతోనమున గడుం గల మొగమొ
 ప్పగ నున్నజూచి మంత్రులు
 పొగడిరి బలియని సుమంత్రు బుద్ధకుశలతన్

వ. ఆ మఱునాడు సుమంత్రుండు తేరెక్కించి రాజును మఱుల బయలు దేరఁదీసి

చ. మఱి యరదంబు బ్రాహ్మణుల మాడువు లుండిన రథ్యబోవ నం
దఱు నటు స్రగ్వలుక మకుటధారులు కుండలులుక ముదాననుల్
పెఱతలఁపేది కర్మకృతిఁ బేర్చెడువారలు వేదపాఠకుల్
గుఱిచెడకుండ నేత్రములకుక నడుమక దిలకించు వారలుక

చ. కనబడి రంతటక రథము క్షత్రియు లుండినపేట నేగుచో
ధనువులు చేతఁబూని ముఖతామరసంబుల వేదఘోష లిం
పొనరఁగ క్షత్రిబ్రాహ్మణమహోనిధు లొప్పఁగఁ దోచి రందఱుక
గనఁ గన నొక్కఁడొక్కఁడునుగా ననలుండును నింద్రుఁడుక బలెక

వ. అంత సూతుఁడు

క. గణగణమని కేతన కిం

కిలు లులియఁగ రథముదోలఁ గేళీవచల

ద్విసమితకంధరగుంజ

ద్వినజాప్తతురంగవజ్రవంబుల హరులక

వ. తోలి యేన్గుకొట్టంబులం దరిసి చూపి

గజవిలసితము.

చీకటు లివ్వికావు జిలుఁగు తళుకు జిగి

దంతాకృతి గానరాద యనలు నలుపుటిదుల్

గాక నగాళికావు కదలవు మెదలవు

ముందీ కరిరాజి లేద యిటు గునగున కదుపక

సీ. దిగిభముల్ నకుటుంబముగ నిందు వచ్చెనో

వసుధ మీ మోయుట భార ముడిగి

అరులదుర్యశము లిం దరిగెనో మీ ఖడ్గ

ముద్ర దంతవ్యాజమున వహించి

మీ కంటిబొమముళ్ళు సాకారముగ వచ్చి

కదుములు గట్టి యీ కరణి జనునో

న్యూన ముంచెనో యింద్రుఁ డసుగుల భయముచే

మీపురిక దన మణుల్ రూపుమార్చి

యనగఁ ధరణీవరాహ! నీట్ల సబలము
రథము లందున్నమాట యోర్వకయ స్థిరంబు
త్రిప్రచండతిరస్కృతిక్షీప్రగమన
రేఖఁ బూల్చెడు ముత్తి కల్ప పతాకులు

వ. అని మావట్టండ్రును నేనికెలు కిట్టివేయు దివ్యదంబులయు; వానికి
వేళను మేపు నాహారంబులయు; నాచూ ముత్తీభముల యలవాట్లు
పాలించుటలయు నర్థమాపంబులు పరీక్షించి

ఆ. తొలగి రథము మూల దోతె సోమామధు
ద్వైపతస్వరంబు తివులు పనికి
గళముతెత్తి తాము గంధర్వ సచయమ్ము
లాలపంతురా యటన్న చుడకు

శృంగిలసంహారము.

శిరనిధి సేవరమ్యములు కొన్ని వైత్రివివదలపత్రదుచిభా
స్వరతినునై గనిగ్యములు కొన్ని చాంద్రమనదల రేఖగఁ ముఖ
గ్రహచరచిహ్నము ల్లలిగి కొన్ని కంఠరలు పైకి నెత్తి పృథివీ
శ్వరగురుదర్శన మేచునవి కొన్ని జాతిహయరత్నము ల్లనెబడెన్

వ. వానినిగూడఁ బరామర్శించి రాజును మంత్రియు నింట్లకేసుచుండ
రా బట్టనియె

చ. ఉజ్జయిపు నాకుఁ జై పయిని యొప్పులు చూసి సమస్త భాత్రియం
దొడలుట లేమి చెప్పెద వహా! జను లెంతగ నున్న నంతలో
నొకపులు నేసికొందు తిన నున్నదొ లేదొ మఱిప్పు నప్పులో
కఱపులొ కష్టమా తెలియఁగావలె నీ పయిచూపు లేటికిన్

క. అనినంత వవ్వెనగ నా .
ననమున నుజుతుండి మఱుదినంబున ట్టనిం
గనుగొని బాములు లేములు
వినిపింపగ జనుల భేరివేయించె నొగిన్

సీ. ఎవఁ డహృష్టుడో వాఁడు నెవఁ డతుష్టుడో వాఁడు
నేరు తుష్టాదనుల్ కారొ వారు
ధనములు కూడఁబెట్టనివారు నకుటుంబు
లరంబు సిద్ధింపనట్టివారు

గోవులు ధాన్యముల్ గుట్టముల్ లేనివా
రథికకాములు నపేతాభరణులు
దీనులు వ్యాధిబాధితులును క్షిప్తచి
త్తులు సకాలమృతబంధువులు నైన
జనులు దశరథభూపాలనన్నిధి కరు
దెంచిరేని భూపతి సేగిచీర్చగలడు
రండు రండోయి జనులు రారాపు లొఱుగ
నిట్టై రండని భేరివేయించె మంత్ర

సీ. ఎవడు నృశంసుడో యెవ డవిద్యాంసుడో
యెవడు నా స్థికుడో హిహీనుఁ డెవడో
యెవ్వడు లోభియో యెవ్వడు క్షుద్రుడో
సంకరుఁ డెవడో తస్కరుఁ డెవడో
బ్రాహ్మణులను వేదపాతి కాఁ డెవ్వడో
ధర్మి కాఁడెవ్వఁ డదాత యెవడో
యెవఁ డాహితాగ్నికాఁ డెవ్వడు యజ్ఞకాఁ
డెవడు షడంగవేదీతరుండో
తమ కులాచారరీతులు తప్పినట్టి
వార లెవ్వగో వారిని వారిఁబట్టి
తేని యెదుటికిఁ బిలిపించి తే నిగూఢ
ముగను చారులకెల్లను ముదలపెట్టి

వ. అంత బహుదినంబులు చనియుఁ దన కిది లేదని తేని యెదుటి
కొక్క యె రాడు. వీఁడు దురాచారుడని రాజభటు లొక్కని బ్రత్యక్ష
పఱువరు. దినములతోఁబాటు రాజు చింతయు వృద్ధిపొందుచుండె

చ. మఱల నమాత్యులెల్లరు సుమంత్రునిజూచి ధరాధినేత కీ
యఱమఱ పాయనే? శుభములందుదుమే? యల దైవ మింత సి
గ్గతి పొనరించుచున్న కడగండ్లును దీరునె? నీవు పోయి క్ర
చ్చుల నొకతెన్నుఁ జూడవలె జాగొనరింపకు మయ్య ధీనిధి!

వ. అని వేగిరపెట్టి లోలినఁ దాను బయలుదేరినవేళ లగ్నముకట్టి శుభ
గ్రహంబు లుచ్చస్థితినుంటఁ జూచి చింతావివశుండైన రాజుతో ౭౯

క. నొలంగవు ధర్మమునను గో

నలములు నీవును దొలంగెడన నీ ధర్మం

బుల బలముచేసి మఱి పు

స్త్రులు గల్గుట చెడదు నీకు ధూతాశ్రుతుతీ!

క. ధారణినాయక! ముత్తైఱు

గారయ కర్మంబు సంచితాగాములు ధ

ర్మారంభమునన చెడియెడల

బ్రాహ్మణుల గొంతకొంత పొపుకొనెదగున్

శా. నిద్రాహారిము తెల్ల మాని యిడగో నీమంత్రిలున్ గాఢున

క్క-ప్రసాసంభవమైతె మెలికలుంగాఁ బట్టుకొంచుండ్రు నన్

భద్రదా! పొమ్మని పంచి రిందు మూలన్ బాలింపవే! నీహయ

స్మద్రాక్షుండవు మూర్ఖునిండవు నిదా? శోకంబు నీకేటికిన్

చ. అనిన హఠాత్తుగా నొకమహాద్భుతభావము తోచినట్లు గ్ర

న్మునఁ దనముఖసంబు విడి నుంచితనేత్రము లంత నంత సూ

ర్యనిభృతబాలలోలకరణావళి విచ్చినయట్లు నీ ప్తయె

మనుజుమహేంద్రుఁ డలతట సుమంత్రునిగాంచి సనేగభాషియై

ఉ. ఇంకను నీనహా యచటనే నిలుచుంటి పదేమి? పోయి నా

యంకకు మంత్రులన్ బిలుపు మల్ల నశిస్థుల నామదేవులన్

తెంక నృపుండు రమ్మనియె తెండని వేగమ కొంచురమ్మ నా

శంకలు పోయె తేనికిని సంతతిగల్గు భయంబు లేదికన్

న. అనుచున్న జేని యుత్సాహంబు చూచి సుమంత్రుండు సంతోషియై

మంత్రులఁ బురోహితులఁ బిల్వ నేగ దశరథుండు సోద్యోగియై

యంతిపురంబు పొచ్చి గల్లంబు హల్లకపాణి నూది బాష్పంబు

లురలఁ గూర్చున్న కొసల్యాదేవిని జబ్బలుపూని లేపి నిలుచుండఁ

జెట్టి కన్నులఁ గన్నులుంచి

నీ. వనజాక్షి! నీవింక వనరంగఁ బోకువే

నావంకఁ జూడవే నలినవదన!

యమృతాంశుముఖమండలా! దుఃఖ మేటికే

కప్టముల్ దొలంగెనే కంజనేత్ర!

హరిణాక్షీ! మనబాము లన్నియుఁ దీరెనే
బెడదలు తొలఁగెనే బినరుహాక్షీ!

మత్స్యపుచ్చాభిరామవిలోచనాంచల!
సుకృతముల్ పండెనే ముకురవదన!
కీడ్డ హయమేధ మన్న నాఁగేటికొఱ్ఱు
లాగి పాపంపు బెట్టబొలాలు దున్ని
దివిజతర్పణ మన్న బోధియలు ద్రవ్వ
మంచునుతు లను శాలి పండించెవై తు

ఉ. నీకనులంచులందు మలినీభవదార్తి నవాంజనాచ్చరే
భాకమనీయతః గనెడుఁగాక సునంతతి కల్గునంచు తే
పే కద యశ్వమేధక్రతు వింతటఁ బూర్తియగున్ మఱంతటన్
నీకడుపున్ ఫలించు రమణీ! రమణీయమణీఘృణితతుల్

క. అని సమ్మోదవిచలిత చ
రణసీరజయుగ్మఁడై ధరావతి పరిష
జ్జనసామంతామాత్యకృ
తనమస్మృతి సింహపీఠి దాఁ గొలుపున్నన్

క. అధిగతయాథాతఘ్నఁడు
సుధామయహృదంతరప్రశుద్ధజ్యోతి
ర్మథనజనిత ఫేనాంచల
విధావదనసీరజప్రవిస్ఫురితుండున్

శా. చేతోరాజతనిశ్చలాత్మమయసచ్చిద్వ్యగ్రనిష్ఠాపరం
జ్యోతీరూపుఁడు భూవిలగ్నపటుతేజోగాఢలజ్జానమత్
స్ఫీతాంభోజనియోనికేశవపదాక్షీణప్రభావుండు వి
ద్యాతత్త్వాఖిలపుంస్వరూపుఁడు సరద్దాగ్రీఘ్రిషరోచిష్కుఁడున్

చ. తొణికెడుకోప మేచి తనతో వివదించిన గాధిసూతి యే
మునివృషభేంద్రు కంటికోన ముంగిట నెఱ్ఱనిజీఱఁ దేను జా
లని బిగువుల్ సడల్చి యవలన్ వనజాననుమాట చాల కా
ఘనుఁ డనుదాఁక బ్రహ్మఋషి కాఁడొ యతండు వశిష్ఠమాని తాన్

- సీ. పరిమళభర్తృప్రతాపావిత్ర్యపేటిక
జనులయాయువుఁ బల్పు మినునుచుక్క-
సన్నెరిమండలాస్థానికాదీపిక
యతినరూపముఁ గొన్న యచ్చ వెలుఁగు
ఏనస్సపంకరూరీసీరకతకంబు
నీలువాండ్రు తల మేలిపువ్వు
మూర్తిమద్వేదనమూహితృప్తిశ్రేణి
ముగుసతిల్లుల మీఁద మిగులు వెలిని
యంగనాజస్కచారితార్థ్యాచరణము
ననయనంబులు గన్న పుణ్యముల ప్రో వ
రుంధతీదేవి యే ముసీంద్రుని గృహంబు
వెలుఁగు వచ్చె వనిష్ఠుఁ డా వెలుఁగు వెలుఁగు
- చ. సరగున వెంట మానిపరిష్కృత్యథమాసనయోగ్యుఁ డుగ్రసు
స్థిరమతి వామదేవుఁ డరుదెంచెను లేచి సభానదుల్ ధరా
వరుఁడును మంత్రిలున్ మునులు బాద్యము లర్ఘ్యము లిచ్చి తన్ని
త్పరమపుటాజ్ఞఁ గైకొని సభాగతవేదు లలంకరించుచున్
- గీ. అంత జాబాలి వచ్చె సుయజ్ఞుఁ డరుగు
దెంచె గాశ్యపముని యరుదెంచె నంత
రాజునకు నాపు లా మునిరాజులకును
నొగి సమర్థ్యము లిచ్చి కూర్చుండఁబెట్టి
- చ. ధరణితలంబునందుఁ బ్రభుత్వ వెలయించిన వొక్కసారిగా
గురుతరగోనిధానములు కోమలకాంతులు దీప్రముల్ దివా
కరకీరణంబులున్ మనువుగా మొదలైన కులంబు జ్యోతిరు
దురమత్తులైన మీ వెలుఁగుతో వెలిగించిరి ధాత్రి మానవుల్
- చ. ఇనకరసంతతిప్రతతి కించుక సాగని లోప మున్నదే?
మనుకులసంతతిప్రతతి మాయెడ సాగని లోపభీతి క
ల్గినది భవత్ప్రబలము కేవలరక్షగ నున్న మాకులం
బున ననుబట్టి లోపమని పుట్టఁగఁజేయకుఁ డంజలించెదన్

క. పుత్రార్థ మశ్వమేధము

నత్రిం బొనరింతుఁ గల్పనరణిఁ బటుతరా

మిత్రాఘ్నతతి గలుగఁగఁ

బుత్తులఁ గలిగింతు వంశమున్ వెలిగింతున్

ఉ. ఊఁదిన యోగనిష్ఠులయి యుర్వికి మీరలు మూలకంబముల్

పాదులు పెట్టినట్లు నిలువంబడి రంతన మీదునాజ్ఞలన్

గాదని యల్లబ్రహ్మయును గాలిడ లేడు దయాప్రసారరే

ఖాదృతిఁ జూడుచు క్రతువు సాంతము సేయుఁడి యాప్తబుద్ధులై

చ. తతమహిమంపుఁ బ్రోవయిన తాత! వశిష్ఠ! సమాదరింపు దే

వతలకు బ్రహ్మవోలె మనువంశపు తేండ్రకు నీవుగా పురో

హితుఁడవు మున్ దిలీపునకు నిచ్చిన నందినివోని యీమహా

క్రతుఫల మిచ్చి నాకుఁ బ్రసరన్మనువంశముగాఁగఁ జూడవే

క. చేతోజారాతులు వి

ద్యాతరుణీప్రాణనాథు లావిర్భూత

జ్యోతిష్కులైన మీదు మ

హాతపములు మాకు నిప్పు డండగ నిలుచున్

క. అహిమకరద్యుతिसంతతి

దహదాత్మజ్యోతిరుగ్రధామనిధులు భూ

విహరదమృత లేఖలు మీ

మహిమజలధు లిట్టె పొంగి మము రక్షించున్

క. సర్గపురాకాలజగ

న్నిర్గమనప్రాకృతామనీహంతస్సం

సర్గకరణపుథుసంక

ల్పార్గళములు లేని వెలుగు లవి రక్షించున్

శా. అంచుం బల్కెడి ధారణీశ్వరుని ధర్మాధీనచేతంబు వే

ద్యాంచద్వస్తువినిర్ణయోగ్రధిషణాతాత్పర్యమున్ సమ్మదో :

దంచత్పూరము నింప నాత్మలను గాఢాహ్లాదులై యేమియున్

మించన్ లేదు ప్రజన్ ఘటించెదవు సుమీ! నీవును భూమిపా!

ఆ. అయిన నశ్వమేధ మాచరింపుము పుంధ

ప్రాప్తిహేతుభూత మశ్వమేధ

మదియు వేయిపుత్రు లందించు ఫలమిచ్చు

నట్టె యొక్కనుసుడును పుట్టించెట్లు?

వ. అని లెక్కిన ఋషు లనుచుండ నారంభిత్రిప్రియశ్రీతి

ఉ. నాయన! యశ్వమేధము నొనర్చు గరిష్ఠ సుమంగళిశ్రీశ్రీ నా

రాయణుల దచ్చెదన్ నావిను నందెగ నాపల నీయశ్రుష్ట గే

భాయలెడ బుట్టుడెడ గలుగుగొ నునొల్లెయ్యి గోసేనందెక

న్యాయవతీశిరోమణి మహాసుకృతిలబుల పెంట పెంటగా

వ. అంచ నేత్రమధ్యభాగాగ్రోన్మీలనంబును నేత్రతాంతవిస్తారతయుఁ గా

ఫలభాగంబు తీజంబుపుంజంబుగా సమాధిగతుఁ డై నట్లు తోచిన

క. పతి సంగ్రహమచకితుఁడు ముని

పత్నిపాదములందు వ్రాలి బొప్పిసారి

పులిఁ దాత ! తాత ! నీవా

క్కు తిరుగనేర దది 'యంతసెక్' బలువగుటన్

క. నీ వన్నమాట యజధర

దీవిభుండే బ్రదికియుండనే విని ప్రా నే

మావాడో ? యిందుమతీ

దేవియు నాపసిదినాల దివిఁ జూడెదో !

గీ. గుమ్ముగాబడి పాదయుగమ్ము వదిలి

పోవని యిలేఖ మెల్లన లేవదీసి

మునిజగత్పతి స్త్రైత్రావరుణే ధరాప

తిం గవుంగిలించి యెద హత్తించుకొనియె

ఉ. చూచెడివారి కెల్ల బతి సొంపుగ నర్పడివేలయేండ్లన్

దై చనువాడుగూడఁ బడుచై పసివాడుగనై కనంబడన్

రాచిన వెల్లుప్రోవు మునిరాజుకడన్ బతి చిన్నిదిన్నె యా

చూచినవారు చూచి రిరుజోతుల యెక్కుపతిక్కువల్ సరిగంగ

క. మునిపతియును జనపతి పూ

నిన గాదిలికొంగిలింత నిడుపులయిన యా

మునిపతి జనపతి గడ్డము

లను బడి ప్రమదాశ్రుతతి తళతళ మెఱు సెన్

క. కడమమునులెల్ల గన్నులు

తుడుచుకొనుచు రాజుగొంచి తురగము వదలం

బడుగాక సిద్ధపఱుపుడు

జడనుపడకయుండ సర్వసంభారముల్

మ. కలికి వేసిన బండకొయ్యలవలె గన్నట్టు వేలక్షకో

టులుగాఁగ్గ సరయూర్పురో త్తరపుటాడ్లుంబట్టి యూపంబు లా

తొలినాళ్ళ భవదీయవంశమణిభూతుల్ భూపతుల్ యజ్ఞ

ర్మలు గావించిన శాసనంబులయి యో ధ్మనాథచూడామణీ !

ఉ. అచ్చట యజ్ఞ భూమి కనువైన ప్రదేశము నీదుమంత్రులం

బుచ్చుము పుణ్యపుండలపు పుట్టినయప్పడె కార్యరూపమం

దచ్చుపడంగఁజేయవలె నావయి నేదొ వికల్పమందినన్

లోచ్చగు హెచ్చగు దలఁపులోఁ బనిదీర్చుట యత్తమంబగున్

వ. అని మును లనుచున్నంత రాజు మంత్రులం దిలకించిన

సీ. ధృష్టికి దృష్టిలో దృష్టిలేదాయెను

గనులు పట్టపు జయంతుని గనంగ

నానందజనితదర్పాంధుడు విజయుండు

సిద్ధార్థకుడు రససిద్ధయోగి

యర్థసాధకుడు ముక్తార్థప్రయత్నండు

తా నశోకుం డశోకాననుండు

మంత్రపాలుండు సర్వమంత్రనిర్ముక్తుండు

మఱి సుమంత్రుండె సుమంత్రుడయ్యె

బార్థివేళుండు సర్వసంభారములను

గూర్చుండీ! పుష్పగుంకుమాభ్యర్చితమ్ము

సర్వలక్షణోపేత మశ్వమును వదలు

డా! మునీంద్రులయాజ్ఞల ననుమతించి

చ. సరయుపు ను త్తరంపుఁదటిఁ జక్కఁగఁ దీరిచి యజ్ఞభూమిగా
విరచనసేయుఁ డెల్ల పృథివికొ సమహానటు లెత్తుపల్లముల్
సరిపడఁజేయుఁడీ! చదునుసల్పుడి! దిమ్మిసలకొ మడించి భా
స్వరమృదుశాద్యలంబు గల పచ్చని పెళ్ళలు కప్పుఁ డెల్లచో

ఉ. అల్పముగాని యత్నమున నన్నియు సిద్ధము సేయుఁడీ! యథా
కల్పముగాఁగ శాంతులును గావలె శ్రేష్ఠ వహింపుడీ! క్రుధా
జల్పులు బ్రహ్మరాక్షసులు శాస్త్రవిదుల తఱవేచి శుద్ధముల్
తల్పులునొకతఁ జొచ్చుకొని తత్ఫలముకొ హరియింతు రెంతయుకొ

క. అవరాధము పుట్టఁగరా
దవరాధని గర్తఁ జంపు యజ్ఞపురుషుఁ డె
ల్లవనుల యందున మీరలు
నిపుణులు మత్సర్యకార్యనియతులు మీరల్

క. అని విశ్వాసము సంభా
వనయును దీనింపఁ బలుకు వసుధసేనియం
దున ద్విగుణీకృతిభక్తిపి
శునవక్తు లమాత్యు లగుచుఁ జూచుచు నిలువకొ

చ. సరపతి మాటలకొ విని మనంబుల హింస ములంది రాజుచే
విరచితపూజులై చనిరి విశ్వసుతుల మునిరాజు లంతఁ బృ
థ్వరమఁబు డెల్లమంత్రినమితం గని యిట్లనిపల్కె లోచనాం
బురుహాయుగంబు రేకు లఱమూత వడకొ జిఱునవ్వు నెన్నెలకొ

గీ. వెదుకఁజొయినతీవ దవలెను గాలి
కందు రపు డేమి సేయుదు రల్లతీవఁ
ద్రెంచి తెచ్చి యావధము వండించుకొనుటె
మిగిలినది భిషగ్గత్నముల్ మీరునూడ

వ. అని యెల్ల సభాసదుల వీడ్కొలిపి

ఉ. ఇంచుక దూరమయ్యు రథ మెక్కి సుకేతనకింకిణీకృణా
భ్యంచితరావముల్ దనదు నాగమనంబు నెఱుంగఁజేయఁ దే
రంచున దూకెఁ గోసలధరాధిపకన్యక మేడమందు వ
స్త్రాంచలపాళి రివ్వుమన నంగలతోఁ జనె మేడలోనికికొ

- మ. కని కౌసల్యను నీవు వింటినటవే కళ్యాణి! నారాయణున్
దనమంత్రంబు బలంబుపేర్చి బిలుచున్ దానై వశిష్ఠుండు నా
పొనరించున్ హయమేధమందు హవిసున్ బొందంగ నీపేరు చె
ప్పెను నీదాకడుపున్ ఫలించునని చెప్పెన్ దాత సంత్రాతయై
- ఉ. కన్నుల సత్తరుల్బుగులు కాటుకఁ బెట్టుము పైడిచీర లె
న్నెన్నియొ పెట్టెదీసి ధరియింపుము నచ్చినవాని నెల్ల గ్రాం
జెన్నుల భూషణాలిఁ గయిసేయుము పూతహవిఃప్రదానవే
ళ నిమిఁ జూడఁగా నదితిలాగున శ్రీహరి యెంచఁగా వలెన్
- క. ఇపు డేమటకుము హరి లో
భపెట్టవలయు మనకడుపుపంట కతనిరా
క వదింతలు ఫల మిచ్చెడు
సుపరీక్షితమార్గమెల్లఁ జూడఁగవలయున్
- చ. అను పతిమాటలం దనిసి యాయమ వెన్నుండు వచ్చునేని యా
మునిపతి తెచ్చునేని నవభూషలుఁ జీరలు దాల్చి యెంత వె
న్నుని దనియింతు నాదగు కనుంగొన లొత్తిన బత్తిఁ జూచి మ
న్ననఁ బొనరింపఁగా వలె సనాతనుఁ డాద్యుఁ డటంచుఁ బల్కుఁగన్
- క. ఎఱుంగనిదానవొ నీకుం
గఱదలు సెప్పంగ ననుచుఁ గదలి యిలేఱుం
డఱిముఱి సుమిత్రమేడకు
నెఱకలు కట్టుకొనినట్లు లేగె నడచుచున్
- ఉ. ఓసి సుమిత్ర! నాయెడద నూహ జనించిన దశ్వమేధయా
గానమకర్మచే సుతుల నందెద నంచును మానులెల్ల సే
బాసని రద్భుతంబు ఫలవంతము యాగ మటంచుఁ జెప్పిరిన్
గోసలధారణీశ్వరుని కూతునకున్ సుతలాభ మంచునున్
- క. నీకును బుత్తులు కలిగెద
రాకాంక్షల వెంటఁ బడియ యరుగును ఫలముల్
నాకడుపు సర్వవిధముల
వేకాయలు గాయఁ జూడవే నిపుణమతీ!

గీ. దీక్షదైకొని న్నతయుక్తి స్మృతిమనోని

నిశ్చయూత్క్రస్తు సుమోక్షోర్క నగ జయే

ఫలముం గందువు పొలములో వాని యొక్క-

చెక్కఁగొట్టిసి వేళ్ళుక చెక్కఁ జుక్కఁపడెద!

చ. అనిన సుమిత్రయుక్ బ్రహ్మసతానన పట్టెనురాని కిక్కఁకున్

దనయుడని గల్గు యొక్కఁ యీయ నాకును గల్గుట యొక్కఁడు? భవ

త్తస్థియుడను నీదు భౌగ్యుకుం దా దనయురకి యగింకఁగదా యుత్తు

నను నిను మెచ్చఁజేయఁగను నాకును నంబులిం గోచవన్ ప్రభూ!

చ. కనుకని తా సుమిత్ర చిలుకఁబును గల్గుము నల్లఁ దాకి ధా

యణిపతి కేకయాత్మజ గరుత్మనుదారమణిప్రసాఫిసా

ధనికర మేగి యోని వనితాజనతామణి! యశ్వమేధమున్

బానరుప నిశ్చయించితి న పుష్పలు గల్గఁ పున్నె మేచఁగన్

క. మాను అనుమతించిరి దీ

తొనిధిలై న్నతముఁబాసఁ జను నీకన నా

తో నేమగు నా కోసల

భూనాయకసుతకు మొదటఁ బుట్టఁగనలయున్

ఉ. అవనితాశిరోమణికి నాత్మజఁ మండిన దిశ్వవెంబడిన్

దివ్యియగాఁగ్ మికులముదీధితి నెల్లు ననంగ రాజు లే

నవ్వున నొనులెమ్ము మునిగాఢులు నిర్గయముం బొనర్చినా

రవివయంబు నీవును సుతాగ్నిని వొటను దీక్షయొప్పగున్

ఆ. ఎన్నితరువు లున్న నన్నియుం గాయంగఁ

బూటఁ బూట వేచుఁ దోటమాలి

కడుపు నీదికూడఁ గాచిన నొగుండె

యటమటించు టాగి హర్ష మొందు

వ. అని తేడరిగిన నా మువ్వురు గృహీతదీక్షాస్ఫురితతనావల్లికలై

యంతఃపురంబులు వెల్లించిరి

శా. సాధాగ్రంబున నెక్కి తేడ నరయాస్వచ్ఛాసగాదూరభూ

పాథోవల్లదుదారచంద్రకిరణప్రాథప్రభాసీచిహ్

రాధోరణ్యపసితనద్రవ్యసీరప్రత్యక్షాంత్యుగ్రసం
బాధశ్రీపరితర్పితాక్షుడయి శోభాదర్శనైకాగ్రతత్

సీ. క్రతుయత్న మెంతదూరము వచ్చెనో చూడ

వెల్లెన్లు వజ్ర పంపించెనొక్కొ
యజ్ఞాగతునకు నారాయణునకు మున్న
దలి పాంచజన్యంబు తరలెనొక్కొ
యాగఫలంబైన యమృతకుంభము మింటఁ
దెరలి ప్రాగ్విశ బయల్దేరెనొక్కొ
మైత్రావరుణి ప్రేమమంజులాశీర్వాద
వల్లిక తలపూవు వదలెనొక్కొ
యష్టతనువుల హోత్రి యైనట్టి తనువు
తోడి రుద్రసంరంభవిభూతి చెదరి
ముందునకుఁ దూఁగెనో యన నిందుబింబ
మల్లఁ బ్రాచి బారెడుపైని హాసులాలికె

క. తనుఁగాంచి పొంగు భూపతి

మును నిలువఁగఁ జంద్రముండు మూర్తింగొని వ
చ్చెనో యనఁగ సుమంత్రుఁడు ని
ల్చెను భూపతియెదుర శ్వేతసింహాధరుండై

క. తన వెలుఁగు లెల్లయును నా

తని కులపతి యిచ్చునట్టి తళుకెగదా యం
చని చంద్రుఁ డతని ముందట
చనుడెంచె ననంగ మంత్రి సవినయుఁ డయ్యెన్

చంద్రకళ.

మున్ను విన్నది దేవరహస్యంబున్ దమకున్ వినిపింపఁగా
నెన్నొసార్లు తలంచితిగానీ యేను వచింపనె లేదు నేఁ
డెన్నఁ జెప్పకయున్న ఫలం బొక్కింతయు లేదు ధరాధిపా!
మున్ను దేవయుగంబున వింటిన్ భూప! భవత్పుత్ర హేతువున్

క. అని చంద్రకళలు విరిసిన

వనఁ బల్కిన మంత్రిఁగని రహస్యంబా? న

౧౪౫

న్నను ముఱుగునెట్టి యిన్నా
 ప్పను దాచితి వేటి నీ ప్రలోభము మంత్రీ!

ఉ. నయ్యది యెట్లు దాచినలె నెయ్యది యెట్లు నచింపఁగానలె
 గయ్యలు పోయి శుందో? యధికంబుగ నొండులు పేర్పు శుందో? నీ
 వయ్యమరావగంబలె మహాప్రభుబుద్ధివి దాని జెప్పమా
 య య్యతనంబు నేయునము సాద్భుతమంత్రవినిర్గ యాకృతీ!

క. అను జేసి ప్రశయంబున
 కును గొంచుము కదలి రాజగోపాలక! నా
 వినినది చనినది యొకటియ
 చనినది నీ నెఱుఁగుదువును జారులనలనక

ఉ. అంగములేలు భూమిపతి యాత్మసుహృత్కృతి రోమసానుఁ డే
 లంగలయూర్లు బెట్టు యిలాపతి ధర్మగతిక న్యకృతమ
 మ్ముం గలుగంగ నర్జునులు పుట్టినయంతన యంతి సంగముల్
 చెంగలులై చెడక జనుకు చిన్నిన పాపమునందు బోవకే

సీ. మాగాని పరశురామప్రీతి ధైర్యము
 మొలకనాగులె యుల్లతలలు వేసి
 మెట్టచాలుల విస్త్రు మెట్టకమున్నె చు
 మ్మలుచుట్టి మలమల మాడిపోయె
 ఊటలూరెడి సెలయేటి మేల్వరసలు
 నెండిన బుగ్గలై యింకిపోయె
 బావులలో నీరు వట్టి పూడికడియ
 మున్ను పుట్టిన జల మిన్నుపట్టె
 పాడియావుల చన్నులు పట్ట నెత్తు
 ధార లోడిన జనులు హాహారసముల
 రాజు మొగసాల నిలచి మొట్ట లిడినంత
 విభవండు నేడ్చుచు వారి జీవినరి పంపి

క. హితులను మంత్రులను బురో
 హితులను గనుఁగొంచు మీర లీ బెడదయు నే

గతిఁ బాయవచ్చుఁ జెప్పక
మతి నిలువదు నాకు నింతమంది వగలచే

క. ఒకచోటఁ గుఱుపు మం దిం
కొకచో నన్నట్లు పాప ముర్వీపతిది
వికృతపుబాములు ప్రజలవి
యకటా ! యీబాము లెట్లు లపహృతము లగున్

వ. అని పురోహితులం జూచి

క. మీరలు శ్రుతధర్ములు లో
కారాధ్యులు నాత్తధర్ము లఖిలఘనజగ
చ్చారిత్రవేదు లీశ్వరు
లీరాజ్యమునకు మీరలే గతి నాకున్

శా. ఆయెంబో యొకజీఱ చిర్మొగిలు రా దాకాశవీధి బరి
స్థానైవ తీవ్రకరోష్ఠచేఁ బగిలి భూభాగము బీటుల్ వడన్
నా యీ భూప్రజ కేమిసెప్పుదు నవంధ్య మీత్ర యనావృష్టి కే
ప్రాయశ్చిత్తమొ చెప్పజేడి యదియు శీఘ్ర మ్మేను గావించెదన్

గీ. అని ప్రలాపించు రాజు నూరార్చి ద్విజులు
త్రోవ యొక్కటె కల దది దుర్ఘటంబు
నేము పూర్వమె చెప్పబోయెదము గాని
చేయఁగ నసాధ్య మని దానిఁ జెప్పలేదు

వ. మహాతపస్వియగు కాశ్యపునకు విభాండకుండు పుట్టె; నవ్విభాండకు
నకు ఋశ్యశృంగుండను కుమారుండు కలిగె; ఆ ఋశ్యశృంగుండు
విభాండకుని కన్నులకు వెన్నెలవత్తి; తండ్రి యాయన నట్లు పెంచె

చ. అతనికి లోకమే తెలియ దగ్నియుఁ దండ్రియు నిద్దరే జగ
మృతనికి బ్రహ్మచర్య మిపుడైనను నల్ల ద్విధాగతిప్రసా
దితముగఁ బొల్పు నవ్వనిఁ జరించును ధూరపుడోట పోడు లో
భితమతి కాడు స్త్రీ పురుషభేదము కూడ నెఱుంగఁ డింతయున్

క. మూడవమానిసి నెఱుంగఁడు

నాడుది యన నేమొ యెఱుంగఁ డంతకుమున్నీ

౧౫౪

పోడిని పనిఁ జని తెచ్చిన

కాడలు సమిధలును బండ్లుఁ గాయలె యెటుఁగున్

సీ. తండ్రికన్నను ముందుఁ దానె మేల్కొని యగ్ని

హోత్రమ్ము సరిచూచి యుముకఁబట్టి

తండ్రికన్నను సమున్యగ్గోష మేపాగ

నర్థర్చులును ఋక్కు లనుపదించు

తండ్రికన్నను సమాహితశ్రద్ధఁగై యుష

ర్బుఘన కర్చాహవిర్బుఘ్నము * లిడు

తండ్రికన్నను నిశ్చితఘ్నానదృఢబుద్ధిఁ

బిత్తసమర్చాధురార్హిణి గాంచు

నతఁడు పుంరూపబ్రహ్మచర్యంబు శ్రేష్ఠ

ప్రోవు నెల్లప్రాయశ్చిత్తరూప మితఁడు

వాని నాహుతిమేఘమునోనివాని

నిటకుఁ దెచ్చితివే ననావృష్టి తొలఁగు

క. సీతనయ శాంత నొసఁగు మ

యా తబిసికిఁ గదలఁ జిచట నాతం దెన్నా

శ్లేతావునందు నుండునొ

యాతావున సీతిబాధ యనిలేదు స్వహా!

ఉ. ఆ జనకుండు పుత్రవిరహంబు సహింపఁడు ఋశ్యశృంగు నే

యోజను దత్తువో! యతని యన్నవనంబులు దవ్వ నేర్పువో

రాజ! విభాండకుఁ మొఱుగి రావలెఁ దేవలెఁ గుఱుసూని ను

ర్వీజన తాపనోదన గరిష్ఠకళా ప్రతిభాస్వరూపుని

వ. అని పురోహితులు విన్నవింప రోమపాదుండు మంత్రులతో

విచారించి యదికాదని యిదికాదని పెక్కునాలోచనలు త్రోసి

పుచ్చి దారితోచక

మ. ఎడఁదఁ భీతులు పొంది మానిఁ గొనిరా నెవ్వరిండు ముందంజ వే

యఁడు; నే బోవను నేను బోవ ననుచున్ హా! హా! యనావృష్టిచే

* హవిర్బుఘ్నములు = హవిస్సులైన దుంపలు

జెడియూక్ మృత్యువు వద్ద నుండియు మునిం జేరక భయం బంట హ
త్తెడు నేత్రంబులకు బొరల్ జనులబుద్ధిక్ మాయ యట్లెకదా!

వ. అట్టిసమయంబున రాజునకు వింజామరలు వీచు కుసుమశరకోదండ
లస్తకమధ్యలు తత్కర్మక భూయుగలు తజ్జ్యతనూలతలు
నలువురు వారయువతులు వీచుచున్నచేతు లడ్డముగా నొడ్డుకొని
యొకల్లోకల్లు కన్నిలుపుకొని వారిలో నొక్కగడుసరి రాజుతో
నిట్లనియె

ప్రియంవద.

దివిషదీశ్వరుడు తేవ మానులుక్
గవురుగప్పుచు పొగల్ వెలార్పగా
నవు దపస్సుల మహాగ్ని రేగగా
నవుర! యచ్చరల సంపునంటగా

పణవము.

శ్రౌణాథుల్ మఱి మమఁ బంపింపక
మాసింద్రుక్ గొని మమతం దెత్తుక్
తేనుంజాలక ధృతి నే రానే
రా నీ పట్టణరమ సిగిల్ల

వ. ప్రభువులు తాంబూలంబు దయసేయించినచో నీ నా చెలిమికత్తె
లతోఁ గూడి యిప్పుడే బయలుదేరుచుంటి నన

ఆ. పతియు నచ్చెరువడి వారితో మునిశాప
భీతి మీకు లేదొ భీతహరిణ
నేత్రలార! యన లవిత్రముల్ వోని చూ
పులు నిగుడ్చి మందముగ హసింప

ఉ. నాతుల గుండెనిబ్బరము నచ్చి ధరాపతి పంపె బండ్లపై
నా తలిరాకుబోండ్ల మునిదైన తపోవనిఁ జేర వారలుక్
తాతినిగూడ మాదు మెయితాపు గగుర్పొడిపించు నిట్టలే
చేతము గల్గువారి నికఁ జెప్పు మటంచును గువ్వకోలుగా

క. నవ్వుచుఁ ద్రుళ్ళుచు నోసీ!

నవ్వెక్కువ నీకు మానినాథుఁ డెఱిగినక

చన్వలగుఁ నియ్యదనములు
పువ్విలుకానికి నిఁకొక్క ములికియుఁ నలుఁగుఁ

మ. కెరలుఁ మాని యటంచుఁ గీతెఱిగిపఁ గీడంచి మేలెంచు మం
గురు కోసంబున నోసి నిమ్ము నెన రిందుఁ బంసిసారిన్న భు
వరునిఁ జెప్పకు డేమెనచ్చి మనఁ బొనానా వీనినా భు
నరు చూడాసితి కేశముఁ గదల కొప్పంగావలె భామినుల

వ. అని విభాండకుని యాశ్రమంబున కుల్లయగు ప్రదేశంబున బండ్లు
దిగి యందు విడిసి

క. మునియాశ్రమంబు దగ్గరఁ
జనరా దమ్మానికొడుకు చనరాడట ద
పున కంచు ద్విజులు పలికిరి
మునితనయుని జూచుటకును మోసంబయ్యె

వ. ఇట్లుండ నొక్కనాడు ఋశ్యశృంగుడు తనతండ్రి తపోవనిఁ జాల
దవ్వు చనినవేళ యన్మచ్చాగమనంబున నదధిష్ఠితకాంతారాభి
ముఖుండై నచ్చుటఁజూచి హరింద తోసియోసి! యని యం
దొక క్షణక వీణయు నొక్క తె మృదంగంబును నొకతన తాళంబులుఁ
బూని మ్రోయులప నాయకురాలు గొంతెత్తి నాట పున్నాగ
యారభి శ్రీ వరాళిరాగంబులు క్రమంబున నెత్తి కృతులు వగ్గం
బులు పాడినంత

సీ. తన గొంతులోన నూగు నిగ్రాదము లపూర్వ
నినదితంబులు వచ్చి నిట్టవొడిచి
తన గుండెలోన డాగిన మెత్తనగు చోట్లు
భానరూపము లంది పైకి వచ్చి
తన సృష్టిలోన నుండిన క్రొత్తమాధుర్య
సీమలు క్రేళ్లుగాఁ జెంగలించి
తనయాత్మఁ దా నెఱుంగని యొక్క యానంద
పరిధి రేఖాస్వయంవృత్తి కలిగి

కనుగొలుకులందుఁ గన్నీళ్లు గార్చి మై గ
గుర్పొడువఁ దనదేహ మా క్రొత్తబిగువు
లెచటఁ దెచ్చెనొ యని కను లింతలుగను
విచ్చి చూచుచు మునికుట బిగువు చెడియె

క. అంతట నవ్వెలదుక లై
కాంతిక కేళికళారహస్యార్థనవా
త్యంతధ్వనిమద్గీతా
సంతానము భరతశాస్త్రసరణిం బాడన్

సీ. రాగానుసారి భావాగణ్యగీతిచే
నర్థానుగుణ్యహస్తాస్తిచేత
హస్తానుకారి నేత్రాపాంగరోచిత
లయ్యెనుగాస్యచాలనముచేత
వదనానుకారి గ్రీవాభేదపటిమచే
గ్రీవానుగాంగసంక్షిప్తిచేత
సంగలాఘవకృతోత్తుంగభంగీన్యత్య
కేశ్యనుసారిభంగిమలచేత

గీ. నాటుపొంగులు తరంగపూ లంబురోచు
లూఁగినలు మధురేఖలు నొదిగి వెనుక
కరుగుటలు ముందువచ్చుట లై న నాలు
గంబుధులవోలె వారు సృత్యంబుసేయ

చ. విని విని చూచి చూచి కనువేదులు తీరంగ వారిఁజేరి మె
ల్లన నవి మీకుటీరము లలంకృతు లే వనసీమ కయ్యెడన్
గనులు చెవుల్ సుతర్పితముగా నొనరించిరి క్రొత్తశాస్త్రముల్
కని విని నేనెఱుంగ నవలన్ వచియింపరు నాకుఁ దండ్రులున్

చ. అని యడుగుల్ స్పృశించి యలనల్లనఁ గొంగిలిబూని యంతఁ జ
క్కని యొక స్పర్శ యేచి తనుకంపము పుట్టి యొడల్ బిరాన జ
ల్లనఁ దెలియంగరానిసుఖ మంది యిదేమగు మానులో భవ
త్తనువులు దాఁక జల్లనగుదానికి నెట్టితపంబుఁ జేసిరో

సీ. మీశిరస్సులజడల్ మేలుగా నునుపుగా
 నట్టె ముప్పేటగాఁ బుట్టెనొక్కొ-
 మీసలు గడ్డముల్ మీ ముఖచిబ్బకగ
 ల్లముల మెలంగనే మెలంగవొక్కొ-
 నాకు మొగాన నున్నది యొక్కొక్కొమ్మి తొ
 మ్ముల మీకు జంటలై పుట్టెనొక్కొ-
 యెపుడు సర్వాంగాననపు నిష్ఠచేతనే
 పిఱుదులు మీకింత పెఱిగెనొక్కొ-
 యనుచు వారల జడలంటు నాననములు
 తడుము నురములు తొడు ముట్టెడును బిఱుదు
 లట్లు సేసియు నచ్చోటి కనమశేరుడు
 తొంగిచూడడు ముని ఋశ్యశృంగువంక

శా. భూవశ్రేష్ఠుని కూతు పెన్మి టనుచున్ బూజింతు రమ్మాని నా
 రూపాజీవలు నాత్మలన్ ముసికుమారుం డవ్వారోహలన్
 మీ పర్ణాంగణశాల దూరమొ? ననున్ మీవెంటఁ గొంపోదురో?
 మీ పుణ్యశ్రమహోమకర్మలు గనన్ మేలొను నాగుండకున్

క. అన వారలు మా యాశ్రమ
 మున నన్నియుఁ గనకసౌధములు గల ననఁగాఁ
 గనక మనఁగ నేమన భూ
 వణములు చూపించి దాని సంగతిఁ బలుపన్

శా. ఐనం దప్పకవత్తుఁ జూచుటకు మీవొ నాశ్రమంబుల్ తరుల్
 గానీ పండ్లునుగాని యందు నిటులేగా యుండు నన్నం దరుల్
 వీని బోలియ యుండుగాని శలముల్ వే అవ్వి నీవుం దినం
 గానౌ నున్నవి కొన్ని మాకడ నటం చా వారముఖ్యాంగనల్

ఉ. లడ్లు జిలేబు లిచ్చిన బలా యని లడ్లులు నన్యబర్హివౌ
 గ్రుడ్లని చూచుచున్ దొడిమఁ ద్రుంచుట తోచదు మూతిలేని వీ
 బుడ్లనుచున్ జిలేబులను బూని విచిత్రపు టిప్పపూవులా
 యొడ్లకు మీదు నాశ్రమఫలోన్నతి కల్గునె యంచు మెచ్చుచున్

శా. వహ్వో యంచు జలేబి లడ్డులను నాస్వాదించి యానందమై
జిహ్వతర్పణమై పురే యనుచు మీ చిత్రాశ్రమస్థానిలో
బహ్వనందము లింక నెన్నికలవో వత్తు నిజం బేను న
న్నాహ్వనించుట కేదియైన గలదా? యభ్యంతరం బన్నహో

ఉ. అచ్చపలేక్షణల్ భరతునాగమ మెల్ల బ్రయోగవైఖరిం
దెచ్చినవార తాట నట నేర్చిన బ్రాహ్మణసంప్రదాయముల్
గ్రుచ్చినమాట లేర్చి తమరుక జనుడెందురో యాతిభేయ మం
దిచ్చెద మితకన్న వలెనే చరితార్థుల మమ్ము జేయగన్

క. ఆ యే డీ యేడుతరాల్

మాయరే! తరియించు మూడుమంటలు నెగడున్

మా యాశ్రమహోమగవీ

పాయసములు చారితార్థ్యఫణితి వహించున్

వ. అనినంత ఋశ్యశృంగుడు తనతండ్రి యటజంబు జేరు వేళ యైన
దని గ్రహించి

గీ. ఇంతసేపును మీక్రొత్త లేను మఱి

రండు మాపర్ణ శాలకు రండటంచు

బిలువనేలేదు క్షమియింప వలయు రండు

పోద మిపుడు మా యాశ్రమమ్మునకు మీరు

చ. అటు కనుపించు కానుకల యాదెస మల్లిన నుల్ల యుండు మా
యుటజము తండ్రిగారు మఱియున్ బ్రయమారగ సర్వపాద్యసం
ఘటనము జేసి మెత్తు రదిగాకయు బెంపుడులేటికూన యొ
క్కటి కల దద్దియున్ బదయుగంబులు నాకు గళంబు సాచుచున్

క. మఱి దర్భలు నేద్రుంచెడు

తఱి నదియును గొఱికివెట్టు డాతలు దానిన్

జటుతుక దెచ్చిరి యదియును

పఱకలు నాచేత నొసంగవలె దా దినగాన్

వ. దానినిగూడ జూడవచ్చు రండనిన నా చకితనేత్రలు

ఉ. మిమ్ములెట్టి నిల్చితిమి మేమును బోవలె మాకు బ్రత్యవా
యమ్ములు పుట్టు తత్త్వణమ యార్చవలె జని మీదు నాతిభేదగళర

యమ్ములు మాకు వచ్చె భవదాగమనారమ యుండునుందురా
మమ్ముల నిండె యెల్లి యన మంచిది మంచి దటంచు నాతఁడున్

క. చని దినము దినము నారే

యును వారలఁగూర్చి యూహ లూహించుచు బ్రా
ద్దన లేచి యగ్నిహోత్రము
లను సేసినఁ దండ్రుడి వనములం బడి చనినన్

ఉ. వచ్చునొ రాఁడొ! యందునికి భద్రమొ భద్రముకాదో? యొక్కచో
వచ్చిన వృద్ధమాని తమపాట్లవి యేమగునంచు ముండ్లపై
నిచ్చలు గూరుచున్నటుల నెవ్వగఁ బొందడివారిఁ జేరఁగా
వచ్చెను ఋశ్యశృంగుండు నబధ్ధపురోహము గల్గినండుగా

గీ. పోదమా యన్నఁ బోదము పోదమంచుఁ
గదలి శకటంబుపై ని నంగములు సేరి
యచట రాజాజ్ఞ ను త్తమహాయుగంబుఁ
బూనిచిన రథంబున రాజధానిఁ జేర

ఉ. ఆరథ మేగుత్రోవ జలదావళి మింట విసీలకాంతిమా
లారుచిరాతప్రపరిలంబిన్నియై రథనేమినిస్వన
స్ఫోరక హేతువై యులుముచున్ నెనుకన్ పసలన్ బ్రపాతధా
రారమణీయవాఃకణధురాపరితర్పిత దేశమై చ నన్

చ. అదివర కేమియుం దెలియఁ డాముని చూచుచుఁ బూచుచుండియే
మది నెఱిగెన్ సమస్తమును మానినులున్ బురుషుల్ పురానఘుల్
నదనములున్ బొలంబులును సాగులు పంటలు కర్షకుల్ సవాం
బుదములు ధర్మముల్ సహజబోధలు నిశ్చలతత్త్వమానసుల్

ఉ. వరముతోడ నొక్కపరి వచ్చిన మానిని రోమపాదుఁడున్
శ్రీరక మా పదాబ్జములఁ జేరిచి రాజ్యము నీది నీవు రా
హ్వరము వర్షమున్ గలిగె నయ్య! మదాత్మజ నిత్తు ఋశ్యశృం
గర్వికి నీకటంచుఁ దనకన్నియ శాంతను బిల్చి చూపఁగన్

కా. లజ్జాముగ్ధముఖారవిందఁ గని యా లావణ్యప్రభోధిఁ డా
శశ్జామూలేయు లజ్జయొత్తిడి మొగం బల్లంత వాల్చున్ బురే! ౨౦౧

మజ్జారే! పురికి వనంబునకు నీమాత్రంబు భేదం బటం
చజ్జల్ ప్రోవులు వారముఖ్యులు సురంటంటించి గెంటించుచున్

వ. పరిహాసంబులు సేయువేళ వారిర్వురకు రాజు వివాహంబు సేసె;
శాంతర్వ్యశృంగులకుఁ బుత్రసంతానంబుఁ గలిగె; నిది మున్ను దేవ
యుగంబున సనత్కుమారుఁడు ఋషులతోఁ జెప్పనెడ నేను విన్న
సంగతి; ఈ కథఁజెప్పి యా మహర్షి సత్తముండు శంసామార్గమున
ఋశ్యశృంగుఁడు మీకు నల్లుఁ డగుననియు వాని మహత్వమునఁ
బ్రాంశుతనులు వీర్యవంతులు నగుసుతులు నీకుఁ గలుగుదు రనియుఁ
జెప్పె

క. ముని ఋశ్యశృంగు నిచటికిఁ
గొనిరావలె గ్రతువు సేసికొనుటకు మున్నే
మనుజాధిప! వనజాధిప
ఘనవంశమణీ! త్రియాశిఖాబుద్ధిధునీ!

వ. అని మంత్ర విన్నవించినంత

సీ. ఒనర బోర్కాడించి యుయ్యెలతోటైలోఁ
బండఁబెట్టిన పసిపాపవోలె
వీధులంబడి తిరి బూదియ మైఁ జల్లు
కొని పర్వులంబెట్టు కుఱ్ఱవోలె
నన్నమ్ముఁ దిండు మోమంతయుఁ బెరుగన్న
మును జేసికొన్నట్టి బొట్టెవోలె
జిట్టి! తలంటిపోసెద నన్న నందక
తోలఁగి పర్వులువెట్టు నులిపివోలె
వెల్లదుస్తులు కట్టించి వీధులన్ పి
కారు పంపిన రాజకుమారువోలె
మింట నడుచుక్కి జాబిల్లి మేదిసీశు
నేత్రములకును జలువఁ బండించిపోసె

చంద్రిక.

కువలయమణి చిట్టికోర్కులున్ దవిలి శిశిరమూర్తిదాల్చి పె
ల్లవము చిలుక మింటికెక్కి నన్ సవియుఁ జెలగ నొప్పెఁ జంద్రికల్

చంద్రచేతి.

భూమిభృన్మౌళికాంతల్ భూసామణీశేణి న్నెగ్గ
శ్రీమత్కాంతిప్రసారక్షీరోదరత్నప్రవాహో
ద్వామాంశుల్ రాజసౌధద్రాక్షిన్మగాంగేయకుంభ
గ్రామంబుల్ నెల్లుప్రోవుల్ గాఁ జంద్రచేతిల్ చలించెన్

సీ. చంద్రబింబం బని యంద్రుగానీ వియ
ద్వల్లిఁ గాచిన * చంద్రబాలకాయ
ప్రాలేయకరుఁ డన్న పలుకెకానీ మింటి
గట్టు † నైలావాలుకంబుపండు
సోముఁ డంటయెకాని యామినీక్రకచక్ర
త్తందైన ‡ సోమవల్కలంబు చెక్క-
యమృతాంశుఁ డనుటయే యాకాశకాంతి
ద్యానభూషణ ♦ మమృతాఫలంబు
ఏకదేశవర్గవ్యక్తియైకశస్త్ర
మాత్తవర్గలోపాగమవ్యాకృతిఁ గొని
పేరు మార్చెను వీని కన్ బృహ్మపతికి
మంత్రి చిఱునవ్వు నవ్వుచు మాఁబువలిక

ప. మున్ను ననత్కుమారుండు ఋశ్యశృంగుం డధ్వర్యుండుగా నీయశ్వ
మేధంబు పుత్రఫలప్రాప్తిహేతు వనియె

శా. హ్రీశ్యామాక్షుండు నల్లుమాని యిటు నీయుంటన్ వసింపన్ సురల్
వశ్యుల్ గా నయి కోసలంబు బహుకృత్యఃప్రాప్తనస్యం బగున్
శ్రీశ్యామాంబుదమాలికాతతుల్యోఁ జేరున్ భవద్దేహముల్
భశ్యచ్ఛోకము పూర్ణ వాంఛలుగ భూపా! పుత్రసంతానమున్

క. భూతరుణీహృదయేశుఁడు

తాత వశిష్టులకుఁ దెల్పి తాతముదలతో

వేతరలి పోద మెల్లియ

ప్రాలఃకాలమున మీరు రాణులు మేమున్

౨౦౧

*చంద్రబాల=పెద్దయేలగులు, †నైలావాలుకము=నూగుదోన, ‡సోమవల్కలము=
శలిచంద్ర, ♦ అమృత = ఉసిరిక,

ఆ. అనుచు మంత్రితోడ నరిగి యట్లే వశి

వృలకుఁ దెల్పఁగాఁ గడున్ ముదంబుఁ
బొంది వారు తండ్రి! పో! ఋశ్యశృంగుండు
చిన్నిసుకర * పాల జన్నుగడ్డ

వ. అని వశిష్ఠు లనుమతిం జూపిన

ఉ. ఆ మఱుప్రోద్ధుటం బయనమై ధరణీశుఁ డమాత్యులున్ సతుల్
గ్రామణులున్ రథంబులు తురంగములున్ గజపాళితో నయో
ధ్యామహానీయపట్టణము దాటి స్వపాలితకోసలంబులన్
భూమిప్రజల్ ప్రమోదమును బొంది యొసంగిన కాన్క లందుచున్

శా. 1 ప్రేష్ఠమ్ముల్ ప్రజమోములం గనుచుఁ దప్తేష్ఠమ్ గుబాళింప 2 బృం
దిష్ఠమ్ముల్ పొలముల్ గనుంగొనుచు 3 సాధిష్ఠంబులై యుంట బం
హిష్ఠమ్మై చను త్రోవ వేగిరముగా నేగన్ సుమంత్రుండు 4 ష్టే
పిష్ఠాశ్వంబులఁదోలఁ గోసలములున్ వెన్నె ప్రయాణించుచున్

సీ. కలవింక చాష కంక శశాద నోలూక

మాకలి కారండవాకులములు

పుష్కరాహ్వ రథాంగ భుజగభు క్కీర వ

నప్రియ కూజితన ర్తితములు

వ్యాఘ్ర హర్యక్ష మృగాదన స్తబ్ధో

మాచ్ఛభల్ల శివా వృకార్దితములు

పుషత రురు న్యంకు కృష్ణశారైణశం

బర శశ చమరప్రవల్లితములు

నైన యడవులు గల యద్రు లందునందు

ముగురు భార్యలకును భయమోదములను

గూర్చుచుండఁగ నరిగె నా షోణిపుండు

చను చమాత్యు లా యా విశేషములఁ దెలుప

ఉ. ద్రోణులమీఁద దాటిరి నదుల్ చులుకీకృతవారిరా

మోనియు యామృదిగ్గనమండలలక్ష్మీ మొగంబు వెల్లుచు ౨౧౭

*సుకర = సాధువైనయావు. 1 ప్రేష్ఠము=మిక్కిలి ప్రియము, 2 బృందిష్ఠము= మనోహరము, 3 సాధిష్ఠము = పదిలమైనది, 4 ష్టేపిష్ఠము=మిక్కిలి వేగముకలది.

క్రై నెఱచిల్లగింజ యసలారిస గందము నోలె బంకసం
తాసము లోపలన్ విఱచినన్ దెలిజ్ఞుల గుమ్మనీళ్లులన్

క. చని యంగ దేశములు చే

రినఁ జారులు రోమపాదపృథ్వీపతి కా

యనరాకఁ దెలియఁజేసిరి

మును రఘుపతి రాజధాని ముంట్ల చనఁగన్

మ. ఋషిలోకప్రథమావతారుఁడు జగచ్ఛ్రేణీనిరంత్రోగ్రక

ల్మషసంతానాశనహేతుసంతతితపోమాహాత్యైపుంజుభా

నుషమామూర్తి నశిష్ఠఁ డే నృపగృహస్థున్ గొల్చియుండున్ ననున్

హృషీతుండై కననచ్చునంట నము లేరీ? నాకు ధాత్రీసులన్

చ. ప్రశమితసర్వకాముఁ డిటు భావనసేయుచు రోమపాదుఁ డా

దశరథభూమినేతకును దా నెదురేగి నఋశ్యశృంగుండై

మసలి నభార్యుండై తనకుమా ర్థెను శాంతను గూడఁ గొంచు వా

రు సనిన వీరు చన్న యిరుత్రోవలు మేల్కరియాచికోవలై

చ. దశరథరాజు కొమ్ముజడదారికిఁ బొనయుగంఁబునందు ము

న్నె శిరసుఁజేర్చి నాకయిన నేస్తము గావున రోమపాదుఁ డీ

రు సగము నాకు నల్లు రది త్రోవువడున్ మునిరాజు తొట నీ

శిశిరదృగంతముల్ దనుపుఁ జెందుత మాయెడఁగూడ నోమునీ!

క. అని శాంతఁజూచి తల్లీ !

నినుఁ గడుపునఁ గాంచినాడ నే ననుకొన నా

మనసున ధైర్యం బొనదు

తొనుకునొ దత్తావహరణదోషం బనుచున్

చ. అని యనుచున్న యా దశరథావనినాథుని పాదయుగ్మమున్

గొనఁ జను రోమపాదు నిదిగో యని కంట నదల్చి కౌగిలన్

గొని రఘురాజమాళి మనకుంగల తొల్లటిజన్మమైత్రి యిం

దనుక దొసంగుఁ బొంద దనినన్ దొర లిద్దఱు బాష్పనేత్రులై

శా. ఆకాంతల్ గలచక్కిఁ గన్గొనఁగ నత్యాశ్చర్య మొప్పంగ శాం

తాకొనల్యలు రెండువల్లికల యందం బొప్పఁ గొంగిండ్లలోఁ ౨౨౪

జేకోనై యొక్క రొక్కరికొ విశువ రా చేకల్పులు మందహా
సాకారంబులు బ్రశ్రయొక్తులు రహస్యంబుల్ గడుక జిత్రమై

ఉ. అంతట నందఱుం గలసి యంతిపురిం జని యొక్కరొక్కరికొ
సంతస మందఁజేయ సరసంబుగఁ బల్కుచుఁ బ్రేమగర్భిత
స్వాంతము వెల్లడించుచుఁ బ్రియంబు లెఱింగిన కాన్కలిచ్చుచుకొ
వంతులు తీర్చుకొం చొకరివంక నొకళ్లు రసార్దమూర్తులై

ఉ. తూరుపురేక లారకయ తోటల సామివికాసిసూనముల్
చేరల నగ్నిహోత్రములు సేయఁగ రాఘవరాజమాళికికొ
గూరిమిఁ దెచ్చి యిచ్చు ననుగుణసుత శాంత శిరఃపరిష్కరియా
శ్రీరతి కన్న నా రఘుధరిత్రపు నగ్నులై పెద్దసేయుచుకొ

చ. తన నగ లెల్ల శాంతమెయిఁ దాల్చి నిరాభరణాభిరామమో
హనతనుమూర్తియై ముదము నందును గోసలరాజకన్య శాం
తను గృహకేళిబద్ధిపరిణామతనూలతఁ గాంచి యామె పో
యినయెడ లెల్లఁ గన్ను లొలయించు నవోత్సుకతాసమార్ద్రముల్

సీ. కాసల్యయొడిలోనఁ గాని కూర్చుండదు
జడ సుమిత్రయె కాని ముడువరాదు
కై కేయితోఁగాని కై లాగుఁ బూనదు
వారితోఁగాని నవ్వంగరాదు
తనసుతుకొ గౌసల్యగనుక ముద్దాడని
చ్చు సుమిత్ర గనుక గ్రచ్చుకొననిచ్చు
కై కేయిగనుక చిక్కని ముంగురులు పాయ
గాఁ దీయఁగా నిచ్చుఁ గరుదులాడి
శాంత కీ రీతి వారితో జగము వారి
తో నకలముగా రోమపాదుండు చూచి
తల్లి చూచి హృదంతరుత్ఫుల్లమోద
జలధులై యొక్కవారము జరిగె నిట్లు

చ. దశరథభుశ్యశ్యంగులును దాము పరస్పరముకొ బ్రియానులా
పసుఖముఁ బొందుచుకొ మునికీ బౌర్ధివన త్తముఁ డర్చసేయుచుకొ

దశరథనేతరున్ మునియుఁ దా మృదుగౌరవ మాచరించుచున్
గొన కొకరొక్క రాంతరనిగూఢసమార్ద్రమనస్కు టొటయున్

వ. ఇట్లు సప్తాష్టదివసంబు లుండి దశరథుం డొక్కనాఁడు రోమపాదునిం గని

ఉ. మిత్రయశోనిధీ! తురగమేధము సేయ వశిష్ఠులొడచే
బుద్ధులు లేని కారణము పొంతుఁ దలంచితీ ఋశ్యశృంగు లా
సత్త్రము సాగఁజేయ ఫలసంగతి శీఘ్రము కల్గునంచు నీ
మైత్రిఫలం బొసంగు మని మౌనిని యుచనసేయ వచ్చితీ

శా. నావెంటన్ దయచేసి పంపఁగద శాంతన్ ఋశ్యశృంగున్ గ్రతు
శ్రీవేళన్ గబురంపెచన్ నెడలిరాదే నీవు నీమంత్రాలున్
నీవాలభ్యము నీదు సంతిపురియున్ నీ వప్పు డేతెంచి నీ
వే వీక్షింతువు ఋశ్యశృంగులను నం దేరీతిగాఁ జూతునో

వ. అనిన రోమపాదుం డిట్లనియె

క. దైవము రక్షించియొ మఱి
దైవము రక్షింపకయొ కదా పర్యయమై
తా వచ్చె ఋశ్యశృంగుఁడు
నీవచ్చుటకూడ దైవనియతియ కాదే

క. నీకూతు రగుటకు న్మును
నా కూతురె శాంత? మాని నా కల్లుఁడు ముం
దీ కొంచియమ్ము గౌరవ
మే కొండంతగ వచింతువేలయ్య నృపా!

వ. మఱి ఋశ్యశృంగుఁడో!

శా. శ్రీస్యందాసనుడై వశిష్ఠులని పేరే చెప్పినన్ గౌరవ
భ్రశ్యతేశనిబంధనమ్ము గురుతాన్రసనన్నివీతంబుగా
వశ్యుండై చనుదెంచు వెంటబడి నేఁ బంపించు టేమున్నదో
హాస్యంబొగద నీవు నర్థివయి నేనా! దాత నో మిత్రమా!

వ. నాయాజ్ఞ యేమున్నది? కొంచుబొమ్మనిన దశరథుండు పరమ
క్రీతుండై

క. సుఖమో దుఃఖమో జన్మము

ముఖస్తుతులు గావు నిన్నుఁ బోలు నమృతుడై
సఖుఁ డొక్కఁ డున్న నీదృశ
మఖంబు లొకవేయి యశ్రమంబుగ నెగ్గు

క. అని ఋశ్యశృంగుతోఁ జె

ప్పిన నాయన రోమపాదపృథ్వీపతియా
జ్ఞును శాంతయుఁ దాను నయో
ధ్యను జేరఁగ బయలుదేరి రాసమయమునన్

శా. రథ్యాసంతతి కమ్మగంబురల ధారావారి సంసిక్తమై

పథ్యానందధు వొప్ప ముత్తైములకోవల్ జిల్లుతొ మ్రుగ్గులై
వీధ్యంతమ్ములు ద్వారతోరణపటివిస్తారశోభాబ్ధులై
విధ్యాశీర్మఖభూసురప్రణుతమై వెల్గె బురం బంతటన్

శా. ప్రాంతస్విన్నవిలోచనుల్ దశరథప్రస్థానవేళన్ నృపుల్

సంతోషంబును దుఃఖ మొప్పఁగఁ బరివ్వంగంబులం బట్టుచున్
గాంతల్ వీడఁగలేక యొక్కొకరు నక్కా! సెల్లి! యజ్ఞార్థ మే
తెంతున్ దప్పకవత్తుగా యనుచుఁ బ్రీతిస్నిగ్ధులై పల్కుచున్

శా. శ్రీపూర్ణానన శాంతతోఁ గలసి తోఁచెన్ ఋశ్యశృంగుండు ముం

దై పర్వెత్తు రథంబుపై దశరథుం డావెన్కఁ బోగా నుషః
శ్రీ పద్మాస్యలు రాణు లొక్కొకరు వారిన్ వీరు వీర్వారి నే
దో పల్కాడుచుఁ జాల వెన్కఁబడి యెట్లో సాగిపో నంతటన్

శా. అంగమ్ముల్ సనుడెంచువేళఁ బదినాళ్లయ్యెన్ బ్రయాణంబు వా

రంగమ్ముల్ విడి యిల్లుసేరుటకు నాల్గయ్యెన్ దినంబుల్ హృదుల్
వొంగారంగ నయోధ్యలోని ప్రజ లాభూపాలుఁ డేతెంచు వే
ళం గేహంబులు వీధులున్ గొలుప హేలానస్తలాధూపముల్

శా. ఝానాథుండు సుఖంబుగా వినియె శంఖస్వానముల్ దుందుభి

ధ్వానంబుల్ పటహస్వనంబులు సముద్రప్రౌఢకల్లోలమా
లానృత్యంబులుఁ గాఁగఁ బట్టణప్రజల్ మౌనిన్ విలోకింప భ
క్త్యానముల్ సనుడెంచి రక్షియగకోణాఘాతబాష్పాంబువుల్ ౨౪౫

శా. సౌధాగ్రంబులు దేహాభుల్ నతగవాక్షంబుల్ తటిచ్చేణినం
బాధం బేచినరీతి సుందరతనూనల్లిమల్లిలన
న్మాధుశ్రీమృదుమూర్తులై వెలయు వామాదీప్తు లేపారె న
ద్వీధీతోరణమాలికాతతులఁ దద్వీక్షాప్రభల్ గూర్పుగఁ

ఉ. మానిని గాంచవచ్చి రను మాటయె లేదు లతాంగు లెల్లరుగఁ
మానిని శాంతఁ గాంచి మునిమాటయె విన్మృతిఁబొంది దాని యం
దానికి దానియొద్దికకు దానియదృష్టపు రేఖకుఁ దిద్దు
క్షానిధులై నిరంతము ప్రశంసలు సేసి చుడన్ దివాక్కులై
మత్తకోకిల.

ఎంత చక్కని చీరఁ గట్టిన దెంతసొమ్ములు క్రొత్తవికా
వెంతలుకా మెయిఁ దాల్చికొన్నది విశ్వమోహనమూరియై
యెంతభాగ్యము భర్తతో రథ మెక్కి ముంచుకొంటున్న
నింతగౌరవ మొప్ప నేగుట యేలతాంగులు నోతురే?

వ. అని పౌరవనితలు మెచ్చుకొనుమాటలు నించు వారిపలుకుల కున్న
ఋశ్యశృంగునివంకఁ జూచి తలవంచుచుఁ జేలునవ్వునన్నలలతో
శాంతాదేవి మదం బందుచుండ సరదంబులు రాజసౌధంబులఁ
జేరిన రాణులెల్ల సంతఃపురప్రవేశము సేసినఁ దక్కిన రాజస్త్రీ
లందఱు శాంతిచుట్టును మూగి

సీ. పడఁతి మీపిత రోమపాదులు సేమమా ?

కుశలమా? మీతల్లి కోర్కివల్లి
యెండలోఁ బడివచ్చి తిరక స్నానముచేసి
విశ్రాంతిఁ గైకొనవే కుమారి !
యెన్నఱు లైనదే యీవు రాఘవకుల
మ్మును వీడి చని యోసి ముద్దుబిడ్డ !
కడు స్రుక్మితివి లేచి కడఁగి భుజింపవే
మో మెంతవాడనే ముద్దుగుమ్మ !

అల్లపసినాడు నీవు భాగ్యాలరాశి
వనుచు ఋషిధర్మపత్ని వౌదంచు నెఱుంగఁ

జాలమైతిమె యో పూతచరిత ! యేమి
భాగ్యమే నీది శౌరవయోగ్యురాల !

గీ. అని యనేకవిధంబుల నాదరించి
యంప శాంత పుట్టింటి రెట్టింపుసుఖము
భర్తతోఁగూడి యనుభవింపంగనయ్యె
మునిని గూడిన తరువాత మొదటిసారి

క. కౌసల్య వచ్చి తల్లీ !
నీ సుఖమే మొదట పైనినే నాసుఖమం
చా శాంత కేమివలయునో
యాశాంతములందు నున్న నవి తెప్పించు

క. అమృతపు నవ్వులు నవ్వుచు
సుమిత్ర శాంతకును సర్వశోభలు సేయు
గ్రమమున మునికిని శాంతకు
నమర్చి గదు లెల్ల గేకయాత్మజ పొంగు

వ. అంత

సీ. ఎఱ్ఱనౌ నేత్రమ్ము లిప్పివేళానల
ధూమసంతానమ్ము తూఱినట్లు
ఆకులు తినుట దీక్షాకాలభోజన
నియమతీవ్రతచేత నెగడినట్లు
చివురాకు ముక్కునఁ జిమ్ముట జుహువుచే
బ్రాతాదికమ్ములు పట్టినట్లు
పంచమస్వరము స్తోభలు చక్కఁగాఁ జూచి
సామగానమ్ములు నదివినట్లు
రేక లీచల నలుపు ధరించినట్టి
నియమవస్త్రమాలిన్యంబు నెఱయునట్లు
సప్తతంత్రమహాకార్యసమయమందుఁ
గర్త వోలికఁ గోకిల కానుపించె

సీ. ప్రతి రసాలకుజంబుఁ బచ్చిసింహలతోడ
 నెల మసలినకాంత నలెనె తోడె
 ప్రతి నిస్వనద్బంధరము యజ్ఞదక్షిణ
 కైయేగు బ్రాహ్మణునట్లే తోడె
 ప్రతి మల్లెపూవు సవప్రేక్షమావిరగ
 సుగృహీతలాజల చొప్పు చోడె
 ప్రతి చిన్నిపూదోడు పలితదోహనధూప
 ముల యజ్ఞవాటిక నలెనె తోడె
 మాధవుడు సనస్రీతుఁ డన్యార్థ కలిమి
 నెల్లరీతుల సాగింప నేమొ యనగఁ
 దాను దద్ధితరూపమాధవుడు వచ్చె
 దీప్తమఖయోగ్యనిర్వర్ణ దిప్తమూర్తి

సీ. దశరథరాజు శాంతిర్భ్యస్తంగులను
 దగ వత్సరాదిపండుగయుఁ గూడ
 జలకమ్ము లాడించి సన్నమామిడిసిం దె
 ముక్కలతో వేసపువ్వులఁ బెట్టి
 సన్నబంగరు జరీ చిన్ని పీతాంబరం
 బులు గట్టఁ బెట్టి జోళ్ళలు శ్రియాన
 వజ్ర గోమేధిక వైదూర్య మరకత
 స్వచ్ఛకాంతులగు భూషణము లిచ్చి
 మునికి నర్ఘ్యపాద్యంబు లిమ్ముగ ఘటించి
 పడ్రసోపేత దివ్యభోజనము పెట్టి
 సుప్రసన్నుని మునిరాజుఁ జూచి భక్తి
 వినమితశిరస్కుండై సమీపించి మఱియు

ఉ. అచ్చట రోమపాదుని గృహంబుల సౌఖ్యము లందుచుండ నే
 దెచ్చితి మిమ్ము మీ యనుమతింబడి నైనను మీకు నిందు నే
 పొచ్చెము లేక యున్నదియె భూదివిషన్మణి! మీకు శాంతకు
 నచ్చిక నెల్లవారలు పొనర్తురె మీవగు నాజ్ఞ లన్నియు ౨౫౮

క. నీవన్నమాట ప్రతిదియు

నేవకు లందఱును లెక్క నేయుదురు గదా?

నీవిచ్చు చనవు శౌరవ

భావన నేయుచు నెడండఁ బొటెందురుగా?

క. ఏరును చూపుల మాటల

ధోరణి నేడతను మలంగు ద్రుతి నీయందున్

శౌరవము సడల నీయరు

గా! రమణులు నిన్ను నిన్నుఁగాఁ జూతురుగా!

వ. అని యడిగిన దశరథునకు ఋశ్యశృంగుఁ డిట్లనియె

క. నీ యంతిపురమునందున

నాయెడ శౌరవము సడలునా? నన్నును నీ

వో యధికమో యనంగా

వేయవిధంబులుగ శౌరవింతు నృపాలా!

క. అల రోమపాదుగేహం

బులకన్నను నిచటె నాకు మోద మధికమై

వెలసెడు శాంతయు మీ యిం

డ్లల నచ్చట కన్నఁ బ్రేమ నూల్కొలుపు సుమీ !

క. ఋణపఱచుచుంటివిని న

న్నును సీదెన జన్నమింకనున్ మొదలిడ వే

మి నృపా! సంభారమ్ములు

పొనరింపుము వదలు గుఱ్ఱమును వేగముగన్

క. అను ఋశ్యశృంగుఁ గనుఁగొని

విప్రమహాళి యయి భక్తి వెట్టిన దోసిం

టను రాజు నశ్వమేధం

బున నాధ్వర్యవము నీవ పూనఁగ వలయున్

గీ. యాజకత్వము సేయఁ బుత్రార్థి నగుచు

నిను వరించుచునుంటి మనీషిలోక

మాళిరత్నమ ! యనిన నమ్మానిరాజు

ప్రీతుడై దాని సంగీకరించి యనియె

శా. సంభారమ్ములు కూర్చు బంపు నృప! యశ్వరులున్ సహస్రిజ్వల
 క్షంభీరోజ్వలపైవ్యయు క్షముగ వేగం బంపుము! పుష్పసా
 త్వాంభోరాశి వశిష్టదేవునకు నీనై పోయి శీఘ్రంబుగా
 దంభావేతముగాగఁ జెప్పవలె నభ్యర్థించు నే నొటను

క. ఆపైని నేను తెప్పెద
 నా పుంజ్యోతిస్వరూపు ననుమతి నిర్వి
 వ్యాపారంబుల నిర్వి
 ఘ్నోపాయపథంబు జూపు నుత్తియ యగుగఁగ!

చ. అనవుడు మూనిలోకగుహ్యతన విశిష్టానితోడ సంరయన్
 మును పతి పైని మూనియును బోయి వచింప నశిష్టఁ డంతయే
 నిని నిది యుక్త మింకఁ జేసనీ! తురిగం బనుకొన్నవాట యిం
 దనుకనె యొక్కయేండు ననె నాయన! వేగిర పొందునుం చనన్

శా. రాజన్ శీఘ్రముగా సుమంత్రు సటనున్ రావించి వేగంబ యి
 చ్చో జాబాలిని గశ్యపున్ మన సుయజ్ఞన్ వామదేవున్ మహా
 తేజోరాసులఁ బిల్వబంపవలె ఋత్విక్త్యేణ సన్యత స్విజాల్
 భ్రాజిష్ణుల్ సనుదేరఁగానలయుఁ బిల్వబంపుమా! పంటనే

క. తానె సుమంత్రుఁడు చని యా
 నానాభూసురులఁ బిల్చినన్ వా రరుదే
 భూనాథుఁ డెల్లవారి న
 నూనంబుగ నొరవించి నుతిపూర్వముగన్

చ. కొడుకుల కోసమై దిగులుగొన్న మనస్సునకున్ సుఖంబులే
 డెడపక యశ్వమేధనవ మే నొనరింపఁగఁ బిల్వబంచితీన్
 గొడుకులు గల్గికోసమయి కోవిదరత్నము ఋశ్యశృంగులున్
 గడపఁగ జన్నమున్ సుతులఁ గాంతును మీ సయకల్మి చేతనే

మ. అని ప్రార్థించిన తేనికీ ముదితులై యూమూనులెల్లన్ సెబా
 సని నీకున్ సుతు బుద్ధువించెదరు రాజా! నల్వురుద్దామశౌ
 ర్యనితాంత్రపతిభుల్ గుణాంబుధులు సూర్యప్రౌఢతేజుల్ తనం
 తన నీ కీ మతి యెఱ్ఱకల్గె నపుడే త్వద్వాంఛలున్ దీరెడిన్ ౨౭౩

- ఆ. ధర్మబుద్ధి మఱి వృథాపోవ దెప్పుడు
నశ్వమేధయజనమందు నీదు
మనసు దవితె నపుడె మానవనాయక!
నీకు సుతులకలిమి నిశ్చయంబు
- వ. అని ఋశ్యశృంగపురోగంతలు వశిష్టప్రముఖు లాశీఃపూర్వకానుజ్ఞ
లిచ్చిన
- చ. ప్రమదముచే భుజద్వయము పట్టుక తేడెడు నమాత్యులక గురూ
త్తము లనుమాట వింటిరికదా! యికఁ దక్కిన యెల్లయైన కా
ర్యములును మీవి జన్మమునకైన ప్రయత్నము లెల్ల మీర వే
గమునఁ బొనర్పఁగావలయుఁ గాలములేదును నింకఁ జూడుఁడీ
- మ. యయువుక బుచ్చుఁడి!యు త్తమము సోపాధ్యాయముకనధిర
ణ్మయభూషానవసజ్జనావ్రణుతసంపద్దృశ్యముక వెంబడిక
రయ మేపారు సహస్రితోఁ జనఁగ శస్త్రాజ్ఞపులక సంయుగ
క్రియలక బూర్వము రాటుదేలిన భటశ్రేణిక నియోగింపుఁడీ
- చ. ఒకనిముసంబు జాగు తగ దుండిన మీ రిట నున్నయట్లుగా
నకలము గూర్పఁగావలె వెనక సరయూత్తరభూమి యజ్ఞవా
టికి ననువుం బొనర్పుఁడు ఘటింపుఁడు యజ్ఞగృహంబు లల్లయా
జ్ఞ కులును దత్త్రమాణములు చెప్పినయట్లన గట్టఁబంపుఁడీ
- క. ఏవరుసఁ జెప్పఁబడునో
యావరుసను శాస్త్రసమితు లాడిన యట్టుల్
గావింపవలయు శాంతులు
గావించుటెకాదు హెచ్చుగాఁ జేయవలెక
- క. ఇది సర్వరాజులును జే
యుదు మన శక్యంబుగాద యొకయపరాధం
బొదవినఁ గష్టము ఛిద్రము
వెదకెదరు సుశాస్త్రవిదులు ద్విజరక్షస్సుల్
- ఆ. క్రతువు చెడిన యజ్ఞక ర్తయు నశియించు
క్రతువు చెడకయుండఁ గడపవలయుఁ
గార్యరచనయందుఁ గంజాతయోనులుఁ
గంజలోచనులును గారె మీరు

క. అని మంత్రుల నియమించిన

మనుజాధిపత్యబుద్ధిమహిమలు గని బ్రా
హ్మణులు పతి బాగడి యాతని
యనుజ్ఞగొని తిరిగి వార లరిగిరి యింట్లో

ఉ. సాంగ్రహణేష్టితో మొదలు నల్లి సురంగవిసర్జనాంత మె
ల్లం గ్రమ మొప్పు జేయుం డనలన్ మనకింతయు వీలు చిక్క-దం
చుం గ్రసుభార మెల్ల మతిసుస్థులు మంత్రుల కిప్పించిచ్చి వా
రిం గ్రమమొప్పు గౌరవఘరీణుల గౌరవపూర్వకంబుగాన్

ఆ. వీడుకొలిపి రాజు వేశ్యముల్ సొచ్చిన
మంత్రులెల్ల తమ నియంత్రితములు
కార్యములను సేయఁ గడగిరి మఘవేశఁ
దేనెకొఱకుఁ దిరుగు శేటులట్లు

క. జన్న ముకొల్లకై యంతకు
మున్నే యిడినట్టి యామముల యిట్టికలున్
సున్నము వేలును బుట్టును
గ్రన్నన వచ్చిపడె గ్రసుభరావీధికలున్

సీ. నాల్గుశాఖల బ్రాహ్మణశ్రేణి బ్రహ్మచ
తుర్ముఖంబులవోలె దోనవచ్చి
రఖలకర్మాంతికు లధికప్రవీణులౌ
శిల్పకారులును వచ్చిరి సవార్థ
మైన స్రుక్రవముల సఖలలక్షణయుక్త
ములు యూపముల్ సేయఁగలుగు వర్ధ
కులును వచ్చిరి రాజకుంభకారులు ఖన
కులు గణకశ్రేణి గూడ వచ్చె
భరతమానివేదపారంగతులు నట
నర్తకులును వచ్చినారు సామ
వేదవాదనప్రవీణవీణాహస్త
లైన ద్విజులు వచ్చి రమృతనిధులు

- చ. తిరిగి వసంతకాల మరుదెంచె నుదంచిత చంచరీకనం
చరణ పదార్పితప్రసవ సంఘయ సంచిత మాధుబిందుని
రరములు బుగ్గలై యబుక శాఖలఁ గోకిలకాకలీమధు
స్వరసరణిప్రవర్తితదిశామధుకుల్యలు పాయలైచనన్
- చ. దశరథరాజు భక్తివినతంబగు మాళి వశిష్ఠఁ గాంచి శా
స్త్రసరణిఁ దత్పదాబ్జముల సర్వసమర్పలు సేసి తాత! మీ
రు సకలయజ్ఞకార్యమధురూపులు సర్వవిదుల్ క్రతుక్రియా
నిశితమతిప్రథన్ మనుమనిన్ దయచూడుఁడు సర్వరీతులన్
- చ. పారి పారి నాదెనన్ గరఁగిపోదువు మిత్రునివోలఁ జూతు వ
బ్బురముగ నన్ను మాకు గురుమూర్తివి నీ ముదలం గమించిపో
వరు తొలిరాఘవుల్ గ్రతువుపట్టన విఘ్నము పుట్టకుండ నీ
బరు వఖలంబు మోయుము కృపామతి! నిన్విడి త్రోవయున్నదే?
- ఉ. ఆర్కుఁడ వప్రమేయమహిమాన్వితమూర్తివి నైనయట్టి నీ
ధైర్యముగాక నే నవనతత్పరుఁ డాదునె? నీవ యీ మహా
కార్యము సేయుచుంటి వని కైజత మోడ్చి నమస్కరింప ధీ
ధుర్యుఁడు మానిరాజు క్రతుధూర్వహుఁ డయ్యె నరేంద్రు శ్రీతికై
- మ. సరనాథావసథంబు లెల్ల ముచి యాజ్ఞాపించె శోభానిరం
తరసందీప్తులు గల్గఁజేయఁగ నయోధ్యాపట్టణస్థుల్ ధరా
సురగేహంబు లలంకృతంబులు బుభుక్షుప్రాపితానేకభా
సురభక్ష్యాన్నరసంబులై నిరతమున్ శోభిల్లు నట్లుండఁగా
- చ. పురిఁ బెరియిండ్లకెల్లఁ బ్రతిపూటయు రాజమహానసంబునుం
డి రుచిరభక్ష్యభోజ్యకమనీయరసాన్నములన్ దలిర్చు ప
శ్యేరములు బుట్టలున్ బ్రమదలీలను బంపఁగ మాని యాజ్ఞ యి
చ్చె రసనమ్మధియున్ రుచియుఁ జేసిన పాకము లెల్లఁ జిమ్మగా
- ఉ. పల్లెలనుండి యజ్ఞమని వచ్చినవారికి నెల్లవేళలన్
బిల్లయు మేఁకయంచనక పెట్టవలెన్ సకలాన్నభక్ష్యముల్
కొల్లులుగాఁగనై విసువుకొంటయుఁ గోపముమై విదల్చుటల్
సెల్లఁగరాద యెవ్వరయి సేరిన నన్నము పెట్టు వేళలన్ ౨౯౩

మ. క్రతుకార్యముల స్వస్థులైన పురుషుల్ శర్కాంతిగుల్ శిల్పులు
 న్నుశులై నచ్చిన భిక్షువులుల్ మృదురసాన్నంబుల్ సదా త్రేంచున
 ట్లు తినంగాఁ గొనిపోవఁగా నొసంగ నే లోపంబు లేనండఁ ద
 న్మరికెక్కన్ ధన మిచ్చి పంప ముని యాహ్లాదించె దీనంబుగా

క. మతి రాజాజ్ఞకు నైనను
 వ్యతిక్రమము కల్గు నేమె యశులజనమన
 స్తతి నియమించెను నమ్ముని
 పతి మాటకుఁ గట్టువడియెఁ బతి గేహమ్ముల్

క. ముని గీసిన గీతను చా
 టను జాలఁడు రాజే యేమిటన్ దొలగి చనక
 జనమున కగు? మునిపతి చే
 సిన యాహ్లాదేభు దీపభిర్మయై జెలిగెన్

ఉ. శర్మవిధాత మానిబలశాస్త్ర సుమంత్రుని బిల్చి భాతిలో
 ధార్మికులైన శరీంధ్రుని ముదంబున యజ్ఞము చూడఁ బిల్వ మం
 తర్ముఖులైన శ్రాహ్మణుల ధర్మవేధం జను స్మిత్రయాలవిన
 ధర్మల నైశ్వర్యతాద్రుల ననంతసప్రాసముఁ బిల్వ బంపుసూ

క. ఈ దేశ మ్మీ కుల మను
 భేదమ్ములు లేకయుండ వివిధజనములున్
 మోదము పొందగ నత్కా
 రాదరములు కలుగఁ జూడుమా శ్రద్ధ మెయిన్

ఉ. ఆ చిరకాలబంధువు సహర్షతిశిష్యునిశిష్యుఁడున్ ద్రయీ
 శ్రీ చిపురొత్తి రక్షిఁగొను నీమ విదేహములేలుజోతి ధ
 రాచంబుమేల్పాలమునౌ జనకున్ బిలువంగనౌను నీ
 వే చని పిల్పుటాప్ప మతి యేరినౌ పంపుట యొప్పునే యటన్

క. బృహదారణ్యపనిష
 ద్విహరద్యేదాంతపురుష వివిధప్రళయ
 ప్రహరహృతహరవిద్యా
 ముహురాహరణప్రవీణపుంజ్యోతిస్సున్

- చ. ప్రళయపయోధివీచి బడబాళిభూతము పొంగి ధాత్రి నీ
 భృల మునిగించుచో జలధి లోఁగొనఁజాలని మట్టిముద్ద య
 వ్వల నొకఁడుండు నిత్యమగు పత్తన మా యవనీశు సాదృతిక
 బిలువుము మానవేంద్రప్రియమిత్రము స్నిగ్ధుని గాళికాపతిక
- చ. అమృతులు యోగ్యులుక దశరథావనినాథునిమామగారు బా
 వమఱఁది యిద్దఱక బిలువఁబంపుము కాదు మఱీవె పోయి పి
 ల్వుము తగఁ గేకయాధిపుఁడు పుత్తుఁడు బంధుసముద్రులాటఁ గొం
 చె మదియు దూరమే యయినఁ జెచ్చెరఁ బిల్చుట యుక్తమే యగుక
- ఉ. ఘోషతి యాత్మలో నొదువు సంగతి యంగధరాధినేత శాం
 తాపితృపాదుఁడుక మిగులధర్మి గుణాంబుధి రోమపాదధా
 త్రీపతి యజ్ఞ వేళ కరుదేరుట ముఖ్యము ఋశ్యశృంగుఁ డా
 భూపతియల్లువాఁడు మఖముక నడిపించెడివాఁడ యాటచే
- చ. నిభృతుఁడు దాశరాజు గుహునిక బిలువక వలె రాజ్యవర్తక
 ప్రభు వతఁ డంతెగాక గుణవంతుఁడు నిష్కలుషుండు నీవు ధీ
 విభవుఁడవౌటఁ జెప్పెదఁ బవిత్రము లూహలు కాక యా యెదక
 బ్రభవముకాని సంస్కృతికిఁ బట్టతఁ డాతని నీవె పిల్వమీ
- శా. ఏలాగై కబురంపెదో తెలియ భూభృన్మిత్రమా పక్షిరా
 జాలంబుక బాసరింప దేవతలకై యస్మన్నప్రపుం డేగిన్
 మేలై సాయపడెక జటాయు విచటక మేల్కొరు నాతండు నీ
 వేలా పిల్వవా దక్షిణాపథమునం దెందో వసించుంగదా!
- ప. ప్రాచీనులైన సింధుసావీరులు సారాస్థ్రులు దాక్షిణాత్యులు నైన
 పార్థివులను బిలిపింపుము
- చ. మృదువులు ప్రేమపాత్రులగు మేదినిరాజులఁ బిల్వమన్న నొ
 ప్పిదమగువారి నయ్యెడలు ప్రెగ్గడ పంపి తనంత నేగె భూ
 మిదయితు లేరిఁ దా నరిగి మెత్తనికొరవ మిచ్చి పిల్వసా
 నొ దనకుఁ గల్గు బండుగులనో చెలికొండనో పోయి పిల్వగాక
- గీ. పనులు సేయంగ నియమింపఁబడిన కర్మ
 కారు లరుదెంచి భూపాలకద్విజాళి

గృహము లన్నియుఁ దగ నలంకృతములుగనఁ
జేసినామని మానితోఁ పెన్పవచ్చి

సీ. బీటువిచ్చినచోట్లు విగ్రహించి లుఱియించి
పెళివినచోట్ల నిట్టిక లుఱియించి
పెళ్ళవిచ్చినచోట్ల పెట్టి అనుగ్రహించి
పైమెఱుంగులు గిలాబాలు చేసి
రంగులువేసి చిత్రములు వ్రాయించి
యిమవులు శోభనాకృతులు వేసి
పందిళ్ళు పాకలు వచ్చనిచోఁతఁ
లన్నియు సిగ్గమ్ము లొనరించి
యెల్లవర్గంబులకును బ్రత్యేకముగను
విడిమలను బావులును దొడ్లు వేలుపెట్టి
యన్నియేర్పాట్లు చేసితిమయ్య నాని
నృపభ! భవదాజ్ఞబుడి యని నిన్ననింప

క. తపసి స్వయమ్ముగఁ జని యె
ల్లపనులు మేలయిన సేతలం గని 'మచ్చె'న్
నిపుణులగు కర్మకారుల
కువద లొసఁగి పంపె దినము లొగి జన్మంత్రే

చ. ఉపదలుగాగ నేనుఁగులు నుగ్గులులున్ నెఱుగోవనోడిగల్
కపురము గంబురల్ పునుగు గోడము మేలగుఁగల్ జగాహారం
గుపసిండిక్రొన్నగల్ తళుకుకోకలతో దుముదాన్లు కేండ్లు జ
న్నపుడఱి కేగుదంచరి చనన్ మును బంట్లును వెన్న బందుగుల్

చ. తెఱపి యొకింత లేదు నృపతివ్రతతుల్ చనుదంచుచుండఁ బె
ద్దటికము నేసి పూజలిడఁ దాను వశిష్టసహన్ నృపాలకుల్
పిఱుద నొసంగు గాన్కలను బెట్టెల కెత్తఁగ నేనుగుట్టముల్
గుఱుతిడుకో సుమంత్రునకుఁ గొట్టములందునఁ గట్ట బంపుచున్

చ. ఉదుకులయంచులన్ జలము లుబ్బి తరంగల నొత్తుచున్ సము
ద్రుఁడు బడబాగ్నివోలె సరితూఁగి యయోధ్య నమస్తరాజులన్ 303

గడుపున దాచెఁ దద్బలముఖంబులు హద్దుల కొత్తి తత్ప్రభల్
మడగకయుండ స్వీయమహిమల్ పెనుకాల్వలుగాగ నూగఁగఁ

ఆ. పాలకడలితనయ పద్మపెండిలివేళ

నఖలజలధిరాజు లరుగుదెంచి

యతనిలోనఁ గలసినట్లుగఁ బరరాజ

బలము లవి యయోధ్యఁ గలసిపోయె

సీ. చని యెంతప్రాద్దువేళను దల్పు దట్టినఁ

జటుకలో వచ్చి తీసెదరు తలుపు

మంచితీర్థమ్మును గొంచెమిత్తురె యన్నఁ

దియ్యని మజ్జిగఁ దెచ్చియిత్తు

రగుగుల నిదురింతు మన్నచోఁ దాము ని

ద్రించు మంచముఁ బ్రక్క తెచ్చియిత్తు

రప్ప! పిల్లకు వేళతప్ప భోజనమున

కన వండిపెట్టదు రప్పుడపుడె

ఆ పురంబునఁ బురుషులు నంగనలును

దమ ధరాపతి యజ్ఞవిధానవేళఁ

దామె గేస్తులై వచ్చునందఱును దమకె

యతిధు లన్నట్లు గౌరవ మాచరింతు

ఉ. అంత వశిష్ఠులున్ దశరథావనినాథుని గాంచి యత్న మొ

క్కింత కొఱంతలేదు ధరణీశులు నీకును నైనవారు నీ

యంతిక మేగుదెంచిరి యథాజ్ఞముగాఁగ భవత్రప్రజాళి వ

ర్తింతురు వెంటనే బయలుదేరుము పావనయజ్ఞవాటికిఁ

చ. ఉరువడిఁ గానవచ్చె సరయునదికిఁ మొనమొన్న వట్టి బం

గరుబయలైన యుత్తరపుగట్టున నేడు విచిత్రచిత్రసుం

దరతరయజ్ఞసౌధము లనంతము లాత్తరమాప్రగల్భముల్

పురుడు తలంపుతో నగుచుఁ బుట్టినవో యనఁగా నిలేశ్వరా! ౩౧౭

సీ. పిఱుదివియనిమగల్ గుఱికొండ నెల్లనం
 దలమంది రాజపుత్రిమలు నూనె
 లును గ్రామములు పుట్టెలును సంగ్రహితులు
 రక్షించినట్టి తురంగమమ్మా
 ననుచెంచె బడునొకండు నెలలకును మున్నె
 యట రథకారగృహంబునందు
 దెచ్చి బద్ధాంధ్రుల ధృవము నొలుగు నేర్చి
 నాయ పురోహితుల నూరిమణులు
 యయువు మేధీయశాలికాభ్యంతరమున
 దెచ్చి యాశ్వత్థనజము బంధించిగార
 లోయ పుణ్యదయో! పునుచుకొననుమా
 తివ్రభావ! యిప్పుడ బయల్పరచెలయు

క. అద ఋశ్యశృంగుడును నీ
 నదనము కేతంచుచుండ జన్మమునకు ని
 న్నిదే కొనిపో నలసిమోగము
 తుదలను నుత్సాహదీప్తి తొణికిసలాడెన్

క. అనినంత ఋశ్యశృంగుడు
 ననుచెంచి ధరాధనాథ! నర్వము సిగ్గు
 బినవంశవనధిచింతా
 మణి! మణికల్పితసహస్రమండన! యనినన్

ఉ. ఆస్యమునందు భక్తి తొలుకాడగ ఘల్లునమాసమం దమా
 వాస్యయు నొట సూర్యభగవానుడు దోచిన శత్రుషస్సునన్
 గాశ్యపిభర్త యజ్ఞపరికల్పితవాటి బురోనశ్చిహ్నడై
 ఋశ్యవిషాణమాని వివరింపగ యజ్ఞవిధాన మేగినన్

ఆ. మునిని ఋశ్యశృంగు ముందిమకొని వశి
 ష్ఠాదిమునులు రమ్యయజ్ఞ వాటి
 గతులు ద్విజులు యజ్ఞకర్మ మారంభించి
 రాగములు నుక్తమైనయట్ల

శా. శంసామార్గవిధాత లార్జవనిధుల్ సాధుల్ త్రయీన్యాయమీ
మాంసావేత్తలు కల్పసూత్రవదనుల్ ట్మాదేవతల్ కృష్ణవ
ర్త్యాంశుల్ యాజకులై ధరిత్రిపుని యజ్ఞారంభముల్ దీర్పగా
శంసామార్గ మతిక్రమించె మఖదీక్షాకాలసాన్నాయ్యముల్

పంచచాపరము.

మొదల్ దినంబు లేడు మూడు మూడు వైశ్వదేవముల్
పదంపడిన్ మహాగమంబు పల్కినట్టి హోమముల్
పదింబదిం బొనర్చి కల్పవాగ్వ్యతిక్రమంబు లే
క దాంతులై చరించి రెల్ల ట్మాతలేశుయాజకుల్

శా. ధీమన్తుఖ్యులు ఋత్విజుల్ ప్రభువులై దీపించి 'నానగ్న్ధితే
సోమేఽధ్వర్య'రితిప్రపంచితమహాసూత్రార్థముల్ దాటకే
మా మా యంచు ననేకవింశతులు హోమంబుల్ విధింజేసి రా
హోమాంతమ్మున వేళ్చి రెల్ల హవి సింహందంగఁ బూర్ణాహుతిన్

ఉ. ఆపయి యాజకుల్ క్రతుమహాగమవేత్తలు ద్వాదశప్రప
ర్గ్యోపనదంబులన్ సలిపి రొప్పుగఁ దా రుపదేశశాస్త్రమా
ర్గాపతితంబులై వెలయునట్టివి పై నతిదేశతఃపరి
ప్రాపితమైన కర్మలును నన్నియుఁ జేసిరి వ్యగ్రబుద్ధులై

క. తవిలి ద్విజావళి ప్రాత
స్సవనము మాధ్యందినంబు సాయంసవనం
బు విశేషవిధుల్ సలిపి వి
ధివదాచరణంబులన్ నుతించిరి సోమున్

సీ. ప్రాతస్సవనమందుఁ బ్రభు నిండ్రుగుఱిచి సో
మాంశంబు నిచ్చిరి యా ద్విజాళి
హరివంతుఁడని వాని కర్పించి ధానము
లంతఁ బూషణ్యంతుఁ డని కరంభ
మరసి సరస్వంతుఁ డని పరివాపమ్ము
వాసవుం డని పురోడాశ మిచ్చి
మిత్రావరుణులంచు మృదుపయస్య నొసంగి
యిండ్రు నుద్దేశించి యెల్ల నొసంగి

యొక పయస్య వినూ పురుహూసాసను నా
సంగి మాధ్యంతిస తృతీయసవనములను
ఋత్విజులు చుట్టుండేరి యర్చించి బిట్ట
సోత్రములఁ దృప్తుఁడేసిరి సోమరాజు

ఆ. బ్రహ్మ దక్షిణమునఁ బశ్చిమ మృగ్యస్యః
ఋత్తరమున హోతయును దొలిదన
నుదితముఖుఁడు నిలచి యుద్ధాతే భౌత ౪౩
రూపు సోమ దేవు నువ్వినారు

శా. శీఘ్రశుర్యవిదగ్రగణ్యులు మత్రిగ్రీడాపమాణుల్ నహో
వై శ్చల్వనధమానతారులు ద్విబుల్ నానామహాయజ్ఞకా
ర్యాశ్చర్యక్రమమాణులై నడుపఁ బ్రత్యాదేశిముక్త లేరు ప్రా
యశ్చిష్టే యటన్నపల్కు పినరా నా రాజు జన్నంబునన్

క. ఆహుతం బని స్థలితం బని
యహారారంభావసానయజ్ఞానుతి మం
త్రహారాదుచ్చారణములఁ
బ్రహరింపదు మంత్ర మొక్కడ బ్రహ్మగణింబున్

గీ. ఋక్కులు యజుస్సులును సామ లొక్కడొక్కడు
నిక్కిదేనతలును బోలె నివ్వటిలె
నసిమహాచండముగ నుదాత్తానుదాత్త
ములును స్వరితముల్ తీక్షణతామూర్తు లయ్యె

ఉ. జన్నము సాగినన్ని దినసంబులు నిల్చిన హోట నిల్వకే
చన్నప్రజల్ బడల్వడరు సంతస మింత కొఱంత పొందరా
పన్నులుకారు నాకలిపిపాసల డయ్యును మూకలంబడిన్
స్వన్నులుకారు బందుగుల వీడి చరింపదు తప్పిపోవరున్

ఉ. సుందరయజ్ఞవాటి వెనుచొప్పునఁ దీరిచి దిద్ది వేయు మేల్
పందిరులందు సోలుపుల బంతులు తీరిచి నాథవంతులున్
దిందు రనాథవంతులును దిందురు గట్టునఁ ద్రేచి త్రేచి గో
విందలు కొట్టుచున్ జిజుతబిడ్డల పొట్టలనిండఁ గ్రుక్కుచున్ 33౪

ఉ. విస్తరిమీఁద వంగఁబడ వేయక మానెదరేమొ సూదకుల్
విస్తరిపైని వంగుటకు వెన్నును వంగదు పొట్ట వంగదున్
హస్తము లడ్డముంచినను నాగక వడ్డనఁ జేతు రన్నియున్
గస్తగ నట్లె తిందు రవుఁగాదనలేక క్రతుప్రసాదముల్

సీ. ఇపుడె గుండిగ దింపి యిగురఁబెట్టితిఁ బాడి
పొచ్చాడు సీ యన్నమును దినుండు
పూర్ణమ్ము లేకుండఁ బునుకులుగా వేసి
తిమి కరకరలాడు తినుడు వీని
గాలుచునున్నది కాబోలు క్షీరాన్న
మిదె దొన్నెలను దెచ్చియిత్తు నుండుఁ
డిది గడ్డ పెరుగు మీరింకఁ గొంచెమువేసి
కొనవలెఁ జలువసేయును గదండి
యనుచు బతిమాలి బతిమాలి యవనినాథ
సూదకులు కొల్లలుగఁ దెచ్చి చూఱియాయ
సన్నమున నాదరంబునఁ దిన్నకడుపు
శ్రేన్ను నెడదలు నుబ్బిపోయెదరు జనులు

సీ. అన్నంపురాసులు చిన్ని తోమాలెల
కై సన్నజాజులు పోసినట్లు
సన్న ఖర్జూరపుఁ జాపలపై సూప
రాసులు గంధమ్ము తీసినట్లు
ఎఱ్ఱవాగుగను వేయించి నప్పడములు
పునుఁగు కుంకుమ కుప్పవోసినట్లు
వంగపండుల వేళ్ళ వరుగు చోష్యపు గుబ్బా
ళింపు లత్తరులు నొల్కించినట్లు
రాఘవుల యిలువేల్పు శ్రీరంగనాథ
ప్రభువు పవళింపునేవకై భద్రపఱచి
నట్టి సంభార మనఁగ మహానసంబు
ద్రవ్యములు పొల్చె దశరథక్రతువువేళ

క. పాకము రమ్యము నొనరి

పాక మ్రొన రమ్యతరము ప్రసన్నప్రతిభ

పాకమ్మ రమ్యతను నుని

వాకుల కందన పొగడ్త పల్లవమును జనుల

క. హోమములు లేని తెటవిన

భూమిపతి శాస్త్రుల దస్త్రుల మూడినుట పొగడ్త

గ్రామిణులు నాగరికులు

భూమిందులు పొగడ్తను భూమినుట

క. క్షీతిసురు లందఱు సగన్వ

హితులు సభత్రైయి త్రైయి క్షులును మ

కృతురులు మడంగ వేతలు

శతానుచరు లొక్కడొకడు సగ్వి నునుట

శా. అర్చిర్హోమము లేనివేళి వసుధాభ్యుత్థులను నుట కృత్రుచా

కృత్వా పౌఢవిషయే గణులవేళి వసుధాభ్యుత్థులను నుట

మార్పల్ సేయుచు గిష్టభూమియును సుష్టభూమియును వాగ్వివా

దార్చిష్టంతలు బంజితోత్తిరులు వాక్యార్థము నే లగుచుండు

ఉ. మైథిలుండైన బ్రాహ్మణులను మానవభూమి ముగి దాకండు వీ

కాధరుండైన సరస్వతియు నాగిచుండైన యను సాహగ్రామమును

మాధునదంబులనీ బలప మత్తలు మైథిలు వాక్యమునుముల్

ప్రోధములైతి వైద్యుని మామును గన్పొందుగ పు సంతటన

ఉ. అంబుజనేత్ర యోగ్గు భరతి గమనూక్తిరహామయోక్తియై

యంబుజనేత్ర వామనుకథారశిమం బాసచ యజ్ఞకర్తముల్

గ్రాంబువులైన వాక్యములకోసల జూపన యుత్తిగనభుల్

శంబర్వైరితాత యని చానె బాగ్దస్తలు సత్త్వ రంతయున

ఉ. అంతట నొక్కనాడు గరుదంచలచంచలమారుతచ్ఛబా

తాంతమహాగ్నియై వియడుదారగతిన్ జనుదంచి రమ్య ప

తాంతములైన నీడగమి యార జటాయువు గాఢనేమిను

ద్భాగ్రింతి జరిప మింట వసుధాపతి తాం దలయైతి చూచుచున్

శా. ఎన్నన్ నీవు జూయువా? నఖండ! రా! యెన్నాళ్ళ కెన్నాళ్ళ
నన్నున్ లోనఁ దలంచినావు కబు రందం జేసిరా నీకునున్
మిన్నున్ డిగ్గుము నీవు వచ్చితివి నా మేధంబు సాఫల్య మం
దు నీకున్ గబురంపుటన్ దగు సుమంత్రుండున్ సుమంత్రుండుగా

క. అన డిగిన పక్షిరాజున

కును తెక్కలు నిమిరి చుంచుకొన చాది నినున్

నినుఁ గంటిని స్నేహవధి

నని ఫలముల నారగింప నందిచ్చు తఱిన్

ఉ. నాకమునందు యుద్ధముల నాడఁగఁబోయెడు రాజుతోడ మై
త్రేకలనన్ వహింతు రెవరే ననియందున దీర్ఘ పక్షచం
చున్నట్టిదాతఁడొక్కఁడై నీతఁడు మిత్రుఁడౌట లే
దేకద యబ్బరం బని వహించిరి యబ్బరమున్ నభాసదుల్

గీ. పక్షిరా జారగించుచోఁ బార్శివుండు

తాత! నీచెల్మి యొకయెత్తు బై వతాధి

నాధుచెల్మియు నొకయెత్తు నా కటన్న

తెక్కతుడ లార్చి యడుగెత్తి పక్కితేడు

ఉ. నే నొకపక్షిమాత్రుండను నీవఖలేశుడ విట్లు నన్నుఁ బ్రే
మానతబుద్ధి గాంతువు ధరాధిప! నీవన నాదుమైత్రికిన్
గానను హద్దు నీ విటుల శౌరవమాడినయంతఁ బొంగి నా
లోనన నేను గ్రొమ్మనసులోఁ బులకించుచు నుంటి మిత్రమా.

ఉ. ఈ మిషవెట్టి వచ్చితిని యెంతటి కెంతటి కెంతదూర మీ
భూమి నినున్ గనుంగొనఁగఁ బుత్తులు గల్గుదురయ్య నీకు నే
నా మునికూసలన్ గనుదునా? కనుగొన్నను గుర్తుపట్టువా
రే? మఱి నీకుమారు లని యింతుక చంచువు వాల్చి నవ్వుచున్

క. తన పక్షాంచలమారుత

మున తేనికి వీవఁ జాలు పో! నీవా? నా

కును వీతు వంచు దశరథ

మనుజేశ్వరుఁ డతని వీచె మలువనసమునన్

- గీ. ఉండుమని యెంత బలవంతమో పొనరై
రాజు మీ మానవులను పారాక గొయ్యకండు
వ్రేలు నిలచుట కాదని నెఱుగె నతండు
రాజునకును గన్నీళ్ళు రక్షించి చుట్టు
- ఆ. పోవుచున్న పక్షిపుంగవుతో నేగి
యజ్ఞ వాటిదాచ నవనిపలియు
బట్టణము దాచు బంధు సుమంత్రులను
నెగిరి యేగె నంత భగవంతుని
- క. యూపోచ్చయకాలంబును
బ్రాహ్మచర్య వర్తకులును పచ్చిరి నయి
శ్రీపరిరంజితచందను
లై పరిధృతనూత్న వస్త్రులై పుభముఖులై
- ఉ. చిత్రకణ్ఠి ముక్తికంఠ వర్ణములు సున్నుదేన సా
ర్వత్రికమైన స్థితియు స్థితికినిము మూల తెన్మిది
నత్రపతాకలో యన ననంగుల యూరము లిర్విదొక్కటి
బాత్రములన్ సృజంబులను వర్ణకులన్ గొనితెచ్చిరిం బడి
పద్మనాభము.
- యూపంబు లొక్కొక్కడ యిర్విదొన్నట్టి
హో! యంగుళంబుల్ దలిర్పన్ పుష్పయ
శ్రీపాంగి యధ్వర్యముఖ్యుని ముదంబంది
చిత్తంబులన్ శాస్త్ర మారీతి దేగా
నీ పర్ణ లీయాలు నీయాలు బైల్వంబు
లీ యాటునున్ ఖాదిరంబుల్ మఱొంది
యూపంబు స్త్రేష్ఠాతకంబా నుజ్జీగండు
హో! దేవదారుల్ సరే తక్కనచ్చెన్
- క. అని యూపోచ్చయ కర్తం
బునకుం గడంగిరి సమర్థముల మంత్రములన్
మునికల్లులు ఋత్విజులును
మనుపరులై పొల్పు తోటమూలులపోలెన్

గీ. మొదట శ్లేష్మాతకము పాతి పిదప దాని
కిరుదెసల దేవదారువు లిట్టునటుల
మూళ్ళుగా మోదుగులును మారేళ్ళు ఖదిర
లొలయ ఖాదిరపాలాశములను బాతి

క. అమరిచిరి యెడములను యూ
పము యూపము నడుమ ప్లవత్యంగుళముల్
సుమమాలాకుంకుమగం
ధములను వస్త్రముల శోభితంబులు గాఁగన్

క. సుమమాలాకుంకుమగం
ధములను వస్త్రముల శోభితములై తగు యూ
పము లేకు నేడు సప్త
ర్షిమండలమహస్సులై విశిష్టతఁ దాల్చెన్

ఆ. కూడి శుల్బకర్మకుశలులౌ బ్రాహ్మణుల్
సూరిమణులు శుల్బనూత్రవిహిత
మైనయట్లు చేసి రగ్నిసంధానమ్ము
నిట్టికల ప్రమాణ మెఱిగి తెచ్చి

గీ. తొక్కలును బుచ్చమును బ్రసరించి శిరము
వాంచి నిలచిన గరుడినా పహ్నులాటు
ప్రతిదిశమ్ము సహస్రహిరణ్యశకల
ప్రోక్షితమ్ములు జ్వలియించె భూపశిఖులు

సగ్ధర.

నానాదైవత్యముల్ పన్నగములు ఖగముల్, నాకరాజాదిదేవ
శ్రేణిప్రీత్యర్థమై కూర్చిరి ద్విజులు పశుశ్రేణులన్ రమ్యయాప
శ్రేణిక్ మేధీయమై పొల్చిన తురగము రాజుల యాదోమహార
ణ్యాసీసంభూతముల్ గ్రామ్యములునుదఱుచైమాగమోక్తంబుగాఁగన్

తా. ఊరం బల్లెల నుండు జంతువితతిన్ యూపంబులన్ గట్టి నా
రారోకంబులకున్ బిగించిరి సమస్తారణ్యముల్ దీప్తయా
పారూఢంబులు మూఁడువందలు పశుల్ యజ్ఞాత్తమా సంఖ్య తా
స్థారబం బూక యైదువందలును దా న్నాపైని బందొమ్మిదిన్ ౩౬౪

ఆ. నేలఁ బ్రాకిపోయి నిలువనిపశువులు
పన్నగాదు లెల్లఁ బంజరముల
బద్ధమయ్యె దీప్తపటుమంత్రకృష్ణశా
మిత్రవేళఁ దురగ మేఘవేళ

క. ఆరణ్యములను జంపరు
సూరేలయిన యగ్నిస్థిలఁ జూపింతురు చు
ట్టారం ద్రిప్పుచు విడిచిరి
సూరిమణులు ముత్విజాలు విస్ఫుల్కావృత్తుల

తన్వి.

ఆపయి రాజాంగనలును మహిషుల్ హరితనూలతలును విలసిల్లున్
యూపసమీపావని మృతపశులగ దోషకహా గుమిగొని పరిచర్యం
జూపి శిరోజంబులు కుడిచెనలగ తోపి ముడిగొన నడమను ప్రేలన్
దాపుచుహస్తంబులఁగుడిశోడలన్ దారిదియే మధువు మధువటంచున్

తన్వి.

ఈవగిదిన్ దోమృదితడనలు నాదోగి ముట్టెన్ నెనుడిగిరి నల్ల
యూపసమీపావని మృతపశులగ దోషకహా గుమిగొని పరిచర్యం
జూపి శిరోజంబు లెడమచెనలగ తోపి ముడిగొన నడమను ప్రేలన్
దాపుచుహస్తంబులెడమశోడలన్ దారిదియే మధువు మధువటంచున్

క. మూడు పసిడిసూదులతో

వాడిమొనలు నెనుకలకొఱగఁ బగువులుఁగొమ్మల్
తూడులుగాఁ గాడించిరి
పోడిమి నసిపథము లొప్ప భుమివుకాంతల్

ఆ. ధర్మకామ్యచేత దశరథరాట్వట్ట
మహిషి శవ మటన్న మాట లేక
నిభృతిఁ బ్రాణములను నియమించి కుత్సలే
కల్లరేయిఁ గడపె హయముతోడ

వ. ఆ దేవితోపాటు తక్కిన రాజాంగనలు నిద్రించి రంత మఱు
నాటి కల్యావేళ

భుజంగవిజృంభితము.

సాధ్వీచూడారత్నం బాహో
సలపతిసుతం బెఱజలజాతనేత్రల బ్రహ్మహో
త్రధ్వర్యూద్ధాతల్ వే హస్తా
హరణమునఁ దెమలిచిరి యల్లభోగిని హోత తా
నధ్వర్యుండున్ బాలాకల్యణ
హసదు వనఁగను దగినియట్టి యాపరివృత్తిఁ ద
త్రధ్వనాబ్రాహ్మణ దా నుద్ధా
తయును సతులఁ బతులు కరంబు లూనినయట్లుగా

క. వారివెల లొనఁగి తిరిగి ధ

రారమణుండు పుచ్చుకొనియె రామామణులన్
వారివెలయంచు సిచ్చెను
బేరున కా పేరులందు వెల యున్నదియే?

క. ఆ యశ్వరాడ్యపాసా

నీయంబయినట్టి తేజనిని నధ్వర్యుం
డాయత్రిప్రయోగకుశలుం
డై యగ్నలయందువేల్చి యమరిచి నండ్రన్

శా. ప్రాణస్పృష్టమతాటఁ బాపములు త్రత్రాణంబులం బట్టి యా

ఘ్రాణించెన్ ధరణీత లేండ్రుండు వపాగంధంబుఁ దద్గంధ క
ల్యాణశ్రీపరిసర్పణోద్ధతులముం దల్లాడి మ్రగ్గెన్ వధ
క్షోణీన్ దీసిన యీతలై చెడు కుసుంజు లోవ్వలై జీర్ణాఘముల్

క. తక్కిన తురగాంగములు

ముక్క మిగులకుండ హోమముం జేసిరి ఋ
త్విక్కు లవసీంద్రుపాపము
చక్కిలమై వడియమై పిన్నలై చెడఁగన్

ఆ. ఇతరయజ్ఞహవిసు లెల్లను బ్రక్షశా

ఖాంతరముల నునిచి యశ్వమేధ
హవిసు వైతనంబునం దుంచి మూన్నాళ్ళు
హోమములను జేసి రుర్విసురులు

- వ. ప్రథమదివసంబునఁ ద్రివృత్తంచదశ సప్తదశైకవింశస్తోమంబులు
ద్వితీయదివసంబున సుక్తమును సతిరాత్రంబుఁ దృతీయదివసంబునను
బొనరించి యనంతరకాలంబున శాస్తాంతరవిహితంబులైన షోఢశీ
ష్టోమ మ్మాయుషియు సతిరాత్రంబులు సభిల ద్విశ్వజి నవ్విర్యామ
మహాక్రతువులును గావించి యశ్వమేధంబు సాంగంబుగాఁ బూర్తిఁ
గావించి నంత
- గీ. అలప్రజాపతి సృష్టించినపుడె సర్వ
ధాత్రిదక్షిణ మశ్వమేధమ్ము చేసి
స్వకులనంవరకుఁదను నైశ్వర్యకువంతె
శశియు నిచ్చెను సర్వరసాతలంబు
- ఆ. ప్రాచి హోత కిచ్చెఁ బశ్చిమ మృధ్వర్య
నకు నొసంగె దక్షిణంబు బ్రహ్మ
కొనఁగె నుత్తరంబు నుగ్రాశురు రాక్ష
తరిగి యుత్తరన్న తెలివిగూలి
- ఉ. దక్షిణగాఁగ సర్వనసుధాతల మిచ్చెను బహ్వ దింపెన
ట్లకుల నప్పళించి భజ మల్ల న నూర్చున నత్తి దింపె న
ర్వక్షితిభారధూర్వహాధనన్తమగ్ధి భారతి తేశ్వరాల
డాక్షణమందు సౌఖ్యదినహోతైరీరలఘుశ్వభావనక
- శా. ఇన్నా శ్రీ భర యూసి యూసి బరసయ్యక విశ్వనిజ్ఞానసం
పన్నాశీకభవుల్ భవత్యైరములసి భద్రదమ్ముగా నుంచి త
రోన్నేయాచ్చపథాధ్వనీనుఁ డగు న న్నో భుంకురగ్రామబల్
మన్నింపం దగు నెప్పుడో తెలియ నలప్రాప్తింపె నీనాటికి
- క. అని యుత్తరీయమును గ
ట్టినదోవతితోడ వడివడిం జను సరసా
లునిత్రోవ కడ్డమై బ్రా
హ్మణు లిదియేమయ్య భూమిపా! భూమకృపా!
- చ. తెలిసిన హోమముల్ విధులు దీప్తహవిస్సులు యజ్ఞవేదికా
దులకొలతల్ స్రువంబులును స్తోమము అన్నియు మానిపించి యా

తెలియని కయ్యముల్ జనుల దిద్దుటలు బెటతేండ్లు లెత్తు
త్తుల కెదురెత్తు లెత్తుటలతోఁ గికురింతువే మమ్ము ధాత్రిపా!

చ. స్మృతికిని దెచ్చుకో తురగమేధము సేయుట యయ్యె నీ కహా
సుతులను గోరి సర్వరిపుసూదన! ధాత్రిభరంబు మాన్పుకో
మతిఁ దలపోసికా దవనిమండల మింతయు నీవయిన్ భవ
త్పుత్రుఁ డొకఁ డుండి యేలవలెనూ! పెటవారికి జోక్య మున్నదే?

ఉ. మేదిని యెల్లయుల్ దొలుత మీది సుమారపుఁజెక్కెల్లె నా
యా దొర లేల నిచ్చిరి ధరాధిప! యుత్తరకోసలంబులే
మీదగు నేల్బడిక నిలిపి మీ తొలితేఁడులు మీరు ధర్మపం
క్షోదములేక వైయదుపుఁ జూచుచు నుండిరి సర్వధాత్రిపై

క. మీ ర క్తనాశముల నం
భోరుహమిత్రుని సమగ్రములు తేజములు
ధారావాహికగాఁ జనుఁ
బ్రారూఢములై పరంపరాప్రాప్తములై

క. కొడుకు వదలి పున్నరకము
చెడదే! యదియేమి ముక్తి జేరంగట్టం
గడఁగెదవో? యే యఘములు
కడిగెదవో? యిట్టిత్రోవ గంటే? వింటే?

చ. ఇనునిమహస్సు నెత్తురుల సేచెడు పుత్తుని ధాత్రి కిచ్చి నీ
వనమున కేగుటో? మొదలివస్తువుఁ గన్బొవలయు నాగుటో?
పొనరుపఁగావలె గొనుము భూమి సమస్తము మాకు నేటికి
జనద మిదే యటంచు మృగచర్మములు బుడిచెంబు లూనుచు

క. తారును బ్రాహ్మణులు బయ
లేరిన భూషతియు భూమిదేవుల రం డో
ధారణిసురలారా! నా
ప్రార్థము మీర మీర పాపగవలయు

క. అని మగుడించిన నా బ్రా

హ్మణులును నీధాత్రి యేల నయ్యా! మా కో

మనుజవిభూ! దృష్టభుజా!

ధనుర్వినిగ్రతపృషత్-దాతశత్రూ!

ఉ. ఇత్తు నటన్ను బ్రేమ కలదేని నృపా! మణు లిష్టువు బసిం

డిత్తువు పాలు పూటకును నిష్ఠుము పిండడి తొల్లు లిష్టువు

మెత్తువు నింక నీ తురగమేధము లన్నిట మాకె యూర్జిం

బిత్తువు దానవీర! వనమేగిన నిష్టువా! పుచ్చుకొందుమా?

మ. అను ఋత్విక్కుల పల్కులం దొడుపు మ్మేలై రాజు సప్నాబులుం

దనియ౯ రత్నములు౯ మణుల్ పసిండిమున్నల్ నందవేల్లోవు లం

డిన మంద ల్పది యిచ్చి ప్పెం బసిండినాఁగంబుల్ పదాకోల్లు ని

చ్చెను నద్దానికి నాల్గురెల్లగుచు నిచ్చె౯ నెండునాఁగంబులు౯

చ. కొమరుపిగుల్ మణోద్రతలి గోవులుఁ పైడియు నెండ్లియు౯ వశి

ష్ఠమునికి ఋశ్యశృంగున కొనంగిరి వారును గొంచుబోయి తా

రమరంగ ఋత్విగాళి పదునార్కరక్ష౯ బదునాబు భిగముల్

సమముగఁ జేసి యిచ్చినఁ బ్రశంసలు చేసిరి మునుల౯ ద్విజుల్

క. ఇతరులు శ్రుతిస్మృతివిదుల్

క్షీతిసురులకు రాజొనఁగె బసిండి నాశముల౯

మతిఁ దనియఁ గోటి యీగతి

శతక్రతువు గూడఁ జేయఁజాలఁడు నాఁగ౯

గీ. ఒక్కవరదేశి నిరుపేద యుర్విసురుఁడు

కూడి యెకిమీనిలోఁ దనగోడు చెప్పఁ

గదలునన వచ్చి తనకు ము౯గా మురారి

కరగి పతి తీసి యెనఁగె ముంగామురారి

ఉ. దీటుగఁ బూరిపాక మణిదీపిక పెట్టినయట్లు కంకణం

బేటి కొనంగెనో నృపుఁడు నేటికీఁ దాను గ్రహించెనో యెదం

గాటపుదైన్య మొప్ప నవుఁగాదనలేక చన౯ ద్విజుండు ద

ద్ధాటక మిచ్చి కైకొనియె నద్ది సుమంత్రుఁడు ద్వారవిధిక౯ ౩౯౭

క. జలనిధి పొంగినదో యన

నలలు నలలు గాఁగ భూసురాశీర్వాదం

బుల రవము చెలఁగె ధాత్రీ

తలవతి గృహతతులు శ్రీనిధానంబులుగాఁ

ఉ. సాధుజనై కకంటకనిశాచరకంఠకరాశమూర్తి మా

యాధవుఁ డంజనాద్రిశిఖరాంచలచిక్కణకాంతిమత్తనూ

సాధుమనోజ్ఞమూర్తి త్రివిశప్రభుబంధవిమోచనండు భూ

మీధవ! త్వత్పురావనసమిద్ధమహానిధియై తలిగ్నుతఁ

ఉ. ఊనిన మేనిపైఁ బాడుపు లొత్తక మెత్తనిక్రిందిపొట్ట పైఁ

గా నొనరించి శ్రీవిభునికాయము కందనియట్లు చూచు మేల్

పానుపు శేషభోగి నరపాలక! నీదగు భారమంతయుఁ

దానయి మోచుఁగాక నవతామరసేక్షణభక్తశేఖరా!

మ. అడుగుందమ్ముల శంఖచిహ్నములు దా మంటంగఁ బాఁగోళ్ళ వ్రే

ల్మిడిఁ బాదూపహచిహ్నముల్ దనువుఁ దాల్చెన్ బాంచజన్యంబుకై

వడి సేవింప ననంగ నే ప్రభువు పంపక దక్షిణావర్త మొ

ప్పెడు తేజ మృది నీ కులంబునను గల్పించుక యశోదీప్తులక

క. నిఘ్నము జగ మఖిలము గళ

దఘ్నము దై తేయులకును దర్పితమదశ

త్రుఘ్నము సుదర్శనము పా

వఘ్నముగా నీయెడక గృపంగను భూపా!

క. పతియు వినమ్రశిరస్కుండు

క్షీతిసురవాగర్థములను జింతించుచు గం

పితదేహయస్త్వి యాచును

గృతార్థుడఁ గృతార్థుడ నని కేలు మొగిడ్చెన్

క. ఒకదినునుది సుఖదుఃఖము

లకు మఱి యాశానిరాశలకు నడిమి యొకా

నొకభావముచేఁ బతి గుం

డె కదలి కనుగొనకొలంకు నిండె జలముచేక

- ఉ. శ్రీనిధి నాకసాధశిఖరిజ్వలితాననినీయమానసా
 పానపరంపరాభినవపద్ధతి పాపవనీదవార్చి య
 జ్ఞానతమైన దీప్తఫల మంది ధరాపతి మోదవాహినీ
 స్నానము చేసినట్లు తనుసంగతముత్పులకల్ ఎహించుచున్
- ఉ. శృంగమునిన్ సిగ్గ గయి ధరించి స్పృహలకుఁ డశ్వమేధమున్
 సాంగముగా నొనర్చి ఫలసంగతిఁ బెచ్చిస నీ ఋణంబుఁ దీ
 ర్వంగలనయ్య? యింకఁ గులవర్ధనహోమము లేమిసేతువో
 యంగము ప్రాణ మెల్ల భవదర్పణమున్ బొనరించితిన్ మునీ!
- గీ. నావయిని నీకుఁ బ్రేమ యున్నదియొ లేదో
 సాగిపోనీ కనీస మస్మత్కుమారి
 శాంతకును దమ్ముడంచుఁ బ్రాసంగువిత్తు
 నొకని గనిపింపనీవె మహానిధాన!
- క. అనినంత ఋశ్యశృంగుడు
 తనయులు గలిగెదరు నీకు ధాత్రీతలనా
 థ! నలువు రం దొక్కఁడు సూ
 ర్యునకున్ సూర్యుడు వెలుంగునో మీకులముల్
- ఉ. అంచునె ధ్యానమగుండయి యమ్ముని యించుక లబ్ధసంజ్ఞాడై
 ప్రాంచదధర్మవాక్చరములం దుదితం బయినట్టి రీతిఁ గా
 వించెద బుత్త్రీకామ మను వేల్చి యటంచును వేల్వజొచ్చు గుం
 డాంచల మగ్ని నాలుకల నాని పొడై వెలియారిపోవఁగా
- సీ. శాంతులు దెసలందుఁ గదలించినట్లుగా
 వీరులు కత్తుల వేసినట్లు
 రోసాన ఝంఝులు దూసిచన్నట్లుగా
 వెలుగులు నావిర్భవించినట్లు
 కృష్ణరక్తచ్ఛవ్రల్ క్రేవల వెలయించి
 పటహస్వనంబులఁ బ్రజ్వలించి
 హర్యక్షలోమవర్ణాభిరామంబులై
 ధీతిధరాగ్రోపలోత్సేధములయి

పులులు నాల్గులు సాచినట్టులుగ సాగి
తీక్షణసూర్యారాశివహ్నులు దిమ్మరించి
మానియు నధర్మవేదోక్తమంత్రపటిమ
వహ్ని వేల్పుచోఁ బావకజ్వల లెగసె

క. పరితోజ్వలామాలల

హిరణ్యరేతనుడు చిటిలి యింధనము శిఖా
భరజిహ్వా చీలి మిన్నులు
పురపుర లేలిహ్యమానములుగా మండక

క. రాజు ముని యొక్కగొంతున

భ్రాజిష్ణువులైన దీప్తపటుమంత్రములన్
తేజోమయు దమునుని ను
తేజితమతులై ధృతిన్ నుతించిరి నుతులన్

అప్టమూర్తి.

అగ్నియూప్రియతమున్ ని
న్నమితభక్తిప్రపత్తిన్ హవణు పొల్చిన శ్రద్ధా
మగ్నంబౌ హృదయచేతోఁ
మలినమార్గంబునన్ భూమహవిరర్పణకార్యం
బగ్నిధ్రాదులును గర్తల్
హదనునం జేసి బర్హి! యమృతము క్తతిఁ బాడక
భుగ్నజ్వాలల వియదూభ
ము లొరయం బ్రాకి బర్హిర్ముఖుల కిత్తు హవిస్సుల్

అప్టమూర్తి.

ఋక్సామాకృతి యజుర్మూ
ర్తిని మహాధర్మవాసున్ గృతసుహవ్యతురంగున్
వాక్సమ్యక్చరదుదాత్త
స్వరితమార్గప్రవిష్టున్ బటుహవిఃప్రియచిత్తున్
దిక్సీమాంతనిబిడజ్యో
తిని బృహదాబ్జను నిన్నుం దెలిసి స్తోత్ర మొనర్పన్
ద్రాక్షంఘాదితములొఁ ద్రై
దశజగత్సృజ్యముల్ నిర్దళనమందు నఘంబుల్

పంచచామరము

నమో నమో హవిష్ప్రియాయ నానానాసిగాల ముఖా
య మామకేనభక్తిత్పితాత్మినే సారప్రభు
త్తమాయ కర్మమూర్తియే నిదాతితాశ్రితాన్తయే
నమః కృత్రిటయోనయే ధనంజయాయ బృహ్మినే

క. నీమూర్తి ఋక్కులు యజు
స్సామంబు లభర్వమాలు సుషుప్తిశా! యూర్ధ్వ
శ్రీమహితాలోకపంకిలి
సోమించును నీకీతాన శోచిన్మేశా!

ఆ. శుష్మ! నీవు కరుణ జూచుటచే గర్భ
వితతు లెల్ల సాగు వీతిహోత్ర!
నీదు కరుణ వెలయ నెగడవి జగములు
బృహ్మ! నీవు కలిమి బ్రభులు సుఖులు

వ. అని స్తోత్రంబులు పట్టుచుండ నమ్మహాగిష్నా నాంజి మహాప్రభమ్ము
మహావీర్యమ్ము మహాబలమ్ము కృష్ణరక్తాంబరధామ్ము రక్తాన్యమ్ము
మందుభిస్వసమ్ము స్నిగ్ధసార్యక్షితినాశ్శక్తియై ప్రసర సూర్యజమ్ము
శుభలక్షణభూషితమ్ము దివ్యాభరణభూషితమ్ము శ్రుతశ్శృంగసముత్పే
ధమ్ము దృష్టశార్దూలవిక్రమమ్ము దివాకరసమాకారమ్ము సిప్తానల
శిఖోపమం బయిన యొక మహాభూత మ్మావిర్భవించిన

క. భూతలపతి భయవిహ్వల
చేతస్కుండల వాక్కురాక చేరల కన్నుల్
భీతిమెయి వికచశతప
త్రతాతవిస్తృతములై మహాకృతి జూచెన్

ఉ. అగతి నున్న రాజుగని యా వెలుగోయి నృపాల! నన్నిహా
భ్యాగతునిం బ్రజాపతిసమాగతుఁ గాఁగ నెఱుంగు మన్న రా
జాగతసంక్షాఢై ద్రుతకృతాంజలియై 'భగవన్ నమోఽస్తు తే
స్వాగత' మేమినే నొనరువం గల నీ కెఱిగింపు మం చనన్ ౪౨౦

ఉ. అప్పురుషుండు చేతఁ గొనినట్టిది మేల్మిపసిండివాక్కవుం
గొప్పెర దీప్తపాయసము కూరిచినట్టిది వెండిమూతతో
నొప్పెడునట్టిదిన్ దనదు నుగ్మలినాఁ బ్రియమైనయట్టిదిన్
దప్పక చూచి సర్వవసుధాపతితో నిటు పల్కె నంతటన్

క. నీ యర్చాప్రభవిష్ణుత
హ్మాయోషాహృదయనాథ ! సంతోషితమై
యా యమరవితతి పొల్చెడు
నీ యర్చాఫలము లెల్ల నిండించుటకుఁ

మ. అమృతజ్యోతిరుపేత మియ్యది నృపాలా! అద్యగోదోహప
క్వము సంతానకరం బనామయము పర్వాన్నంబు ప్రాప్తించె ను
త్తముఁడా! భార్యల కిమ్ము దీనిని యదర్థంబై యజంతో తద
ర్థము ప్రాప్తించెను నారగింపు మనుమీ ధాత్రీశ! నీ భార్యలఁ

క. అని ప్రాజాపత్యపురుషుఁ
డును జేఁగొప్పెర నొసంగుఁడుఁ బతియు మొగం
బున వినయ మొప్పు దలతోఁ
బ్రణామ మొనరించి కొనుచుఁ బాయససాత్రఁ

చ. అనుకనుకౌచుఁ గేల్కొగిచి యద్భుతముఁ బ్రియదర్శనంబుఁ దృ
ప్తనయననీధికాంజనము తత్పురుషాకృతికిఁ బునఃపునః
ప్రణతులు సేసి సంతసము పట్టనిమేనఁ బునఃపునఃప్రద
క్షిణములు సేసి స్తంభమును జెందె నిలంబడి యల్ల చూచుచుఁ

క. అంతట నవ్వెలుఁగు దిశా
క్రాంతమై యగ్నికంఠఁ గాంతమై దుః
ఖాంతమై సర్వసుఖ
ప్రాంతమై సర్వదృగ్గురాపటు వయ్యెఁ

క. అత్యగ్నికమ్ము ప్రాజా
పత్యపురుషుడీ ప్తి కనులుపట్టకయ లయా
దిత్యశతకోటిదీ ప్తి
స్తుత్యమై జనుల కనుల నూదులు పొడిచెఁ

౮. కనులు మూతపడవు కాంచనరవు బహి
రంతరమ్ము లొకసమాధి నిద్ర
గ్రుడ్డితనము కాక కుల్యాంబువుల మున్గి
కనులు తెరిచినట్లు కాననయ్యె

౯. లంత

నీ. ముదిప్పదాకువు సెజ్జ మునులు జోచ్చియ
హాళిమైఁ గూర్కు సుమాలి యొక్కఁడు
ప్రామిన్కుచిట్టచివల్లలో నసురుల
దోరించునట్టి కటారి యొక్కఁడు
ప్రామట్టిక్రిసీడఁ బాతమ్ము ముసలులొ
మునులచేఁ జదివించు పోటఁదొక్కఁడు
పాలవెల్లికరళ్ళపై వెలికింతలై
కాలివేల్చి ల్చికెడు కందొక్కఁడు
పసిమియై గాలికిని రాలినడిన యొక్క
నలుసు నివ్వరిమ్ములైన వెలుఁ గొక్కఁడు
స్థూలమై వచ్చి నచ్చి తా నూత్తమగుచు
జనపతికరస్థ మగు పాయసమునఁ జొచ్చె

నీ. అసురకన్యాకంఠహారమంగళసూత్ర
సూత్రకర్తనకేళి సురియవాటు
దనుజవాహీకేళివనసర్వతోభద్ర
భద్రతాహనువుపైఁ బావకోడు
బర్హిర్ముఖాళిసంపత్తివృద్ధ్యాజీవ
జీవమృగాకృష్టి జిగురుఁగండె
మునిధర్మకర్మనిర్మూలనోక్త్యుపకంఠ
కంఠదేశములకుఁ గాని దిగులు
సూరిలోకైకకంటకాసురవితాన
ప్రాణముల పైకి నెత్తిన పాముపడఁగ
యగు మహాజ్యోతి యొక్కఁ డంతంత వచ్చి
జనపతికరస్థ మగు పాయసమునఁ జొచ్చె

ఖండాంతము

గీ. శివ! భవత్తనుపూజయై తవులుఁగాక
బాలకాండేష్టి యిది చంద్రమాశిసృపతి
వినియె నెది సత్యకవివల్ల విశ్వనాథ
పార్వతీశోభనాద్రిగర్భంబు వలన

చ. తొలిచదువుల్ నినుం దెలియు త్రోవలు చెప్పనుజాల వందురే
మలిచదువుల్ ఫలించునటె? మానని తర్కము పెంచిపెంచి చం
చలతమమైన బుద్ధి మతిశాలితయం చనుకోను గాక! ని
శ్చలతమమైన నీదు పదసారసభక్తి నొసంగవే శివా!

మందాక్రాంత.

గౌరీపాదాంబురుహవినమత్కాంతలాక్షానురక్తా!
పారావారోన్మథనజనితప్రేథకాకోలభక్తా!
శారజ్యోత్సాన్మృదుశశిశిశుస్వచ్ఛచూడాగ్రముక్తా!
సారప్రోద్భజగదవననిష్ఠాతగంగాభిషిక్తా!

౪౩౪

క. శ్రీవల్లువారిసారథు

నీవేఘ్నస్థిమనప్రణీతతిరీతి !

జైవాత్మకమంతాకిరీ

టా ! వినవే ! భక్తజనమహాఘోషచ నేనా !

సీ. తనకొప్పు దనుజకామినుల దాడికిచేండు

కును రాచుకొను ముంజకొప్పులందు

దన త్రాడు దితిజకాంతల దిన్నతోమ్ముల

దనుకొప్పు పుస్తెలత్రాడులందు

దనదైననడుము ప్దే త్యగులాంగనానన్ద

నాభిపల్వలముతో నడుములందు

దనలక్ష్మ మసురనందనవిధూనిస్త్రుపా

సంధాననర్మలక్ష్మంబులందు

మూర్తిమన్మత్సరత్వముల్ మొనరియుండు

నే మహాకార్ముకంబున స్వామి చేతి

దెరల నిందావరజుడగుదంచె స్వభువు

పతిక్రతుహవిస్సులో దన వంతుకొఱకు

సీ. కామోదకీనందకసుదర్శనాయథ

మ్ములు పనిదీర్చును ముందవోలు

చీటికి మాటికి శ్రీనరారోహని

విప్రచిత్తుడు తన్ను బిల్వబోడు

లల్పదానవులు మున్నగించినట్టి వ

రంబులు తనదాకక బ్రాహ్మలేదు

తానన్న సితరాయుధములు చాలని యవ

సరముల కగు మహాసత్వశాలి

మించిపోయిన రొప్పు కల్పించె నెవడు
స్వామి కని యల్లెత్రాట వంచనిది కూడ
ఖంగు ఖంగున మ్రోగుచు గడలివచ్చె
స్వామిభుజలంబమానమై శార్ఙ్గధనువు

సీ. నాభిసంస్థములు ప్రాణము లింక నాడునే
యల్పదైత్యులకు దీర్ఘాయువులకు -
గళసీమలకు బైని గంఠముల్ నిలుచునే
చండాసురులకు బాపండులకును
బకఁ డొక్కఁ డూది బాహువు లింకఁ జెలఁగునే
విదాశరులకు దోర్విర్యులకును
స్వఃకామినులఁ జెఱపట్టుటల్ సాగునే
చెడిపెరక్కసుల కశృంఖలులకు
ప్రభుమహాయుధమూలవిరాట్టు కదలి
కూడి విజయేందిరోగ్రభూకుటి యనంగ
విధృతమై లస్తకంబున వెడలివచ్చె
స్వామిభుజలంబమానమై శార్ఙ్గధనువు

చ. తన బహుకల్పనిత్యమగు తాపసిరూపున వచ్చియున్న శా
ర్ఙ్గిని తొలివెల్లుబాడ్డు బదరీవనిలో ముదిచెట్టుక్రింది ప
చ్చనివెలుఁగొచు వచ్చుటను శార్ఙ్గధనుశ్చటులోగ్రశృంగగుం
ఫనములు లేనిచో గుఱుతుపట్టియయండరు సర్వదేవతల్

ఉ. వచ్చిన శౌరి దేవతలు వాఁగులు చుట్టి ప్రదక్షిణించి నీ
పచ్చనివెల్లు మా నయనవారిజకేసరదీప్తి టొమ్ముపై
మచ్చ చరన్మధువ్రతము మాహృదయేశ్వర! కెంపుగంబమా
చిచ్చుఱివిల్లు తేనియలు జమ్మన లేచిన ధారయుఁ ప్రభూ!

సీ. ఓయి హృషీకేశ! దోయిలింతుము నీకు
శార్ఙ్గధనూరాజ! స్వాగతంబు
అనిరుద్ధ! నీకు బాదాభివందనములు
హరివింటిమన్నెడ! యంజలి యిది

సంకర్షణా! సమర్పలు సమస్యలు నీకుఁ
 గార్ముకోత్తమ! నీకుఁ గై మొగుడ్పు
 మధుసూదనా! నీకు మంత్రపుష్పము లివ్వి
 యద్భుతధనువ! జోహారు నీకు
 ఎన్న డెఱుంగని దర్శనం బిచ్చినారు
 తొలిమునిబుజమ్ముపై నొప్పె తొలిధనుస్సు
 తొలిమహాసుకృతంబులు తోచినట్లు
 మరకతశలాక యిది యిది మణిశలాక

సీ. యాగసంరక్షదీక్షాగురుమూర్తి యీ
 తొలిబ్రహ్మచారి యుద్ధరత వచ్చె
 మునిరూపమంది యీ మొదటివేలుపుదిట్ట
 కైకుంఠరాజ్యమ్ము వదలినచ్చె
 ఈశ్రీశమూర్తి యాదృతిశివాకృతి మూని
 వరమహాలంకారి యరుగుదంచె
 ధర్మంబునే చంకతాళిగాఁ గొని స్వామి
 యెడఁద మహాలక్ష్మి విడుపుఁగాంచె
 శ్రీవికుంఠమహానగరీమరకత
 నిభృతకుడ్యాంశువులఁ దననీడఁ జూచి
 యిప్పు డీ స్వామి తన్నుఁ దా నెఱుంగఁగలఁడో
 యెఱుంగఁజాలఁడో యనురూప మెసక మెసఁగె

సీ. అసురమారీకేళిశునమై యేపారె
 గర్భక్రియలు రెండుఁ గలసినట్లు
 అభయహస్తప్రదానాకృతిం జనె ధను
 స్సధికహస్తమువోలె నందగించి
 బ్రాహ్మణక్షత్రధర్మపరస్పరాశ్రయ
 క్రమ మొప్పె మునిభుజాగతధనుస్సు
 సంకల్పసహితభాస్వత్ప్రచ్ఛిదానంద
 మధుబోధకళ వోలె మలఁగె మూర్తి

హరిధనుఃఖండసహితమై యవనికి డిగె
 నవశబలరోచి ప్రాగ్గగనంపుముక్క
 యని సహస్రధా దివిషత్ప్రహస్రముల న
 వీననుతినహస్రంబు లావిర్భవించె

ఉ. దేవత లట్లు సర్వజగతీపతి వారిజనాభు స్తోత్రసం
 భావన చేసి చేసి తమబాధలు జ్ఞప్తికి వచ్చి దైన్యదు
 ర్ధవికలాత్ములై త్రిజగతీపతిఁ గాంచిరి బాష్పనేత్రులై
 తీవలు పూలుఁగా ద్రిజగతీపతిమైఁ ద్రిసహస్రనేత్రముల్

క. త్రిసహస్రనేత్రములలో
 ని సిలుగు లెనరెక్కి రెండునేత్రములందున్
 మసల దివిషదీఘండు సా
 రసగర్భనివంకఁ బొంగురాఁ గనుగొనియెన్

క. తల కదలలేదు కన్నులు
 చలింపలే దమరపతికి జలజాసనుఁ డా
 వెలుఁగు లొలయు దారులలోఁ
 దెలిసెను దొలిమునికిఁ దెలుప దేవతలిడుమల్

గీ. జలజనాభుని నాభిదేశంబుఁ జూచి
 కేల్మోగిడ్చి విధాత్పండు కేశవుని ము
 ఖంబుఁ జూచి దేవతలముఖంబులు గని
 యింద్రుఁ గాంచుచు మునితోడ నిట్టులనియె

క. ప్రభు వన్నుఁ జెప్పుమనెదరు
 ఋభువులు దశకంధరాధరీకృత తేజో
 విభవులు దినదినగండము
 విభు! నూతేండ్లాయు వయ్యె వీరల బ్రదుకుల్

చ. వరము లొసంగకుండినఁ దపస్సులు చేయరు చేసిరేని గా
 పురుషులకున్ వరా లొసంగఁబోమని చెప్పఁగలేదు దానఁ గా
 పురుషులయందు వానిఫలముల్ విపరీతములొఁ దపస్సులున్
 వరములు దైత్యు లీ వరుస స్వర్గసముచ్చయకృచ్ఛలాప్తియొనగ

గీ. అనఁ దురాహుట్టు కలిపించుకొని తపములు

చేయనచ్చును నరములు నీయనచ్చు

నీ యనదరక్క-సుల కది యెంతి నేన

టికిని స్వర్గముపైఁ జూపటే యానంత!

ఉ. ఇన్నుడటంచు గాదుగద యెప్పుటికిఁ స్మృతినుండిపోన నా

కుప్పెనగాలి కూడిపడెనో యన స్వర్గపునీక వాటుముల్

త్రుప్పగిఁ జేరికొట్టిపడియో బెడ్రోసి సుసర్వక బొచ్చి వాఁ

డప్పుడు చేసినట్టిదిగు నల్లరి చూడనలెన్ బ్రవిశమాం!

ఉ. "దేవులు మాపులున్" శివునిస్మర్యముఁ నూచిన నల్వయియెరియున్

జూపుచు నిల్చు నా వెగటువోగ్గులునున్ సురలోకసాధు

య! పదిమూములన్ బదిరికంబుల సవ్వలుఁ గాంచి నాకహాం!

కోపమురాదు సవ్వ నొనఁగూడెను పింతివృథాకృత్తిన్ బసన్

చ. అపుడపుడే క్రుధాపరిగ్ధున్ పదిమూపులు క్రుంగునట్లు వ

బ్రపుఁబడికట్టినే వికటచక్ర మణింబులుఁ జూచుమాచి చూ

క్కపుఁబన దించియండనిను గాని నరంబులుఁ బ్రణాపు సం

ద్రపుఁబొలిమేరలై పలుకరాజును పొలగుల సన్నకృష్ణుడే

ఉ. ఎవ్వరికాలిగోటికి సహించు సామ్యము రాక్షసాంగనల్

గ్రోవ్వన నట్టి యచ్చరలఁ గొంచుఁబడన్ దనయాశిగంబుకై

జివ్వన లాగు ప్రాణములు శ్రీమమదామణిలోడబుట్టువుల్

త్రెవ్వినసంపదన్ బొలనుదిండులయందులఁ గాంతివాయుగన్

ఉ. ఆ నరమాంసభోక్షకులు నహా! యెఱుక నాగరకంపుజాతియై

హానికి నంటుత్రొక్కుట యటంచును బెట్టి యదేమొగాని సం

తానపుఁజెట్టునున్ విడిచినారు మఱిన్ దిన మేలయైసనున్

లేనిది బక్కచిక్కినదిలే తెటగంటుల గిడ్డితల్లియున్

ఉ. అన్నిటికేమిగాని వనజాక్ష! వరంబు లొసంగె వేధ యు

త్సన్నులు పెద్దరాక్షసు లజయ్యలె యాటకు నోర్తు వారిలోఁ

చిన్నయు వచ్చి నా నొసటఁ జెట్టునటే యడిదంబు మొన్ననో

నిన్ననో తా గనుల్ తెఱచెనే మఱి వాడును నింద్రజిత్తుటే! ౨౨

ఉ. ఈ మహి యేరుపడ్డ మొద లెందఱు లే రసురుల్ మఱేమి మీఁ
డే మొలలా! పురానముచివ్వుత్రులకన్నను వెల్లెబెట్టెనా?
ఆ మును గల్గవారన మహాభుజదర్పితశౌర్యవృత్తు లీ
గ్రామణియో ప్రతిష్ఠకయికాదు జయించుట సంపదాప్తికై

సీ. మయశిల్పభాక్కుధర్మామహానటశిలా
ప్రతిమలు లంకకుఁ బయనమయ్యె
హరినీలకృతము లైనట్టి నీ ప్రతిమలు
చెవులును ముక్కులుఁ జెక్కఁబడియె
వెల్లేన్గు మునుకలువెట్లు జాహ్నవి మడు
గులు చేవలను బట్టు గుంటలయ్యె
అమ్మ పూజాగృహ మ్మనుర సైన్యము ధూమ
పానమ్మనే సెడు కోనయయ్యె
ఒక్కనాఁడు మాన్మథోత్సవాకృతు లచ్చ
రలను గాంచినంత రామ! రామ!
వెడలుచుండు నాకు వేయియు రెండు క
న్నీటిబొట్లు నిముసనిముసమునకు

ఉ. త్రుంచినపూలతో లతలతోఁ గళవాసిన నందనంబు పో
నెంచము మాటదక్క దటులేగిన నైనను మాదుమాట య
ట్లంచు తపఃప్రభావగళితోర్ములు మానులు పోయినన్ సరే
వంచన వెక్కిరింపుఁ బడి వచ్చినఁజాలును బ్రాణముండినన్

ఉ. ఎమ్ములు కానిపింపఁ దొలియెమ్మెలు నేపులు కొల్లవోవఁగాఁ
గొమ్ములు తిగ్గ నయ్యసురకోటిదయన్ సురలోకభోగపు
మ్ముమ్మరమంతయున్ వదలిపోయియుఁ బేరునయందు మూఁడులో
కమ్ములరాజుటన్నది యొకండ్లె త్యజించదు శార్దూభీకరా!

శా. ఏచేతుల్ భవదగ్రజాతుండయి నే నెత్తన్ బధ్రిశాంతిపోఁ
బ్రాచీనామరలోకనాయకు త్రుటత్పాదంబులం దిప్పుడున్
దోచుంబో యవియే కరంబులయి నీతోఁబాటుగా యజ్ఞవే
ళాచంచద్ధవి నందుకొమ్మనెదొ వేళాకోళమో శ్రీహరీ!

క. ఈచేత యజ్ఞభాగము

నాచేతను గాదు కొనఁగ నా తమ్ముడ నీ

వాచెనటి రక్కసులలో

రాచెద నని మాటయుమ్ము రాజీవాహ్లా!

వ. లేకన్న నేను యజ్ఞభాగ మ్మే గ్రహించుట తేదన

శా. అద్దేవుణ్ సురనాథు నగ్నియనె 'దేవా! సర్వహోమంబు ని
న్నుద్దేశించియ చేయఁగాఁబడును నీ వోహో! హవిర్భాగములో
వద్దన్నె ముఱి దేరికిం గలుగునో నా యందు వేల్పుంగ ని
న్నుద్దేశించి గోశవుండును నందా నొందమా హవిర్భాగములో

ఉ. ఇస్తుకొకో హవిస్సులు మహిసాసు లింకను ప్తత్వికోటికి
మెస్తుకొకో ఋగరచులు మెల్లి పిశాచుల శ్రేణిసూత్రములో
క్రొత్తులు పుట్టనో నుటియుఁ గ్రొత్తులు పుట్టినయన్న ధర్మములో
తుస్తుముగ్గన వానినుదం దోచెదనగా కటి యులె తోచినన్

ఉ. ఇన్మృతకయాహ పుట్టినని యయ్యది పుట్టినటంచు నున్న దే!
యయ్యను రేశ్వరేకుని హృదంబరిమందున నాఁడు వాఁడుగా
దయ్యము పద్మనాభుని ప్రధానపుమాల్గిని సూర్యదేవుని
గొయ్యతనంబునై బనులకున్ నియమింపఁగ నేను లెక్కయే!

సీ. అతనిగేహములేమి యాపురంబున నెల్ల

నధమ సేవకుడయ్యె నగ్ని యనఁగఁ

జమురు వత్తియు లేక జ్వలియింపవలె దివ్వె

తెలిబూదితో మండవలయుఁ బ్రాయ్య

యొగి దయవచ్చిన నొకతడికట్టె యం

టింతు రంటింపరు పంతగాండ్రు

రాజుదానో నేను రాజనో తడికట్టె

దడికట్టెయును లేక తప్పనపుడు

మరల నందునఁ దక్కువ మండుటయును

వనట నెక్కువ మండుట పనికిరాదు

మనసుతోడ నా యంత నే మండవలయు

నంతలోన నా యంత నే నారవలయు

- క. నా కొకడే ధైర్యము పతి
లోకేశుడు తగ్గిరోచి లోకువ కాగా
నాకేమి దిగులు? పోనీ
లే! కానిమ్మని యొకండ్ల వృత్రధ్వంసీ !
- ఉ. అంతట దక్షిణేశ్వర డను సంబుజనాభ! విచిత్రమైన వృ
త్తాంతము నాది నేను యముఁ డౌటయు నాకు యముండు రావణుం
డింతకు దక్షిణేశ్వరడను నేనొ దశాస్యుఁడొ చెప్పలేను ప్రా
ణాంతకమా నిరర్థకదిశాధిపతిత్వము లేల మా కీర్తి
- కా. ప్రాచీనామరులందు నే పురుగుఁ జెప్పఁ జూడఁగారాక చా
నే చారా దొక వేళఁ జచ్చినను బోనే పోవఁగారాదు మే
మా చోటిశ్వరలోక మేగెదరు వా రాహా! పరిభ్రష్టధ
ర్మాచారుల్ బహుపాపకర్మనిరతుల్ ప్రారబ్ధహింసాకృతుల్
- క. అది కాదుగాని రావణు
మొదలిబిరుసు లెల్ల దించెబో యర్జునుఁ డా
యదరిపడిపోవు తెంతయు
నది యెప్పటి కపుడె క్రొత్త యంభోజాక్షా !
- గీ. అన నిఋతి యంతదూర మేలయ్యె యే యు
మేశుతో నుట్టికట్టి యూరేగు నితఁడు
అతఁడె తనగిరి నితఁ డెత్తినపుడు కాలి
బొటనవ్రే లొక్కఁగాఁ గనుల్ మిటకరించె
- క. అన వాయుదేవుఁ డిట్లనె
దనచంకను నిటికి యింద్రతనయుఁడు వీనిఁ
వనధుల నేడిట మునుగఁ
దనయూపిరి యాడమికిని నను దండించె
- క. నే నైదువిధము లందన్
బ్రాహ్మల దేహంబులందు మనలుద్దునుగదా !
దానవులమై నెచట నే
నేనో నేనే యెఱుంగనేరను శౌరీ!

ఉ. ఊపిరి యూడకుండడ దినుచుందురు త్రావునునుందు రంతల దా
నై పృథివీపదార్థము పయికి నస సూక్ష్మై రాణుమగ్యసి
భీకథమం దొనంగి కెలికెక బానిసిచ్చును సన్ను తపిచో
నూపిరి యూడకుండుట ప్రభు! దినజాళికో నాక" ఇప్పవే !

సీ. సాధాంతరాంతరస్థలి నేను వీనగా
వలె జల్లగా వీవనలయు సంగు
గడలియొడ్డున జల్లగా వీనగారాను
వలసిన స్థలింపవలయు నేను
నన్ను గుంథింతురు సనయత్రముల నని
రాల్పాతె తేవులు నా రాపిడించు
మై లేయపానోషమానిసీముఖనాయు
వులు తావివలయు శీతలత నలయు
దానవులకడ గల్గెరిలోని పోక
చందమగు నేను బ్రాణాలు జవునజవుకు
గాగఁ దప్పించుకొని తిగుగంగ నొడు
గాక నా కొక్కచో నుండగా వలంతెక

క. మధుసూదన! నేను నుష
ర్బుధుడును దేవతల మనుట పోయి పదార్థ
ప్రథ మిగిలినాము జ్ఞానాం
బుధి దర్శము ముదురుపాకమునఁ బడి యచటన్

క. ఇటు వేదములను జదివెద
రటుల బృహస్పతిమతంబు నగ్గింతురు నొ
క్కట వారిఁ బట్టవచ్చునె
చిటరుకొ మ్రొక్కినారు శ్రీదర్శితులై

శా. ఆ సిద్ధాంతము లేమిచెప్పదు హరీ ! యన్యంగనాకర్షణ
వ్యాసంగోక్తుల వారు నూత్నములులై యాయామునుల్ నిల్పువ
న్యాసీమల్ చని రెచ్చిపోదురు స్మృతీన్యాయాదికగ్రంథముల్
రాసుల్ తంపటవెట్టి మానులఁ బరత్రగ్రాహులన్ దాచుచురగి

క. వలదనినవారు పెండిలి

వలదని తా మాడకుండ వదలుదురో బి
డ్డలఁ గన మానుదురో వా
రలనుం బెంచరొ తమంత రక్షస్సులుగా !

మధ్యాక్కర.

ఒకనాఁడు గౌతము నాశ్రమోద్యాన మొనరంగఁ గాల్చి
ఒకనాఁ డగస్త్యహోమార్చి యుష్పని యూఁది చల్లార్చి
ఒకనాఁడు గాధేయు వహ్ని యముకలో నుమిసి నెత్తురులు
మకిలియకా నెఱచియు నించి మత్తిలి మండ్రు రాక్షసులు

గీ. తల్లి చెవులను ద్రెంచెడు దట్టునకును
బిన్నతల్లిచెవుల్ సన్నబీరపూలు
అక్కట కుబేరునకు మొదల్ దిక్కులేదు
ఇంక మామాట యనవలెనే ముకుంద!

ఉ. వాఁ డఖిలాశలక్ మెలఁగువాఁడయి యీశ్వరు నేమరించి క్రొ
వ్వాడితనంబు పేర్చి తన పత్తనవీధిక నిల్చి నల్లిశల్
మూఁడగఁజేయు నంత నయిమూలలు మాడఁగఁజేయుఁ గేశవా!
నేడని మెల్లి యుం చసుర నేర్చినదానికి నంతమున్నదే ?

మ. అఖిలప్రాణిశరీర దేశములయం దానాభిమూర్ధంబు నే
నఖిలేశా ! చరియింతుఁగాన దనుజోహల్ నన్నుబోలెన్ జతు
ర్ముఖుఁడున్ నేరఁ జెఱుంగ నయ్యవి క్రియారూపంబులం దాలెచనా
నఖిఘాతంబులఁ దేలిపోవును జగన్నాశంబు సర్వేశ్వరా !

మ. అనినన్ బ్రహ్మయు నే నెఱుంగుదును గాదా వాయుభట్టారకా !
నను నిందించెదు నేనుగాని దనుసంతానంబు మీమాళిన
ర్తనరేఖావిధురాత్ము లొటకును జింతం గూరనో? తత్తప
స్సున కే నీయనుబో వరంబు లనఁగాఁ జూ డింత వీలున్నదే?

చ. నిజమున కొక్కమాట నభినదశనాభ! సురాభి యింక నా
ప్రజ వొనరించు దుండగపురాషిడు లోర్వఁగలేరు తండ్రి! యాఁ
బ్రజవనతద్వధాధ్వగ ముపాయ మొకం డది సన్నిధ త్తమై
యజితు లనంగనా నసురులందున నిల్వె వరంబువేళనే

మ. అనశేషప్రవిహాసి తాత్మ్య లయి యభ్యర్థించుచో దేసివా
సనగంధర్వశాచయక్షకృత్స్థానాన్ జాపు లేసుండ మా
సవులన్ వానరులన్ నచింప రదిగానన్ నేటికి భూమిభృ
త్సవమున్ దద్దధ కార్యకారణయగీనంబంధ మేవారక్షి

క. అద్దా యన్న ప్రశంసా
విధంబై సురముఖాళి విన్మలంబయ్యెన్
వృద్ధశ్రవసుండు తాతా!
బుద్ధిజనీ! నిన్ను నేను బూజింప నిగ్గి!

ఉ. మేరలు దాటియున్ బిదప మేలిమి యూడిన చిన్నమోర్తిబం
గారము శొల్తు నీ కడుపు కాదని యింకొక షట్టు కల్లు బం
గారపు టూహయే కలుగుగాదను! శాస్త్ర బనించుగాక యీ
ధారణినేత కాశరవధ ప్రణిధాన విధానమూ గిద్దె

శా. స్వామీ! నీనొకరుండు న్నజగతీసామూజ్యకృత్యప్రధా
నామాత్యుండవు బింబితం బఖిలవృత్తాంతంబు నీ నీతినే
యే మూలన్ మణి యేటి యేటి చను నీ నే నెల్ల వన్నింట ధీ
సామగ్రిన్ ముడివెట్టి నిస్పృహ సమస్తం బెనునం బాచెదన్

సీ. ఇందుకటయ్య సామీ! సృష్టి చేసితి
మాయావిదుల శూరమణుల వాయు
వేగవంతుల మహావిష్ణుతుల్యపరాక్ర
ముల నుపాయజ్ఞుల బుద్ధిమంతు
లను ననంహార్యులను నయజ్ఞుల మహాప
ఘనుల నస్త్రప్రయోగకుశలులను
గీశపుంగవులను గిన్నరీ వానరీ
విద్యాధరీ గర్భవీధులందు

యక్షపన్నగకన్యలయందు సర్వ
దేవతల యంశములు పెట్టి యో విరించి!
యగు శతానందుఁ డీవుగా నగుదొ లేదొ
యాశ్రితులము శతానందు లైతి మేము

మ. అనినన్ బ్రహ్మ త్రివిక్రమున్ గని యయోధ్యానాథుగర్భంబునం
దున జన్మింపుము తండ్రి! యాయవనినాథుం డన్న నా కశ్యపుం
డును దీటేయగుఁ దల్లి యయ్యదితి దీటుం బొందుఁ గౌనల్యతో
నినుఁ గాంక్షింతుము నూత్నమాఘవతమాణిక్యాకృతిం జూడఁగన్

క. ఒక్కొక్క రూపంబున నీ
వొక్కొక్క బెళుకు సవరింతు వొగిఁ గార్యవిధా
ఫక్కిక పోనీ! సృజనన్
జక్కదనము నేర్తు నీదు సవరింపులలో

ఉ. నీ యవతారముల్ గని గణించితిఁ గ్రొత్తలు మత్స్యకూర్మసిం
హాయతపోత్రివర్ణి ముఖమై చను సృష్టల రాజపుత్రికుం
డై యెటులుందువో మెయి వహించిన నైదగుభూతముల్ మఱే
యే యరవంబడిం గినలయించునొ నీదెనఁ జూడఁగోరెదన్

క. అన లేఖర్ష భుఁ డిట్లనె
నినుఁ జూతుము సాగసుపంట నేల కొరగు చి
క్కని చక్కని రాకొమరుని
సునిశితశరహతుల రిపులఁ జూతుమును హరీ!

శా. పాపాపాకృతులైన రాక్షసుల గ్రీవాదేశదంభోభియై
దోషాచారుల నిత్యపానసజలాంధుప్రాప్తభూకంపమై
రోషావిష్కృతమూర్తిమద్దనుజజ్రతుఁడోణికుద్దాలమై
వేషం బూష్మవినిస్సరద్విధుర మావేశింపవే శ్రీహరీ!

శా. స్వామీ! సాగరకన్యకాకరతలస్పర్శాత్తరోమాంచసు
శ్రీమచ్చిక్కణమూర్తి! నీతనువు శోషిల్లంగ రాకుండ రా
జై ముందేగిన వెంట వచ్చి దనుజప్రాణంబులన్ యుద్ధవే
ళామార్తాండులు రాచిప్పెట్టెదరు గోలాంగూలయూధోత్తముల్

వ. అనిన దేవేంద్రునితో సురగురుం డిట్లనియె

క. మఱి నీ తనయుఁడు వాలి ప
గఱను బిలుకుమార్పు బాహుగర్వి స్వయముగా
నుఱియ తదామనుజాచ్యుతు
నెఱుఁగునె? కన్నా కటంచు నెఱుఁగునె? హరికిన్

ఉ. ఆతఁడు కీశ రాజ్యనిధి వానిశయమునకు బ్రాహ్మగోత్రములో నేతలు నేనెవరికి దానము చేసెనో నీవులు నేనని దానపుండాతనిగోడ నిన్ను జేర్చితి ననుచు విచారించుచున్న జేతి ముదాల్చి భానము చేయుచు ననుభావ గ్రహించుచు

గీ. వాలి చెప్పునేతలలోనివాని కీశ
యూధామలయి యను నిన్ను నుభావ మున్ను
మంచు హరి తిరిచి నేని సాయము నేయ
లేక కేమాంబు నేర్చితి నేను నున్న

మ. అరికంఠాంతరినాభ శ్రీవల్లభుని బంధువై తిక్కణ్ణుడా
శిరులన్ దానోక్తిచేసి నీకోకి మధ్యస్థుని నీకుండు లా
వరి వా రొదరు కాని దానవపత్ని నీకుండులన్ గోపదా
గరలేకుండ నే సాగెన్ గొట్టుతనపుకొని కోరితి ముక్తిబగున్

శా. శోచిష్కే శుచు ముగిసెప్పడు మువ్వనున్నట్ల యథాగ్రంథులొ
నాచార్యా! యున్ననక ముగిసెగిల దా న్ముగియించు స్మగ్రీవుని
ద్రోచెన్ రాజ్యమునానికి నాటి నీకుండు గోపము స్మగ్రీవు డో
హా! చుండాద్యుత్థిలి నాటి నీకుండు గోపము నీ నీకుండు

ఉ. ఆవల నీ నన్ను భటులవలన నున్న దానినా మార్చితి యోచును
గ్రీవుని గొల్చియుండునద కేమాంబు తిమి కండు పండుకొన
పావని యాతఁ డొక్కనుండి పట్టిగెల్గుము లేని పోదు శా
ర్యానధి కోటియుంధులను లాతని కొక్క నికి నమూన మే?

క. ఒకవంద వాలి మేఘ

ప్రకరములకుం బననుండైన పవననుకుండు త
ప్పక మనలఁజేరు దానవ

నికారమున బ్రహ్మచర్యనిష్ఠుఁడు ప్రభునై

భూసుతము.

ఆడలేకయ యపాంపతి నైనను దాడున్
దోకచిచ్చనగ రక్కసితుంగ దహించున్
వీడ యీదృశము లోకము వీరుల కెల్ల
జోడ యీతనికి నంజనసూనున కెంచున్

క. ఆ కపిపరమేశ్వరుఁ డ

స్తోత్రమనీపాయోధి శుద్ధమతి సవ

వ్యాకరణవేత్త మోక్షాం

శోకాన్వేషణుఁ డధీతిచూడామణియున్

క. పవనునకుఁ గిన్న కలుగునె

యవని నెవరికైన సుతుల యతిశాయిత్వం

బు వినఁగ మోదమ తల్పిని

బవను నుఱుడు హనుమ వేగపటిమలయందున్

ఉ. పావని వైన తేయుఁడు జవంబున మూర్తిని మేరుపర్వతం

బావళియా తదున్ముఖులెయై రణమాడుదురే సపత్నులం

చావలఁ బ్రాణ మాసపడనై నది కాదా! త్రివేళలన్ మద

ర్చావిధిబుద్ధి యా హనుమ సత్త్వము తేజము నే నెఱుంగుదున్

క. వాలిదశకంఠు లాతని

జాలరెటులఁ దిరుగఁదీయ ఙ్మత్తకిశోర

శ్రీలలితాచ్యుతమూర్తిని

నేలా యెఱుంగఁడు తపస్వి హృత్కమలమునన్

చ. హనుమను నగ్ని దేవుఁ డిటు లాడుచునుండఁగ నాదిహానినే

త్రనివిడకాంతులుం బయికిరా నఱగమ్మల సప్పళించు స్వా

మి నిభృతవక్షమం దురల మెత్తనిభూతి మలంచి యూర్పు వి

గ్గన నితీయంగఁబట్టి పయికావిని లాగు నురోవృతంబుగన్

మ. అన నింద్రుం డను నాంజనేయుఁడు సరే యా కీశులున్ బద్మలో

చను సేవింపకపోవ రందఱు సురాంశప్రోద్భవుల్ గాన బు

ద్ధిని వక్రత్వము పొంద రీ గురుని వరిష్ట్యంశమా తారుఁడున్

మనపక్షంబునఁ జేరు పౌరగురుసామాన్యాత్తధీశక్తియున్

వ. అంత వరుణుం డిట్లనియె ధనదునికుమారుఁడు శ్రీమంతుఁడు గంధ

మాదనుడును విశ్వకర్మసుతుండు శిల్పవిద్యాపారంగతుఁడు సఖుఁ

డును బావకునితనూభవుండు శుక్మసదృశప్రభుఁడు యశస్తేజో

వీర్యాతిరిక్తసర్వకీసుండు శ్రీమంతుండైన నీలుండును సశ్వినుల

పుష్పాలు సౌందర్యప్రవిణవంశులు మైందద్వివిదులును బర్జన్యుని
యంశజుండు మహాబలుండు శరభుండును మనసక్షింబువార యనిన
నిల్చుండు

క. నీకొడుకు సుషేఖుని మఱి

కైకొనవేలా యతండు గంభకరికరా

స్తోకభుజాదళితవరా

నీకిని యాతండును మనలనే వర్ణించున్

ఉ. ఇంకను నప్రవమేయబలు తెంచుటొ కీశశుల్ గలారు వా
రంకెను రాగు వారికి నహంకృతిశాలులు వారిజేసి యా
తంకము కల్లుటన్ జనపదస్థులు నిక్క నా లురిసెనంతెలోఁ
బొంకము తగ్గి యొప్పకొనిపోగుగు ఘున్నాదుప్ప వేళలన్

సీ. మేగుమందరపర్వతోరువపుష్పంశు

లిచ్చానురూపరూపాచ్ఛబలులు

హర్యక్షశార్దూలహరినిర్వృచ్చండు

లుపలపాదపక్వతయోధనులును

దంష్ట్రానఖాయుధుల్ దారుణాస్త్రవిశార

దులును యుగ్రాభిలాషులును ఘనులు

తమ జనికృద్దేవతాయాపవేషవ

రాక్రమసాదృశ్యరంజితాకృ

తులు మహావానరులు ననంఖులు గలారు

ఒక్కొక్కొక్కడు నెదురైన రత్ననలను

ముక్కలుగఁ జేసి ఊక్కలు వ్రక్కలించి

విడిచి ప్రోవులు పెట్టి కవ్వించుఁ బెటల

సీ. కదలింతురు నగేంద్రఘనమూలగండముల్

భేదింతురు పురాణవృక్షవిరతి

క్షోభపెట్టెదరు నకూపారవార్షాధి

జల్పివేయుదురును కీతితలంబు

దుమికెద రుద్రభ్రమోత్తుంగపాథోరాశి

జొత్తు రాకాశంపుఁ జూరులందు

పట్టుదు రంభోదపటలి భూహాక్మప్తి
గ్రుద్దిచంపుదురు దిక్కుంభివితతి

ఆ దళద్వ్యస్థానిహనాదములకు
భ్రమితమై నేలబడు విహంగములగముల
స్లవగనాథులు స్వప్రతాపప్రతాపి
తార్చిరుద్దామ తేజోమహాపథునులు

క. వాలి యినసుతుడు నభుడును
నీలుడు హనుమంతుడును ననీకినిపతు లు
ద్వేలచరు లఖిలగోలాం
గూఱోత్తము లైదుగురను గొలుతురు భటులై

గీ. వాలి రాజును మఱి యువరాజు నినకు
మారుడును దక్కుమువ్వరు మంత్రి లయు
వాలి సుగ్రీవుఁ దఱుముటవలన నూఱు
లక్ష లగు కీశసేన చీలంగబడియె

ఉ. కొందఱు ఋష్యవత్కుఠరకూటము లందున నన్యభూమిభృ
త్కందరపాళిఁ గొందఱు సుఖింబున నుండ్రు వలీముఖుల్ గుహా
ళిందచరన్మ్రగేంద్రశలలీద్విపవన్యలులాయమర్దనా
స్కందితరేచితోరుపదఘట్టనచండమహాట్టహాసులై

ఉ. వీరలుగాక విస్మయత వేల్పులపెద్దయు నావులించు ధా
టీరభసంపుబిడ్డఁడు కడిందిమగండు త్రివిక్రమప్రభా
వారభటీప్రభావణహ మప్పుడు మ్రోసెను ఋక్షవాహినీ
ఘోరుడు జాంబవంతుఁడును గూడియవచ్చుఁ బ్లవంగపై న్యమున్

క. ఇటు హనుమ జాంబవంతుం
డటు నిద్దరు నిద్ద రొక్కతై దితిజచమూ
ఘటల మృగరాజులటు నిఱ
కటపెట్టుదు రొరసి యొరసి కదిసి యిరుదెసల్

ఉ. ఈ చముపుల్ చమూపతులు నేటికినాఁజును శౌరివిక్రమం
 నీ చముపుల్ చమూపతులు నేచీన గాచిన నూచికాయనా
 బూచిన నాల్కాపులెనలెం బావొడి చాలి హరింతు దానపుల్
 కాచవిచిత్రగోళములు గాని స్వయంభూత గల్గునె యటన

క. ఇందున శంకాపరకం
 బిందుపగిరిజంతి లేన యాశ్వర ! భూభృ
 స్తందిరము నీచు స్తశశన
 సౌలనర్యపువెలుగుగఁ బ్రసాదించు నీ !

ఉ. అందెలు నిద్రబోపునపు డెల్లెవరే! చనుదెంచి వెంటలుం
 బొందును బెల్లెకొం దుమును ముల్లెకొండుము ముంబెరుచిల్ సేను
 జెందియు నక్కెచు! విజయనీ పరిపాలన బెన్నెదేరిన్ బి
 యందము నెన్నులుం దెనుపు నాస్వము ముట్టె నోచుకొంటిమే?

క. ఇపు డెంచిన దానపుండునె
 గృహగలనాఁడే విచిత్రకేళీశిఖర
 వపుపుంగల నిన్నుం గన్నులు
 గపురారతిధూమ్య గాంగె గ్రమ్మకొనెను నీ!

క. అనినంతె ననంతాద్భుత
 నినాదములు విబుధకంఠస్పిస్తుని మిన్నల్
 చనినంతె దనం తాకా
 శనదీధంగోర్మిలాస్యనంపద గలిగెన

క. సితపుండరీకకన్యక
 యతనుజ్ఞావల్లిరవము నాస్వానింక
 జతశోక విడులు గలి వి
 స్తృతి బొందెను శార్దూపి శ్రీపతియగుల్

క. కేశపునికనులు లీలా
 తైశవమాధుర్య నిభృతశాంతచ్ఛవై
 కోసల శోణచ్ఛవిమ
 త్యేశలములు గాగ విధి పవిత్రాత్మండ్ల

శా. ప్రాణాయామముఁ బూని యంతట నమోవాకంబు లర్పించి గీ
 ర్వాణుల్ జోతలు పెట్టుచున్ నిలువ నోపద్మాక్ష! యోశౌరి! యో
 వేణీభూతసమస్తబుద్ధివిభవా! విష్ణూ! స్వయంభూ! జగ
 ప్రచ్ఛేణీభూతనవాంకురాదినవతాశ్రీమంజుబీజాకృతీ!

సీ. అశ్వమేధంబు నీ వా పుత్రకామేష్టి
 నీ వధ్వరంబులు నీవ తండ్రి!
 యగ్నిహోత్రంబున నావిర్భవించిన
 సాద ప్రజాపతిపురుషుండ వీవ
 పాయసంబును నీవ పాయసంబందుఁ బ్ర
 విష్టమా తొలినాఁటివెలుంగ వీవ
 దశరథరాజుకాంతల మువ్వరకును గ
 ర్భంబులం దుండు పిండంబ వీవ
 రంగురంగుల నడచెడి రాజ వీవ
 పంక్తికంధరకంధరాపాటనప్ర
 చండచండాంశుచంద్రనిస్తంద్రనేత్ర
 ముగ్ధలోకాభిరామరాముండపు నీవ

క. అర్ధంబున నొకప్రభువై
 యర్ధార్ధంబున నొకండు నా యర్ధము రేం
 డర్ధముల నిద్దరైచన
 సార్ధం బగుచున్న పాయసమునకుఁ బ్రణతుల్

ఉ. మల్లినయంగతోఁ గొలకమారిన నిన్ను విరించి యెంచునో?
 పాళ్ళుగఁ బంచి వేల్పుపడవాళ్ళు తలంతురొ? యంచు గుండెపై
 ప్రేళ్ళుల రాచి బొడ్డు సవరించిన నన్నుఁ దలంచు నీకుఁ గై
 కోళ్ళులు కేలుమోడుపులు కోసలరాట్సులచంటిబిడ్డకున్

చ. శిశువులు సర్వస్వప్రిగతజీవనమూహము నాకు నీకు నే
 శిశువను నట్టి నిన్ శిశువుఁజేయు వికుంతరమావిజేతకున్
 దశరథభూమినేతకు సుతక్రతుహోతకుఁ దాతతాతకున్
 బ్రహ్మలేదుఃఖిభూతతతిపక్షమునన్ గయిమోడ్పుఁ బట్టెడన్ ౧౦౧

మ. అనినక శ్రీహరికంఠనిరతిమున్నై యంభోవని భావముల్
 ధ్వనులు మౌనములయ్యె మూలమనెడిదిగ న్నవ్వనాముపుల్ భువి డి
 గ్గినవై వారితపం క్కికంఠరమున్నై శ్రీహరి సేవాభ్యున్నై
 చను నా శార్దూభువంగి మా నెదల నున్నల్ కోర్కెనొ ప్రమాదుగక

మధ్యాహ్నం-౪.

దశరథధాత్రీశగర్భధాత్రీ నల నున్నై న్నై
 దశకంఠరుని నిరతనాశులై న్నవ్వనాముపుల్ భువి డి
 దశనహస్తాబ్జముల్ ధరణి ధర్మని భావలయం బేసి
 ప్రళయతానుగుండన మొనరి చిముని నియాగి చేసి

మధ్యాహ్నం-౪.

అనలై న రక్కసుల్ విచ్చి యధాని సుగాళి ప్రాచుర్యం
 నెన విన్నరక్కసుల్ విన్నవిన్నకొ నేలప్పులయ్యె
 బ్రసరింఱ్రు శమనానూపటిను నాగ్వీణం బి చిన్నయెన్న
 గసిసీర మర్చిండు ప్పల్లకంఠిని భూనిలయి యుల

క. ఇది యభయహస్తమున (శ్రీ)

సుదతీమనృణాధరరాగధరంబు మోహం
 బదనగుహస్తము నెల్లెను
 ద్రిదమల యాశానతానదీభాసి వోలె

క. ఒకగాలిపెల్లె రివ్వున

జకితమై వచ్చితాడె శార్దూభు శింఖ
 ప్రకటితతాడనబాధా
 ధకసంధానము నెలాల్చి దిక్కులు నింపె

గీ. అమరకోటి ముఖాంతమ్ము లరుణకాంతి

మెదలి యాకాశమెల్ల గిర్మిరితఃకుగ
 నందనము మఱల జిగిర్చినదన నెఱుపు
 నలుపు రంగులుగాఁ దోరణాలు కట్టె

క. దేవముఖగళితసంస్తుతి

రావము లెసంగన్ దశరథరాజాగ్నిశిఖా

రావము “లగ్నిముఖావై

దేవా”యను తెలివి గలుగఁ దృప్త నెసంగన్

క. పరితోజ్వాలామాలల

హిరణ్యరేతసుడు చిటిలి యింధనము శిఖా

భరజిహ్వా చీలి మిన్నులు

పురపుర లేలిహ్యమానములుగా మొఱసెన్

చ. క్రమముగ దేవతావళిముఖస్తుతి సన్నగిలంగ నగ్నిసం

భ్రమరవముల్ మలంగెను సురల్ దిశ లేగిన నాల్గుదిక్కుల

సిమసిమలాడుకొంచు విరిసెన్ శిఖు లంతన చొచ్చె నగ్ని న

శ్రమమున నాగ్నిమూర్తిగఁ బ్రజాపతిపూరుషుఁ డుగ్రరోచియై

చ. జనపతి హస్తమందునఁ బ్రజాపతిపూరుషుఁ డుంచె బాయసం

బును నలపూరుషోజ్వలసమున్నత తేజముఁ జేసి యెల్లభూ

జనుల విలోచనంబులును జాలపు చూడఁగ నల్లనందుఁ గ

న్గొని చొఱఁబారె గేశవుఁడును బతిచేగల పాయసంబునన్

సీ. ప్రామిన్నుగమిఁ బంటబట్టి నీళ్ళులఁ ద్రవ్వు

కొనిపోవు నసుర వెన్నొనిన మీను

శరధిలో మున్ను మంథర మాడఁ బైడిప్పఁ

గుదురుచేసిన చిన్ని కూర్మరాజు

హేమాక్షుఁ డను తుంగ నెగచి ముట్టియను బా

తాళంబు గ్రమ్మిన దట్టపోత్రి

స్తంభంబున సకలాంతర్యామితకు సాక్ష్య

ముగఁ జీల్చి వెలసిన మృగవిభుండు

విఱచి పెరిగించుఁ దననేర్పు వెలయ క్షత్ర

జాతిఁ బోకార్చి వెలయింపఁ జాలుటకును

బరశుధనువులతో మూర్తిపట్టు వెలుగు

జనపతికరస్థ మగు పాయసమునఁ జొచ్చె

సీ. శ్రీరాధితరంగలో శ్రీపయోధరములో
 తొలిపాముపొలములోఁ బులగుశయ్య
 చలువనన్నెలచాలా మలయు నెండలవాలా
 యగ్గిమంటలడాలు నిగ్గుచూపు
 ప్రామిన్కులచివల్లో బహుళస్పష్టమొదల్లో
 యచ్చతెల్వికరల్లో యసలుమూర్తి
 తెఱగంటహళికో దితిజాలిమోళికో
 వట్టిస కేళికో వచ్చునటస

ఇల్లు నై కుంతమందొ సూనీగదహృదయ
 మందొ లెనదహరాకాశమందొ యెస
 చిత్తు నానందమును మించు స్తోత్రకంఠ
 జనపతికరస్థ మగు పాయసమునఁ జొచ్చె

ఆ. అంత నెల్లజనుల కనిమిషస్వము పోయి
 మానవత్వ మల్ల మగిడినట్లు
 తెప్పలార్చి చూడఁ గొప్పర చేనొప్పు
 రాజాకండా తోడచె దేజుప్రోవు

చ. మనలని భూమినేత ముఖమండలమం దొక నూల్నదీధితి
 ప్రసరణ మొప్ప నాయన కరంబున నొప్పెను దేవదత్తసా
 యనము వెలుంగువాక తెనుగై నరికొత్తైనొ పుత్త్రవాంఛయన్
 గొసలను దేరి లేచివురు గొన్నదొ మాధవచిహ్న మొప్పగన్

క. క్రమమున భూమిపతి వద
 నమండలము హర్ష కాంతిసనలుకొని సభా
 కమలసువికాసితరణి ను
 షమామనోజ్ఞాంశుభాకవంబుగఁ బొలిచెన్

క. సంతోసపు మధుకుల్యా
 సంతానము నెనుకనొత్తి చను దెంచు తరం
 గాంతరపరితోషితమై
 యంతఃపురమెల్ల వెల్లువయ్యె దబకలై

౬. వెన్నెలతీవ లల్లుకొని పెట్టిన పందిరినాఁగఁ గార్తికో
 త్పన్నసుధాంశుదీధితులు పన్నిన మ్రుగ్గులునాఁగఁ గ్రొంబువుల్
 కన్నులువిచ్చి లేసరసి కాచిన వెల్లులునా నరేంద్రునిం
 డ్లన్నియు హర్షరశ్మిపట మల్లె వెలుంగులు గ్రుమ్మరించుచున్
- గీ. చెఱువులోఁ బూలు చేతులఁ జిమ్ముకొంచుఁ
 గడకుఁ జేరంగఁజను నీతగాఁడువోత
 నెదురయిన నవ్వు మొగముల యిఱకటమున
 రాజు నీదుచు సంతిపురంబుఁ జేరె
- క. అంతఃపురమున భూపతి
 సంతసమున నెదురువచ్చు శాంతకుఁ బ్రేమ
 స్వాంతకుఁ గనత్కనన్నే
 త్రాంతకుఁ దలతోడ మ్రొక్కనట్లుగ మ్రొక్కెన్
- శా. అమ్మా! నీ వొకదైవమై వెలసినా వస్మద్గృహమ్మందు నీ
 వహ్మనిగ గొని వెంటవచ్చితివి పుత్రావాప్తికై నా కటం
 చు మోదమ్మునెసంగఁ బట్టమహిషిం జూపొంద నీ విద్ది కై
 కొమ్మా! పాయసమంచు సర్థ మొసఁగెన్ ట్కోణీశ్వరుం డామెకున్
- క. ఏయించుక యెడమైనను
 బాయసముననుండి హరియుఁ బరువెత్తునొ నా
 నాయమ దీక్షావ్రతనిధి
 పాయసమును ప్రేమమిగుల భక్షించె వెనన్
- క. ప్రాశనసేసెడు త్వరలోఁ
 గౌసల్యాధరము జారఁగాఁ బాయసమున్
 గాసంతఁ దుడుచుకొనఁగను
 నాసుంతయుఁ దినఁగఁ దల్లి యనుమానించెన్
- ఉ. అంతట శాజు శాంతమృదుహాసముఁ జేసెను శాంతఁ గాంచుచున్
 శాంతయు మందహాసరుచినంపదఁ జూపెను రాజుఁ గాంచుచున్
 ప్రాంతచర త్ప్రపాలవవిరాజితలోచనవారిజాత శ్రీ
 శాంతవిభాసి నవ్వెసఁగఁ గాంచె మహాసతి తండ్రికూతులన్ ౧౨౪

ఉ. నవ్వుచు నేగె రాజు లలగఁ ముద్దులును సుమిత్ర నేమిదనన్
బువ్వలరానిబోడికి గనబోవని నేమిల నొనుపొలుసుం
దవ్వరెవ్వనిమణికి సగము వేరగా నేర్పించితిన్
జవ్వన నొంగుచి న్నిమున నానెను కేళియ రాజులున్

క. అలచే గలిగినదానన్

జలనాయతి నేత్ర కోపెన నగము నీ లేపెను
జలఘటెరిగాఁబెన్నెను
ప్రలుభి క్షేమము పొసఁగెను జలమును నొంగెను

క. మగిడి చనుదరించి కనుగొను

జగతీపతియున్ సుమిత్రుల జూచు! స్నేహ
సగముంచితి నే యనియును
మిగిలిన బియ్యం భోజింపుమి యను యుపదేశ

ఆ. ప్రియమహిమ గరవన్ నీమధ్యజను

మొనట నక్క-గాను నీవప నీను
నారిగిరిపవలయు ననచ బలీ యాయమా
మున్నె యారగించెనన్న నానెను

డా. 'కొనల్యాతినుజాశుండ్ల స ప్రభువు' గా నొనఁబెరింగుగా
నై నేనించెనువాడు నొకమధునం దానిచ్చించిరిగన్
నాసింతున్ భవదీయసత్కర్మము నే సంచున్ మహాభక్తితో
ప్రబాళించెన్ బరిధూతనమ్మ నుమిత్రుడేవి తద్భాగముల్

ఉ. మువ్వరు తిన్న పైశురులు మూడవవిధంబులుగాగ నొప్పు దా
నవ్వనుభేషుఁ డున్నులొలయున్ గ్రహుసేపుకి నేగుదరిచినన్
బువ్వలు నక్షత్రల్ గలిపిపోసి మహాగ్నుల వేల్చి సాంతిమై
నివ్వటిలంగఁజేసెను మునిప్రవరం డఖిలార్థవేదియు

ఉ. ఆ సరనాథుఁడు మునివరాజు మెయిన్ సహసాసమాప్త దీ
తూనియముండునై స్వగృహసంతతినేగ సభార్యుడై ద్విజుల్
మానులు సేవకావళియు మంత్రులు నాపము యజ్ఞ వాటికా
స్థానముఁ జక్కఁజూచి పెలుచన్ గృహమేగి రవేతభారులై ౧౩౦

చ. జనకుడు రోమపాదుడును సాధులు కేకయరాజు పుత్తుడు
మునివతి ఋశ్యశృంగుడును భూపతిగేహము లేగి రల్లవా
రిని బరిచారకుల్ మతిధురీణతమై బరిచర్యుల్ విను
తనముగవచ్చువారల విధమ్మునఁ దన్నిరి ప్రత్యహమ్మునున్

క. జనకుడు ప్రతిదినమును దాఁ
జనెద ననఁగ రాజు తేపు చనవచ్చు ననున్
దినదినము రోమపాదుడుఁ
జనెద ననన్ రాజు నేడె చనవలెనె యనున్

ఉ. వారలు పోదుమంచు నరపాలునితో ననునట్టిపూట ధా
త్రీరమణుండు క్రొత్తనవరించు నపూర్వములైన భోగముల్
వారును రెండునాళ్లు నరపాలునితో నన రిట్లు రోజులున్
వారము లేగ వారు పడవాళ్లను బంపిరి సైన్యయుక్తులన్

మ. యజ్ఞానంతరవేళ రాజు నిలువేల్పొ రంగనాథున్ బ్రధా
నజ్ఞానాకృతిఁ బూజిలొప్ప రఘురాణానాగృహరామకృ
ద్యజ్ఞశ్రేణులఁ దర్పితున్ సలిపె సంతన్ బేరుపేరొప్ప లో
కజ్ఞుం డా పతి పేరటొం డ్రనుచు జోడన్ గొల్చి మాత్రాదులన్

క. ఏదో యేదో పేరున
భూదయితుడు గేహములను బూజాపర్వో
త్సాదన మొనర్చి పోసి
లే దెవ్వరి నొక్కనెల లలిన్ బందుగులన్

ఉ. లంతట గుప్పుమన్నవి ధరాధిపుగేహములందు మువ్వరున్
గాంతలకున్ నెలల్ మనలు కమ్మనివార్తలు నోటనోట నొ
క్కింత యెడమ్ము పోకముడు లెప్పుడు పొందునొ యంచుఁ జూచు న
క్కాంతముఖాబ్జయా రజకకాంతవచస్సు లుపజ్జలై చనన్

క. గర్భపరిరక్షణాశా
నిర్భరులై పుంసవనము నృపనతులకుఁ బ్రా
దుర్భూతగర్భచిహ్నల
కార్భటు లెనఁగంగ సలిపి రంతిపురములన్

చ. అరువదివేలయేండ్లపయి నప్పు డొద్దొద్దొ పూలతాళుచే
మరణమునొంద నిందుమతి మానవనాథులు ఎందు ధోరణి
భరితములైన కావి నెడఁబాయువు నాటికి నేడు కానునీ
శ్వరగృహముల్ సమ్మాదురతీకృతభోధములై బ్రవించును

ఉ. ఒక్కఁడు కొండ నెక్కె మఱియొక్కఁడు నేనుఁగునక్కె - మంత్రులం
దొక్కతె కొండ నెక్కె మఱియొక్కె - నేనుఁగునెక్కె (పెద్దలం
దొక్కరు నొక్కరుఁ గలసి యూరక నప్పుచుఁ బోవుచుందు కే
దిక్కున మానిసుల్ వసుమతీపతి లోపల నున్నయట్లుగా

క. తా నేగుదునని చెప్పఁగ
నైనా జనకుండు వచ్చి యంతెర్జ్యతిః
స్థానమున దృష్టినిలుపుట
తో నిలబడ దశరథుండు తోడ్కో నగుచు

ఉ. మీరలు బ్రహ్మ వేత్తలు క్షమింపుడు నా దన గర్భితేశ్వర
తారతి మిమ్ము నాపితి నుపర్చుననిశ్చయి నేడు ఒంపెవఁ
మీరలు వచ్చి నా తురగమేధము బ్రహ్మపరిణమ సేసిరల
చారనిబిత్తివై వినతు లంజలులు నలిపెఁ బ్రియంబునఁ

ఉ. బ్రాహ్మవిధిఁ సమర్థమును బాద్యము లిచ్చి సుదోహనక్రియాఁ
జహ్మను నల్లకుట్టి నొకచిత్తడిలేఁగటయావు నిచ్చి పై
బ్రాహ్మముగాఁగ వార్చి నెఱబంగరుచీరలు కట్టనిచ్చుచు
బ్రాహ్మముహూర్తవేళ నృపుఁ బంచే మురారీనచిత్కళాకృతిఁ

మ. జనకుం బాసిన నొప్పు దీర్చి మృదుచర్చు రోమపాదుండు వ
చ్చినవా రింద వసింప నేమిచెడునో చిత్తంబునంజూడు! భూ
జనుల రాజ్యము మంత్రులం దునిచి నీ జన్నంబు చూడంగ వ
చ్చిన మే మింద వసించినఁ జెడవొకో శ్రీయుఁ బ్రజారాజ్యముఁ

క. నీ వసుమతించి యొనఁగినఁ
బోవఁగ నేనుఁ దలంతు భూమిధవ! యీ
మా వచ్చుట నేడైనదా
రావలవదె మఱలఁ బుత్రరత్నముఁ జూడఁ

- వ. అంత దశరథరాజు మఱుమాటాడమి యనుకూలింప మఱునాడు
శాంతర్ష్యశృంగులతో రోమపాదుండు సామాత్యబంధుపరివా
రుండై ప్రయాణంబు గట్టిన
- ఆ. సెలవుగొన్నవాడు సెలవుగొన్నట్లుగా
నెనగె రాజు ఋశ్యశృంగునొద్ద
గొగిలించు నామె కౌగిలించినయల్ల
చనియె బట్టమహిషి శాంతయొద్ద
- ఆ. దాసి చంకనున్న తనయుడు నెగెబ్రాకుఁ
దల్లికొఱకుఁ దల్లి తండ్రి కిచ్చుఁ
తండ్రి తల్లి కిచ్చుఁ దల్లి దాసికొసంగు
సంభ్రమించి రిట్లు శాంతయు ముని
- ఇ. అమ్మా! తమ్ముడు పుట్టినప్పుడు సుమంత్రారూఢమహా మేల్కాతాం
గమ్ముక బంపెద నీవు నీపతియు రాగా మాట నీ విచ్చి నా
వమ్మాటల్ మఱువంగఁబోకు మునికాంతా! యంచుఁ కేళీరహ
స్యమ్ముక గోనలరాజకన్య పలికె శాంతామహాదేవితో
- ఉ. కాసుక లెత్తు బండ్లు మునుగాఁ జనె వెన్నను వీరు కూడి పో
గా నిలుడంచు వారు నల కాలువదాఱని మెట్టదాఱనం
చా నిలుచున్న నక్కకడ కంపి సరే మగుడంగలార మం
చూనిన ప్రేమభారమున నూర్పిడి యెంతయు దవ్వుచేరుచు
- గీ. ఎట్టకేలకు మగిడిరి పృథ్వీపతియుఁ
బట్టమహిషియుఁ జూతు రా బాటవెంటఁ
బోయెడు రథాలపై నుండి మునియు శాంత
యు త్రలంబునఁ జూతు రయోధ్యవంక

పంచచామరము.

సుమిత్ర రాజుతో నిదేమి చోద్యమో యసుప్రియుం
డు మాని యెల్లకాల మిందును వసించునా యనుక
సుమిత్ర రాణితో నిదేమి చోద్యమమ్మ! శాంత తా
ను మాని యెల్లకాల మిందును వసించునా యనుక

గీ. అనుచుఁ దా నుభవించుచు నూరాన్యచుండ
రథములుం చేర సంకీర్ణంబునను
గాళ్ళు కడిగిరి కల్పానీళ్ళు త్రొక్కి
రంత నింతులు లేతచూలెంతలను

క. కడచిన దినములతో నడ
జడనునడియె లేచుటయును శ్రమ యనినెంద
గడకన్నల నెలుగు పొరలు
నడలెను జూపిండ్ల బలిసె జనపతి నెనులనె

సీ. చీకటిలో నంతచెట్లగాఁ దొలగిపో
యెద వేమిపుట్టినె యెమ్మెలాడి
నీచేతిలో నేదో దాచి యే మోటుగని
యట్లుగాఁ బలికెదే హాసుకన్నె
మంపుగా నంత రెట్టింపయ్యెనే తొమ్ము
ప్రాదుటిప్పటిలోనఁ బువ్వుబోడి
నీవుమాత్రము తక్కువా? వేకటిం గాంచి
తొకజాములోపల నుత్పలాక్షి

యనుచు రత్నస్థగిత్తమైన యవనినాథ
సౌధముల మన్నుదొరకు టసాధ్యమగుట
ముగురురాణులదాసీలు మ్రచ్చిలించి
మట్టిబెడ్డలు తెచ్చుచు మఱుగుగొండ

సీ. వచ్చి తానంతలో వచ్చును మఱల భూ
నాథుండు కొనల్య సౌధములకు
నిచ్చి యల్లంతలో నిచ్చు గాన్కలు సుమి
త్రకు ధరిత్రీనాథుఁ డొకఁడొకండు
మెచ్చి యా మెచ్చులే మెచ్చి యింకొకరీతి
మెచ్చుఁ గైకేయి భూమిధవుండు
వచ్చినవాఁ డట్లే వచ్చిన ట్లుండు భూ
మీనాయకుండు సుమిత్రకడకు

నంతనంతట రాజకార్యములు చూచు
చుండి యుండియ యట్టులే యుటక లేచి
ముగురు భార్యల నవసాధముల గడవల
దాడఁ బోయి లోనికిఁబోక తాకి తిరుగు

- గీ. ఎల్లవేళలఁ బతియొద్దనే మెలంగ
వలయు ననిపించు మువ్వరు భార్యలకును
బతియుఁ దమసెజ్జ నుండిన వాంఛలేని
వట్టికొఁగిళ్ళ జబ్బుగాఁ బట్టికొంద్రు
- ఉ. చిట్టములైన కోరుకులు చెప్పఁగ నేటికి తేనితో సిరుల్
తెట్టెలుకట్టువారు తము తీర్చుకొనంగను లేరొకో? త్రపల్
జట్టకముల్ ధరాపతికిఁ జెప్పనిరీతిగఁ జెప్పఁచుందు రా
జెట్టె నమ స్తప్రాణములు హద్దుగఁ దీర్చును వారికోర్కూలన్
- క. తొలియొకిలింత లన్నియు
నెలలు గడచినంత తగ్గి నెఱదాహ్మదముల్
తొలిపొంగులు నొండులు చెడి
నిలబడి తేరిన శరద్ధసీక్రమ మొప్పెన్
- వ. అంత నాఱవ నెలయందు
- క. సీమంతమ్ములు మువ్వరు
సీమంతినులకును నలుప క్షీతిపతియును ని
స్సీమాంతమైన ప్రేముడి
శ్రీమంతుఁడు వారిపజ్జఁ జేరె నెలమితోన్
- సీ. వర్షాసమారంభవై భవం బాలసినం
తఁ బయోధరాగ్రముల్ నల్ల బారె
శరదృతుప్రారంభసమయాన నూత్నదీ
ధితిఁ బద్మముఖములు తెల్లవడియె
హేమంతహిమపాత మేచి యేచక మున్నె
యంభోజముఖములం దరుచిహెచ్చె
నిర్దేఘము శిశిరానేహ మరుగుదేర
గగనమధ్యమ్ములు కానిపించె

నొగిని వేనంగి వచ్చి పయోధరము ల
 దృష్టముగఁ బయస్సులు సేకరించుకొనియె
 బక్షమున నెలల్ మసలఁ గన్నచునుగాని
 ఋతువు మాత్రము చిహ్నముమిత మనంగ

సీ. ఒకనాఁడు రోమపాదోర్విధవుం డంపె
 బంగరుచీరలుఁ బండ్లగంప
 లొక్కనాఁటికి విదేహోర్విభృశుం డంపెఁ
 బట్టుచీరలు లన్న బండ్లకొలది
 నొకనాఁడు కేకయోర్వికేశ్రుం డంపించె
 నగలు నాణెములు సన్నవలిపములు
 కాసల్య కొక్కలేఖయు జరీచీరలుఁ
 బ్రజ్ఞేకముగఁ బంపె బడఁతి శాంత
 స్వయముగాఁగ ననుంధతీనతియుఁ దచ్చె
 గొడుకగు సుయజ్ఞమునిరాజు పడుగునేయఁ
 దాను బేకనునేసిన తథుమతొగరు
 టంచువల్కులములుఁ బండ్లు నాదరమున

సీ. హరినీలమణిశృతహారమ్ము లంపు నొ
 క్కొక్కసామంతుఁ డొక్కొక్కనాఁడు
 గారుత్మతంబులకై పురు లంపు నొ
 క్కొక్కరాజబంధు మొక్కొక్కనాఁడు
 సాగరోద్భవరత్నసమితు లంపించు నొ
 క్కొక్కపెద్దశైట్టి యొక్కొక్కనాఁడు
 యజ్ఞశేవమ్ము భూషాళిఁ బంపించు నొ
 క్కొక్కసోమపీఠి యొక్కొక్కనాఁడు
 పురముపెద్దలు సతుల నంపుదురు రోజు
 రోజు నూడిద లవ్వారాహాలును ని
 రంత మరుదెంచి వట్టపురాణులకును
 గర్భసంరక్షణోపాయకలనఁ జెప్ప

ఉ. వేదపురంధ్రులట్లు కని పెంచిన తల్లులు పండువగ్గుము
తైదువ లేగుడెంచి పరిహాసము ప్రేమయు గౌరవంబు ము
గ్గాదిలిమాటలక వరునఁ గైక సుమిత్రను రాణిఁ బాల్గుగా
నాదలుతీర నాడుకొని యద్భుతశీలలు చూతు రెంతయుక

సీ. తా నదేమో పిచ్చితల్లి కౌసల్య యే
ప్రేమఁబోయిన నదే ప్రేమఁబోవు
శాంత పంపించిన నన్నజరీచీరఁ
~~బడునేడుదినము లాపగిదిఁగల్గె~~
నెందఱు వలదన్న నిది శాంతచీరంచు
నది యుదికించును నదియ కట్టుఁ
దెలివి యరుంధతీదేవి వల్కుల మీయ
నాపైని నది తాల్చె నదియ పనిగఁ
బదియునాల్గుదినంబు లాపగిదిఁ జూచి
కొఱుపట్టిన వని దాచికొనియె దాసి
పట్టమహిషీమహాయోగపరిధులైన
చీర లాపైని దాల్చుఁజేసినది దాసి

సీ. శ్రీరంగనాథపూజారాజితవ్రత
దినమును స్నానమాడును దలార
నెలకు మూన్నాళ్లు వానలయెద్దడిని మడి
చీర యారక తడిచీరఁగట్టు
యజ్ఞశేషము వశిష్ఠాశ్రమమ్ముననుండి
తినదు సుయజ్ఞండు తెచ్చుదాఁకఁ
బ్రాశించదును రంగపతి కారగింపైన
వార్త యంచెలమీఁద వచ్చుదాఁకఁ
బర్వదినములఁ జిలుచాప పైని బండు
కొనును జూలాండురకు నివి కూడదనుచు
మొత్తుకొందురు దాసీలు ముసలివారు
వ్రతము భంగంబుచేయదు రాణిగారు

ఆ. అసలు పూర్వమే మహారాజునీడ గు
మిత్ర యువుడు మితయు మీటిపోయె
నామె యేదితాల్పు నదితాల్పు నదిచేయు
నామె తానుగూడ నదియచేయు

ఉ. ఇంతటి నేమ మొప్పియును నిర్మలరాజులు సంజవేళి కా
సంత శిరంబుచువ్వి కనుచాయల గాటుకి గేక జల్ల నీ
మంతములకా గుబుల్కొనెను మంపుల నలసమబాట్టు తీర్చి నీ
మాంతములకా జగీషు జను నా స్మనకాంతల మోహనాకృతుల్

క. ఆకృతి నొంటును జల్లెలు
కైకేయికి ముసలిదాది కలదొక్క శైతా
నేకాలము పతి యచటికి
భోసుండిన దానితోడ మునుంగును దేలుకా

సీ. నుదుట గన్తురిబొట్టు చదురుగాఁ దీరిచి
ముసలిది వలదన్న మొగము నుడుచు
శ్రీరంగనాథుని సేవింప మడిగట్టి
మంథర వలదన్న మానివేయు
గాసల్య గనబోవఁగా బండి బిలిపించి
వగ్గు కాదన్నచోఁ బంపివేయు
గోర్కి సింగారించుకొని పతి గలయఁగా
దాది కిష్టము లేదొ తగ్గిపోవు

తల్లి నెఱుంగని దోషమ్ము తగిలి కైక
కన్నతల్లి జూడని మమకార మెల్ల
దన్ను జేతుల బెంచిన దాదిమీఁద
నొలుకపోయును గుండలో నులికిపడుచు

సీ. మడికట్ట వలదన్న మంథర మన్నించి
నాతి లోలో రంగనాథుఁ గొలుచు
దాదియొత్తిడి మహాధనచేలములు గట్టి
కాంత కాషాయముల్ కాంక్ష సేయు

ముసలి రత్నాననమ్మును వీడ నీయమిఁ
బాదుకల్ తొడి పోవఁ బడఁతి యెంచు
నడివగ్గునదుపులు నగ మివ్వుమై కాక
యతివ నే నిందుండ ననుచుఁ బలుకు
నెపుడో మంథరమాటకు నెదురుతిరుగు
నొక్కొకప్పుడు మంథర కొదిగియుండు
నెంతగొడ్డమ్ములైన నాయింతియెడఁదఁ
బ్రభువు శ్రీరంగనాథుండు పాయకుండు

క. సరియైన పెంపకము లే
ని రాచసంతాన మెంత నెగ్గడితనమో?
గరువమ్ము పట్టుదలయో?
సరసమొ మంథరయు నేర్పెఁ జాన కళిలమ్మున్

ఉ. ఆ వనితాసిరాపథములం దెసలారుటఁజేసి జన్మతోఁ
గేవలనత్వమూర్తి యగు కేకయనాథు నసృక్ష్పవాహముల్
భావములోపలన్ దెలియఁజుట్టనిచోటుల మూలనత్వగం
ధావలితంబులై పరిణతాకృతి భద్రములొఁ దదూహలున్

క. ఇష్టావతితము వర్ణము
నష్టాపద మంచుఁ బూవుటాడంబరముల్
దృష్టి నిముసమున కొకఁడు వి
శిష్టతఁ గైకేయి పట్టుచీరలు తాల్చున్

క. ఆ హరిణాక్షికి దాహృద
దోహదములు ముసలి దాది తోడ్పొందే జేయున్
దేహళి నిలువఁగ నీయదు
కాహళరావమును జెవులఁ గాడఁగనీదున్

ఉ. సంజలఁ బెద్దతల్లులు ముస శృరుదెంచినఁ జూచిపోవఁగా
రుంజను వృద్ధదాసి యొక రూక్షపుజూపున దాని నార్చి ము
గ్ధాంజనలోచనాంతమధురాకృతి దర్శన మిచ్చుఁ గైకయున్
గ్రాంజెలువారుకావి కనుకోసలు నాదరగౌరవంబులై

ఉ. కాదని యెంత చెప్పినను గైక నిసంబడనట్లు పెన్దము
 శ్రేయన లేగ మంథరయుఁ దల్లి! యుకానొకకన్ను పన్ను బల్
 చేదు లటంచు రక్షలను తేసి పడింబడి నృష్టితోననుక
 బూది నొనరింపఁబట్టు గులపూజ్యసత్త్వము యుక్తియం బొగ్గి

గీ. పెన్దము శ్రేయనయు నోగ్ని పర్తి ముగరు
 భాగ్యరాసులం బొగడకల్ పట్టుదుండ
 నృపకుటుంబవృద్ధాంగన లోయు తల్లి
 యాఁబుతల లేరుపడనిం డటంచు తొలుత

క. చెంబెడు సీత్యను సగుచు ను
 ఖంబున నా యగత గడచి గట్టక్కినచో
 నంబా! మీదీవనం నీ
 తాంబరు రంగేళుం గొలుతు మందురు నృధిల్

పంశస్థము.

లతాంగు లానంద విలాసమూర్తులై
 నితాంతగర్భంబులు నిక్కి మందటక
 బలంగరాట్టంచువుభాతి శార్దూ
 జ్యతాధురాప్తైఖరి నద్భుతంబుగా

గీ. చిత్రభానుసంవత్సరశిశిర మేగి
 యల స్వభానువసంతంబు నరుగుడంచె
 ముగురు రాణులు కాట్రీడు ముతుకం దాల్చు
 దరులు చివురాకు నన్నముల్ తొల్పజొచ్చె

క. జరిగెను మహాయుగంబులు
 నిరువదియెనిమిది తలంప నేడవమస్వం
 తరము గడచు నీమాదిరి
 నిరాశమగు శోభ గల్గెనే మధువేళ

మధుమతి.

వగరుపించెలతోఁ జిగురుటాకులతోఁ
 దొగరువన్నెలతో మిగిలె మావితరుల్

హంసరుతము.

శ్రీ సంపాదితములై యభ్యాసం బొప్పంగ సరోజా
వాసంబై మధురవంబై కూసెన్ మత్తకలహంసల్
ప్రమరవిలసితము.

మాకందోద్యత్సుమమధుర్పురిణీసేకంబై త్రావి సివము లెనఁగన్
సాకూతం బొప్ప సరససరఘాసీకంబుల్ యుమ్మని రొద లురలెన్
మత్తకోకిల.

మాధవాగమమెల్ల లోచనమంజుశోణనవచ్చువి
సాధులై యెనఁగన్ బికితతి శ్రావ్యమోహనగీతికా
మాధునిర్ఘరపాళి జిమ్మంగ మాధవుం డరుణాక్షుండై
సాధుధర్మము నెగ్గజేసెడి చాయఁ దోచిన దెల్లడన్

గీ. భావి నష్టమసూర్యసావర్ణి మనువు
నంతరమున సప్తరిమహావినుత్తు
మండలమహర్షి ఋశ్యశృంగుండు వచ్చెన్
బురిటి కరుడెంచు శాంతతో బాలితోడ

గీ. తొణికిసల వశిష్ఠారుంధతులును బ్రేమ
లెనఁగ శాంతర్శ్యశృంగుల కెదురుపోవ
నిరుతబిసిజంట యెదురెదు రేగినారు
రెండు మన్వంతరము లెదురేగినట్లు

ఉ. వైత్రము శుక్లవక్షమున సప్తమినాఁ డరుడెంచె శాంతి త
ర్యత్రికముల్ నినాదముల రాజమహాభవనాంగణోజ్జ్వల
దాత్రి మనోజ్ఞరావమృదుతాశలయానుగన్వృత్యదణ్డబు
శ్రీత్రముగాఁగ మోదలహరీబహురీతులు పిచ్చులించఁగాన్

మ. ముని శాంతన్ మునికాంతఁ గన్గొనియె నమ్మాదంబు శ్రీదంబుగాఁ
గని కౌసల్యయుఁ గూతు వౌదువు గదే కల్యాణి! యీనాటికా
కనరాఁగా ననుఁ దీరె నీ కను నుడిగొంగింటదాలెన్ మునీం
ద్రునికాంతామణి రాణిగర్భమును జేమాయంగఁ గేలొడ్పఁగన్

క. శాంతయు నిట్లనె నీ గ

ర్భాంతర ముజ్జగిలనున్న యద్భుతశిశువున్

గాంతును నే నెల్లుండియ
యింతకు మును వచ్చి యున్నా! దోమనగలనో?

చ. రహి ముని చెప్పె నాకు నూరెంటున నీకును మన్న సామి నీ
దహరములో వెలుంగు దిగు దా మహామృత దాదో నంచు మా
ని హరిని నూడినచ్చె నను నీ గినవచ్చితి నను నూడున
మృ హరిని నీవు చూడువు రహమాప్యసంగి త్వను నీధి కేతెవు

శా. పోపో! దోమి నిగ నీ లలచు నీకు నీ మున్నెత్తి కంపిల్వ శాం
తావదీనవిలోచనా గలది యంతా నీది నంతెపునం
బొ పుణ్యత్కలు నీది శాంతి తెల్లపై దామిచు నీది నమ్మి మే
ల్చుపుట్ బోదు సున్నితి కాసునీది వామరహపులం దుండియే

క. క్రమమున భగోళవందన
నమరిన గ్రహారాజు లెల్ల నంతెంతి ననం
భ్రమ మేసారంగం దా ను
త్తమరాశిస్థులుగఁ జన నతిద్ర దాళువు

క. పరితస్సూర్యము నేమి
త్వరావిప్రతిఘ్నఘ్నతాగావధసా
దరమేదురగమనఘరా
పురాణచంద్రక్రమణ మొప్పు బోయిరి గ్రహముల్

సుందరి.

శాంతయు వచ్చినదన్న నంబరమందు రా
టూంతలు నప్తమి యెంత గమ్మన పోయెనో?
యంతట నప్తమి వచ్చి యంతన చన్నగో?
యింత యెటుంగరు శాంత యెంతటి తీపియో?

ప్రభాతము.

తుకతుకనై పడఁద్రోలి నేడుగుత్తా
ల కొడుపుముట్టియలక వెలారు సుర్వలో
చికిలివెలుంగులు చిమ్మెఁ బ్రాచి భాస్వ
త్ప్రకటితసారథిభాక శాంత కాంతుల్

సీ. ఏడుశంఖంబులు నెక్కటి స్వర్బుదం
 బర్బుదంబులు నాల్గు సంత నెన్ని
 దై నట్టికోట్లును నరువదియేడు ల
 క్షులు వేలుపదునాల్గు శతములైదు
 నిరువది రెండొచు జరిగెను ద్యుగణము
 సృష్ట్యాది మఱుదిన మీదినంబు
 మార్తాండశోణబింబప్రౌఢసుషమాగ్ర
 ధాశధశ్య మ్మింత దాటి లేవు
 పూర్వ మిన్ని యుషఃకాలములను నేటి
 నవమి యే పుణ్యకాలమో? తవిలి యీ స్వ
 భాను వే నోము నోచెనో? యైన చైత్ర
 శుక్లపక్షంబు లెంతటి శోభ గలవో?

ఆ. చిలుపవానజల్లు బిలబిలవచ్చిన
 రాతినేలపైని రాజిలములు
 పరువు లెత్తినట్లు ప్రాకాడ నినకాంతి
 చికిలి మెఱుగుడాలు జీరువార

క. అంతట సంతోపురమునఁ
 గాంతలు గుమిగూడి బిట్టుగా గుసగుసలై
 వింతలునాడ నృపు శ్రవః
 ప్రాంతమ్ములఁ దవితె గాఢవాంఛాంకురముల్

సీ. ఉఱక తొందరపడె నుర్వీకళత్రుండు
 తొలివార్త విని యల్ల వెలదులకును
 మంత్రసానులఁ బిల్చె మహిమహిళాపతి
 తొలినొప్పు లనిసంత తొయ్యలులకు
 మంత్రజలము లిచ్చె మానవనాథుండు
 దొంగనొప్పులు పోవ నంగనలకుఁ
 బెట్టించెను విభూతిఁ బృథివీమహేశానుఁ
 డెల్లరక్షలు గల్గ నింతులకును

సూర్యరథము వియత్తటీ సుందరాధ్వ
మందుఁ బరువులు వెట్టెడు సర్థయామ
మల్ల యామము యామమ్ము సర్థమును మ
హాప్రకృతి యెల్లఁ జంద్రునియందు నిలువ

గీ. ముగురు రాణులకును బ్రొద్దుపొడుచువేళ
నొప్పు లుదయించె నిరువురినొప్పు లాగె
మఱి యథాపూర్వము సుమిత్ర మసలెఁ గోస
లావనీత్తనయాసపర్యాసమాధి

క. అడుగులు వేయించి రొగిన్
మడతిని గోసలతనూజ మంతరసానుల్
వడివడిగ నడిమిమింటికి
నడుగిడఁబో ద్వాదశాత్ము నరదపువాజుల్

సీ. కర్కాటకమున లగ్నమున స్వస్థానమం
దమృతాంశుఁ డుండె బద్ధాంజలి యయి
భాగ్యాధిపతిని దేవగురున్ దనఁ బెట్టె
నక్కునఁజేర్చుచు నమృతరోచి
కర్మాధిపతియై ప్రకామతేజోహేతు
వైన కుజుండు కర్మాధిపత్య
నిధి మకరమ్మున నిలచి లగ్నముఁ జూచు
రవిని గర్భస్థితు రాజుఁ జూచుఁ
దెలిసి షష్ఠాధిపతియైన దేవగురువు
శశిని లగ్నాధిపతిఁ గూడి జన్మలగ్న
మందు నివసించెఁ జరరాశియైన కటక
మందు సాగి పునర్వసు వంతమందు

క. రుద్రాంశుడైన సూర్యుండు
భద్రతఁ గర్మాధికారపదవీస్థితుడై
రాద్రమున నుచ్చమేషో
న్నిద్రస్థితి వెలుఁగుచుండ నిప్పుకవోలెన్

క. శ్రీమన్నాలాభారతి

గా మొదలగు యోగశతముగా గ్రహరాజుల్
స్వామి జననంబువేళకు
సోమంచిరి దితిజహరణసూచకములుగాన్

సీ. గంగాశములనిండఁ గాంచుచుండిరి నీళ్లు
లుడుకెత్తఁ బరిచారికోత్కరంబు
తమ సుభద్రస్థితి తప్పనో యని మింట
నుడుకెత్తుచుండె గ్రహోత్కరంబు
మెలకువగలవేళ్ళు మలచుచు మంత్రసా
నులు పట్టినారు కోసలతనూజఁ
గదలక మెదలక గ్రహరాజు లందఱు
లలిఁ జుట్టినారు కోసలతనూజ
రవి మహారథసైంధవరాజులరవి
ఘట్టితాకాశగోత్రభిద్గావసాధ
దేహాభీటంకృతిం బలెఁ దెరలె మింట
నగరి మొరుసు మధ్యాహ్నాఘంటికారవములు

ద్వినాభము.

ఘంటారవం బట్లు శీరోదయం బిట్లు
గా నయ్యె లగ్నంబు నిష్కర్షగాఁగన్
ఝింటీప్రసూనంబు లట్టల్ గ్రహశ్రేణి
చెల్వొండె దత్కాలసంభూతదేహిన్
వెంటన్ జగన్నాశనోద్యస్తహృదైత్య
విధ్వంసనక్రీడనారంభం జేయన్
ఘంటాపథంబయ్యెఁ గన్పింపరాకుండ
తొనాథు గేహంబు దేవాళి కెల్లన్

ప్రమా ర్తి.

ఋక్సామాకృతి యజుర్మూర్తిని మహా
ధర్మవాసున్ గృతపతంగతురంగున్
వాక్సమృత్సరదుదాత్తస్వరితమా
ర్గప్రవిష్టున్ బటుహవిఃప్రియచిత్తున్

దిక్సీమాంత నిబిడజ్యోతిని హృషీ
 కేశు విష్ణుఁ ధృతధనుశ్చణహస్తౌ
 ద్రాక్షంతుప్తహృదయాబ్జత కనఁ గౌ
 సల్య శౌరిఁ దళితదైత్యమహాఘ్నుఁ

సీ. ఐదుగ్రహము లుచ్చయై లోకనాయకుం
 డావిర్భవించె ధర్మాధినేత
 లగ్నమునందున లగ్నాధిపతి తప
 స్థానాధిపతియైన సౌరగురుని
 సంబంధముండి పంచమకర్మపతిమహా
 స్థితి క్షజుచేత వీక్షింపఁబడఁగ
 రుద్రాత్ముడైన సూర్యునిచేత మేషస్థ
 చేతఁ గర్మస్థస్థితునిచేత
 దశమభావము బలయుతిఁ దనర బుధుండు
 దీప్తగతిఁ దృతీయవ్యయాధిపతి కుంభ
 మందు విపరీతఫలమండు నలర దైత్య
 విదళనోగ్రాంశుమూర్తి యావిర్భవించె

ఉ. కెవ్వన స్నిగ్ధమంథరము కేక వినంబడె మంత్రసానియు
 బువ్వను బోలఁ జే శిశువుఁ బూనెను బట్టపురాణియు
 నొవ్వగు మూతవిచ్చుచుఁ గనుంగొనె భాగ్యము నామె కన్నులు
 నవ్వెనొ జాలిపొందెనొ సనాతనమా మఘశాంతిఁ జిమ్మెనో!

క. అలసములగు చేతులఁ గో
 సలరాట్సుత శిశువుఁ గొనఁగఁజూచెను నవ్వుల్
 గిలకొట్టి మంత్రసానియు
 వలదని చేసన్నజేసి బాలునిగిల్లె

క. కెవ్వనఁ గేకలిడె శిశు
 వవ్వసుధానాథుమహిషి. ప్రాణములందు
 జివ్వమనె మంత్రసానికి
 నవ్వులు బరిహాసములును నానావిధముల్

ఉ. మంతరసానితో నొకతె మానుము తప్పుడుదాన! పిల్లవాఁ
డంతగ నేడ్చెనే యనిన నేడ్వఁడొ? యింకను వడ్లగింజము
ల్లంతటిసామి వచ్చె జగమంతయు నాఁగదొ యింక నంచుఁ గే
రింతలు నాడుచుకొ బులకరించెను జూపులలో సమార్దయై

చ. కలఁకయు మోదముక నయనకాంతుల వింతలుగాఁగ దేవినో
ప్పులు మొదలై నయంత విడిపోవఁ డహో! పురుటిల్లు రాజు ముం
గిలిఁ జనుఁ జావడిక నడచు గెంటుపడుకొ ముదిమంత్రసానిచే
వెలలును వచ్చుఁ దా మెత్తల వెల్లనితామరలైన కన్నులకొ

చ. చుంచువుకల్లు నీకొడుకుఁ జూతువు కొంచెముగాఁగ నాఁగిర
మ్మంచును మంత్రసాని వసుధాధిపుఁ బంచెను సామి పుట్టుచోఁ
గొంచెములోని కొంచెమునకుకొ జనుదెంచెను రాజు పట్టరా
కంచుల నుబ్బు తాల్మీ కనులం దొక వింతరువార మేచఁగకొ

క. చూపించె గట్టికందును
భూపతికిని మంత్రసాని భూపతి యానం
దాపాంపతి చిటుకన్నుల
నాపంచప్రాణములుగ నాస్వాదించెకొ

క. నినుఁగుఁ గనుగొంచుఁ గంచును
వసుధేశునికనులు రాణి వై పేగును రా
ణి సగము మూసినకన్నులు
వసుధేశుని కనులవంక వచ్చు మృదువులై

క. ఘోరతిమిపుచ్చతాడిత
మై రత్నాకరజలంబు లావర్తములై
తీరుబడి శాంతమా గతి
ధారణిపతిగుండె కొంత దడదడయాగెకొ

క. విధిలేక వదలె నచ్చొటు
పృథివీపతి తోచ కరద మెక్కి నిజపురీ
పృథుబహిరుద్యానంబుల
రథమును దోలించె నెడఁద రాపిడికొలఁదికొ

- క. నినువును బ్రేమ యుటికిచన
మునరుచుఁ గను మంత్రసాని ముసలికనులలో
నినువుంగను బట్టమహిషి
నినువుగనదు శాంత కనులు నెఱిమూసికొనున్
- క. ఇదియంతయు నొక నిముసపు
కదలిక జగదీశుపైని గలిసిళ్లులు చి
ల్కి దురుసు మంతరసానియు
గుదిలించెను శిశువు నేడ్పు గురుసులువారన్
- క. తోరము కట్టిన కత్తిని
గోరణమున మంత్రసాని కోసెను బొడ్డున్
నీరజముకాడఁ జదిమిన
నేరిమిని గలుక్కుమనె మనీషన్ విధియున్
- ఉ. కోసిన బొడ్డుపై నదిమి గోర విభూతిని బోరుకాడ గం
గాసరిదంబుపాదయుగుఁ గంధిసుతాహృదయేశు స్వామినిం
జేసిరి బోరుకాడఁగను జేసిరి క్షీరసముద్రశాయి ము
క్తిఫలడు ముక్తిగబ్బు విడియింపఁగ రా నిను వింపు లొండఁగన్
- ఆ. గోధుమలనుబోసి గొతువుపట్టుంజీరఁ
బఱిచి లోకనాథుఁ బండఁబెట్టి
గడ్డమీఁది చిన్నిబిడ్డ మాదంచును
గొఱవిఁ ద్రిప్పినారు గ్రుడ్డుచుట్టు
- క. ఇప్పసికందు పెనుగొఱవిఁ
ద్రిప్పించును రాత్రిచరపురీగేహములన్
గప్పుల చుట్టన ననఁగాఁ
గప్పుం జగు లెగసెఁ గొఱవి కప్పు పొగలలో
- క. చిటవట సవ్వడి వినబడెఁ
గిటకిటనన్ బట్టమహిషి కిటికిదెసఁ గనన్
చిటికలు గుటికలు మెటికలు
పటవట చిటచిటని జల్లువాన కురిసెడున్

శా. వర్ష స్వాంబులూ? దేవతామకుటరాడ్వైదూర్యరత్నాంశులూ?
హర్ష స్వాంతసురాళిబాష్పతయో? యానందలేశంబులూ?
యార్షత్రీనతదీపవ ర్తివిగళత్పారంభతైలాంశలూ?
ధర్షణ్యాశరకామినీనయనచింతాబాష్పసంతానమో?

మ. అవి పూవుల్ వడగల్లు లేటిరి యయోధ్యావత్తనీబాలకుల్
నవతాశ్రీసితపుండరీకజలదానందోష్ణధారల్ సత
చ్ఛవులై ధారణినాథసాధమణిరాజత్పాంగణాంబుల్ మణుల్
పువులున్ వియ్యములందె గాంతులు రవంబుల్ వెన్నెలై మందమై

క. చినుకులను దిస్సమొలతోఁ
జని చేతులు చాఁచుకొంచు జగ్గులనవ్వుల్
తనరంగ శాంతాదేవీ
వనితామణికొడుకు వానవల్ల ప్పాడెన్

ఆ. శాంతకొడుకు వానసంబరమ్మునఁ దూఁగి
వానలోనఁ దిరుగు వచ్చి పురిటి
యింట శౌరిఁజూచు నింతలో వానలోఁ
దిరుగు మఱలఁ జొచ్చుఁ బురిటియిల్లు

క. తనచేతి కిమ్మనును స్వా
మిని నవ్వుచు మంత్రసాని మెటికల్ చిటికల్
చన విటిచి యతనికణతలు
ననఁగా రాదయ్య దేవుఁ డని బెదరించున్

ఉ. ఓమిన ఋశ్యశృంగగురుయు క్తముగాఁ జని యక్కగారు శాం
తామధుమూర్తి ముంగురులునాఁ జను కర్కటిడెక్కలందు పే
లాముఖచంద్రముం డమరి లగ్నముగాఁగను జిట్టితమ్మునిన్
క్షేమపుబ్రోవుఁ గాంచి యొసఁగెన్ దొలిదీపన లల్లువెట్టుచున్

గీ. అంత వచ్చిన భూపతి కంగనలును
నదివఱ కెఱుంగనట్లుగా నంతనంతఁ
దొలఁగిపోదురు సిగ్గుపొందుదురు తక్కి
తారుదురు నవ్వుచుందు రందాలగనులు

క. ధరణీపతి తన యంతః

పురమే యదియొక్క క్రొత్త పోడిమి నెఱవఁ
దిరిగి తనకు బాల్యదశా
పరిణామము జరుగునట్లు ప్రమదం బండెఁ

సీ. విరియఁబూచిన లేతవెన్నెలతీవల

పొదరుటూయెలలోన నొదిగినట్లు
తెలిపాలవెల్లి జగ్గులకరళ సుమాళ
మెనఁగు జీబులలోన మసలినట్లు
లొక వేయిపున్నమ లొత్తుజగట దేసు
చిక్కవెన్నెలవెన్నఁ జొక్కునట్లు
మెఱుపుదీవల నిట్టచెఱుపువెల్లులనీళ్లు
లోదెపనల మున్ను లొలసినట్లు

నంతిపురమునయం దయోధ్యాపురంబు

నందుఁ బ్రతిజీవి కదలని యాననమున

నుఱికివచ్చు నానందరసోల్బణంబె

కాక చైతన్య మేదిన కరణి నొప్పె

మ. సెలయేతైనను వేళపట్టుఁ జనఁగా జీమూతధారల్ మహా
పలముల్ సేరఁగ గండుతా లురలి జీవద్వేణిఁ గట్టంగ ఘ
ల్లులఁ గాంతారము లేగఁగాఁ బెనుతటాకం బొండు చేరంగఁ గో
సలరాజాత్మజ చిన్నిబిడ్డఁగను టాశల్సేరె విద్యుద్గతిఁ

మ. ఎదురెక్కెన్ నవహర్షకుల్యలు ధరిత్రీశోజ్వలత్పత్తసి
పద మాశాంతము లందునుండి హితభోపాలోగ్రసామంతు లిం
పొదవం జేరఁగ వచ్చునట్టి యరదంబుల్ వాహిను ల్లాఁగ న
ట్టిద రాట్పుత్తనమోదవార్ధి యెగఁదట్టెన్ సంగమస్థానముల్

గీ. ప్రొద్దు వాటారిన దటంచుఁ బ్రొద్దు గ్రుంకె

నంచు వెన్నెల లరుదెంచె నంచు నెవరొ

యనిన నెఱుఁగుటయే గాని యవనిపతికి

నించుకే దినగతి గోచరించలేదు

- చ. నెఱకళలందునన్ సగము సిండినఁ గ్రుమ్మిన యంకముద్రచే
మెఱుఁగులకందు నీలిపన మించినరాజు నృపాచరిన్ద్రలో
నెఱకళ లన్నియున్ మిగిలి నిండిన కాంతల యాననంబులన్
గుఱుతిడనయ్యె నయ్యమ్మతగోళము దగ్గఱ నిండుకాంతులన్
- గీ. రాజు పురుటింటిలోన నిద్రాసమాధి
గతుని హరిజూచు సాధశేఖరనితంబ
గతుని హరిణాంకుఁ జూచు నా కాంతిగోళ
ముల విభేదంబు దెలియక మోసపోవు
- గీ. రువ్వ నయనాభిరామచంద్రుండు వీడు
రువ్వ నయనాభిరామచంద్రుండు వాడు
మింట నితఁడు రే చన నస్తమించిగాని
యిరువురి విభేద మెఱుంగడు ధరణిపతియు
- ఉ. నిండిన కోర్కెచేత నవనీపతి లో నయనాభిరామచం
ద్రుం డనుకొంచుఁ బోవు నొకత్రోపున లో శతశోభిరామచం
ద్రుం డనుకొంచుఁ బోవు హృది ద్రొక్కినలాడుచు నంత రామచం
ద్రుం డనుకొంచుఁ బోవు నెద నూర్చిడిసేయుచుఁ మారుపెత్తుచున్
- ళా. తా జన్మంబును జేయనెంచిన మొదల్ తారాడె జంద్రుండు నీ
యోజన్ వచ్చెను నేటికిఁ దిరిగి యోహా! వాడె వీడయ్యెనో
రాజై స్వీయగృహములన్ వెలుగు నీ రాముండు చంద్రుండు తా
రాజై రాజునెడందరాజులు రసారాముండుగా వెల్గెడిన్
- మ. మధుమాసంబున నల్పయామము త్రియామాశ్రీత్రియామంబులున్
బృథువుల్ తాము గతించికూడ మిగిలెన్ రే యామభాగంబు మో
దధునీసాగరసంగమమ్ముగఁ బ్రభాతప్రాయమై రేయి సం
గ్రథితానందరసాపగావులినతీరం బయ్యె రాజ్ఞేధముల్
- సీ. వెనుగాళ్ళపగ్గముల్ బిగువులు నడలంగ
మునుగాళ్ళు గాటికిఁ గొనలు తగుల
వెన్నువంగఁగ సాగి వీనులు టిక్కించి
పొలపొలవచ్చు వేఁబోక నన్న

వెలుంగులఁ దలవంచి పెడదెచ్చి ముట్టియ
 మారేడుపిండెలమాద్రది కన్ను
 గ్రుడ్డులు మిలమిలఁ గూరఁగా విచ్చి నా
 సారంధ్రముల నుబ్బెనంగఁ జూచె
 నుటిమి యుటిమి మానవోర్వీశసేవాధు
 రంధరంబు స్వస్తురంగమంబు
 పొలసుదిండిమూఁకఁ గొలికికిఁ దెచ్చిన
 రాజునకును సారరాజుకాన్క

- క. ఆసమయంబునఁ గైకే
 యీసౌధములందు దివ్వె లెసలారెఁ బునః
 శ్రీసముపేతజ్వాలా
 మాసరకాంతిచ్చటారమాజటిలములై
- క. పరిచారికలును భూమి
 వరుతోఁ జెప్పంగఁ బర్వపర్వనఁ జనఁ దొం
 దర నీళ్ళుకాచుటకుఁ దొం
 దరయును బడినంత లేదు తనయుఁడు కలిగెన్
- సీ. మీనలగ్నమున జన్మించెను దనయుండు
 శైవాలపిహితమా శంఖ మట్టి
 యొకగ్రుడ్డు లగ్నమం దుండఁగా శుక్రండు
 మూడవరాణికి భూమిపాలు
 ప్రియతమకాంతకుఁ బేర్చి పంచమము బు
 ద్ధిసాన మమృతాంశుదేవగురుల
 యునికి నిర్వీచియా నుదధివోని పరమ
 శాంతస్వభావుండు జననమందె
 రాజు పరువెత్తి చని కుమారకుని లోచ
 నాభిరామమూర్తిని జూచు నంత బ్రమసె
 బిగియు కళ్యాణ సృక్వముల్ పగిలి సూర్య
 రథతురంగమముఖముల రక్తిదోచె

క. మందేహలల మూడ దులుపు

టందున జాగయ్యేనేమొ యాదిత్యునకున్
సుందరి కైక సుతుంగనుట
యందియమ్రమోతలుగ వార్తయై పురిచి బాకెన్

మ. దినరాజోదయకాలపుల్లనలిసివీధిత్యనూనాన్యహృ
జ్జనితానందరసానుకూలగమనస్కంధోరులీలాచల
త్తనుమధ్యాభినవాభిరామ యగు వార్తాదేవి యూరేగె ధా
వనకాంచీమణిరత్నకింకిణీకణక్వాణప్రతిస్వానయై

చ. తనదెన రాజు సేయుఁ బ్రమదంబునఁ బట్టపురాణికన్న వ
ట్టిన తెగరాచతీవిఁ బ్రకటించెడు కైకయ రాణియైన భౌ
జనులకు నంతలోన నలచానకుఁ బుత్తుఁడటన్న వార్తయున్
వినఁబడ రాజె పుట్టె ననిపించె బలాత్కృతబుద్ధిపెంపునన్

క. కౌసల్య కొడుకునంతటి

రాసుతుఁ డింకొకఁడు గలుగ రవితరగము ల
భ్యాసమ్మునఁ గర్కాటక
రాశి గలుగఁ బరువిడెన్ ద్వరాధూరజరముల్

సీ. తనమేను చక్రసుందరముగాఁ జూట్టి న

హాసఘణల్ సాచు నాదిభోగి
యంచుల ధాళధశ్యప్రాప్తదిశములౌ
సుడియు వెల్లులపాదు చుట్టు కైదు
వంతస్థనారాయణాత్మప్రభాగోప
నవ్రతపాలన తీవ్రమూర్తి
యాకాశదక్షిణాయనదోషపరిహృతి
ధర్మోత్తరాధ్వసంధానశీలి

యగుచుఁ జనుదెంచి మింట మూర్తాండమూర్తి

నిన్న నడిజాము పుట్టిన నిసువుఁజూడ
సెంతదూరము పెరిగెనో యేమొ యనఁగ
నిముస మనఁగను నిముసంబు నింగి నిలిచె

- గీ. అంతన సుమిత్ర కుదయించె నాత్మజుండు
 లేలిహానాధిపత్య మాక్లేషయండు
 నాశరానుప్రచయ లేలిహాన మగుచుఁ
 దనువుచే బండువాగై న దబ్బవండు
- చ. తనయుఁడుగల్గి నొప్పులును దగ్గవు రాణికి వ్రేళ్ళ నూఁది మె
 ల్లనఁ గని మంత్రసాని కవలన్ గ్రహించెను గుబ్బిసాడు రా
 జునకును బాయసంబు మధుసూదనుతేజము నాల్గు చేసి యి
 చ్చిన తొలిజాడ తోచెఁ దనచిత్తమునన్ బ్రమదంబు పొంగఁగన్
- గీ. ఇంకొక సుతుండు గలుగఁగ నింకఁ గొంత
 సేపు పట్టునటంచును జెప్పె మంత్ర
 సాని రాజును శిశువుఁ గౌసల్యకొడుకు
 కైక కొడుకులతోఁ బోల్చి కరుదులాడు
- ఉ. ఇద్దరు నీలిమైజగులు నీయన పాండిమ పాయసంబునన్
 గద్దటిపాలలో మఱుఁగుఁగా పొకకొంతయుఁ గొంత లేతకా
 పద్మిర మద్దికాయ లయినట్టి కనుంగవ భూమినేతకున్
 బెద్దయు విస్మయంబు గనిపించును గోసలయందుఁ బ్రీతియై
- ఉ. ఆపయ నెప్పుడో కలిగె నామెకు నింకొకపుత్రకుండు న
 ప్తాపదకాంతిదేహుండు కడంక సుమిత్రయు రంగనాథపూ
 జాపరమాంకమై తనబుజంబున జారెడు పట్టుతోరమున్
 గోపన హేతువున్ మొదలిగుర్తుగఁ గట్టెను బెద్దబిడ్డకున్
- ఉ. కోయనఁ గోటియై పసపు కుంకుమ గిన్నెలనిండ నూనె నీ
 కాయయు సేవకీవితతి గంపలు బుట్టలుగాఁగనై యయో
 ధ్యాయతనంబులన్ గడపయన్నది వీడక పంచిపెట్టి రా
 త్రీయవినూత్ననూపురగతిధ్వని సంచలసిల్పుఁ బిల్చుచున్
- గీ. రాచి అంపానఁబెట్ట దోషాచరాళి
 జెప్పునన్ దన్న దితిజల శిశువు లంతఁ
 జాలుదు రటంచుఁ బురుటిండ్ల సాగనార
 మట్టలును బ్రాతఁచెప్పులుఁ గట్టినారు

క. ఆగామిదైత్యదహన

ప్రాగల్భ్యవినోదలీల బాలెంతల శో
భాగృహములఁ గుంపటిపొగ
సాగెను సనసన్నగాఁగ జాల్మలులుగా

సీ. దైతేయహరణవేళాతీవ్రతంబోలె
నడికట్టు గట్టిరి నలిననేత్ర
లనురవార్తాపరీహరణంబు వోలికఁ
జెవి దూదిఁబెట్టిరి శ్రీనిధాన
లసురదుష్క్రిములాంకురం బనఁగఁ బం
డ్లకుఁ గప్పవెట్టిరి నలినముఖులు
దుష్టభావాత్తవైధుర్యంబు సూచిగా
ముసుగులు వేసిరి ముగ్ధదృశలు
పద్మనాభలీల బాలెంతరాండు పా
లించినారు మూదలించినారు
హొన్నకులము చెడిన వెన్నెమ్మలను దాది
పిండు ధర్మరాశి బిడ్డకొఱకు

సీ. ఒకసారి చనుడెంచి యుర్వికళత్రుండు
కౌసల్యపసికందుఁ గాంక్షసేయు
నొకసారి తానేగి యుర్వికళత్రుండు
కైకయీతనయుని గాంచిపోవు
నొకసారి కేమి యింకొకసారి చని రాజు
సౌమిత్రులను గాంచి సంతసించు
నితరులఁజూడని యెల్లవేళల దళ
రథరాజు నెడఁద సగ్రసుతుఁ జూచుఁ
గోసలాత్మజాతకొడుకు రాజునెడంద
వదలిపోడు చూపు ప్రదిలిపోడు
ఉఱక ప్రదిలిపోవునో యశుభాశంకి
రాజు ప్రేమఁ గదలి రవ్వ పొందు

క. రా జగ్నియందు వేల్పుడు
రాజీవాక్షులును రంగరాట్నూజావి
భ్రాజష్టులు గారును ర
క్షోజేతయె రక్ష పదునొకొండు దినంబుల్

క. ఆ పదునొకొండు దినములు
భూపతిగరంబునందు భూదేవాగ్నుల్
శ్రీపతిదయామధురనే
తాపాంగజ్యోతిసుషమ లావర్జించెన్

మ. దినముం బూసిన యాముదం బొలసి జ్యోతిర్గర్భముల్ వండి వె
చ్చిన కుమ్మించినయట్టి యాముదపుగింజల్ వోలె నార్ద్రప్రభా
ఖను లాతీయగృహప్రదీపికలు రాడ్గర్భంబు లేవారె జ
క్కని యానందపువెల్లు కన్నుమొద లెక్కంబట్ట భూనేతయున్

సీ. జననాయకుండు కౌసల్యాసుతుం గాంచు
బ్రాణమ్ము లన్నియు బహిరపెట్టి
శాంతాపురంధ్ర కౌసల్యాసుతుం జూచు
బ్రాణమ్ములను లోన భద్రపఱచి
సత్తపోనిధులు కౌసల్యాసుతుం గాంత్రు
ప్రాణమ్ములో బిడ్డపాళ్లు వెట్టి
కౌసల్య తనయుని గాంచు బ్రేమకొలంది
ప్రాణమ్ములను బిడ్డలోనఁ బెట్టి
యొక సుమంత్రుండు కను దేవయుగమునాఁటి
వార్త కన్నులయెదుటన మూర్తిగట్ట
నవనిపతికిని గగనమైనట్టి బిడ్డ
యఖిలజనముల కనులకు నమృతవర్షి

క. హేమంతము వెనుసనఁగా
శ్రీమంతములైన పంటచేలవిధమునన్
వే మించి పురుటిదినములు
సోమించిరి రాజసతులు సుతులును గాంతిన్

గీ. స్నాన మాడిన బాలెంత చక్కదనము
పరిణయమునాటి యందమ్మ పాదరించు
రాజు శిశువులఁ గాంచునో! రాణుల ముఖ
దేహకాంతులు కాంచునో! తెలియలేదు

గీ. రంజితాధరతాంబూల రక్తిమంబు
చిటునగవు తెల్లదనములోఁ జిటిలిపోవ
నెటువు విటుగుచుఁ దెలినిగ్గు లెక్కు చంద్ర
బింబములవోలె సతులు కన్పించినారు

క. నెలపురుడు దాట దైనను
నీలాపతికిఁ బ్రాణ మాంగనే లే దటచే
తులఁ గొని పొత్తులలోఁ గా
నలేయు నిరవధికమోదసాగర మీఁదె

గీ. ఆఱుగడియలలోఁ దల్లి యనుట తెలియు
నాఱునెలలకుఁ బైఁ దండ్రీ యనుట తెలియు
ననుట నిజమే శిశువు రాజుహస్తమందు
నేడ్చి కౌసల్యచేతిలో నేడ్చు మానె

వ. ఆ పదునొకండవదినంబున వశిష్టర్ష్యశృంగులు పిల్లవాండ్రకు నామ
కరణంబులు సేయువేళ నయోధ్యాప్రజ లొడ్డువిరిగి వచ్చిరి. వశి
ష్టులు పుణ్యాహవాచనానంతరంబునఁ బల్లెమ్మునిండ బియ్యమ్ము
పోయించి కౌసల్యాతనయునిపే రనునంతలో మహారాజు బియ్యము
పై నిరత్నాంగుళీయమ్మున రామ యని వ్రాసి చంద్రుఁ డని వ్రాయ
కయ మున్న

గీ. సర్వదుఃఖహరమ్ము కౌసల్యపూర్వ
జన్మసంస్కృతి యోంకారసదృశమైన
తతమధురరామనామమ్ము ధాన్యలక్ష్మీ
యపహతనిచోళ మగు నెద హత్తుకొనియె

వ. వశిష్టులు రామచంద్రుం డనకముందు దశరథుండు రామచంద్రుం
డని వ్రాసె. దశరథుండు వ్రాయకమున్న వశిష్టుల నోటనుండి
రామచంద్రుం డని వచ్చె. ఆలస్యముగ వచ్చిన సుమంత్రుండు బియ్య

ములోఁ జూచి యక్షరమ్ములు సరిగాఁ గన్పింపక రామభద్రుం డని
చదివె

క. ఊరెల్ల రామభద్రుండు

ధారణినేతకును ఋషికిఁ దల్లికి శిశువుక

శ్రీరామచంద్రుం డయ్యెను

దారక మయ్యెను సమస్తధరణీపజకుక

వ. అంతఁ గై కేయీసుతునకు భరతుండని సుమిత్రవెద్దబిడ్డ రంగనాథ
వ్రతంబుతోరంపుబిడ్డకు లక్ష్మణుండని చిన్నబిడ్డకు శత్రుఘ్నుండని
వశిష్ఠులు నామకరణంబు చేసిరి

చ. ఉరువడి మ్రోతవెట్టుచు నయోధ్యవియత్పథ మందు స్వాదుభా
స్వరము వినూతనాద్భుతము శబ్దగుణం బుదయించె భూప్రజల్
పరిపరి రామ రామ యన భద్రత ణ్మద్రతరధ్వనుల్ తదు
ద్ధృమహిమప్రతారితవిధూతములై చెడి యొత్తిగిల్లంగక

ఉ. అంతన కోసలేశసుతయాత్మజనామము నెల్లవారి ప్రా
ణాంతరవీధినుండి బయ్యలై చనుదెంచిన యక్షరంబులై
యంతయు విస్మృతిక బడద యేరికిఁ దక్కినవారినామముల్
కొంత కెఱుంగఁగా నడుగుకొందురు వారిని వారు భూప్రజల్

సీ. ఆ చిత్ర మేమిటో? యాపురంబునయందుఁ
బ్రజలెల్లఁ బ్రశోత్తరంబులందుఁ
బ్రశ్న యడుగఁబోయి రామచంద్రుం డంద్రు
బదులుచెప్పగ రామభద్రుం డందు
రే వస్తు వేనియు నెట నున్నదే యని
యడుగఁబోవుచు రాము నడుగుచుందు
రెచటికేఁ బోవుచు నెటకేగుచుంటి వం
చన రామభద్రుని గన నటంద్రు
మఱియు నల్లంతలోపల మాటఁ ద్రిప్ప
కొంటయే గాని మొదలిపల్కులకు రామ
ముద్రగా నాడుదురు వేదములకు వేద
శేఖరంబుల కందని సిద్ధమతులు

మ. శ్రమపొందక యుగయుగ బిపాసయును దీరక గిష్టకార్యాంతవి
 శ్రమమొందక నిదురింపఁ బండుకొన నిద్రక మేలుకొన్నక వచో
 గ్రిమభాగంబుల సర్వభూప్రజకుఁ దండ్రీ ! రామచంద్రా! యట
 న్న మహావాక్యమె గోచరించె సుమహానందంబు సంధించుచుక

గీ. వృక్షమా మున్నెయున్నది బీజనిర్గ
 తంబయై గోచరించు నేత్రముల కెందు
 అనలె రామమయం బయినట్టి జగము
 నప్పుడే రామమయ మయినట్లు తోచె

గీ. సుకృతపరిణతిభేదంబు సువ్వె యొక్క
 శిశువె గనిరి కౌసల్యయు క్షీరరాశి
 పాలసంద్రపుడరంగల పచ్చి యార
 దట్టై కౌసల్య మైపచ్చి యారజొచ్చె

సీ. వెలికింతలై బోర్లగిలఁ బడఁజాలక
 కలశపాథోరాశి కమ్మతరంగ
 చినుకంచు మొగము వాచిన తొలివసికందు
 కౌసల్యయెడఁదలోఁ గరడు కరడు
 లై పొంగులొలయు పయస్స్వాదునిర్జర
 నిర్మల ధారలు నిక్కి నిక్కి
 చుబుకు చుబుక్కునఁ జంచుమూతిని బెట్టి
 యాబతీరంగఁ ద్రావునట్టివేళఁ
 గందు గుటక లుబ్బెడు పసిగళములోని
 లేతనరముల చిటుకదలికలు చూచి
 రాజముఖమండలమున మూర్తంపుముదము
 రాణిముఖమండలమున మూర్తంపుశాంతి

గీ. మొదట నోంకారమును వేదములుగఁ గల్ప
 మును యుగంబులుగాఁ బాదములుగ ధర్మ
 మజసుతుని మోదవారాశి యాత్మజులుగ
 మొగిఁ జతుర్థావిభక్తమై మొనలుసూపె

ఉ. సాధుజలప్రపూర్ణములు సంతతజీవధు లైన యెల్ల పా
భోధులు నొక్కడయ్యు నొకత్రోవన క్షీరపయోధి పెద్ద ధా
త్రీధవు నాత్మవృక్ష మిగిరించిన నల్వరిలోన స్వామి శో
భాధునియై ప్రమోదమధుభావనిధానముగా జ్వలించెడున్

క. శుక్తుసకు శిశుచతుష్కము
పొత్తులలోఁ గొట్టుకొందు పొరిఁ గాల్చేతుల్
గ్రొత్తలుగఁ బురామాత్యక
జిత్తునై తిరుగఁబడిన చేపలవోలెన్

క. మూలదితిజభూతంబుల
గాలి దవిలి పోరువెట్టఁగా శిశువులు ద్వా
ర్జాలాజ్యోతిర్జాగ్ర
ద్వేలలు కాపుండు దృష్టితీసిన యేకుల్

చ. ఒలికినయట్లుగాఁగ సరయాజల మెక్కి యయోధ్యబావులన్
జలములు చేతికందు నృపుచానలు చేద మొగం బెఱుంగరున్
నెలపురుడై ననాఁడు రమణీత్రయ మూరక హేల నూతిలో
పల నల చేదవేసి రొకబారెడు బాలమృణాలబాహువుల్

క. ఆ నాఁడు తొట్టెలో నిడి
మానవపతివంశబాలమార్తాండుని నా
నానారీమణు లూచిరి
యానతమృదుహాసరోచిరాస్యాంభోజల్

గీ. నోరు పెగలదటే నీకు నూరక తెగ
రాలిపోవుదు కూనరాగాలతోడ
బిఱ్ఱబిగిసెదు తొట్టెను బెట్టు స్వామి
నేలగాఁ బాడఁగా నొక్కజోలపాట

క. అనరమృత యొక్కపాటను
వనితామణు లెల్ల నిటకు వాయనములకై
చనుదెంచిరొ యెల్లరకును
నినుమడిఁ దాళాలు పడెనటే? నోళ్లకున్

గీ. నెల తిరుగలేదు మగనితో నీవు గలసి

యత్తగారిని దొలగించి పెత్తనమ్ము

నెత్తిపె కెత్తుకొంటివి నీరజాక్షి

నీకునుం జిక్కనగు పుచ్చడికతనమొ !

క. అని యదలించుచు హేలగ

ననునయముం జేసికొంచు నంభోజాస్యల్

వినమితవదనలు పాడిరి

మనుజేశ్వరశిశువు గానమాధురి కొలయన్

క. జోజో కమలదళేక్షణ!

జోజో మృగరాజమధ్య! జోజో కృష్ణా!

శ్రీజేతృదిలీపాస్వయ

భూజానిలతాగ్రభాసిపూవా! జో జో!

తన్ని.

జో! కమలాచారువదనకమలాచూరకపోలవికచనఖ జో జో!

జో! కరుణాపాంగకలితతరుణాజూ*వినివారణమధునిధి జో జో!

జో! కృతనాకేశ్వరతతపుతనాజ్యోతిరమోఘకరణతను జో జో!

జో! కుటిలారాతిహరిణజటిలాచ్ఛోదనకాక్రూకపటుకర! జో జో!

ంగళమహాశ్రీ.

పొత్తులను నందములు బొత్తు లిడినట్టు గొలపొత్తివలె నొత్తిగిలు జో జో!

గుత్తులుగఁ బ్రాకిచని కొత్తలము వ్రేలు సరికొత్తలగు ద్రాక్షవగు సామీ!

చిత్తునకు సత్తునకు జిత్తులగు బోకులగు జిత్తు లమరించగల సామీ!

ఒత్తిగిలి పండుకొను ముత్తకలియేడుపుల నొత్తుగను నెత్తుము జో జో!

క. మొకరిశిశూ! మాంధాత్మని

గకుత్స్థుని దిలీపరఘుల ఘనుడగు నజపు

ధ్వితశత్రుని సుజ్యోతి

ర్యుకరంబా! నిదురపొమ్ము! పో పో! జో జో!

వ. అంత నెలపురుడు పోయిన నేకాంతమున

౩౦౧

క. కౌసల్యాశయ్యోపరిః

గౌసల్యాహస్తజలజకాండోపరి శ్రీ

కౌసల్యావత్సోపరిః

గౌసల్యాశిశువు రాజు కడుముద్దాడె

ఉ. హాసరి చైత్రపుకాదుదిని నారెడు మల్లెలమొగ్గలం బలె

రాసిగ రేకకట్టుకొను శ్రావణమాసపుఁ గేదంగుల్ బలె

మాసరమైన కార్తికమాసములో వరివెన్నులంబలె

శ్రీసముపేతులై పెనుపుఁ జెరిదిరి రానిసుపుల్ క్రమంబుగ

గీ. వెలికిఁ గొనిపోకుండి బిడ్డఁ బిట్టలారు

సంజవేళల నంచుఁ గౌసల్య పలుక

గరుడి వైకుంఠమున భయకంపితుండు

మడమలను ద్రొక్కుకొను తెక్క ముడుచుకొనుచు

గీ. బోర్లగిలఁ బడనేర్చిన భూపుసుతులు

తలయుఁ గాలేసేతు లిట్టె కదల్చుచుండ

నీళ్ళుత్రవ్వక చన్న తాచేళ్ళపోల్కి

శాంతకొడు కమ్మతోఁ గేకినలుగఁ జెప్పు

చ. తనకును నిద్రలో దొరలి ధాత్రివయిం బడ నేలపాప కొ

ట్టినదని రక్షసేసినఁ గడిందిగఁ గోసలరాజపుత్రి యే

మనుకొనెనో మహాప్రభువు నాత్మను దాను విదేహరాడ్ధనుః

పణమగు లక్ష్మీయశా పుడమిపాపకుఁ దాఁకిన మాటయొత్తిడి

మ. శిశువుల్ నాటికి నాఁడు దీపకళికాశ్రీ మాత్రమే కాక ము

గ్ధశనైర్దృష్టులఁ బల్కురించుజనులన్ గాంచంగ నవ్వంగనున్

గుశలత్వంబున నేర్చి గబ్బువెడలన్ గూర్చుండి రోంకారన

ర్వశలద్యాకృతులై త్రిలింగవిషయవ్యాహరప్రాప్తైశ్చలై

చ. నలుపురు బిడ్డలన్ ధరణినాథుడు చిత్రము రామచంద్రుడన్

బిలుపునఁ జేసియే పిలుచు బిడ్డలు మాత్రము రామచంద్రుఁగాఁ

బిలచిన రామచంద్రుఁడును బ్రీతిగఁ జూచును దక్కుమువ్వరున్

గిలకల నవ్వచుందు రిరుగేలు మొగిడ్చినయట్లు తట్టుచున్ 3౦౮

మ. ఋభువుల్ వేగను లుంచి కాయంగ ధరిత్రీభృన్మహస్సుల్ జగ
త్రృభువుల్ ప్రాకరగ సాగి రంతట మహారక్షోఘమంత్రంబులన్
శుభముల్ కూర్ప వశిష్ఠులున్ శిశువు లాశుప్రోజ్వలత్పుష్టి నా
రభటిన్ విద్వేముసేసి రంగన లువారల్ చప్పటుల్ కొట్టంగన్

మ. అవురా ! శ్రీరఘరామచంద్రుడు ప్రభుండై విద్వేముల్ సేయుచో
హవనించుక నిలుచున్నవైఖరిని బ్రత్యాలీఢపాదంబుతో
శ్రవణాంతానతముష్టియై త్రిజగతీరక్షాపతాకంబుగాఁ
బువు పుట్టంగనె దిక్కులం బరిమళింపుల్ పిక్కటిల్లుం గదా!

ఉ. ఓహరిసాహరిక సాగను లూఁగఁగ విద్వేముసేయ సామి మా
లాహరితాంశువుల్ పొలయు లాగునఁ బచ్చలకంకణాలహ
స్తాహృతిఁ దల్లి దండ్రులును నంద వికుంతపురీకవాటవీ
ధిహరినీలతోరణవిధిఁ జెబువారును రామచంద్రుడుక

గీ. రామచంద్రుని ప్రక్క నిద్రాసమాధి
రామచంద్రుని ప్రక్క గేళీమహస్సు
వెలిగఁ బోరువెట్టు సుమిత్ర పెద్దకొడుకు
రంగనాథుని చికిలితోరంపువాడు

క. నెలనెలకు బిగియుచుండును
నెలనెలకును వదులుసేయు నెఱితోరంబుక
బులకితదేహ సుమిత్రయు
ను లక్ష్మణుని దండవకనుం గనుఁగొంచుక

గీ. మొలచెడు చివుశ్శృకండాతి సెలవులఁ జన
నురును శ్రీరామచంద్రుండు నొక్కినంత
కందిగింజయ్యెఁ గోసలక్షాత్రలేంద్రు
సుత జగన్నాథమా స్తనచూచుకంబు

క. తనచంక నెత్తుకొన నీ
యనిచో నేడ్చును సరే యటన్నను దా మో
యను జాలక ధరఁ బడవే
యును బిడ్డల శాంతకొడుకు నుటక యెగుచుచుక

- మ. ధరణీనేత కుమారులన్ నలుపురన్ దాఁ జూచుఁ దాఁ జూచు భా
సురులన్ మువ్వరురాణులన్ బిలుచుచున్ జూపించుఁ జూపించుఁద
త్కరపద్మంబుల నిచ్చి కన్ను లురలం గాంక్షించుఁ గాంక్షించుఁ జం
దిరు క్రొవ్వెన్నెలకుల్యలంబలె దెసల్ త్రివ్వించి నవ్వించుచున్
- క. విడ్డల చేతులు మెడకును
నడ్డముగా వేసికొంచు నాస్యాస్యమున్
గడ్డము గడ్డమ్మునుగా
బుడ్డికపోలము కపోలముగఁ బతి చొక్కున్
- గీ. రామచంద్రుండు సర్వమూర్ధంబు చేతు
లొత్తి చూచును బూరుషు లెత్తికొనిన
లక్ష్మణుండు ముక్కులును జెవుల్ తడిమిచూచు
నెవ్వరే నంగనలు దన్ను నెత్తికొనిన
- ఆ. తల్లిచంకనుండి తండ్రిపై కుఱుకును
దండ్రుచంకనుండి తల్లిపైకి
నుఱుకు నంతసేపు నూగినల్ నవ్వులు
నిదియు రామునకును నేమొ యాట
- చ. నడువఁగనేర్చి రంత లలనల్ నడిపింపఁగ రామచంద్రులున్
గడుకొని యంగనల్ కరముఁగైకొని మధ్యను బట్టువీడినన్
జడనుగ నవ్వుచున్ జని పనందుఁగ శ్రీరఘురామమూర్తి మూఁ
డడుగులువేసి క్రిందబడు నట్టె త్రిలోకము లాచినట్టుగన్
- గీ. ఎన్నివిశ్వంబులో రాఘవేశు లిండ్లు
మూఁడడుగు లెన్నివేసిన మొగిడిరావు
ఈ జనుస్సునఁ గృచ్చమై యెసఁగఁబోలు
నాకపతిడైన దివ్యకార్యాచరణము
- చ. తిరిగి వసంతకాల మరుదెంచె గరుత్కనకచ్చవిప్రభన్
గరుడి వియత్పథంబున సుఖంబుగ తొక్కలు సాచి పోయె మై
హరువునఁ బాంచజన్యములు హంసలు ముక్కులు మీఱె నందక
స్ఫురదురుకాంతిపుంజములు పుట్టె దిశాభిహతాతపంబులన్ 3౨౨

ఉ. దారుమయాల్పఖడ్గము లుదారనవారుణవర్ణరమ్యముల్
శ్రీ రఘురామచంద్రునకుఁ జేతి కొంగఁగ నాడుకో ముఖాం
భోరుహమందుఁ గోసలను బూంచుచుఁ గేళివిచిత్రఖడ్గధా
రారుచి కోఱలై వనవరాహముగా బెదరించుఁ గాంతలఁ

చ. ఒకరుఁడు పూటచిన్న మఱియొక్కఁడు నొక్కఁడు రోజుచిన్న వా
రికిఁ దనయన్నగారగుట శ్రీ రఘురామునకుఁ గడిందియై
చికిలిమెఱుంగు కంకణపుఁజేతులు వారిమెడల్ తగిల్చి యూ
రక కవుఁగింటికిం దిగిచి క్రచ్చుకొనున్ దొలివృద్ధువోలికన్

ఆ. ఒక్కసారిగాఁగ నుభయసంధ్యలు దఱి
ణోత్తరములయందు నొదిగియున్న
నీలిసీడ లొప్పు నింగివోలిక నల్వు
రన్నదమ్ము లాడు నవని తోచు

క. నలువురకుఁ గాలిగజ్జెలు
నలువురకుఁ రత్నకంకణమ్ములు మెడలన్
నలువురకుం బులిగోరులు
నలువురు నానావిభూషణజ్వలితాంగుల్

మ. జగదీశుల్ హరిసీలచిక్కణమణి స్తంభంబులం జుట్టి కే
ళిగ నన్యోన్యభుజావిలగ్నకరు లోలిం జెట్టపట్టాలుగా
నగుచుంబోఁ బ్రతిబింబముల్ పొలసి యింద్రశ్రీమహావేళలన్
దిగిభక్రీడగఁ బొల్చుఁ దా రనిమిషస్త్రిలై కనం గామినుల్

ళా. చూడారత్నము కాళ్లగజ్జెలు కటిజాతిస్వనత్కింకిణుల్
ప్రేడామ్మగ్గముఖారవిందము రదావిరూప్తహాసంబులున్
గ్రీడాకార్యుక మంసవీధికను వ్యాఘ్రీశ్రీనఖోద్భాసి వ
క్షోడంబాకృతి తల్లికై కరము సాచున్ రామచంద్రుం డొగిన్

శా. క్రీడాకార్యుక మల్లెతాటను భుజాకేళివినిస్వానముల్
పేడెత్తించుచు నొక్కచేత జననీపీన స్తనం బంధు నా
డాడం దాఁకుచు నొక్కచ స్తడుచుచున్ హరిప్రమోదాక్షుండై
గోడిన్ నిల్వడు కూరుచుండడు దరాకూతాస్యకౌసల్యకున్ 3౨౯

క. పాల్దొప్ప రామచంద్రుడు
 పాల్దొప్పచు రాఘవుండు పరువెత్తు మఱి
 పాల్దొప్ప వచ్చి యాతడు
 పాల్దొప్పవఁగఁ దల్లియెడఁద పాలకడలియా

సీ. నా తండ్రి రామచంద్రా! నన్నుఁగన్నట్టి
 బంగారుతండ్రి! నా ప్రాణపదమ!
 మాంత్తాండకులదీపమా! దిలీపరఘుది
 వ్యాస్వయజలధిశీతాంశురోచి!
 అజమహారాజసుప్రజ! యయోధ్యామహా
 పత్తనీప్రజ కంటిపాప వెలుఁగ!
 రావయ్య నాకూన! రావయ్య నాతండ్రి!
 రావయ్య నాబాబు! రావె! రావె!
 యని దశరథుండు పిలువఁగా హరి నమస్త
 మాతఁడే యైనయట్లుగా నడుగుదమ్మి
 గజ్జయలు నందియలు గల్లుగల్లు రనఁగఁ
 జనును నవ్వుచుఁ జేతులు చాచుకొంచు

ఉ. ఇక్కడనున్న రాముఁ డిపు డిక్కడ లేడని యింతలోన నే
 దిక్కున కేగెనో యని మఱి గుడుసుళ్లుగ నాల్గుమూలల
 ద్రొక్కిసలాడు తల్లికిని దోచును రాముండు వేల్పుటింటిలో
 నిక్కడి విగ్రహం బచట నిక్కడ నక్కడిది గ్రహించుచున్

ఉ. ఒక్కడ నుండవేమిర శిశూ! యది యేమిటిరయ్య! సేత నీ
 కక్కటలేని దంచుఁ గలదా? యొకఁడే పనియైన రాఘవా!
 యక్కడఁ బోవరాదు మడిరయ్య! ప్రభూ! ప్రభురంగనాథుఁ డీ
 దిక్కున నుండె నీవు నరుడె మ్మిటకున్ బసితండ్రి! వేగమే

గీ. అని పిలువఁ గేకినలు నవ్వు లాననాంత
 మధురుచులు లోచనాంతశంపావిలాస
 దీధితులు గాఁగ రాముఁ డేతెంచునంత
 నమ్మకును గేకినలు నవ్వు లానవరుచులు

శా. తూనీఁగంబలెఁ బోయి నీళ్ళులను జిందున్ జిమ్ముఁ జిల్మున్ శిర
స్నానంబున్ బుడిసిళ్ళుగాఁ గొను రఘుస్వామిన్ విలోకించి తం
ద్రీ! నారాయణ! యేమి మీపని యటం చేకారి కౌసల్య ర
త్నానూనం బగు పయ్యెదన్ దుడుచు యత్నానూనసాధ్యున్ శిషున్

శా. తానో 'లాములు' తండ్రిపే రెవరయ్యా? 'దాచాతమాలాలు' 'నా
లే! నా పే' రన 'నమ్మగాల'నఁగ నోలిం దల్లి 'కౌసల్య తం
ద్రీ!' నాగా ననబోయి రాక కనులన్ నీర్వేట్ట 'కౌసల్య నాఁ
గానే కానులె యమ్మనే 'యని ప్రభున్ కౌసల్య ముద్దాడెడిన్

ఉ. మువ్వరురాణు లొక్కొకరి ముద్దులబిడ్డలఁ జూడ నేగువో
నవ్వచు రాముఁడే యుజికిసన్ బినతల్లియుఁ గైక కౌగిటన్
గ్రువ్వకొనంగ నొక్కొకరున్ విడనీయరు ప్రేమపట్టు తా
నెవ్వరు పిల్చినన్ బ్రభువె యేగఁడు కైకయి వద్ద నుండినన్

గీ. కాళ్లు వచ్చిన దాదిగాఁ గైకకొఱకుఁ
బరువులెత్తును శ్రీరామభద్రమూర్తి
నిద్ర మేల్కొన్నదిగ రామభద్రకొఱకు
సంగలార్చుచుఁ జనుఁ గేకయాత్మజాత

ఉ. చేతుల రత్నముల్ మలఁచుఁ జిన్నిహారంగుల పట్టుబొందు లం
గీ తొడుగన్ గిళోరహరికిన్ గనిపించగరాక నీళ్ళులన్
జేతులఁ దట్టుచున్ బురదచేయును నూడఁగఁ దీయనీయఁ డో
తాత యటంచు లాలనకుఁ దార్చెడు కైకను దక్క నెవ్వరిన్

వ. శ్రీరామచంద్రుని వదలి కౌసల్య యుండలేదు; శ్రీరామభద్రుని
వదలి కైకేయి యుండలేదు; శ్రీరఘుకులరత్నమ్ము వదలి లక్ష్మణుం
డుండఁడు; రామలక్ష్మణులున్న స్థలముననే సుమిత్రాదేవి యుండును

క. భరతుఁడును సతని వెనుజని
తిరిగెడు శత్రుఘ్నుఁ డనుమతింతురు తము మం
ధర తీర్పు తీర్పులును బెఱ
పరిచారిక లరుగుడెంచి పాలించుటలున్

వ. మఱి కౌసల్యాగృహంబుల

- ఉ. దాగుడుమూత లాడుదురు తానును గైకయు రామచంద్రు లె
 చొప్పు గనిపింపకుండఁ జనుచో వెనువెంటనె పోవులత్తుణుం
 డాఁగఁగరాని వేగమున నందెలనవ్వడి మందగించుచున్
 బోఁగల రాము కన్నడమి మూర్తము నోర్వని తల్లి కుండఁగన్
- ఉ. ప్రాగుదితప్రభావమృదుభాస్వరహాసమనోజ్ఞమూర్తి య
 ధ్ధాగమనప్రచాలితపదద్వయనూపురకింకిణీస్వనా
 భోగవిచిత్రగోపనవిముగ్ధుడు రాముని పోయినెల్లెడన్
 శ్రీగమనక్రియాగుణవశీకృతప్రజ్వలితాంగి తోఁచెడున్
- చ. తిరిగి వసంతకాల మరుదెంచె విరాజితరాజహంసముల్
 గరువపురీవి పోయె నడకన్ గడకన్నుల కాంతులన్ వనాం
 తరములు రాగరంజితపథంబులుగాఁ గలిపించె గోకిలల్
 మురువులునూపె బాలవృషముల్ కనుగుడ్డులు ప్రత్తికాయలై
- ఉ. ప్రీతిగ దోవతిన్ మడచి పింజలువార ధరింపఁజేసి యం
 గీ తొడుగన్ వలెన్ బయి లగించవలెన్ జలతారుపాగ తా
 స్ఫీతవిలోచనాంతముల సేవకులన్ గను తీవితో దిద్దు
 ఊతరళంబులొ కనులఁ జూడును దమ్ముల రామచంద్రుఁడున్
- గీ. నిభృతతీక్ష్ణప్రసన్నతల్ నిశ్చలతయుఁ
 దనుకు శ్రీరామచంద్రుని కనులు చూడఁ
 దెలియవచ్చెఁ బురాతిగ్మదీధితిప్ర
 శస్త్రకులరాజనాకరక్షావిభూతి
- సీ. తన తల్లి కందుబాటును మీఱి మేయ సా
 హసముఁ జూపెడు బాలహంసవోలె
 స్తన్యపానము వీడి చనువేళ నొంటి న
 ల్లకితోటఁ జనెడు బాలకరివోలె
 వేట నేర్పెడు తల్లి బాటఁ దొలంగి తా
 నై దూఱు బాలసింహంబు వోలె
 పుష్కలావర్తకంబులఁ ద్రెంచికొని మెట్ట
 పాలము లేగెడు చిన్ని మొగిలు వోలె

రామచంద్రుండు నడువగా రాఘవేశ
గృహములం బ్రతిబింబితాకృతులఁ బాలించె
బసి కకుత్స్థమాంధాత్మల పసి దిలీప
రఘులతీపులు చిపురుతౌ రాచనడలు

క. ఒకనవ్వు నవ్వు రాముం

ఊకకన్నును బెట్ట రాముఁ ఊక నడ నడువక
వికచనయనుఁడై దశరథుఁ
డకటా! యజు లుట్టిపడిర యని తను మఱచుక

చ. ఉత్తరకోసలంబులను నుత్తరశబ్దము దిక్పరంబు కా

దెత్తున కెత్తు గొప్పతనమే యని తా వినఁ బల్కు సూర్యవం
శోత్తములై న వృద్ధుల ఛలోక్తులకుక బయియెత్తు పుట్టె నం
చుత్తమురాలు కోసలనృపోద్భవ రామునియండఁ బల్కెడుక

గీ. తొడలపై రామచంద్రుని నిడుకొని నృపుఁ

డేడుగుఱ్ఱాల రథముపై నెల్ల పురము
నరుగఁగ ననూరుయుతబాలతరణి పొడిచె
సాధములు క్రమ్మిన యయోధ్యవీధులందు

సీ. ఎగఁబడి శ్రీరాము నే పూట కా పూటఁ

గనకున్నఁ బ్రాణముల్ చనెడి యా య
యోధ్యాపురీప్రజ లూరేగుచున్నట్టి
రాముని గనుగొంచు భ్రాంతి పొంది
దూరానఁ జనుడెంచు శ్రీరామచంద్రుని,
జూచి పూర్వంబునఁ జూడనట్లు
దగ్గరగాఁ జన్న తరుణరాఘవమాళిఁ
జూచి తా మప్పడే చూచినట్లు

దూరమై చన్న యరదంబుతోవఁ గాంచి

కూడి రాముని జూడనే చూడనట్లు
కనులచే వంచితులుగాగఁ గళవళింతు
బహువిచిత్రజీవులు రామభద్రుఁగూర్చి

చ. ధనువులు పూని భూపతిపదంబులయం దెఱంగంగ వచ్చు వీ
రనికరముగ గనుంగొనుచు రాముడు వారల చేధనుస్సులం
గొని చిఱునవ్వులగ ధనుసుకొప్పులు గూర్పంగ నల్లెత్రాళ్ళు వం
చినవెన ఘేళ్ళుమంచన హసించురు వీరులు విడ్డతోబడి

గీ. రాముఁ డడుగంగ ధనువు నీరాదు ధనుసు
రాముఁ డడుగంగ నీకుండరాదు పెఱ ధ
రాపతిభుజావిమర్దనోగ్రంబు ధనువు
విఱిగిన విదేహు లై నట్లు వీరు లెల్లరు

మ. తరుణాబైరుణలోచనుగ బ్రభువు నంతఃపత్తనీసేవకుల్
ధరణీనాథునిపుత్తు నెత్తుకొనఁజిత్తంబందు వాంఛించుచుం
దురు శ్రీరాముని విప్పుకన్నులను దోడ్తో గాంచి యుష్ణీషముల్
చరణాబంబుల నుంచి భీతిని నమస్కారంబులగ జేయుచుగ

చ. తిరిగి వసంతకాల మరుదెంచెను మాధవుఁడుగ బ్రభుత్వవై
ఖరిని వనాంతముల్ బహుముఖంబులఁ బొందంగ స్వీయముద్ర ని
ర్భరసుమనోభిరాముఁ డయి రాజులె రాజతరాజకీరముల్
పరువులుపెట్టె నాత్మభువువారువముల్ హరిదుజ్జ్వలాంగముల్

శా. ఆజానేయము నెక్కి ప్రాతరుదితాభ్యాసంబులై నిత్యముగ
శ్రీజేత్రప్రథమానమూర్తి యయి రా శ్రీరామచంద్రుండు పీ
ఠీజాగ్రత్పురకామినీనయనదీధిత్వంశుమాలాచ్ఛటల్
రాజీవంబుల తోరణాల వరుసల్ రాజుల్లు నిర్వంకలగ

మ. వినిపించుగ బ్రతినాటఁ బ్రొద్దుట బహిర్వీధీపురోద్ధానధా
త్రిని నభ్యాసము సేయుచో రఘుశిశుక్రీడాభుజాస్ఫలభు
టనవిస్ఫారితశింజినీపటుధనుష్టాంకార భాంకారముల్
పునరాయాతపునఃప్రయాతఖగరాడూభాజాగ్రఫీటూరముల్

శా. మత్తాశ్వంబులపై మదేభములపై మన్నించి యెక్కించకుం
డెత్తుం బల్లపుఁ జోటులగ రథము పోనీకుం డతం డెక్క జా
గ్రత్తం జూడు డటంచుఁ జెప్పెను ధరాకాంతండు వీరాళితో
హృత్ప్రత్యముఁజూపు రాముఁ డవియే యెక్కంగ వాంఛించుచుగ

౫. చ. నిలువక సజ్జితం బగుచు నేలవయ్యి ఖద నాడుచుండి గం
తు లిడుచు ముట్టై గాల్చుడుమ దూయుచు మానిసి నెక్కసీని ప్ర
జ్వలితహయంబు నొండు పరుషప్రతిభాఖని యొక్క డెక్కులో
పల రఘురాముఁ డెక్కెను సవారును దీసె హయం బుదగ్రతఁ
౬. చ. నురుసులు గ్రక్కు కొంచును దనూరుహకూపము లెల్ల స్వేదముల్
తెరలుచు రాయిడించి తెలితెట్టెలు గట్టుచుఁ దూఁగిపోవుచుక
మరలిన మాపు రాముఁ గని మానవనాథునిబంట్ల ప్రాణముల్
తిరిగియ వచ్చె రాజునకుఁ దెల్పరు రామునిసేత యొక్కరుక
- నీ. మాలిమిసేతకు మలఁగనిదానిని
శృంఖలాబద్ధమై చెలఁగుదాని
గళమున వ్రేలాడఁగట్టిన యినుపమే
కులకమ్మిరాప్పిళ్లకును విదీర్ణ
ఘీంకారనినదభయంకర మగుదాని
వన్యగంధేభంబు వజలఁ జూచి
రాముండు తుండంబు రాబట్టి కుంభస్థ
లం బెక్కి యదలించి లంకె లూడ్చి
మెడగుదె నడల్చి వెలి నాలుకడలు తోలి
కొట్టమునకు మఱిల్పఁగాఁ గుతలపడుచు
మావటీం డ్రబ్రమందరు మనుజనాథు
వలని భయమున నెదలలోఁ గళవళించి
- గీ. రామచంద్రుండు వదలు నారసముతోడ
లక్ష్మణుండు పర్వవెట్టును లక్ష్మణుండు
వదలు నమ్ముతోఁ బొటుగ బయలుదేరి
పరువునిడు మున్నుగా రామభద్రమూర్తి
- క. రథచోదనదక్షతలోఁ
బ్రథమతకై చను పరీక్ష రాముం డొక సా
రథిగా లక్ష్మణుఁ డొక సా
రథిగా లీల యనుచు దశరథుఁ డొప్పికొనెక

ఉ. ఒక్కఁడు బారుగాఁ గదలె నూఁగి రథాళి; రథాళి యేగుచో
నొక్కవిచిత్రవల్లనమహోద్ధతి దాశరథుల్ రథంబులన్
మిక్కిలిఁ దోలి రంతన నిమేషములో మునుమున్నుగా ధర్మ
జెక్కినయట్లుగాఁగఁ బటచెన్ హయముల్ రయతీనమూర్తులై

మ. అథధారాగతులై యెగుళ్లును దిగుళ్లొ నేల్మపైఁ బోవుచో
రథముల్ సుంతయుఁ గ్రుద్దుకోవు హయముల్ శ్రాంతాకృతుల్లావు నే
రథియున్ స్వీయరథంబుఁదప్పికోనిపోరా దట్లు పోజూలఁడున్
బ్రథముండై ఘురాముఁడేగఁ బిటుదన్ రాబిల్లె సామితియున్

సీ. ఈ పసికందుల యీ పసిచేతులు
ప్రగ్రహంబుల నెట్లు పట్టఁగలిగె
నీ పసిబాలుర యీ పసిమనసులు
నశ్వంబులను నెట్లు లదుపువెట్టె
నీ పసిపాపల యీ పసిమేనులు
వేగభారం బెట్లు లాగఁగలిగె
నీ చిట్టిప్రభువుల యీ చిట్టిశక్తికి
నొగి రథశిక్ష యెట్లాదిగవచ్చె
నని భయం బందుటో లేక యబ్రమందు
టో ముదంబందుటో డిందుటో తెలియక
రాజు మఱి రాజు మించిన రాజప్రజలు
నలిగిన యెడందలం దమనస్కులైరి

క. మొదలిబరువు ప్రిదులుటతో
నిది యద నని చెప్పి రశ్వవృత్తాంతంబున్
మదగజవృత్తాంతంబును
బెదరు వదలి రాజభటులు పృథివీపతికిన్

చ. నలుపురు పుత్రులన్ ధరణినాథుఁడు తా మృగయావిహారవే
శలఁ గొనిపోవ రాముఁడును లక్ష్మణుఁడున్ మదకుంభికుంభముల్
పులివివృతాస్యముల్ హరిసమూహసటల్ పెకలించి క్రొచ్చి యు
య్యెలలుగ నూగి కార్ముకము లెత్తరు నామిష మెత్తరుత్తముల్

సీ. చెంగలించెడు మహాసింహంబు సెలవులు
 నిలునంక నిరువురు నిడియబట్టి
 యెదురేగు మత్తకుంభేంద్రశుండ్రగనా
 సారంధముల వ్రేళ్ళు సాచి చీల్చి
 వెలికింతలుగఁ ద్రోచి పులి నొక్కఁడెక్కఁగా
 గొంతుపై నొక్కఁడు గోళ్ళు ద్రుంచి
 వృక్షమూలము పీటవెట్టి కూర్చుండిన
 పందిముట్టియ బీటువాఁడ దాచి
 చిటుతపులులకుఁ గన్నులు చిటుతలువడ
 మించులై వానిముందుఁ గుప్పించిదూకి
 యల్పమృగముల నదలించి యలపుఁగొనరు
 రామలక్ష్మణు లధికశౌర్యంపునిధులు

క. తనతల్లి యెత్తికొని త
 న్నును ముద్దాడంగ వారును వీరును రా
 ముని లోకాద్భుతకర్మలు
 వినిపింపఁగ నమృత దెన్ని విధములచేత

ఉ. అట్టివ యానె నీదు పనులందు వచింపఁగఁ దల్లి రాముఁడు
 వట్టివ వారిపల్కులును బాలురు లోకమునందుఁ జేతురే
 యిట్టి విచిత్రవార్త లను నీ పలుకుల్ విని తల్లి నవ్వు నా
 బొట్టయు నవ్వు నెల్ల ననబోడులు నవ్వుదు రొక్కయుమ్మడి

మ. ఒక లోకాద్భుతశౌర్యవృత్తమును దా నొప్పారఁగాఁ జేసి కై
 కకుఁ గాన్పించుకొను రిథూర్షహుండు నా కై కేయి యానందబా
 మ్మకదంబంబులు గద్గదస్వరములు సంతోషకుల్యాతరం
 గకడోలాగమనంబులు మురిపముల్ గాఁ జూచుచు జూచుచే

ద్విపద.

నా తల్లికిని రంగనాథుండు రక్ష
 నా తల్లికిని రంగనాథుండు రక్ష
 మా బాబునకు ధర్మమహిమలు రక్ష
 మా బుజ్జికిని వశానిమహసులు రక్ష

దేవి కౌసల్య పాత్రివత్సరక్ష
 శ్రీవశిష్టుల తపస్సేనధుల్ రక్ష
 దశరథేశుల పూర్వతపసులు రక్ష
 ప్రశమితాఖిలదైత్యభావంబు రక్ష

క. అని దృష్టి తీసిపోసెడు
 నని వీపున నేలమన్ను నది చమిరెడుక
 దన చంకకెత్తికొని రా
 ముని కే లృఢగ్రుచ్చి మోము మోమున నిడుచుక

సీ. ఎవరయా యా స్వాము లెవరికో యీ వంగ
 డవుఁదొలివెల్లు కప్రపునివాళి
 యెవరయా యా దొర లెవరికో యాదిరా
 జపవిత్రకీర్తి చొక్కపువయాళి
 యెవరయా యారాజు లెవరికో నవకోస
 లప్పధివీలక్షి బోగపుసుమాళి
 యెవరయా యా తండ్రు లెవరికో చిన్నారి
 వపుపుడాల్కేళి నీలపుదువాళి
 యని కవుంగిటఁ గ్రుచ్చుకో నాస్యమందు
 ముద్దులిడుకోఁ గడుపుమీఁడ మూర్ఖ ముంచి
 కిలకిలార నవ్వించుకోఁ గేకయాత్మ
 జకును దెంపును దెఱపియు జాగు లేవు

చ. ఉరువడి వృద్ధదాసి కనుచుండిన నూరక పల్కరించు; మం
 థర కనకుండఁ జూచి రఘునాథునిఁ గైకయి ముద్దులాడు; సి
 గ్గరి వినతల్లిఁ జూచుటకుఁగా నటు లిట్టటుఁ జూచి పోవు మం
 థర కనుచుండేనేని రఘునాథుఁడు కోపములోని నవ్వులన్

గీ. దొంగగాఁ బోయి రామచంద్రుఁడు సుమిత్ర
 కనులు చేరల చేతులఁ గప్పచుండు
 నెదురుగా నిల్చి లక్షణుఁ డెగచినవ్వుఁ
 దిగిచి క్రువ్వుఁ గవుంగిట దేవి సుతుల

చ. తన తొడ లెక్కి యాడెడు సుతద్వయ మొక్క విచిత్రకంఠహః
రనిభృతరత్ననీలమణిరాజితపార్శ్వము లట్లు కుండల
ప్రణిహితరత్ననీలమణిరాజితకాంతులునా నెసంగఁ జూ
చిన కనులకా సుమిత్ర యెద చిమ్మనగ్రోవులఁ ద్రిమ్మరించెడున్

చ. తిరిగి వసంతకాల మరుదెంచె వినూత్నశిఖప్రభాశిఖా
హరణమువోలె నొప్పెఁ జివురాకుల తుట్టతుదల్ జగాజగుల్
రురువులు లేతవచ్చికలు రోసెను సాగెను చాగచెట్టు గం
బుర లుమిసెన్ వనీశిలలు మోసిన కస్తురిలేళ్ళ పక్కముల్

సీ. చికిలిచుక్కలుగ నారికెడంబె పూచెనా ?

చిన్నారిమావి పూచినది తాను

సాలంకలుగఁ బారిజాతమే పూచెనా ?

చిరునుల్లెవ పూచినది తాను

నింతలింతలు నింబవృక్షమే పూచెనా ?

సిరిసన్నజాజి పూచినది తాను

పైడిగంటలు మెట్టప్రబ్బలే పూచెనా ?

చిన్నిగన్నేరు పూచినది తాను

సల్లవిసెమొక్కయే పూచెనా? మనోజ్ఞ

ముగ్ధమధురోచిఁగల్వారములును బూచె

దాను మాధవుఁ డరుదెంచు దారి యెల్ల

నవవికాసంబు జంటజంటలుగఁ బాలించె

శా. తేజస్కములకున్ వశిష్ఠు లుపసీతిన్ గామ్యసావిత్రి సు
శ్రీజాగ్రన్మతిశుద్ధి కల్గ నుపదేశించెన్ ద్రిపర్యాయసం
ధ్యాజీవాతుమనోనిధానములు ప్రాణాయామపారీణతా
ప్రభాజిష్ణుల్ శిశువుల్ సెలంగి రచలాంభఃపుండరీకాక్షులై

చ. రఘుపతియిండ్ల నుత్సవపరంపర సాగెను లేశ లేశమై
యఘము లసల్ పినళ్ళుఁ బరమాణువు లొచు మొదళ్ళుక్రంగె బా
లఘనమనోజ్ఞవక్త్రచపలాభ్రువు రాముని గాంచి జల్లుగా
నుఘవునికోర్కు లొప్పె మహిమండలభావగతుల్ సమార్థమై

సీ. నడినెత్తి నాబసియడుగుజుత్తులు చాగ
 నారమేఖలలతో నల్లయవిసె
 నార మాంజిష్ఠవర్ణపుదుండ్ర చిఱుగూడ
 కట్లతో రురుచర్మకలితమయిన
 యుత్తరీమములతో యూపవక్రము లపీ
 డితములు బెరడుతోడివి లలాట
 పర్యంతము లగు నాశ్వత్థదండములతోఁ
 గనులకాటుకలతోఁ గౌంకుమార్ధ్వ
 తిలకములతోడఁ జిఱుగుబుగ్గల నవాంజ
 నాంకములతోడ స్నిగ్ధపాదాంబుజముల
 పనపుపారాణి నొప్పిరి వటువు లంత
 వనజభవు పూర్వరంగసాధనము లట్లు

క. ముదితుండై 'భిక్షాం భవ-
 తి దేహి' యని తల్లి నడిగె దేవుడు రాముం
 డు దయాప్రసాదసి 'త్వంచ మ
 మ దేహి' యని తల్లి రాము మఱి ముద్దాడెన్

క. రామునకుఁ దల్లి యిచ్చెను
 హేమాభరణములు భిక్ష మిందునవకళా
 శ్రీమన్మణినంతతియును
 ప్రేమవిభవభాగపాంగవీక్షాంశువులున్

క. క్రమముగ మ్రొక్కిన మువ్వరు
 కుమారులకు వటువులకును గోసలసుత యి
 చ్చె మురిపెములు ముద్దులు హే
 మమహాభూషణవి తానమణిపుంజములున్

క. క్రమమున మ్రొక్కిరి నలువురు
 సుమిత్రకును రాజసుతులు సుదతీమణి మీ
 రమరాయువులును బటుదో
 రమందదర్పు లగుడంచు నాశీ స్పిచ్చెన్

క. నవధర్మపరాయణుడై

భువి నేలు మటంచు రాము మొగి దీవింఁచెన్

కవ శత్రుఘ్నుఁడు పుట్టుకఁ

గవ రాముఁడు జీవితమునఁ గమ్మనికొడుకున్

క. రాముఁడు మ్రొక్కెను గైకకుఁ

బ్రహ్మోబ్బణమోదబాష్పవీచీధారా

గ్రామితదృగేఖకు ధీ

రామోదప్రవిచలాంతరామోఘకుఁ దాన్

ఆ. కేశయాత్రజాత కేశవునకు భిక్ష

పెట్టె మణులు కుట్టి పట్టుదట్టి

పిడిని మరకతమ్ము తొడిగిన చుఱకత్తి

వజ్రపుంఖతమ్ము వాలుటమ్ము

చ. మొగమున నింతయై మురిసిపోయెను రాముఁడు కైక కన్నులం

దిగము మఱిత యింత యయి యేళ్లులువాఁడఁ దదంతరంతర

స్థగితరఘూద్వహప్రవిలసచ్ఛిశుమూర్తి మఱిత యింతయై

జగములు పట్టరాని యొక సాహసదీర్ఘతనుత్వ మొప్పఁగన్

శా. తత్రత్యుల్ ఋషులెల్ల స్వీయమహిమల్ దాకొల్ప రాముండు గ

యత్రిన్ దా నధికారియై గురుని పాదాబ్జంబునంగుష్ఠమున్

ఛాత్రుండై మృదుపాణిపీడనమునన్ సంవాహనం బొప్పఁ దా

నై త్రయ్యర్థ మధీహి భోయనుచు సంప్రార్థించె నేకాగ్రతన్

చ. గురువులలో గురుండు తనకుం గురు వౌటయె భాగ్యమో? నిరం

తరము సనాతనంబయిన తత్త్వము తా నగుటే విచిత్రమో?

గురువు వచించు విద్య తన కూడు విచిత్రమహోపచోమయ

స్ఫురణమో? శబ్ద మిట్టె శ్రుతిఁ బొందిన రాముఁ డెఱుంగు సర్వమున్

గీ. పలుకుతోఁ దోచు శిక్షయు వ్యాకరణము

స్వరములోఁ దోచు నర్థప్రసన్నరీతి

గమనమే చెప్పు ఛందఃప్రకార మెల్ల

నల ప్రకాశించు నెల్లశాస్త్రార్థచయము

గీ. ప్రత్యహమ్ము నగ్నింధనభైక్షచరణ

ములును నధ్యయనంబును దోలగఁబెట్టు
స్మృత్యుదితమైన బ్రహ్మచారివిధు లెల్ల
స్వామియందున వాచ్యదోషంబు లయ్యె

మ. చకితాక్షుంశయి రాముఁ డశ్వగజశిఖాశాస్త్రమర్మాదు లూ
రక బోధింప గురుండు శ్రద్ధమెయి నేర్వం జూచుచున్నట్లుగా
మొకముం బెట్టు ధనుర్విచిత్రకలనంబుల్ శబ్దవేధుల్ విము
క్తకలంబంబులు సర్వమున్ దెలిసి చక్కన్ నేర్చుచున్నట్లుగాన్

మ. ఒకశాస్త్రంబున మర్మమంత మును దా నూహించెనో లేదో దే
శికుఁ డా యింత వచింప రామున కదిన్ జిత్తంబునన్ బూర్వకా
లికమై యొప్పును బ్రాప్తకాలమున నోలిన్ వృక్షముల్వోలెదా
వికిఁ బర్యంతముగాఁగ రాము నెడఁ బుష్పించున్ గళామర్మముల్

శా. మ త్తేభంబులు రామచంద్రవదనాధ్మాతంబులై వచ్చును
ద్యౌత్తద్వానము లాలకించి బెదరున్ శ్రీరామచంద్రాననో
ద్యౌత్తారుణ్యవినుత్సగీతికలచే నాకృష్టమై వచ్చు లీ
లాత్తశ్రీరఘునాథవంశశిశుదీవ్యద్యానశిష్యాకృతుల్

మ. నిభృతాశ్వంబులు రామచంద్రమృదుపాణిస్సర్పచే వేగవ
ల్లభముల్ నాడులఁ జక్కిలంతలయి హేలావాయవీచీప్రచా
రభృశప్రోద్గమనంబులన్ జనెడు ధారారేచితస్కందిత
ప్రభుసర్వాంగవిచిత్రరేఖలు సముద్రశ్రీశుభాకారముల్

మ. కనదక్షిప్రవిభాస్వరుండు నొగ లెక్క డెక్కెపైఁ గాలువె
ట్టినఁ జాలున్. రఘుమూర్తి రథ్యఖుర ధాటీఘట్టనోద్వేగకు
ట్టనధాత్రీవిలుతత్పరాగసురఘంటామార్గముల్ గాఁగఁ బో
వును గాకుత్స్థురధంబులున్ సురలమాపుల్ లజ్జచేఁ గుండఁగన్

మ. పదులున్ ముప్పదులున్ శతంబులును వేల్ బాణంబు లెంతెంతలో
నొదుగున్ ముప్పికి నెంతలోనఁ జనెడున్ పూహంబు లింతింతలో
నది పన్నించును మార్పు నింకొకఁడుగా నగ్రగేసరుం డాచు నే
పదమున్ దానయి కానవచ్చుఁ బృతనాభాగంబులం దెల్లెడఁగం

మ. కడునేర్చెన్ రఘురామమూర్తి పటుఖడ్గక్రీడఁ గారించుటల్
పిడియున్ శత్రుకరాసులన్ బిడులచే బీజించి వాటొడ్డుటల్
నడుమున్ శత్రుకరాసులన్ నఱకుటల్ నర్తించుటల్; చూపి యొ
క్కెడ నింకొక్కెడఁ గొట్టుటల్ పొడుచుటల్ కేడించుటల్ రాచుటల్

మ. పరశుప్రోజ్జ్వలభిండివాలపరిఘప్రాసాసిసందీప్తతో
మరముఖాయుధసంప్రయోగమున సామర్థ్యంబు సాన్యాత్మము
ద్ధరుడై నేర్చెను రామచంద్రుడు మృగేంద్రుం బోలె గర్జించినన్
కరిసంఘంబులు మొగ్గతిల్లబడు సంఘంబుల్ విదీర్ణంబులై

శా. క్షీతిన్ రాముడు నేర్చినన్నియును నేర్చెన్ లక్ష్మణుం డాత్మభా
హతీవత్సము సూపువేశ నధికం డాతండా యీతండాగా
నేతృత్వంబునఁ దత్ప్రయోగముల శాంతిం బొల్పు నాకారమున్
జేతం బొప్పును రామచంద్రునకు; విక్షేపంబు సౌమితికిన్

మ. తోడుగన్ వేయంగఁ దీయఁగా భరతశత్రుఘ్నుల్ సమస్తంబునన్
వడితో నేర్చిరి రామలక్ష్మణులతోవన్ గించిదూనంబుగా
నడినంద్రంబులు నాల్గుగాఁ బ్రళయగంధాంభోదముల్ నాల్గుగా
విడివడ్డన్ రఘుబాలకుల్ నిలువ రే వీటన్ మహాశూరులున్

మ. తమరై రాఘవు లర్థశాస్త్రమును వార్తాశాస్త్రమున్ నేర్చి గా
తమముఖ్యురి కృతస్మృతిప్రవిలసద్ధర్మంబులన్ నేర్చి రు
త్తమధీమంతులు కామసూత్రముల తాత్పర్యార్థముల్ నేర్చి సా
ధుమతుల్ పాఠముసేసినా రుపనిషత్తుల్ బ్రహ్మసూశిష్యులై

మ. తమపూర్వుల్ రఘువంశరాజులచరిత్రల్ చిత్రముల్ వ్రాసి చి
త్తములన్ బొంగుదు రా నృపాత్మజులు ముత్తాతన్ దిలీపున్ వశి
ష్ఠమునీంద్రాశ్రమధేనుపాలనపు నిష్ఠన్ గొల్ల వేపంబుతోఁ
డమితో నిందుమతీనమేతు నజనిన్ దాతన్ ద్రివేణీగతున్

మ. రయధీశాలి రఘూద్వహుండు మతిధారావేగసంసారి ఘ
క్లయజన్ముల్ పరియించుచుండి జనకశ్రోతానాథు నాస్థానమం
దయి సౌర్యుండగు యాజ్ఞవల్క్యకృతవాదాశ్చర్యముల్ భావనా
మయతం జూచుచు నందె యున్నటుల సంభావించు జేతోగతిన్

మ. మనసై రాముడు మైథిలేయపరిషత్సభ్యుంబునకా యాజ్ఞ వ
ల్కుని వాదాద్భుతమట్టియద్భుతము నాలోచించుఁ జేయంగఁ జే
సినచో సట్టిది మైథిలేయసభలోఁ జేయఁ లెక వేదముల్
వినుతించుకా మిథిలాసభాగతమహావృత్తాంత మం చెంచుచుకా

మ. ఘనులై వా రొకవిద్య నేర్చి మఱియొక్కం డేమొ నేర్వంగలే
దని చెప్పంగను నొనె? యా వయసునం దాలాటిప్రజల్ గడిం
పను వీతానె యనంగ వీలగునె? సర్వజ్ఞుంబునుకా సర్వకా
రణమా వెల్గును దేశకాలములు కార్యంబుల్ ప్రతారించునే?

మ. పదిరెండేడులు వచ్చినకా రఘుసుతుల్ ప్రాధోగ్యదోర్గండులై
మదనాగాకృతులై మహాంసులయి శుంభజ్వంభితోరన్ములై
యుదితోదగ్రమృగేంద్రమధ్యులయి రంభారుప్రధావంతులై
సదయుల్ శౌర్యనిధుల్ వినూత్నరఘువంశస్వాములై యొప్పగకా

మ. పదిరెండేడులు సాగినన్ రఘుశిశుల్ ప్రారంభసాముఖ్యన
మ్ముదితోత్సాహపరంపరాపరిణతంబుల్ తేజముల్ ప్రోవులై
యొదుగంబేర్చిన మేనులన్ శిశిరవాయుప్రోన్నమన్నూతనాం
బుదముగ్ధాకృతులై చరించి రమృతంబుల్ దృష్టి వర్షించుచున్

మ. పదిరెండేడులు నిండినకా రఘుసుతుల్ పర్వేందుబింబాననుల్
మదకుంభీనసరోషు లుజ్జ్వలితసింహప్రాజ్వలుల్ పోయి నా
ల్లదెసల్ రాజులనుండి కప్పములు గైకొసాగి రాశాంతవ
ల్లదుదారాత్మరథస్వనంబులు పతాకల్ భీతి గల్పింపగన్

మ. చెలువుల్ చెల్లులు నుబ్బగా మఱల వచ్చెంబో వనంతంబు కొం
జిలముల్ చెల్లలఁ బండఁగా మఱలఁ దెచ్చెంబో వనంతంబు పి
చ్చిలముల్ తేనెలు కాల్యలై సొగసు హెచ్చెంబో వనంతంబు వె
న్నెల పండ్రెండగు రేకలన్ దగె హిమానీకాంతిబింబంబునన్

మ. కదలంగ మధుమాసనన్నిహితశుక్లద్వాదశీచంద్రుడున్
జదలం జల్లనివెల్లులన్ మెదపె దోషాహారిదీప్తిన్ దటా
కదళత్తైరవవల్లరికా వెలు మొగ్గన్ భావినంపర్కనూ
చిదరస్పృక్కిరణోల్బణత్వవిభవశ్రీస్నిగ్ధముగ్ధాకృతిన్

మ. తలిరుంబ్రాయపు రాచ వాండు కృతగోదానవతుల్ పంచచూ
డులు వాగ్బాహుపి చండనయతులు వ్యాటోపుల్ బహిస్సంధ్యలున్
దళితాశీవిషభుక్కిఖండనదుపానచ్చత్రులున్ ఛాత్రతా
కలనాతుప్తవశిష్టులున్ రఘుధరాకాంతారభకుల్ పొల్చుచున్

మ. పటుబాహుపటుమూర్తి స్వామి ధనురభ్యాసంబు నిత్యంబు సే
యుటయున్ గైకయివచ్చి చూచుటయు 'నోహోతండ్రి! యాబాణమి
ట్టటు నట్టి ట్లని చిత్రదూరములు లక్ష్యంబుల్ విదారింప జె
ప్పట చేయించుటయున్ ముదంపడుటయున్ బొల్చున్ వనీఫీధికన్

మ. తన విల్లేగతిఁ బట్ట నమ్ము నెటు సంధానింపఁ గైకేయిశా
సనమే శాసన మా ప్రభూత్తమునకున్ జక్కంగఁ గైకేయి 'విం
టిని నీ ప్రక్కంగ నమ్మిటుల్ వడలుకొంటే దాచు సంధంచు జె
ప్పను లక్ష్యంబును దాచు రాముడును నవ్వున్ నవ్వు గైకేయియున్

మ. ఎలమిన్ దా నిది వేళపాళ యని లే డెల్ల ప్పడున్ రామచం
ద్రులు తానున్ దన కార్ముకంబు వడిఁ జేరున్ గైకయీసాధభూ
ములఁ దత్సేధసమ్మి పవృక్షనివహంబుల్ లక్ష్యముల్ మాయ లో
పల రా మంధర పోవ మంధర భయభ్రాంతిన్ సివా లాడఁగన్

శా. తా హాస్యాద్భుతశీలి రాముడు పృషత్కంబుల్ ప్రయోగించుచో
హాహాకారము లేచు మంధరను రాయన్ బాయఁగా నేయుఁ ద
ద్ధాహాకారము లెంతగా బలియునో హాస్యంబుఁ దానంతగా
బాహాస్ఫాలనమూర్తి చేయు రఘురాడ్బాలుండు గగ్గోలుగాన్

సీ. డొక్కబుట్టవిధాన డోకుడుజుత్తుతో
డొల్లగుమ్మడివోలె డొల్లుకొంచు
గూనుతో మఱుగుజ్జు గునగునఁ బరువెత్తు
రాముండు నవ్వి పరాక్రమించుఁ
ద్రొక్కటపడి కైకతోఁ జెప్పికొను బోయి
మంధర రఘురాము మక్కళింపుఁ
గైకేయి నవ్వు జిక్కనిచొక్కపున్నవ్వు
మంధర కోపించు మాఁగి మాఁగి

యొక్క నీయందె పరిహాస ముజ్జ్వలించు
రామభద్రుఁ డెంతటి తపోగాళి నంచు
నవ్వు కానట్లు మఱియును నవ్వినట్లు
చంచలించును జేతు లాడించి కై క

మ. సుడియన్ బ్రత్యణువున్ బ్రవేగధుర మాచుం బంచకల్యాణి సా
వడిలో నూరక కట్టివేసిన నస్మగ్బాహోబ్బణంబైన కై
వడి నిల్పోవక రామభద్రుఁడు ధనుర్వైదగ్యసాఫల్య మే
ర్పడు మార్గంబుల కోసమై వెదకు సాత్రశ్రీ లహోలిష్టహన్.౪౨౩

ఖండాంతము

గీ. శివ! భవన్మూర్తి పుల్కలై చెలఁగుగాత
మిద్ది యవతాఁఖండంబు నెద్ది వినను
మనసుపడియెను దాఁ జంద్రమాళిన్వసతి
నా వలన సత్యకవివిశ్వనాథు వలన

చ. అరయఁగ నూహశక్తి తనయంతిన తాను ఘటిల్లునో పురా
భరిత మనంతసంస్కృతిశుభంబునఁ జేకుఁగుగాక యట్లు చే
కుఱిన శుభంబుతోడ నొనగూడిన పూర్వపుంబునై మాదుకో
స్ఫురణ ఘటిల్లుఁ బావనవిశుద్ధము త్వద్గతభావ మాత్మభూ!

పంచచామరము.

శిరస్సురావళీసరిచ్చుచిస్థితిప్రళీతలా!
ధురాధరద్వియద్ధరిద్విధుస్థిరారసాతలా!
యురుప్రశాంతిమూలకంద! యోగిహృత్పరాయణా!
విరావసర్వలోకతుండ! శ్వేతపర్వతాయణా!

- క. శ్రీకా ర్తికివి నూత్నసు
మాకారక బాలచంద్రముఃకోటిరా!
యేకాంత భావ రేఖా
శ్రీకోమల మోగిసాధుహృదయకుటిరా!
- గీ. అర్చ్య మర్చ్య మర్చ్యము పాద్యము పాద్య
మవనిపతిఁ జెప్పఁబంపుడి! యవనిపతికి
జెప్పఁబంపుడి! ప్రభువు వశిష్ఠమునికి
దెలియవలయు బ్రహ్మర్షికి దెలియవలయు
- నీ. కక్ష్యాంతరములఁ జక్కఁగఁ ద్రోవ వదలుఁడా!
ద్వారపాలకుల మొత్తములవారు
ఇరువంకలను బరాబరులుగా నిలుపుఁడా!
చాలులై వెండిబెత్తాలవారు
రహిని గర్భూరసీరాజనం బెత్తుఁడా!
కంకణా లులియ హెగ్గళ్ళవారు
వింజామరమ్ములు వీపుఁడా! వినయమ్ము
కందళింపఁగఁ గంచుకాలవారు
- ఎవరయా? ప్రతీహారు లా యెవరోగాని
యవనినాథునకును గబు రందవలయు
నింక నిచ్చటనే యుండిరేమి మీరు?
రాజఋషి బ్రహ్మఋషి గాధిరాజసుతులు
- శా. అంతర్వంశికు లిట్లుగా గుడుసులై యంతంతఁ ద్రొక్కిళ్ళుగా
నింతంతం జని సౌవిదల్లకజనుల్ హెగ్గళ్ళు దౌవారికుల్
బంతుల్ దీరిచి కొల్పఁగాఁ బనిచి భూపాలుకా బ్రబోధింపఁగా
నంతఃపతన మేగి తెల్పఁగ నృపుం దావిర్భవదభక్తియై

వ. ఒక్కనిమేషంబులోన జాబాలి కశ్యప సుయజ్ఞ నశిష్ఠు లరుగుదేర
జశరథుండు సపురోధస్కుడై విశ్వామిత్రున కెదురుపోయి

ఉ. దూరమునుండియే సగవుతో వినయంబును భక్తి తోచగా
దోరపుంగంపమై యెనఁగు దోసిలితో నవిధంబుఁ జేరి గం
భీరతయుఁ బ్రసన్నతయు మించిన మానిమొగంబుఁ గాంచుచున్
ధారణినేతయున్ విధివిధానముగా నిడె నర్చ్యపాద్యముల్

ఆ. అంత బయలుదేరె వింతగా వందిమా
గధకులంబు నుమముఖాళి నుండి
సంయమిడ్వశిష్ఠసంయతసంయుగా
హంయుమునితపస్యభంయునుతులు

ఉ. నీ ఫణితుల్ విచిత్రములు నీయెదమెత్తన వేఱయా ! శున
శ్శేవుని ప్రాణరక్షణము చేసిన చేతయె చేత విఘ్న వే
ళాఫణితిప్రవేగజటిలత్వదుదారనచస్సు దుష్టధీ
శోభముఁ దీయు లేవనముసూ! బలసూదనసంస్తుతాకృతీ!

ఉ. మాసరమైన వేలుపుల మత్సరబుద్ధి యెంత బుద్ధి ? శీ
రాసననిత్యయోగికిఁ ద్రిశంకున కింకొక వేల్పువీడు నీ
కోసలు దేరు కన్నుగవఁ గూడిన జాలియె మూర్తికట్టె నా
యాసముకాక యేల నెదురైరొ జగమ్మున నీకు నెవ్వరేన్

వ. అని పొగడుచున్న మాగధులను సమందహానశిరశ్చాలనమ్మున
వారించి రాజు ననామయం బడిగి రాష్ట్రకోశసుహృద్బంధుల
యందలి కుశలం బడిగి వశిష్ఠుల వంకఁ జూచిన

క. జ్యోతిర్గర్భములై తగు
నా తబిసుల కన్నుగవలు నాశ్లేషసప
ర్యాతరళాంశువులై శివ
తాతిస్ఫోరకము లయ్యె దర్శనపథముల్

వ. అంత విశ్వామిత్రుండు తక్కినఋషులను యథోచితంబుగ మన్నించి
యందఱును గలసి మందమందగమనంబుల రాజగృహంబులు
చొచ్చి యం దుపవిష్టులైన

క. ముని రాజుఁ గాంచి నీచే

ననుష్ఠితం బగుఁగదా మహామతి! దైవం
బును మానుషంబు నయి పొ
ల్చిన కర్మంబనుచు నవ్వ ట్టితిపతి యనియె

క. మానుషకర్మము మానఁగ

మానవదేహంబు చెడెనె? మానికులపతి!
పూని యిడ దైవికం బనఁ
గా నీ వచ్చుట కడింది కాదటవె ప్రభూ!

ఉ. అచ్చపుజాలిగుండె మొదలైన మహావిభవాచ్చమూర్తి నీ

వచ్చుట యూషరావనికి నర్హము వచ్చుట; పుట్టుపేదకు
గ్రొచ్చిన కొండలోన నిధి కొట్టునఁ దాచుట; లుప్తబీజమై
లొచ్చునఁబడ్డ వంగడములో నిసు వొక్కఁడు పోవుటో ప్రభూ!

ఉ. ఈ జగమం దుదాహరణకేనియు నిన్ను వినా ఘటిల్లునే?

రాజఋషిత్వము వదలి బ్రహ్మఋషిత్వముఁ గొన్న దీప్రమా
తేజపుఁబోవు నీ యనుమతిం బడి యద్భుతముల్ ఘటిల్లెఁ జే
తోజితవేధ! నా గడపఁ ద్రొక్కినదే పదివేలయా జటి!

శా. నీవై సేరుట నా గృహంబులు త్రివేణీసంగమస్నానపు

ణ్యవిర్భావము గల్గె నాయెడల గాయత్రీమహాదేవి శ్రీ
సావిత్రాకృతి ద్రష్టభేదముగ సాక్షాత్కార మిప్పించె నే
లా వేదమ్ములు నాల్గు నాలుగుమొగాలం బాడిన ట్లయ్యెడి

ఉ. ఉంఛఋతాధ్వజీవనుల కోప్రభూ! మీకునుగాని కల్లునా

వాంఛలటంచుఁ గల్గినను వాంఛలు గల్గకమున్న వేచి శ్రీ
లాంఛను లాదితేయు లవిలంబనులై సమకూర్తు రెవ్విధి
సంఘితవాంఛ లియ్యెడకు సాగుట మా రఘువంశపుణ్యముల్

క. ఊరకయ వచ్చియుందురు

కోరిక యొక్కండు నన్నుఁ గోరుండు నేనుం
దీరిచెద జన్మనఫలతఁ
గూరుచుకొన వచ్చినందుకుఁ దీర్థమతుల్

క. ఇది యడుగవచ్చుఁ గాదని

మది నెంచకుఁ డేదియైన మామకపుణ్యా
స్పదము హఠాత్స్ఫురితము నీ
వదనంబుననుండి రానె వలయును స్వామీ!

ఆ. ఆర్పువాడ వీవ తీర్పువాడవు నీవ

నేను దీర్తు ననుట నీదు కరుణ
సర్వకర్తృకత్వసంపన్ని ధాన మం
చెఱుకఁ గలిగియుండుటే కదయ్య!

వ. అనుచున్న రాజుమాటలకు విశ్వామిత్రుండు సంతోషము పట్టరాక

క. రఘుకులమర్యాదార్హము

నఘావదారణము నైనయటు లాడితి నీ
మఘవజ్జగదవనకళా
జఘన్యతకు నీ యుదాత్తసంపదకుఁ దగు

నీ. పాప మెన్నెండ్రకో పడయఁజాలవు సంత

తుదకేమొ రత్నపుడునుక కలిగె
నే మునియాశ్రమ మ్రేగిన నీకుమా
రుని గూర్చియే చెప్పికొనుచునుండ్రు
పసివాని బొగడుట పాటిగా దైనను
నింతని నీభాగ్య మెట్లు చెప్ప
నా పనిఁ జెప్పెద నాపైని ముందు నీ
సుతు రామభద్రుని జూడవలయుఁ

గబురుపంపు మనంగ భూకాంతుఁ డంత

రామభద్రుని బిలిపించె రామభద్రుఁ

డరుగుదెంచెను. లక్ష్మణుం డరుగుదెంచె

నతని వెంబడి వినయంబు లతిశయిల్ల

ఉ. ఓయి రఘుప్రవృద్ధనయనోజ్జ్వలశీతమయాఖ! వారు గా

ధేయులునూ! వశిష్టులకుఁ దీటగు తేజపుఁబోవు తత్పదా

బ్ధాయతవందనంబుఫల మన్నది రెండవ స్వర్గస్థుని దీ

ప్రాయతమంత్రలబ్ధవరుణాచ్ఛక్తపావనికృత్తమృత్యువున్

వ. అని తండ్రి పలుక రామలక్ష్మణు లిరువురును గాధేయపాదాభి
వందనం బాచరించిన

క. రాముడు నమస్కరించుచు
నా మునిపాదములు తాకినంతటన తనూ
రోమాంధువు లానంద
శ్రీమత్పులకాంబుభంగధృతి ముని పొంగె

సీ. గాధేయచూపులు కమలవత్రాభిరా
మములైన రామునేత్రములఁ గలియు
గాధేయకన్నులు కదలి వశిష్ఠుల
స్థిమితనేత్రములను జేరఁబోవు
గాధేయచూపులు కమనీయరామమే
ఘముమేన శంపాభకాంతు లొలయు
గాధేయకన్నులు కదలి వశిష్ఠ శం
పాలోచనైక్యభావంబు నందు
రామచంద్రుని మధురదర్శనములోన
నిరువురు మునీంద్రులును బ్రహ్మబుషిత గాధి
సుతునకు వశిష్ఠు లిచ్చిన శుభసమయము
నందుఁగన్నను నధికసౌహార్దు లైరి

క. ముని దృష్టి లోన మలంచుచు
మనుజేశ్వరుఁ గని వశిష్ఠమానిం గని త
క్కినవారింగని యొకఁడొ
త్తనప్రస్థ నప్రస్థ చిటులనియె ధాత్రీపతితో

మ. ఎవరయ్యా! రఘురామచంద్రులకుఁ గానీ యశ్రువిద్యాగురుల్
నవబాహుపటుదీర్ఘదండునకు నీ నా వద్ద శిష్యత్వ మొ
ప్పనలెక శ్రీరఘురాముబాహుపటిమల్ ప్రాశస్త్య మందకవలెక
వివృతంబుల్ మునికోటియజ్ఞతతి నిర్విఘ్నత్వ మొప్పువలెక ౩౦

- చ. మొనసి భృతాశ్వద త్తములు మూల్గుచునున్నవి నాకడన్ మహా
 స్త్రునిభృతవిద్య లట్లై రఘురామునకై యవి యెల్ల నిచ్చెదన్
 మనుజుమహేంద్ర! పంపుము కుమారుని నా వెనువెంట; నూరకే
 యనలము దాచుకొన్న ఫలమా? క్రతుయోగ్యము కావలెంజుమీ!
- ఉ. చిత్తము చిత్తమంచు నృపశేఖరుఁ డానమదాస్యహాసుడై
 యొత్తిగిలెన్ నివణ్ణతను; నొత్తిడిఁ జేసెను మఱాని; రాజు లో
 నుత్తలమందుచున్ బ్రభు! ప్రభూ! బ్రతుకంతయు వాచి కన్న యీ
 పొత్తులబిడ్డఁ బాయ నిలుపోవనయా! నిముసంబునేనియున్
- ఉ. రాముఁడు నాకు స్నానమగు రాముఁడు నాకు జపంబు ధ్యానమున్
 రాముఁడె యెల్ల నా బ్రతుకు రాముఁడు నన్నను గన్నతండ్రి యీ
 రామువినా నిమేష మపురా మనఁజాలను గాదయేని నీ
 రాముని వీడి యీ యఖిలరాజ్యము గాధిసుతా! గ్రహింపవే!
- మ. వసుధేశుం డిటులన్నయంతటన విశ్వామిత్రు నాస్యోద్ధతం
 బసకృద్ధానము చిశ్శచిశ్శలయి రాజాంతఃపురం బంతటన్
 ముసర్కె మానియు నిట్లు చెప్పె బళిరా! భూపాల! నీ వేదియై
 స సరే యింతకుమున్న యిత్తునని యన్నా వేకదా! దాతవై
- క. నీ కొడుకును గైకొని చని
 మా కాకలి యంచుఁ దిందుమా? పిచ్చిన్నపా!
 మాకడఁ బ్రశస్త మస్త్ర
 వ్యాకృతి కల దద్ది నేర్పి పంపెద మింతే!
- ఉ. ఇమ్మగు విద్యనేర్పెదము నింకను నా కొక చిన్నమెత్తు కా
 ర్యమును జేసివెట్టవలె నాపయిఁ బూవులలోనఁ బెట్టి కై
 కొమ్మని నీ కుమారుఁ డిడుగో నని నీక యొసంగువార మా
 పిమ్మట నీవుగా నతని వీడవలెన్ మఱి మాకు నేటికిన్
- ఉ. నీచులు దైత్యజంతువు లనేకులు కారు మఱి సుబాహుమా
 రీచు లటంచు నిద్దఱు నసృక్ప్రీతింబుల నింపి యజ్ఞకా
 ర్యాచరణంబు బద్ధమత్తులై నవవేదికఁ బాడుచేసి క
 ట్టా! చెడఁజాతు రుగ్రవికటప్రకటావిలచి తవృత్తులై

ఆ. ఒక్కసిద్ధిఁ గోరి యొగి నెన్నిసార్లు నే
మొదలుపెట్టినాడ నది నవంబు
నెన్నిసార్లు వార లెరియించిరి నవంబుఁ
దుదకు వినుగుపుట్టి వదలినాడ

క. ఆదేశమే వదలితి
నా దైత్యులు వీర్యవంతు లద్భుతశిక్షుల్
కాదని శపింతు నన్నన్
గా దా జన్మంబు కోపకలుషిత మగుటల్

క. అమరఁగ నదిగాకయుఁ గో
వము వచ్చుటలేదు తొంటివలె నాకు నృపా!
కమలప్రసూకుమారుఁడు
ప్రమాణయు వశిష్టహాని వాక్కునయందున్

ఉ. ఈ జలపాలజుత్తుగల యీషసిబాలుని నే నెఱుంగుదున్
రాజ! యొసంగఁగావలయు రాముని నాకయి దైత్యలోకప్రా
ణాజిరబద్ధపీఠుఁ డయినట్టి యముం డితఁ డా దిత్తిప్రసూ
తాజిన మంత తా నొలుచు నద్భుతశౌర్యనిధాన మీతఁడున్

ఉ. దైత్యతనూవిదారణవిధానపటిష్ఠుఁడు రామమూర్తి దా
ర్శత్యము గల్గె దైత్యులకుఁ గాలము చేరువయ్యె వారికిన్
సత్యపరాక్రమండు రఘుశాబకుఁ డేను నెఱుంగుదున్ దప
స్థిత్యమృతాత్మదీధితి వశిష్ఠుఁ డెఱుంగును దక్కుమానులున్

శా. క్షీరాస్యండుగు తండ్రికిన్ బహువిధశ్రేయంబుఁ గూర్తున్ ద్రిలో
కీరారాజ దుదార కీర్తివిభవ క్రీడానిధిం జేయుదున్
మూరింబో మమకార మేమిఫలమో? భూపాల! దైత్యాసుబా
ధారీఢోగభుజాద్భుతున్ గొడుకు నంతఃపత్ననిన్ నిల్పినన్

చ. అది పదినాళ్ళయజ్ఞ మిఁక నాగుటకైనను వీలులేదు నీ
కుదురు త్రిలోకపారిషదకూటములందుఁ బ్రశస్తి కెక్కఁగా
మది కలదేనిఁ బంపుము కుమారు వశిష్ఠులఁ దక్కుమంతు లొ
ప్పదల ఘటిల్లఁ జూచికొని పుచ్చుము భావిమహావిధాతవై ౪౪

క. అని రామచంద్రుడు గని నా

యన! నీ వియ్యెడన యుంటినా? పో! నీ త

మ్ముని గూడి యాడుకొనెదో?

జననీగేహముల కేగి సంకర్షింతో?

వ. అనిన రామచంద్రుండు సెలవుగైకొని లక్ష్మణునితో నిష్క్రమించిన

క. ప్రాణములు లేచిపోయిన

మానవపతి కంతలోన మానివచస్సం

తానము శ్రవోగతంబులు

గా నించుక యూర్పుగొంచు డ్మాపతి యనియె

మ. పసివాడే పసివాడు రాఘవుడు నా ప్రాణంబులోఁ బ్రాణ మా

నిసువుం గాంచగఁ బడ్డ కష్టములు తండ్రీ! విస్మృతిం గాంచలే

నన లీ నాటికి నేను; నీ కరుణ కట్ట! యెంతదూరమ్ముగా

మనలుక? వచ్చెనో లేదో రామునకు శంస్యమ్ముల్ పదార్వరముల్

ఉ. తా మమకారమే యనుము తక్కిన ముగ్గు రొకెత్తు వాఁ డొక

త్తో ముని! నాకు; వాని విడి యోర్వంగజాలను గోసలేంద్రక

న్యాయుని యోర్వ దెవ్వ రెట్టులైనను గైకయి యోర్వజాల దా

రాముండు లేని నాదు గృహరాజియుఁ జీకటికోణముల్ మునీ!

ఉ. లొట్టలు తల్లిక్రొంబాచుగుల్లో జిలుముట్టియఁ గ్రుమ్ము దూడనాఁ

జిట్టిని జేతఁబట్టికొని సింహఘటాలి నెదుర్పజూచె దీ

బొట్టకు రామచంద్రునకు ముష్కరబుద్ధులు కూటయుద్ధులు

దట్టలు నైన రక్కసల తంతుల కెక్కడి కెక్కడో మునీ !

శా. పో నే వచ్చెద యజ్ఞరక్షణకు నా యక్షాహిణీపూర్ణ మా

నేనం దెచ్చెద యోధసంతతులు నా సేనాగ్రయాయుల్ ప్రచం

డానీకోగ్రులఁ దెచ్చెదన్ దనుజయుద్ధాప్తిన్ ధనుష్పాణినై

ప్రాణమ్ముల్ గలవట్టుఁ బోరెద సవారక్షాప్రతిజ్ఞాభిజ్ఞై

గీ. కాదు కూడ దటంచు రాఘవుని గొంచుఁ

బోవ నెంచెదవేని నో మునిమహేంద్ర !

పూని చతురంగయుక్తమా సేనతోడ

వన్నునైతమ్ము రానీవె నాథమాని !

ఉ. పువ్వులఁ గొట్టినన్ సాలసిపోయెడు రాముఁడు యుద్ధభూమిలో
 నెవ్వఁడు? వాఁడు నేర్చినది యేమి మహాధనురత్నవిద్య? యా
 యెవ్వరు విఘ్నకృద్దితిజు తెవ్వనిపుత్త్రకు లేమివారు? నేఁ
 జివ్వకు దూసి వారలను జెందుట కేమి యుపాయ మొప్పెడిన్

క. ఆతల నెఱింగి యోగ్య

సాతవ్యముగా బలంబు సమకూరిచి యా

నీతమగుట నలయుఁ గదా

చేతోమర్మముగ నాకుఁ జెప్పఁగదె ప్రభూ !

వ. అనిన విశ్వామిత్రుం డిట్లనియె

భుజంగవిజృంభితము.

పాలస్త్యప్రోద్భూతుం డా రా

వణుఁడు దితిజకులపతి బ్రహ్మదత్తవరంబులన్

ద్రైలోక్యంబున్ బాంధిచున్ భూ

తవితతి బెగడుకొనఁగ దైత్యనైస్యభయంకరుం

డాలోచింపన్ వాఁడే యజ్ఞ

యతననిరతకుపితుఁడు నాకరాజవిరోధి వాఁ

డాలంబంబై యజ్ఞధ్వంసం

బనుమతి సలిపెదరు దుర్మాగహానతదర్పులై

వ. వాఁడు సాక్షాద్వైశ్రవణభ్రాత; వీ రిద్దరు మారీచసుబాహులు;

వానికి దగ్గరచుట్టములు

మ. అనినన్ రాజును నివ్వెఱుం గనుచు; వాఁడా? వాఁడు భీతిప్రధా

వనయక్షాదిక దేవయోనిపట్టుగ్రీవాదేశనిక్షిప్తతే

జనని స్త్రింశుఁడు; వాని దాఁచుటకు నేఁ జాలన్ మతెవ్వండు చా

లును? వాఁడే మఱి మూఁడులోకములఁ జాలున్ జంపఁగా నొంపఁగా

ఆ. వాని కెదురు తీర్పవలదు శ్రీరాముని

నల్పభాగ్యు నన్ను నాదరింపు

నీవె గురువ వాడు నీవె దైవతమాదు

కుఱ్ఱవాఁడు సమిదకోవిదుండు

వ. ఆ సుందోపసుందుల కొడుకులు యమసదృశులు; నా కొడుకును

బంపించను; వారిలో నొక్కనితోనైన నా సైన్యములతో యుద్ధ
మాడ నేర్తునని రాజురకుండిన

క. మానిభూయుగమధ్యం
బాసతధూమాసితప్రభాంశకలితమై
లోని కుపితాగ్నిపిశునం
బై నరపతి కన్నుదోయి యటమటఁ బొందెన్

గీ. హద్దులో ఘూర్ణితంబులై యంబునిధులు
నాంతరాణుఘట్టితములై యుద్రివితతి
యనలకించిదుల్బణముగా నాకనంబుఁ
బెరిగి వచ్చు పొంగులను నాపికొని తిరిగె

మ. అవునయ్యా! యవు నిత్తు నంటి మొదలీ యంతంబునం దీయనం
టివి; పోనీ! రఘువంశయోగ్యమగునో నీచేత! నీకున్ సుఖం
బవు నీ బంధులు నీవునున్ సుఖము పెల్లెయుండుఁ డే బోదు మా
నవనాథా! సుఖమాత నీకును బ్రతిజ్ఞాభంగపుణ్యాభికిన్

వ. అని విశ్వామిత్రుడు కుపితవిధురచలితాంగుడై సభాసదనంబు
వదలిపోయిన రాజు త్రొక్కటంపడుచు సుమంత్రుని గాంచి నీవు
పోయి యెటులైన మునిని బ్రసన్నుని గావించి తెమ్మని పంచిన
సుమంత్రుండు గాధేయువెంటఁ జనియె; గాధేయుండు విధురగమ
నంబున నేగి ప్రథమకక్ష్యంతరంబునఁ గూర్చుండిన మంత్రి పోయి
బద్ధాంజలియై యాయనయొద్ద నిలబడిన మాని పెడమోమైయుండె;
నిట సభలో

ఆ. పతి వశిష్ఠఁ గాంచి ప్రాంజలియై యేమి
స్వామి! యేమి బెడద వచ్చివడియె!
గాధిసుతుండు ప్రథమకక్ష్యంతరముఁ గూడ
దాటిపోవకుండ దారింజూపు

క. వైకుంఠ మొత్తిగిలినను
వైకుంఠమె యొడ్డుకొనఁగవలయును మోహ
వ్యాకులితచిత్తు నన్నున్
గైకో సాకంగ నీకుగా కెవరికయా!

క. అనిన వశిష్ఠుం డిట్లను

మనుజాధిప! నీవు తొలుత మాటయొసంగి తా

వెనుక వెనుకాడ నేటికి

నినకులమర్యాద యగునట! యిది తాతా!

ఆ. మొదట నిత్తునంచుఁ బదప నీకుండుట

యశ్వమేధయాగహతముసేత

మొదట వాపిఁ ద్రవ్వి పిదపఁ బూడ్పించుట

యీవు ధర్మమూర్తి విదియుఁ దగునె

మ. అకృతాస్త్రుండో కృతాస్త్రుండో రఘుసుతుం డా గోష్ఠయా గాధినూ

తికి శిష్యాకృతిఁ దేరిచూచుటకుఁ గా దే రాక్షసుల్గాని; కా

శికుఁ డెవ్వండని? సర్వధర్మకలనాశ్రీమూర్తి; పుంజీభవ

త్వకటామోఘతపస్సు; బుద్ధినిధి; వీర్యప్రస్ఫురజ్జ్యోతియన్

వ. తొల్లి యతండు రాజ్య మేలునప్పడూ భృశాశ్వం డితనికి సర్వా

స్త్రంబులు దయచేసె; భృశాశ్వనిభార్యలు దక్షప్రజాపతికూతుండ్రు

జయయు సుప్రభయు ననువారు నైకరూపంబుల మహావీర్యంబుల

దీప్తిమంతంబుల జయావహంబుల మహాస్త్రంబుల రక్షసైన్యవధా

ర్థంబు గనిరి; విశ్వామిత్రుం డివియన్నియు నెఱుంగు; మఱియు

నపూర్వంబులు దర్శించుటయందును శక్తుండు

ఉ. ఆతండు నేర్చినస్త్రముల నన్యులు నేర్వరు; నీ కుమారకున్

బ్రీతి ననుగ్రహింప మదిఁబేర్చి యతం డిటు వచ్చెఁగాని కా

దా తనయంతఁ దా సమదదానవసామజకుంభపాటన

వ్యాతతసింహమూర్తి యతఁడై యిట నేటికి వచ్చు భూమిపా!

చ. అనుచు వశిష్ఠు లాడ ముదితాంతరుదారసముజ్జ్వలత్తనూ

తనుతరమూర్తి భూమిపతి తాఁ గబురంపెను రామునిన్ సల

క్షణుని; వశిష్ఠమానికృతమంగళవంతుల మాతృపాదపూ

జనమధురాస్యచంద్రముల త్సౌవతి యిద్దఱ రెండుచేతులన్ 29

ఉ. కైకొని మోదపీచిమృదుకంపనుండై తొలియేనుగుమ్మమ్మ
దాకొనియున్న కౌశికుని దగ్గర జేతులు వీడి పుత్తులకా
మోకలఁ బ్రేమ మూర్ఛములు మూర్కొని మానిని జూపఁగా నుష
శ్రీకమలాననుల్ మునిసి జేరిరి వారు వినమ్రదేహులై

సీ. సుంకులొ జలపాలజత్తులవారలు
మూపుల నమ్ములపొదులవారు
ఎగుబుజంబుల వ్రేలనగు విండ్లవారలు
నడయాడు పరికాడునడలవారు
ఉడుముచర్మపు వ్రేలితొడుగులవారలు
ముడిచిన పిడిబొకునడుమువారు
కావిరంగుల గూడకట్టులవారలు
మొగముకుంకుమ నిల్వబొట్లవారు
రఘుశిఖలు గాధిసుతుని జేరంగఁబోవ
జలజలవినట్లు పూలవానలును గురిసె
వేలుపులవీటి మద్దెలల్ వీగుడెంచె
సంకుపుల బుంబు ములివులు సాగుడెంచె

క. వెనుదిరిగి చూడఁ డా ముని
చనఁజొచ్చెను వెంటవెంటఁ జనె రాముఁడు ల
క్షణతోడ నయోధ్యబహి
ర్వనములు వెనుకఁబడె నిముసపాటున సంతక

ఉ. స్కందవిశాఖు లిద్దఱును స్థాని వెంటడి నేగి నట్లు శ్రీ
స్యందిముఖాశ్వినేయులును సారసగర్భుని వెంట నేగి న
ట్లందపుల్ బోవులొ దశరథాత్మజు లిద్దఱు గాధిసూతివెం
టం దపనీయపాదవికటస్ఫురణంబుల నేగఁ జొచ్చినక

క. వెనుకకుఁ దిరుగఁడు తఱుముచుఁ
జనును ద్వరాయానవిధృతిఁ జనుచో భూభృ
త్తనయులు త్రిశీర్ష భుజగగ
మనవల్లనసుందరసుషమామధుమూర్తుల్

క. వెనుకకుఁ దిరుగఁడు తఱుముచుఁ
జను ముని దాశరథు లాత్మన త్రేజస్సం
జనితసుషమాదశదిశా
కనత్రప్తభాక్షీరనిధి చకచ్చకితాంశుల్

క. వెనుకకుఁ దిరుగఁడు తఱుముచుఁ
జనియెడు మునిరాజు రాజశాబకము లురో
జనినవమధుర స్వేదాం
బునిపీతానిలతరంగమోహనమూర్తుల్

క. వెనుకకుఁ దిరుగక చనచనఁ
జనుడెంచెను సరయు వంత సరయానదిద
క్షీణతీరము చేరిన నా
రనివేగమున వెనుదిరిగి; రామ! రఘుపతీ!

చ. అని ముని పిల్చి 'రామ' యను నక్షరముల్ చలితాధరంబునం
దునన కవుంగిలించుకొనునో యన మెల్లన నప్పళించి కై
కొనుము జలంబు మూర్తమును గొంచెములో నయిపోవుఁ బ్రాప్తవే
ళను గ్రహియింపర మృతిబలాబల లక్ జను రెండువిద్యుల్

ఉ. వీసరవోవ దంద మొకవెంట శ్రమంబు జ్వరంబుఁ దాఱ వు
గ్రాసురులున్ బ్రసుప్తుడవునైనఁ బ్రమత్తుడవైనఁ దాఱలే
రీ సకలావకాశమున నెందును నెవ్వరు నీకుఁజాల రూ
ర్ణాసువులైన మంత్రముల నందుము రెంటిని రెండు నందినన్

క. ఇవి తల్లులు సర్వజ్ఞా
నవిధానంబునను ద్రోవ నడచుచు వీనిన్
దవిలి జపించుచునుండినఁ
దవులపు నీ కాకలియును దప్పియు శిశువా!

క. తాతా! వీరిద్దరును వి
ధాతకుఁ గూతుండ్రు కీర్తిదాక్షిణ్యజ్ఞా
నాతిశయబుద్ధివై భవ
రీతుల నీసాటిఁ గనఁడు పృథ్వి నైవండున్

క. గ్రహియింపు విద్యలను నీ

కహస్కరుడుకూడ నెదురునాడంగ లేడీ

దహదాత్మమైన విద్యా

మహోవిధురు నిన్ను శక్యమా? పట్టంగఁ

ఆ. వడిగ నంతఁ గాలు కడిగి శుద్ధాత్ముడై

యాచమించి రాముఁ డవి గ్రహించె

రాముడును గ్రహింప రాజైన మునిరాజు

రాముఁ గాంచె గనుల రాణతెలియ

ఆ. తరణికులుఁడు సన్నిధి త్రవిద్యుం డౌచు

శక్తిమంతములగు సూక్తములను

సుహుతుడైన యగ్ని శోభతోఁ జెలువారె

శారదాంబుజాప్తసరణి బొలిచె

శా. శుశ్రూషాపరములే రఘూద్వహులు తేజోరాశి గాధేయునిఁ

ధీశ్రేయోనిధులై భజించిరి ప్రపత్తి మువ్వరుఁ రాత్రియుఁ

రా శ్రీవాససువాసనాసుఖులు దూర్వాశయ్యులన్ నిదితుల్

విశ్రాంతిం గని రా విభావరియుఁ దన్పై వారి సౌఖ్యాబ్ధియై

ఉ. మూర్తము దాటిపోవునని ముందుకు దూసుకవచ్చినాడ మీ

కార్తియుఁ గల్గెనేమొ? పథమందున వెన్కకుఁజూచినన్ శుభా

వర్తము కాదటంచు వెనువ్రాలనటం చను మానిలాలనన్

సర్వితచేతులై న రఘునాథులు నిద్దురవోయి రంతటన్

చ. ఉరుతరవీచిలోలసరయూశిశిరాంబుసరజ్జలేజకే

సరభరరాజవాయుపరిషత్తులు కొల్వంగ వచ్చుచున్ విభా

వరిసిరి చల్లచల్లగ దివాపతివంశ్యుడు రామచంద్రునన్

బరవశయై ప్రశాంతసుఖభావముఁ జూపె సుషుప్తిమిత్రమై

వ. అంత శర్వరి ప్రభాతప్రాయయైన దూర్వానంస్తరశయానులఁ గాకు

త్సలను గాంచుచు విశ్వామిత్రుఁ డిట్లునియె

ప్రభాతము.

తొలివెలుగయ్యె నిదోయి! యోయి! యో కో
సలసుతసుప్రజ! సాధు రామచంద్రా!
తొలివెలుగయ్యె నిదోయి! కౌసలేయా!
మెలకువ వచ్చెనె మీకు రామభద్రా!

వ. లేచి దైవమైన యాహ్నికంబుఁ దీర్చుండనినఁ దల్లిపిలుపుకన్నఁ
బ్రేమార్ద్రము మృదువు నైన మునిమాటకు మేల్కొని దాశరథులు
నవ్వుచు లేచి స్నాతులుఁ గృత్యోదకులు నిర్వర్తితజపులుఁ గృతా
హ్నికులు మునిపాదకృతనమస్కారులు సంహృష్టులునై గమనాభి
ముఖులైన

ఆ. నడచువేళ మానినాధుండు గొంతసే
పిరువురకును నడుమ నేగుచుండుఁ
గొంతసేపు ముందుకుం దూఁగి నడచును
గొంతసేపు వెనుకఁ గూడివచ్చు

క. ఇరువురకు నడుమఁ జనుచో
నిరువురి కేల్లమ్ము లంది యిట్టటు కదపున్
ఇరువురకు వెనుకఁ జనుచో
నిరువురి గమనముల శోభ నెంచుచు నుండున్

చ. కడువడి నేగఁగాఁ ద్రిపథగానదిఁ జేరిరి దానియొడ్డునన్
గడముగ నేగఁగాఁ ద్రిపథగానరయూశుభసంగమస్థిన్
గడుకొని వేలు వర్షములుగా మునులుండిన వల్లె యొందు క
న్నడె రఘుపుత్రకుల్ ముదమునం గుళికాత్మజుఁ జూచి నస్పృహుల్

వ. ఇది యెవ్వరి పుణ్యాశ్రమం బిం దెవ రుండు రనిన విశ్వామిత్రుండు
నవ్వుచు

చ. సనవిలుకాఁ డటంచు వినినారుకదయ్య; యనంగుఁ డాతఁడున్
మునుపు శరీరధారియె; ప్రభుండగు శంకరు మీఁద దాడినె.
ట్టిన బ్రభునేత్రకీల వికటించిన మంటలు చూటి చూడిపో
యినవి తదంగసంతతులు నెచ్చటి వచ్చట శీర్మమాణముల్ ౯౮

క. పరిణీతుండగు ప్రభు పయి

మరుద్గలాప్రోద్బలమున మన్మథుఁ డరిగెన్

దురుసుదనముఖల మందెన్

బరమశివుని నియమవంతు బాధించుటచేన్

వ. ఈ కథ జరిగినది యీ దేశంబునఁ బరమశివుఁ డిందే తపోవంతుం

డయియుండె; నందుచేత నివి చంగ దేశంబులయ్యె

క. ఈ యాశ్రమ మా యాశ్రమ

మీయెడ ఋషికోటి నాడు నెవ్వరో వారే;

శ్రీయుతులు పాప మను పలు

కేయెఱుంగరు నిత్యధర్మఋద్ధినిధానుల్

ఆ. రజని యిచటఁ గడపి రఘుకులమణిదీప!

పుణ్యవారిమధ్యభూమియందు

నేఱు తేపు దాటి యేగెద మనఘనం

స్పర్శనం బదెంత బ్రాతి యనుము

క. కృతజపులము స్నాతులమును

హుతహవ్యుల మగుచుఁ బోవు టొప్పు నచటికిన్

మతిశుచుల మగుచు ననుచో

మఱి దెలిసిరి వీరిరాక మానలు తమలో

వ. తెలిసి ప్రత్యుత్థానంబుచేసి మున్న విశ్వామిత్రునకుఁ బిఱుండ రఘు

శిశువులకు నతిథిక్రియ జరిపి సర్వర్షులును యథార్హముగ సంధ్య

నుపాసించిరి

శా. ఆ రే యెల్లను గాధిసూతి పరిహాసాశ్చర్యభీరాద్రశృం

గారసానములొఁ గథానకములన్ గాకుత్స్థులన్ సమ్మదాం

భోరాశిన్ మునుగంగఁజేసె శిశువుల్ ముగ్ధాత్ములై తత్కథా

ధారాయోగ్యముగాఁగ నుద్ధతిని దత్తదాభవముల్ పొందఁగన్

ఉ. నాలవజామునన్ గునికినారు రఘూద్వహు లంతలో నుమ;

కాలము పారిజాతసుమకాంతులతోడ జపాసుమప్రభా

జాలముతోడ గన్నెరులచాయలతో నవమల్లికాప్రసూ

నాలిమెఱుంగుతోఁ దిరిగినంతఁ బ్రభాతము వచ్చె స్యచ్చమై ౧౦౯

వ. కడచినరాత్రియే సరంగులకుఁ గబురంపించి సిద్ధముగా నున్న నావ
వద్దకుఁ గృతాహ్నికుని గాధేయుని ఋషు లందఱునుసరించి సరాజ
పుత్రుంబుగా నావ నెక్కించి మార్గ మ్మరిప్రతాతిగాఁ జెప్పిన

క. ముని గాధిసూతి యా ఋషు
లను మఱి నిర్వాహ్యమృదువులఁ బూజించెన్
ఘనవాస్తరంగమన్ భూ
మనీరవత్సాగరంగమన్ దరియించెన్

చ. నది నడిపాయకున్ జనెను నావ మొదల్ మదబంధరధ్వనిన్
బిడపను మద్దళధ్వనిని బిట్టుగ నాపయి ఘూర్ణమానమం
బుదమునుగాఁగ నొక్కధ్వని పుట్టిన వించునె రామలక్ష్మణుల్
నదిజల మింత చీలిన నిసాదమొ యియ్యది యంచుఁ బల్కినన్

గీ. ఎండఁబోసిన చేపల వెండిపొలను
లెండలో మండిపోయెడు నెమ్మొయైన
యా యెగువనున్న విస్తార మైనవారి
సరయువు దివోకసాంబుల సంగమమ్ము

శా. కైలాసంబునయందు బ్రహ్మ మనసా కల్పించెఁ గాసార మొం
డేలా దానికేదేరు మానససరస్సే యంచు వచ్చెన్ దదు
ద్వేలాంబుల్ సరసప్రవాహములుగా విచ్చేసెఁ గాదే యయో
ధ్యాలంకారము లొంచుఁ జుట్టికొని గాఢాంబుప్రవాహంబులై

గీ. ఆ మహావారి సరయువు నా సరయువు
గాంగవేగాంబువులతోడఁ గలియు నిచట
నా మహాధ్వని యద్దియే రామచంద్ర!
తోయశుభసంగమమునకు దోయిలింపు

వ. అనిన నన్నదమ్ము లిద్దఱును బుణ్యనదీద్వయసంగమమ్మునకు
నమస్కరించి దక్షిణతీరంబుఁ జేరి

శా. పోఁబోఁగాఁ బథమెల్లనున్ బొదలునున్ భూజంబు లేపారుచున్
బోఁబోఁగాఁ బెనుచీకత్తై యడవియై పూరించె ఝిల్లీరవం
బాఁబోతుల్ బలెఁ జిక్కఁగా బలిసి యిట్ట ట్టడ్డమై త్రోవలో
రాఁబోఁగా మనుబిళ్ళు దూసిచనె ధారావేగసంపాతముల్ ౧౧౮

శా. చక్షుస్సుల్ పెనుచీకటిన్ మనకలై సంధ్వానఘృష్టిన్ వనీ
పక్షిశ్రేణివిరావ మేచినఁ జెవుల్ బాధిర్య మొప్పన్ దర
క్షుతోభంబులు వ్యాఘ్రగర్జనములున్ ఘోషేమృగేంద్రదారవో
గ్రక్షుభ్యచ్చవణేంద్రియం బగు మహాకాంతార మేపారినన్

ఉ. అంబరచుంబివృక్షనివహంబులు తిందుకబిల్వకీచకో
దుంబర దేవదారుకమృదుత్వగరిష్టముఖావనీజముల్
కంబువు లూదిసల్లు పెనుగాలికి మ్రోసిన శేఖరంబులై
యెంబెరికమ్ముగాఁగఁ బథమెల్లను నెండిన మాంస మొప్పఁగన్

ఉ. రాముడు గాధినూతిఁ గని రా నిది యెక్కడిమార్గమో? కర్మన్
స్వామి! యిదేమి కానన మనన్; ముని యిట్లను; వత్స! పూర్వ మీ
భూమి కిరూశముల్ మలదముల్ జనవాసములైన దేశముల్
సౌమనసాభినిర్మితికి సాటువ గల్గిన శ్రీనిధానముల్

మ. వెనుకన్ వృత్రవధాఘ మూదికొన దేవేంద్రున్ శుభావిష్టుఁ డ
య్యెను దప్తుండయి బ్రహ్మహత్యఁబడి దేవేజ్యుల్ మహర్షుల్ మహేం
ద్రుని గుంభస్థపితుం బొనర్చిరి మలాధూతంబుగా నిర్మలుం
డును దేవేంద్రుఁడు నిష్కరూఘుఁ డగుడున్ దూఁగాడి రాదిత్యులున్

చ. అల యమరేంద్రుదేహమల మంతయు నిచ్చట జారినన్ బ్రభుం
డలఘుతరప్రసన్నుడునునై మలదంబులునుం గరూశభూ
ము లని ప్రసిద్ధిఁ బొంద వరమున్ దయసేసెను వీనికిన్ దల
త్తలనయి సన్యముల్ జనపదంబులుఁ బొల్పె నిటన్ సమృద్ధముల్

చ. కృత మతికాల మిట్లై జరిగెన్ దుద నొక్కపు డొక్కయక్షి యా
హతమతి తాటకాభిధ సహస్రమదేభబలాభిరామ; మీ
కతిశయమైన భద్రమగునయ్య రఘూత్తములార ! సర్వదే
వతలును మీ ధనుస్సులను బాహువులన్ వసియింతు గావుతన్

క. అది రాక్షసి సుందునకున్
సుదతి యతఁడు మంచివాఁడెనూ! దానిసుతుం
డదఁయుడు మారీచుం డు
గ్రదోప్రతాపపరిధి పరిఘభుజుం డొప్పున్

గీ. ఊళ్ళపైబడి తినును వాఁడొకఁడు తల్లి
తాటకాకాలనిశి మలదములునుం గ
రూశములు ఘోరకాంతారరూక్ష దేశ
ముగను జేసెను జనముల నెగచి యెగచి

శా. ఈదేశములు నింతయా నడవికా నెన్నెండ్లుపట్టున్ మృగేం
ద్రాదికూరమృగంబు లిం దునికిగానై యుంట కెన్నెండ్లగున్
గాదే తాటక పీటనెట్టి యిచటన్ గాపై ప్రజాశ్రేణి వ్యా
పాదించెం జామి యన్నియేండ్లులు ధనుర్బాహమహోగ్రాకృతీ !

క. మన దారిలోన నుండెను
దనుజ యచట యోజనార్ధ మాపయిఁ గొంచెం
బున దానిపడక పెడపెడఁ
జనుదు రసలుత్రోవ వడలి జనములు భీతిన్

క. గుదులుగను వనవరాహము
వెదుళ్ళు మేసినటు నమలివేసెను జనమున్
వదలద యింకఁ గరూశమ
లదముల్ నైవేద్య మిడిన లాగయ్యె ననన్

మ. తులుచన్ రాముఁడు నల్పవీర్యులని విందున్ యక్షులన్ వేయియే
న్గుల కున్నంతబలంబు జాని కెటు కల్గున్ నాఁగ గాధేయు డి
ట్టులు చెప్పెన్ దొలుతన్ సుకేతుఁడనియుండున్ యక్షుఁడవ్వొడుపు
త్తులు లేమిం దవ మాచరింప విధి ప్రీతుం డిచ్చె నీ తాటకన్

చ. కొడుకును నీని యావెలితి కూడగ నింతబలం బాసంగె నీ
పడఁతికి నబ్జయోని తరువాతను ఝర్మసుతుండు సుందుఁ డీ
పడఁతుకఁ బెండ్లియాడెఁ బయి వారికి వాఁడు జనించె నూళ్ళపై
బడితినువాఁడు కౌణవత వచ్చెను వానికి శాపహేతువై

ఉ. ధీచణ్డుడైన సుందుఁడు గతించిన లోనిబలంబు సుల్లగా
నేచినఁ దా నగస్త్యువయి కేగెను జంపఁగఁ బుత్తుతోడ మా
రీచునితోడఁ దాటక గరిన్ భ్రుకుటిన్ దలవంచి యోరగాఁ
జాచు చగస్త్యుఁ డా వికృతశోషులఁ బేర్చి శపించె నీగతిన్ ౧౨౪

చ. తరుణియు మానిశాపవశతన్ వికృతానన ఘూర్మానబం
ధురతరనేత్రగోళ మునితో భగవంతుఁ డగస్త్యుతోడి మ
త్సరమున నీ యగస్త్యచరితంబు శుభంబు పొలంబు బీడుగాఁ
బటచెను గోవులున్ ద్వీజులపాట్లకు సంతములేద యిచ్చటన్

క. తుదిమొదలు లేని విశనన

మిది యింకెన్నాళ్ళు జరుగు టేమోయి శిశూ!

యిది చదియఁగవలె నన్నన్

జదియఁగావలయు నీదు చాపాగ్రమునన్

మ. అనినన్ రాముడు మీలితాక్షుడయి కట్టా! యాడుదానికవధిం
పను నాచేతికి నమ్మరాదనిన విశ్వామిత్రుఁ డా దోష ముం
డిన నా యందున నుండు ధర్మమగు సంధిం జూడు మ ట్లెంచ భూ
జను లిట్లే హతమారుచుండి రిటు లెంచన్ స్త్రీవధక్లేశమున్

వ. నృశంసుం డనృశంసుం డనక పాతకంబు సదోషం బనక సత్పురు
షులు ప్రజారక్షణం బొచరింపవలయు నిది సనాతనంబైన రాజ
ధర్మంబు; ఇది పరమాధర్మరాలు; దీనింగూర్చి ధర్మవిచారణలేదు;
తొల్లి ధారణీదేవి జంపబోవు మంధరను శక్రండు వధించె; లోకం
బనిండ్రంబుఁ జేయనెంచి న భృగువత్నిని వెన్నుండు సంహరించె;
అధర్మసహితలైన స్త్రీలు తొల్లి మహాపురుషులచే వధింపనే బడిరి;
ధర్మంబు మాకు వదలుము; నీద్రవ్యమార్గణదర్శనోత్సాహులము
మాకుఁ గనువిందు సేయుము

ఉ. అల్ల భృశాఘ్నమండి సకలాస్త్రములున్ ననుఁ జేరె నస్త్రముల్
తల్లులు రెండునొ నతిబలాబలులున్ నిను నన్నునుండి శ్రీ
వల్లులు చేరె నేను గురువన్ గురుదక్షిణ యిమ్ము తాటకా
భల్లము నాకు రాఘవనృపాలక గేహమణిపదీపికా!

మ. అనినన్ రాముడు దోయిలించి ప్రభువా! యట్లే పొనర్తున్ నినున్
నిను విద్యాగురు నేను గాదనుట లేనేలేదు; మాతండ్రులున్
ననుఁ బంపించెడు వేళ నీ వచనముల్ నానాత్రయీమాళిమం
డనముల్ గాఁగ సమాదరింపు మని యన్నార్దున్ మహాపేటికా!

మ. ఇదే గోబ్రాహ్మణరక్షకోసమయి యా యీ దేశసాభాగ్యసం
పదకై మధుగుదక్షిణారముయి యీ పాపాత్మయాఁ దాటకన్
జదియింతున్ జదియింతు నంచును ధనుర్జ్యవల్లి శబ్దించినన్
ప్రహదసేతుభ్రమవారినిస్వనముగా నార్చెన్ దిశాసంతతుల్

ఉ. తల్లులితంబులైన నీనదంబుల కవ్వనవాసు లెల్లఁ గం
పిల్లిరి తాటకాశ్రనణపీఠిక విర్దిరదిర్దిరై క్రుధా
ఘల్లతనూచుహంధువులఁ బుట్టిన మంటలతోడ లేచి జ్య
వల్లిరవంబు దిక్కుబడి పర్వులు వెట్టుచు వచ్చెనుగ్రతఁ

క. దాని వికృతంపు మోమును
దాని వికారమ్ము మేను దాఁ గని రాముం
డైనం దమ్ముని గని ల
చ్చీ! నీ వా యసురఁ జూచితే యని నగుచున్

క. దీనిం జూచుచె నదలున్
బ్రాణంబులు పిఱికిగుండెనాఁడై న్న మఱిన్
దీని మఱి యూఁగుదానిని
వానెతఁ జంపను నఱికెడఁ బాదకరములన్

మ. అనుచో బాహులు బిట్టు చాచికొని క్రోధావిష్ట గర్జంతి రా
మునిపై హూఁకుచువచ్చెన్ దాటకయు హుంమూర్ఛాకృదుగ్రస్వనా
ననుండై దండము నడ్డువెట్టి ముని యంతన్ స్వస్తియా రామల
క్ష్మణయుగ్మంబున కన్న న ద్దనుజ మూర్ఛాగ్రస్తయై క్రుంగుచున్

ఉ. అంతట లేచి కాళ్ళలను హస్తములన్ బెనుదుమ్మరేపి భూ
కాంతసుతద్యయాస్యములుఁ గన్నులు గప్పి శిలాభిపాతవి
క్రాంతిని జూపె దాటకయు రాముఁడు కోపముఁ బొంది తచ్చిలా
వంతము వర్షమున్ నిశితబాణపరంపర వ్రక్కలింపఁగాన్

క. మఱలను జేతులు చాచుచు
దఱుముకొనుచు వచ్చుచున్న దానవిచేతుల్
నఱికెను రాముఁడు రోజుచు
జెఱిభియుఁ దా నుగబాధచే ధర దొరలన్

క. ముక్కును జెవులుం గోసెను

జక్కన ప్రక్కగను బోయి సౌమిత్రి యదిక్

జిక్కితి నని పెనుమాయా

ఫక్కిం గనరాక యశ్వవర్షముఁ గురిసెన్

క. ఒకవేయిరూపములతో

నొకవేయివిధాల వచ్చి యుండినచో నుం

డక మండినచో మండక

యొక వేయివిధాల నలచె నుగ్రత వారిన్

ఆ. గాధిసుతుఁడు భూమికాంతునితనయులు

నుపలవర్షమునకు నొదిగిఁకొంచు

మునిగి మునిగి వృక్షమూలముల్ సేరిరి

యొగి యొగి బొదరుటిండ్లు సనిరి

చ. ఒకతరుమూలమం దొదిగియుండిన రాముని గాంచి కౌశికుం

డకట ! భవద్భ్రాతృభలము నందితిమయ్య రఘూద్వజా ! యదిన్

బ్రకటితశాంబరీకుటిల; వచ్చెడు సంధ్యయు రాక్షసుల్ నిశా

ధికబలు లింక దీనిని వధింపక తప్పదు యజ్ఞహంత్రినిన్

క. అన శబ్దవేధిబాణం

బున రాముఁడు దాని యున్నపొడ వేధించెన్

దనుజయు మాయాసేనా

సనాథ యయి రాజసుతుల సామ్యుఖ్యంబున్

ఆ. ఒలసినంత రాముఁ డొకబాణమున దాని

యురముఁ గాడనేసె నురము శరము

గాడినంత దనుజ కాళ్లులు విలవిలఁ

దన్నికొంచుఁ జచ్చె ధరణిని బడి

గీ. పక్షీతతి తెక్కలార్చి చప్పట్లుగొట్టెఁ

దరువితానంబు వివశమై తలల నూపె

దూరముననుండి యడవిజంతువులు చూచి

యద్భుతంపడె రాము బాహుపటిమకు

ఉ. కౌశికుఁ డంత రాముని ముఖంబును మూర్ఛము ముద్దులాడి యీ
దేశము తాటకాభయముఁ దీర్చితటంచును బొంగి పొంగి తం
ద్రీ! శవమారభూమిఁ జని యీనిశ యీవనమందె వుత్త మీ
యాశరిబాధ పోయినదయా ! యిట నుండఁగవచ్చునే గదా !

వ. ఈరేయి యిచట నిద్రంతము; తేపటికి నా.యాశ్రమంబుఁ జేరుదు
మనిన

క. అల నొక తటాకనికట

స్థలమునఁ గృతసాంధ్యులగుచు స్థండిలశాయుల్
జలజాప్తవంశపుథుకము
లలఘుతరోతాహవంతులై నిద్రింపన్

ఉ. రాక్షసిగుఱ్ఱులన్ వనపరంపర ఘూర్ణితమైన కోనగాఁ
బ్రక్షుభితంబులై బెగడి పర్వులు వెట్టిన జంతుసంతతుల్
కుక్షికి నిండుగా నిదురకుంబడె రాత్రి ప్రశాంతదీప్తియై
శిషిత్ యైనయట్లు వికసించెను జాములలోఁ బ్రసన్నయై

ఉ. అంతఁ బురందరుండును సురాలియుఁ గౌశికునిం గమించి వి
క్రాంతిపయోధికిన్ బరిధి రామున కెంతయు స్వస్తియాత నీ
కెంతయు స్వస్తియాతను ముసీంద్ర! భృశాశ్వమహాస్త్రముల్ రమా
కాంతున కీయవే యుదయకాలమునన్ సకలమ్ముగాఁ బ్రభూ !

క. అది యేమిచిత్ర మగునో

గద! యొక్కటి యొక్క బాణఘాతంబునకే
యెద పగిలి చచ్చెఁ దాటక
యెది యిచ్చిన నీయరాదో? యీవే చెపుమా !

క. పృథువులు భృశాశ్వవిద్యలు

శిథిలమ్ములు గాకయుండఁ జేయు మటంచున్
మధుమథనశిశుల నిద్రా
మధుమూర్తుల కంజలించి మగిడిరి సురలున్

చ. తెల తెలవారినన్ నికటదేశనివాసులు వచ్చి గుంపు గుం
పులుగ రఘూద్వహుక్ మునిని బ్రోవయి చూచుచు రామచంద్రున
మ్ములపొది విల్లునున్ బెరుకుబొందుచుఁ దాఁచుచుఁ బాణి కన్నులిం
తలుగను విచ్చి నవ్వుచు ముదంపడి నివ్వెఱయున్ భజించుచో

గీ. తాటకాద్రోహపరిణాహత త్వ మెఱిగె
రామభద్రుడు కాంతారభూమి వదలి
చనిరి వా రంతట శకుంతలముదయంబు
సాధుమధురస్వనమ్ముల సాగనంప

చ. చన జలదేశ మొండయిన నన్ముని యంతటఁ దాటకావధం
బునకును బారితోషికము పొందు మొసంగెద రాఘవా! జలం
బును స్పృశియింపుమన్న రఘుచూర్తి స్పృశించెను నంత మాని లో
చనములు కోటిసూర్యనదృశంబుగఁ దెజనమూర్తు లొప్పఁగా

వ. మహాదివ్యంబులైన దండచక్ర ధర్మచక్ర కాలచక్ర విష్ణుచక్రం
బులు నైంద్రవజ్రాస్త్రంబులు శైవంబైన శూలంబును బ్రహ్మశిరం
బును నైవీకంబును బ్రహ్మాస్త్రంబును మోదకీశిఖరీనామగదాద్వ
యంబు ధర్మకాలవారుణపాశంబులు శుష్కార్ద్రాగ్రు లను నశేనులుఁ
బైనాకనారాయణాస్త్రంబులు శిఖర మన్న యాగ్నేయాస్త్రంబును
బ్రహ్మ మన్న వాయువ్యంబును హయశిరఃక్రొంచాస్త్రంబులును శక్తి
ద్వయంబును నసురులు ధరించు కంకాళ ముసల కాపాల కంకణా
స్త్రంబులును వైద్యాధరాస్త్రంబు నందకాసి గాంధర్వమానవ
ప్రస్వాపన ప్రళమన సౌరదర్పణ శోషణసంతాపనవిలాపనాస్త్రంబు
లును గందర్పదయితంబును దైవదుర్ధర్మమునైన మదనంబును బైశాచ
దయితమైన మోహనంబును సంవర్తదుర్ధర్మహానలమ్ములును
సత్యాస్త్రమ్మును మాయాధరమ్మును బరతేజోవకర్షకంబైన తేజః
ప్రభాస్త్రంబును శిశిరం బను సోమాస్త్రంబును సుదామనం బను
త్వష్టయస్త్రమ్మును భగుని దారణంబును శీతేషువును మానవాస్త్రం
బును గామరూపంబులు మహాబలంబులుఁ బరమోదారంబులు
తేజోమూర్తులై కన్నులయెదుటఁ దిరిగిన

- ఆ. సరగ వేని సర్వసంగహణంబు దై
వములకే సశక్యఫణితి యగునొ
యవియు గుంపుగాంగ నరుడెంచి రాముని
యెదుట మోకరించి యిట్లు లనియె
- క. పరమోదాదులమును గిం
కరులము రఘునాథ! మమ్ముఁ గైకొను మనినన్
దరణికులుఁడు శ్రద్ధామతి
గరమును నా మానసములుఁగా మెలఁగుఁ డనెన్
- ఆ. అంత నస్త్రములును సంతర్హితములు గా
మానిపాదరేణుమంక్షితాగ్ర
చూడముగఁ బ్రణామశుద్ధుఁడై రాముండు
జైజనాకృతిబలె దారి నడచె
- చ. నడచుచు రామమూర్తి మునినాథునితో నొకకొంత యేగి తా
నడచుచు రామమూర్తి మునినాథునితోఁ బ్రభు! యెల్లవేల్పులున్
గడవఁగరాని యస్త్రతతిఁ గాంచితి. బో! యుపసంహృతిన్ మఱి
బడయఁగరాక యేమిఫలవంతము లయ్యవికూడఁ జెప్పఁసి!
- వ. అనిన ధృతిమంతండును సువ్రతుండు శుచియునైన గాఢేయుండు
సత్యవంతమ్ము సత్యకీర్తి దృష్టంబు రభసంబుఁ బ్రతిహారతరంబుఁ బరా
జ్ఞుఖంబు నవాజ్ఞుఖంబు బక్షాక్షవిషమములు దృఢనాభ సునాభక
ములు దక్షాక్షశతవక్త్రములు దశశీర్షశతోదరములుఁ బద్మనాభ
మహానాభములు దుందునాభ సునాభకంబులు జ్యోతిషముఁ గృశ
నము నైరాశ్యము విమలమును యోగంధరహరిద్రములును
దైత్యమ్ముఁ బ్రశమనమ్మును శుచియు బాహువును మహాబాహు
వును నిఘ్నలీయును విరుచియును సార్పిర్రాలియు ధృతిర్రాలియు
వృత్తిమంతంబును రుచిరమును చిత్తసామనసంబు విఘాతంబు మక
రంబుఁ గరవీరకరమ్ము ధనము ధాన్యమ్ముఁ గామరూపంబుఁ గామ
రుచియు మోహమ్ము నావరణమ్ము జృంభకంబు సర్వనాభంబు
సంతానంబు వరణంబు నను కామరూపుల భాస్వరుల భృశాశ్వు
తనయులను నావిర్భవింపఁజేసి

శా. కాకుత్స్థాగ్రణి ! పాత్రభూతుడవురా ! కైకొమ్మనక మంత్రవ
రాకారంబుల స్వీకరించె బెలుచక రాముండు మోదాబ్ధియై
యాకారంబుల దీప్తభాస్వరములై యానందకందంబులై
రాకాచంద్రనిధంబులై శిఖిశిఖారారాజదుగ్రంబులై

శా. ధూమాకారము లానుఁ గొన్ని తమ కేల్దోయిక నొసల్పట్టి యు
ద్దామప్రాంబుల లానుఁగొన్ని ప్రభుచెంతక నిల్చి యోస్వామి! యో
స్వామి! యేమి పొనఁతు మన్న రఘురాట్టార్చులముక గార్యవే
ళామన్మాననముల్ సహాయు లగుఁ డేలా పొండు నేఁ డంచనక

క. ప్రభువులు ప్రభుసెలవుల గొని
నిభృతాకారుని బ్రదక్షిణించి రఘుసుతుక
నభమునఁ జూచి శ్రీరాముని
యథయాత్ములు దీప్తవహ్నులై జ్వలియించెక

క. రాముని నేత్రాబ్జంబుల
శ్రీమత్కాంతిప్రసార రేఖాచ్ఛటలం
డేమో యాహుతిం గని
యా ముని కాముఁ గనుగొంచు నపు నపు వత్సా !

క. ఇవి యెల్ల ను సౌమిత్రికే
దవలి యొసలగు మన స్వామి తమ్మునకుక దా
నవి యెల్ల నిచ్చె సహృదు
త్సవము ససంహారములగు సర్వాస్త్రములుక

ఉ. విద్వదరాశమౌళి మునివెంబడి నౌర్వశిఖావిమర్ద ము
బిద్వయ ముగ్రధాతుసముదీర్ణవిచిత్రమనోజ్ఞవర్ణ ము
ద్రిద్వయ మింద్రచాపకబరీపరిభూషితవల్లయాన ము
భ్రద్వయ మేగె లోవెలి ధురామహాఉగ్రప్రచండమూర్తియై

శా. గాధేయుంబడి బంచశీర్ష కభుజంగద్వంద్వ మేగెక దనూ
సాధిష్ఠాకృతులై మహాదితిజక్రచ్ఛప్రాణ లేలిహ్యమా
నాధికూరములై జగత్తితయరక్షాధీనచేతోమిల
తాస్సద్గుప్తాదుమనోహరాకృతులునై శాంతామృతాక్షంబులై ౧౭౫

వ. అంత నడవికాని సస్యవంతమైన సమప్రదేశమున నేగుచు రాముండు
ముందుఁ జూచి విశ్వామిత్రునితో నిట్లనియె

క. ఆ మొగిలువోలె దోచెడు

భూమిధము నంటియున్న భూజాతలతా

శ్రీమదేశము శకుం

తామృతమధురావములను నాకర్షించుకొ

క. అడవియును వెనుకఁబడియెను

బుడమియు నిది సస్యవంతముఁ బోలె గనం

బడియెడు నదియును నేదో

జడదారుల యాశ్రమంబు చందం బొప్పుకొ

చ. శ్రమముగ నెంతమార మరుగ్గవలయున్ మన మింక మీదు నా
శ్రమమునకున్ గృతజ్ఞత భరంబయి యజ్ఞవిఘ్నాలియాతునం
ఘము నెగువన్ మనస్సును వగర్చెడు; నా కనిపించుచున్న యా
శ్రమములు నే పవిత్రమునిసంఘనివాసములో విలువవే!

వ. అనిన విశ్వామిత్రుం డిట్లనియె

చ. యుగశతముల్ తపశ్చరణయోగమునన్ బ్రభువై విష్ణు వీ
నగనికటాశ్రమస్థలి నంతసమల్ వసియించె వామనుం
డగుప్రభుమూర్తి పూర్వమగు నాశ్రమ మిద్దియె; యిందె సిద్ధిపొం
దగఁదగె గాశ్యపుండును సనాతనుఁ డిం దుపదేష్టయె తగున్

ఉ. అశ్రమసిద్ధి కల్లు నిట నందఱకున్ దప మాచరింప సి

ద్ధాశ్రమ మంచుఁ బేరువడె నక్కతనన్ దొలిఁ గాశ్యపాదు లీ

యాశ్రమమందె సిద్ధిఁ గని రిద్దియుఁ గారణమే; ప్రభండు యో

గాశ్రయణంబు నంది చనునప్పుడు వామనమూర్తి యిచ్చటన్

శా. ముల్లోకంబుల వింటికొప్పునను వంపుల్ వంచి వేల్పుకొనిరుల్

కొల్ల ల్లాఁ జెఱగంటిబంటుసిరి నొక్కుల్ వెట్టి సర్వాశలక

జెల్లక రక్కసయెల్లినీడలకుఁ దార్చె దాను వైరోచనం

జెల్లక వేల్పులుఁ గుందగా బలి మహాహిప్రాధధార్వ్యంబునకొరక

ఉ. అంత మనోవ్యధావచలితాత్ములు వేల్పు లనూనపాత్మురో
గంత లధోక్షజుం గనుటకై యిట వచ్చి ప్రభూ ! బలిప్రభా
వంతము లెల్లెడల్ నిలువవచ్చునె మాకును గుజ్జవర్ణివై
యంతయొ యెంతయో యడిగియిచ్చిన నిల్తుముగాక యుచ్చటన్

చ. అతడును నొక్క యజ్ఞమునయందున దీక్షిత్తుడై మెలంగు నా
క్రతువు మహాఫలప్రదము కాకయ మున్న త్రివిక్రమా ! త్వదా
శ్రితుల స్వకార్యమున్ నవదరింపవలెన్ బలివై త్స్థుఁ డిప్పు యా
చితుఁ డనినంతఁ జాలును ద్యజించుఁ ద్రిలోకములైన వామనా !

చ. అని యనుచుండ వేల్పు లపు డచ్చటికిఁ జనుచెంచెఁ గాశ్యపుం
డనలనమప్రభుండును సమాప్తసుదివ్యసహస్రన్నయో
గనిభృతమూర్తి సాదితి; జగత్ప్రభుఁ గాంచి తపోమయన్ దప
స్తనుఁ దపఁజ్ఞుఁడై దపఁజ్ఞుఁడై తత్తమాభి స్తుతించె నీగతిన్

శా. గుప్తాదిత్తుని నిన్ను నేమి యనిన్ గోవింద ! యందున్ దప
స్తప్తంబై యసితచ్ఛవిం బాలుచుఁ గాదా నీ తనూనల్లి కా
లాపున్ నిన్ను దిశాపు నీ తుదిమొదల్లన్ గానలేమయ్య నీ
గుప్తి బాంధెద నిన్ను నే శరణముం గొందున్ జిదాకారునిన్

చ. అదితికి నాకు గర్భమునయందునఁ బుత్తుఁడనై జనింపవే!
త్రిదశులు నిద్దె కోరెదరు దేవవిభుండును నీవు తమ్ముఁడై
యొదిగిన చెట్టరక్కెనల యొత్తిడి తీరి సుఖించు; శోకముల్
గుదులు గుదుల్ సుర ల్తాలఁచుకొందురు చిక్కులు తీసినట్లుగన్

మ. ఇది సిద్ధాశ్రమ మాను నీ కరుణచే నీ సిద్ధకార్యంబు సే
యుదు లెమ్మన్న నధోక్షజుం డదితియాస్వద్ధారికాంతిచ్ఛటల్
పదునై తల్లితనంబు క్రొమ్మెఱుఁగులన్ బాలింప నాతల్లి యా
వదనంపుం బద నింత రాచి శిశువై బాలుండునై యొప్పుచున్

మ. సురలుం గాశ్యపుఁ డిట్లె చూచెదరు శ్రీశుం డంతలో వామన
స్ఫురణం బొప్పు గిలారునవ్వులును రజ్జుల్ వింత విజ్ఞోడు సం
బరముల్ జందెమునొంటిప్రోవు గొడుగున్ బాఁకోళ్ళు నాశ్వత్థసుం
దరదండంబు శిఖాకమండలుముఖాంతత్రయ్యధీతిచ్ఛటల్ ౧౪౭

- మ. పటుయానంబుల నొప్పి య య్యదితి నంబా! తాను వైరోచనుం
డటె లోకాద్భుతయజ్ఞదీక్షితుడటె యం దేగెదన్ బుత్త్రీలం
పటతన్ స్రుక్కకు కంట నీరిడకు మమ్మా! యంచు నా వంచనా
వటు వేగెన్ బలినదృ మచ్చట స్వధాస్వాహాజ్వలద్వహ్నిగా
- చ. ఒగి వటు వెంతయందముగ నుండె నటందు వటన్న లక్ష్మణుం
డగు వటు వెంతయందముగ నైనను నుండు నటన్న రాముడున్
నగవుమొగంబుతోడఁ బయినన్ గథ చెప్పఁ డటన్న వామనుం
డెగురుచుఁ బోయి మూడడుగు లిమ్మన నిచ్చెను దైత్యరాజునున్
- క. ఇచ్చిన మూడడుగులతోఁ
బచ్చనిదొర పెరిగి పెరిగి పాదము కొలతల్
హెచ్చించుచు హెచ్చించుచుఁ
గ్రొచ్చెను ముల్లోక మడుగుకొసలన్ మసలన్
- గీ. బలి వసింపంగ మిగిలిన పొలములేక
చచ్చిపో నెంచుచుండగా జాలిగుండె
దొరయు బలిరాజుఁ బాతాళధరణి నుండ
నిచ్చి ముల్లోక మింద్రున కిచ్చె స్వామి
- ఉ. పుట్టుచునే బలిం గనఁగఁబోయిన బిడ్డ మఱియెవోయి రాఁ
డటె మఱేమియయ్యె నని యా ఋషి యీ ఋషి నింగికొప్పలన్
దటె నటంచుఁ జెప్ప నరుదారంగ వించును జూచుచుండు నా
బాట్టియ కోసమై యదితి పొంచి వగర్చుచు నాటినేటికిన్
- ఉ. ఆ ప్రభు నాశ్రమం బిది మహాశ్రమనాశన మోయి రాఘవా!
యాప్రభునందు బత్తి నిటనై యిలుంగట్టితి దుష్టచారులున్
దీప్రభుజాబలుల్ దితిజధృష్టులు నిచ్చటె వచ్చి యజ్ఞహ
వ్యప్రభుగర్చి నెత్తురుల నార్తురు నార్తువుగాక వారలన్
- వ. అనునంతలోన నాశ్రమంబు దరిసిన వారి నాశ్రమస్థులైన ఋషు
లెదురు వచ్చి గాఢేయుని బూజించి రామలక్ష్మణులకు నాతిభ్య
క్రియలు జరిపి లోనికిం గొంపోయిన

గీ. ఆశ్రమమ్మును జేరిన యంతలోన

ధృతిని గాఢేయునకు యజ్ఞ దీక్ష పొలిచె

శ్రీరఘస్వామి వింటిలో శిక్ష పొలిచె

ద్విజదృశాశ్రేణి విస్మయవీక్ష పొలిచె

చ. అణువణువుకొ దదాశ్రమపథాంతరధాతివియత్పథంబులకొ

గుణనినదప్రతిధ్వనులకుకొ సుడిపొందుచు లక్ష్యభీతి మా

ర్గణసహస్రాప్రసారణము గామిని ధైర్యముమై జరించు జి

క్కణములు రామచంద్రమెయికాంతులు చాదిన జల్లపాటునకొ

ఉ. ఆ నిశి నొక్కకన్న దివిజారులపై నిడి యొక్కకంటితో

నూనిన నిద్రలో రఘుకులోద్వహుఁ డాత్మ బలిక్రతుసలికొ

దానును వామనుం డగుచుఁ దక్కిన తారిన చాయ నెంచుచుకొ

దా నయినట్లు మేల్కనియుఁ దానును వామనుఁడౌట యెంచుచుకొ

చ. మునిసవిధంబుఁ జేరి రఘుమూర్తి యెడేనియుఁ బ్రశ్న సేయ నెం

చిన ముని దీక్షితుండని వచించుచు మాన మిఁకాటురాత్రులం

జనునని చెప్పి యాటుదినసంబులు మాని యుఁ బల్కుఁ డాటునౌ

దినములు దైత్యభీతి యని తెల్పిన మానలు రాజు లిర్వరుకొ

గీ. సరి యుషస్సుననుండి యుషస్సుదాక

చరమసంధ్యంబడి చరమసంధ్య దాఁక

బదగోధాంగుళి తాణబాణతూణ

కాక్కుకులు దైత్యలోకభీకరులు నౌచు

ఉ. అల్ల భృశాశ్వపుత్రికులు నై న మహాస్త్రములెల్ల శ్రద్ధమై

మొల్లముగా రఘుద్వయవిముగ్ధమనస్సు చివళ్ళు వేచుచుకొ

పుల్లమహాప్రభకొ జనె సమున్నతుఁ డే నిమాసంబులోన నే

భల్ల ముఁదీయునో యనుచు భక్తిభయంబులు సందడింపఁగా

గీ. సరగ నాటవదినమున చరమసంధ్య

యెఱ్ఱనై యెఱ్ఱకాంతులు నెల్లదిశలు

పేరెములువారి యాశ్రమాభిముఖమాచు

వచ్చుచున్నట్లు తోచిన వానిఁ గాంచి

- గీ. రామచంద్రుండు సౌమిత్రితో మఱి మఱి
 చూచితే కాంతు లిచటికిఁ జొచ్చుటేమి
 కదుములుగఁ గట్టి తమ్ముడా! కార్ముకంబు
 నందున సమాహితుండవై యరుగుమనిన
- వ. సోపాధ్యాయపురోహితయు సదర్భచమసస్కయ్య ససమిత్కుసు
 మోచ్చయయు నర్విజయు సవిశ్వామిత్రయు నైన యజ్ఞవేది భగ్గు
 మని మండిన
- క. అగ్ని యస్మక్స్వప్నక్రాంతివి
 భుగ్నజ్వాలముగఁ గాకమున్న రఘుసుతో
 ద్విగ్నమహిమాన్త్ర మొక్కం
 డగ్ని యస్మక్స్వప్నశత తేనిదై యింకించె
- గీ. రామలక్ష్మణబాణపరంపరాకృ
 త మ్మయోదారుకాయమానమ్ము పొలిచె
 యజ్ఞవేదికోపరిగగనాంగణమున
 సుహృతమై యజ్ఞ కార్యంబు శోభ నొందె
- ఉ. అంతట వాడుకంబులగు నభ్రములై గగనంబు రాక్షసా
 క్రాంతి ఘెళాపెళార్భటులుగాఁ బటుగర్జలు గాఁగ రక్తవ
 రాంతవిచిత్రధారలుగ నైన రఘూద్వహు నస్త్రదేవతల్
 చెంతలఁ జెంతలక విరియఁజేసినఁ జిన్నును రాదు వేదిపై
- శా. ఆకాశంబున రెండు భీకరమదేభాకారముల్ గాగ నూ
 రీకృన్నైల్యతనుల్ సుబాహుఁడును మారీచుండు హుంకారగ
 ఙ్గాకలోలితవాయువీచు లయి సంరంభాత్ములై ఘోరసే
 నాకోలాహల మేచి వచ్చిరి నిరంతక్రోధబాధాత్ములై
- శా. ఆకాశంబున దైత్యులిద్దఱును నెందాచుండు రందంద నూ
 పై కన్పించెను రామకార్ముకము దైత్యద్వంద్వ ముద్వేలదం
 ప్రాకోటివిగళదృఢయంకరతరాట్టప్రాథహాసుల్ వియ
 త్రావకారోజ్జ్వలదుగ్రవంక్రమణులై వర్షింప రక్తాంబువుల్ ౨౦౭

శా. దైత్యుల్ కార్ముక చండమూర్తుల రఘూత్తంసద్వయంబుగ్రుధా
హత్యుద్ధీతచండహుంకృతిపరీహాసంబునన్ దాణీనన్
సత్యక్రోధుండు రామచంద్రుడును దా సౌమిత్రి గంచున్ వృథా
దైత్యుల్ చూడుము హుంకరించెదరు వ్యరక్రీడనారంభులై

ఉ. గాలికి దూదిపింజలునుగా విదలించెదఁ జూడుమంచు నా
భీలతరోగ్రకార్ముకనివిష్టమహానిలబాణుఁ డప్రసవో
ద్వేలచమూవికీర్ణ ముగ ప్రేసిన దైత్యబలంబు గాలికిం
దూలి యెఱుఁగి గొట్టబడి తోచదు మిన్నున నెంతదూరమున్

మ. తమపై న్యంబులు తోచకుండినను దైత్యద్వంద్వ మాభీలవి
క్రములై రామునిపైకి దూఱుటకు రా రాముండు మారీచువ
క్షమనం దూసిన మారుతాస్త్రమున రక్ష సొక్క నూ తామడల్
భమితుండై చని సాగరంబునఁ బడెన్ బారువ్యవేగంబునన్

క. తప్పించుక పోకుండఁగ
నప్పుడ యాగ్నేయ మస్త్ర మరివోసి యెదన్
జొప్పించె సుబాహు నతఁడు
గప్పున మండి యొకబాగుగా ధరణిబడెన్

చ. అల మఱునాడు పూర్తియయి యజ్ఞము దీక్ష పరిత్యజించి వి
హ్వలపదయుగ్మండైన ముని వచ్చి రఘూద్వహుఁ గొనిలించి నా
తల మగునే నినుం బొగడ దాశరథీ ! శరధింబలెన్ దిశా
వలి వలిమంచునిగ్గులకుఁ బట్టితివోయి; నిరీతికల్ దిశల్

క. ఇది సిద్ధాశ్రమ మోయీ !
యిది సిద్ధాశ్రమ మొనర్చి తేమందునయా !
యుదితమహాకార్ముక సో
గ్రదోఃప్రతాపనవవహ్నికా! యని మెచ్చెన్

క. రాముడు మానిపదంబుల
నామస్తక మంజలించుటయి వంగి ప్రభూ !
స్వామి! యొక శిష్యలేశము
చి మోదిరి బొగడవచ్చునే యని పలికెన్

- చ. ఋషిపరిషత్పరీవృతుని బ్రేమము భక్తియు గౌరవంబుగా
హృషితులు రామలక్ష్మణులు నేగి మునీంద్రుని గాంచి స్వామి నీ
కృషి ఫలియించె నింక నిటఁ గింకరు లేమి పొనర్తురయ్య! నీ
విషయమునందు మాకుఁ బనివెట్టెదె యుంచును దోయిలించినన్
- వ. అంతఁ బారిషదులైన మును లిట్లనిరి
- చ. జనకుఁడు మైథిలుం డొక ప్రశస్తము యజ్ఞము చేయుచుండె మే
మును జనుచుంటి మల్ల సవభూమికి మీరును వచ్చుచుండి రం
దున నొక యద్భుతంబగు ధనుస్సు మహాబలమున్ బ్రచండమున్
మును సురదత్త మా ధరణిపుండును బూజ యొనర్చు దానికిన్
- వ. దానిని దేవతలు గంధర్వులు నసురులు రాక్షసులు నెక్కిడలేరు
- చ. ప్రభువులు రాజపుత్రీకులు వచ్చిరి దాని బలం బెఱుంగ సా
రభుజులు కోటివంచుటకె రా దింక నెక్కునె యల్లెత్తాఁడు? త
చ్చభదము విల్లు రా జగురుసాంపులధూపములన్ యజించు; మీ
ధృభయులు దానిఁ జూచెద రహా! బలశాలులు రాజపుత్రీకుల్
- వ. ఆయాగభూతమ్ము ధనుస్సు చూతురు గాని యని
- గీ. బయలుదేరిరి ఋషులును బండ్లపైని
నగ్నిహోత్రంబు లెక్కించి యంత గాధి
సుతుఁడు నాశ్రమదేవతావితతి సెలవు
వేడి నేఁ బోయివచ్చెదఁ గూడి యనుచు
- చ. సురనదియు త్తరంబుతటి సుగడితంబులు మంచుతా ధరా
ధరమున కేగివత్తు నని తానును వెంబడివచ్చు నాశ్రమాం
తరమృగపక్షీసంతతుల నవ్వలతో మఱిలించి మించి వే
గరులగు నెద్దులున్ ఋషులకన్నను ముందుగఁ బోవుచుండఁగన్
- వ. బహుదూరంబు పోయి శోణాతీరంబున విడిసిరి; సూర్యదేవుం డస్త
మితుం డగుడు హుతహుతాశనులై మహర్షు లందఱు విశ్వామిత్రుం
జాటి కూర్చుండిరి; శ్రీరామచంద్రుండు గాఢేయునిముందు నివర్ణుం
డయ్యె; అయి కొతూహలియై ప్రాంజలించి నమృద్ధవనశోభితంబైన
యీ దేశం బెయ్యది?

చ. తపములు గల్గునేమొ! యరుదార మహత్తులు గల్గునేమొ! యీ
కృపయును గల్గునేమొ! మఱి యే ఋషులందుననే రసోల్బణా
నుపమముగాఁ గథాకథన ముండదు మీవలె; మాకుఁ జెప్పఁడా!
యిప్పు డన రామచంద్రు చనవెంచి హసించుచు మాని యిట్లనె

గీ. చిన్నికథఁ జెప్పి నీకు నీచేత నొక్క
యేమహాకార్యమోను జేయింతు నింత
యల్పసంతోషి వేమి రామా! యటంచు
నవ్వె ఋషి; యెల్ల ఋషులును నవ్వినారు

క. తల వంచికొనియె రాముఁడు
సోలపున నగ్రజుని వంకఁ జూచెను దమ్ముం
డలఘువు మానికథాకథ
నలపనదళదభిముఖిననయనుం డగుచున్

వ. ఓయి రామచంద్ర! బ్రహ్మయోని కుశుం డను మహాతపస్వి కలఁడు;
అతఁ డక్లిష్టవ్రతధర్మజ్ఞుండు; సజ్జన పూజితుండు; ఆయనకుఁ గులీన
యైన వైదర్భియందు కుశాంబుడు కుశనాభుఁడు నధూర్తరజసుండు
వసువు నను నలుగురు సుగుణోల్బణులు పుత్త్రులు గలిగిరి

మ. దలదుత్సాహుల దీ ప్తిమంతుల మహాధర్మిష్టులన్ సత్యవా
దులనుం గాంచి కుశుండు పుత్త్రకులఁ జేతోపేధి ట్రాత్రంబు ని
ర్మలధర్మంబును సౌఖ్యపాలనముగా మన్నించుఁడీ ధాత్రిఁ బు
ష్కలతన్ మీరని చెప్పె వారును పితృస్వాంతంబు నుప్పొంగఁగా

వ. మహాతేజస్కుఁ డైన కుశాంబుండు కౌశాంబీనగరంబును మహా
త్ముండు కుశనాభుండు మహాదయం బను పట్టణంబును నధూర్త
రజసుండు ధర్మారణ్యంబును వసువు గిరివ్రజంబును నిర్మించిరి

ఉ. తీరికయైన యీ వసుమతీపతి యాను వసుక్షితీశ్వరుం
డీ రమణీయముల్ గిరులు నీ సుమనోహరముల్ వసీతతుల్
శ్రీరఘరామ! యైదగు గిరింద్రములంబడి వేళ్ళు ప్రాకెనాన్
బొటెడు మాగధీనదియుఁ బాయలుగాఁగ నిచ్చుటన్ ౨౩౦

- ఉ. నా పినతాత యా వసువు నాయన! నేనిటఁ బిన్ననాఁడు క్రీ
డాపరమాత్ముఁడై మసలుటఁ బ్రతియంగుళమైన భూమి సం
థాపరిదీప్తమై పరిచితంబగు నా కిట; నిందు గాలులుఁ
నాపయి నల్లనాఁడు కరుణామయముల్ మృదువానుషేమముల్
- వ. కుశనాభండు ఘృతాచి యను నప్పరసయందు రూపవతుల స్వలం
కృతల యావనవతులఁ గన్యాశతంబు నావిర్భవింపఁ జేసిన
- గీ. నూఱు. తెలిసిటి పడియలు నూఱుమెఱపు
లొక్కమొగి మిన్నుమన్నన నొరసె ననఁగ
నగలతో నృత్యవాద్యగానములతోడఁ
బోయి రుద్యానమునఁ గ్రీడపొంటె వారు
- శా. ఆ లీలావనిఁ గేళివీచి యనిలుం డా స్నిగ్ధలావణ్యశో
భాలాక్షాపడలోభనీయతనులఁ బ్రాదుర్భవద్యౌవన
జ్వాలాదీపశిఖాభిరామతనులఁ బర్యేందుబింబాననా
లోలశ్రీరుచితోరణాచ్ఛతనులన్ లోనూరి లోనూరుచున్
- ఉ. జాలిగఁ గాంచికాంచి యెద జాలిసోదం బడి డింది డింది కాం
తాలినిఁ జూచి; కోరెదనె యంగన లందఱ మిమ్ము నాండుగా
నోలిని వందమంది యగుఁ డొప్పుగ నాకన; వారు చప్పటుల్
గా లలిగాఁ గిలాకిలలుగాఁ బెనునవ్వుల చిల్కరింపుగా
- గీ. వందమందిమి నీకుఁ గావలెనె యన్న
విగువుచెడి మోహమున గాలి ముగుదలార!
యేలఁ గాకూడదే? మీరు నెవతె కారె
యందక త్రియ? తప్పక యగుఁ డటన్న
- శా. తాతా యంచు నొక ర్దు; నోర్తుమొగమందం బెల్ల నొయ్యారమై
నీ తాత్పర్యము వంద చాలుదుమె? కానీ చాలమేమో? యటం
చీతుల్ కల్గెనె స్త్రీలకం చని యొక. రీలాగు కైలాగులై
చేతుల్ తట్టుచు నవ్వుచుఁ పనిత లిస్సీ! యంచు నీ! యంచును ౨౩౭

గీ. కేకినలనాడ వాయువు కెరలి నే నె

వండ నని? వాయుదేవుండ వనితలార!

మానుషము యశావనము లిప్తమాత్ర మింక

నన్నుఁ బొంది యమ ర్త్యలై యున్నఁ దగదె?

చ. మలయధరాధరోదరకుమారసమీరునితోఁ బటీరగం

ధిలతరు శాఖి కాకుసుమనిహ్నుతకుంజతలంబు లందుఁ జె

మృత్తురియుచోటులన్ సమదమాస్మధబంభరగీతి మ్రోయుచో

టులు వెగటే సుఖంపగ? నటుల్ ననుఁ బొందుడటన్న వారలున్

చ. ఎద భయమందినట్లు క్షమియింపు మటంచును వారు వారు క

న్తుడలను గోసఁగా నగుచు దోసిలులన్ గుశనాభుకూతులన్

మది మము నీ వెఱుంగుము సమర్థ మీ వనిలుం డటం చెఱుం

గుదుము తపోనిధానునకుఁ గోపము తేకుము మాదు తండ్రికిన్

చ. అడుగుము పోయి మాదు పిత నాయన యిచ్చెనయేని నీ కహా

యుడుగర తాదు మే మనిన నుల్లసపుంబలుకై ప్రభంజనుం

డిడియఁగఁ జేసె తత్తనువు లెల్లను గోపనుడై కుదించి వా

రడలుచుఁ దండ్రియిల్లు చని సానవిలోచన తాచు సత్రపల్

క. బ్రాతీ నిలు వెడలకుండినఁ

గూతులఁ గనుగొంచు రాజు గుఱ్ఱుల వనటన్

గూతయిడి;యేమి తల్లులు!

కోతయిడినయట్లు చేసికొంటిరి తనువుల్

క. ఏధర్మ మతిక్రాంత మ

సాధు వెవఁడు మిమ్ము నిట్లు సలిపె ననఁగ నా

గాథ సకలంబుతో నం

బోధించిరి తండ్రి గాలి ముడియించుటలన్

క. కుశనాభుండు క్రుధాపర

వశుడై యంతంత బిగియఁబట్టి యెడందన్

గృతనులఁ గూతులం గని

దృశానిభృతరోచి యిట్లు తెలియన్ బలికెన్

క. క్షమ! తల్లులార! క్షమయే;

క్షమ యెంతటి దండు? క్షమయె జన్మము యశమున్

క్షమ సత్యంబును దానము

క్షమచే నావిష్ట మగు జగం బఖిలంబున్

ఉ. ఓరిమివంటి దెందు నొక డుండడు మిమ్ముల నిట్లు చూచి నే
నోరిమి దాల్చుచుంటి నస నోరిమి మీరుచు దాల్చుండీ! యిదో
యోరిమి దేవతావిషయమో! యది యెన్నిమడుంగు లుత్తమం
బో! రవణంబో! యంచును దనూద్భవలక్ష్మి విడి రచ్చ కేగుచున్

గీ. మంత్రులం గాంచి నాడు కుమార్తెలకును

బేరి సంబంధమును జూచిపెట్టు డనిన

వారు గాంపిల్యపతియైన బ్రహ్మదత్తు

పేరు చెప్పి తన్మహిమలు పేరుకొంచు

ఉ. సోమద యన్న యచ్చరయుఁ జూళిమహర్షి తపంబు సేయుచో
నా మునిసేవఁ జేసి ఫల మందెడువేళ స్తుతించి నిల్చినన్
సోమద కూర్మిశాసుతకుఁ జూళియుఁ బ్రీతుఁడునై వరంబు నీ
వేమని కోరెదో యడుగు మిచ్చెన్ నన్నను నామె యిట్లనెన్

ఉ. ఒక్కనియాలు గాను; మఱియొక్కఁడు లేడు ప్రియుండు నాకు; నీ
దిక్కున నైతి న న్ననుమతింపుము బ్రాహ్మతపోనిధానునిన్
ఒక్కనివాని నాకు దయసేయుము పుత్రు ననంగఁ జూళియున్
ఒక్కని బ్రహ్మదత్తు దయచేసెను సోమద కంచుఁ జెప్పఁగన్

ఉ. పేరిమి బ్రహ్మదత్తుఁ బిలిపించి సుతాశత మిచ్చె రాజు తాఁ
బేరిమి బ్రహ్మదత్తుఁడును బెండిలియాడెను వారి నెల్ల నా
ధారణినేత హస్తమున దాడినఁ దన్మహిమప్రతారితరు
డై రమణీతనూతలయం దనిలుండు వికుంభితుండుగా

శా. ఆ లీలావతులున్ మనోజ్ఞతనులై యాస్తిగ్ధలావణ్యశో
భాలాక్షుపదలోభనీయతనులై ప్రాదుర్భవద్యావస
జ్వాలాదీపశిఖాభిరామతనులై పర్వేందుబింబాననా
లోలశ్రీరుచితోరణాచ్ఛతనులై లోలాక్షులై యొప్పఁగన్ ౨౫౧

చ. లలితపురాతనూమస్మణలన్ గుశనాభుడు కౌగిలించి కూఁ
తులఁ బెనుసారె చీరలను దోకొని పొమ్మని బ్రహ్మదత్తునిం
ద్దులకును బంచె నచ్చటఁ గడుంగడు సోమద వారిఁజూచి క
న్నులఁ దెలిసిటిబిందువులనో సితము క్తలనో వెలార్చుచున్

ఆ చూచి చూచి వారి సుందరమూర్తులు
తాఁకి తాఁకి వారి తలిరోడళ్ళు
మెచ్చి మెచ్చి వారి మేలైనయడకువల్
గుచ్చె గుచ్చె నెడకుఁ గోడలులను

చ. ఒకశతమయ్యుఁ గూతులు మఱొక్కఁడు పుస్త్రుఁడు లేక కన్నుదో
యికే గునుకేది పౌత్రియగు నిష్ఠిని జేసెను దాత! తాతయి
ప్పికే దొలియంకురార్పణము చేసెఁ గుశుండును బ్రహ్మసూతి పు
త్రుకుఁ గని 'తండ్రి! నీ కొడుకు రాజులు గాధి నిరంతకీ ర్తియై'

మ. అని తేజఃపథముల్ గమించి యొక్కఁడై యాకాశవీధిన్ సనా
తనమై యొప్పెడు బ్రహ్మలోకమును బొందన్ పౌత్రియుం బూర్తిన్
దెను నగ్గాధియు ధార్మికోత్తముఁడు జన్మించెన్ దిశాచంద్రికల్
నినుపుల్ కీర్తులు గుచ్చియెత్తి తనుకందెన్ గాధి సాధీయుడై

ఆ. ఉపసు తమ్మిమోము నొప్పెడు రఘురామ!
యిందుఁగోచి నవ్వు లేచు తండ్రి!
గాధిసుతుఁడ నౌట గాధేయుఁడను నేను
గుశునికులము నగుటఁ గుశికసుతుఁడ

వ. నాకు సత్యవతి యని యక్కగారు కలదు; ఆమెను ఋచీకున కిచ్చి
తిమి; ఆమెయు భర్త ననుసరించి సశరీరమ్ముగ స్వర్గమ్మున కేగె

ఉ. ఏగిన యామె యల్లె ప్రవహించెను గౌళికి యన్న పేరుతో
వాగరవాతగా విమలవాహినియై హిమవద్గిరింద్రభూ
భాగము నాశ్రయించి యనపాయిని లోకహితార్థ మమ్మహా
భాగిని యొడ్డునన్ బహుళభక్తిని నాశ్రమ మేను గట్టితిన్ ౨౫౮

ఉ. శాంతయు నిన్ను నెంతో రఘునత్తమ! యాయమ నన్ను సంతగా
సంతకుమించి చూచెడిది; యాయమ యొడ్డున నున్న నన్నుః
కాంతసరోజపండముల కమ్మని తావులు దిమ్మరించుచున్
బ్రాంతతరంగముల్ చలువ లార్చి కమండలుపూర్ణవారిగన్

సీ. చలికాలమున హిమాచలగంధకావర్త
ముల నీళ్ళులను వెచ్చగిలగఁ దెచ్చి
వేసంగిలో మంచుపూసకట్టులనీళ్ళు
లొడ్డుముత్తైపుబిందు లొత్తిగించి
తెలవారుచో బ్రాహ్మతీర్థమ్ము కోసమై
గోరువెచ్చనినీరు గులకరించి
యటు కమండలు వొడ్డునం దుంచి యటుచూడఁ
దిరిగిచూచెడులోనఁ దీర్థమెత్తి
తాన మాడంగఁబోయిన తరగ మొత్త
ములను నా మూర్ధమునయందు మూరుకొనుచు
నేచి యేచి మా యవ్వ ఘృతాచికన్న
సలరు క్రొందమ్మికన్నుల నారఁగూరు

శా. నే నేతాదృశవత్సలన్ విడచి తండ్రీ! యొక్క సిద్ధ్యర్థమై
శ్రీనారాయణపూర్వదివ్యచరితన్ సిద్ధాశ్రమాస్థానిఁ బో
నైనాఁడన్ రఘుదేవ! నీదు కృపచే నా సిద్ధియున్ గల్గె నీ
వే నారాయణుఁ డందు; సిద్ధి నిడి తీవే కాన నా పాలికన్

క. అది యీ దేశపుఁ గథన
మ్మిదియును నా జన్మకథన మీ వడుగుటచే
నిది చెప్పకుండ నాగక
వదలితి సర్వంబు త్వత్కృపాశోతృతకై

క. అనిసంత సర్వఋషులకుఁ
గనులుం జెమరించె మేనఁ గంపము పుట్టెన్
వనజాక్షవంశసుతుఁకు
ముని తెలిసెను సంతలోన ముని తెలియుచునే

ఉ. పెద్దయుఁ బ్రాద్దువోయెఁ బసిపిల్లలు మీకును తెప్పలంబడిక
నిద్దరముంపు తోఁచెడిని నేటికిఁ జాలు మృగద్విజావళుల్
నద్దు మణంగె నెల్లెడ నిశాచరు లాడెద రింక బోవుఁడా!
తద్ద యపేతివిఘ్నముగఁ జూరియు తేపగుఁగాక బాలకుల్

శా. మీ యారోగ్యము చూచుకోవలె నయా! మీతండ్రి కష్టంబుతో
నాయెంబో ముముఁ బంప నన్ను బడి యం చన్నన్ బుఘుల్ సాధుసా
ధ్వాయామస్తతీసంతతిన్ నెఱపి యాహా! బ్రహ్మకల్పుల్ భవ
చ్ఛేయోరాశికు లేండు లెల్లరును నీ చేతంబు బ్రహ్మభమున్

ఉ. కాశికి యేమి కాశికి ? ప్రకాశితసారి సరిద్వరిష్ట మీ
దేశము మీరునున్ నెలుఁగుతెచ్చిరి ధాత్రి కటంచుఁ బోయి మా
ర్వాశయనంబులందు నిదురంగని రా రఘుయుగ్మకంబు ధీ
నైశితవృత్తు తాచు మననంబును జేసిరి మానివాక్కులన్

ఉ. రామునెడందలో గిరగిరన్ దిరిగెన్ గుశవంశరాజతే
జోమహిమంబు లచ్చరలశుద్ధమనస్సులు వారి త్సంతియున్
శ్రీమతి కాశికీనదియుఁ బ్రేమనిధానము శాంత యంతటన్
స్వామి కవే యవే తిరుగసాగెను నిద్దర పట్టునంతకున్

కం. శ్రీరామచంద్ర! యిదె తెల
వారెన్ లేవంగదవయ్య! పైఁబోవలయున్
దూర మను కుశికసుతగం
భీరారావంబు వించు మేల్కుని యంతన్

వ. రామలక్ష్మణులు పౌర్వాష్టాకక్రియలు నిర్వర్తించి విశ్వామిత్రుం
జూచి

క. ఈ శోణ పులిసమండిత
యీ శోణ యగాధవారి యెటు దాటంగనా
నీ శోణ యనిన నవ్వుచుఁ
కాశికుఁ డొక త్రోవ కలదు కాల్పడరేవై

- చ. ఋషు లొకగుర్తుగాఁ జనెద రేను నెఱుంగుదు నాదువెంట మీ.
రిషువులు వస్త్రముల్ పయికి నెత్తుచు రండని శోణ దాటి యా
ఋషులును రాఘవుల్ పథ మదెల్ల మనోజ్ఞ వనంబు లొటచే
హృషితులు చూచుచుం జనిరి యెంతయొ మారము వేగగాములై
- చ. నెఱి నెఱి ప్రొద్దు వచ్చె నడినెత్తికి గంగయు వచ్చె నంబువుల్
తఱిదఱి లేచి లేచి చిటుకల్ కెరటంబులతోడ నంచలున్
గఱి గఱి రాచి రాచి మొలకల్ చిటుకాంతులు కడదళింపఁగా
గిఱకలుపెట్టినట్లు నవకీర్ణములైన జలంబుఁ గాంచుచున్
- శా. భిస్సాధాత్రి వఠే పితాశ్లకును గంఢీరాంబుమూర్తి! మహై
నస్సంహారిణి! శ్వత్కృపీటనిచయూతర్లిననై స్త్రీంశికా
ర్చిస్సుల్ మాకును రక్షఁగా నిలుపవే శ్రీవారి! నీ దివ్యపా
థస్సమ్మేధితదేహయష్టలుగ సంధానింపవే పావనీ!
- వ. అని మహర్షులెల్ల కృతస్నానులై పితృతర్పణంబులు సేసి యగ్ని
హోత్రంబులు సేసి హవిఃప్రాశనానంతరంబున
- శా. విశ్వామిత్రుని చుట్టుజేరిన మహావీరుండు శ్రీరాముఁ డీ
శశ్వద్వారి త్రిమార్గగ్రావధకు నే చందంబునన్ వచ్చె నీ
యాశ్వీనాక్రమణంబులో యను కథాత్తానంతవిజ్ఞానమే
విశ్వంబుల్ వెలిగించు నా యెడఁద నే విందున్ వచింపంగడే!
- క. అన ముని యనె హిమగిరియును
మనోరమానామధేయ మగువ యిరువురన్
దనయలఁ గని రీ గంగను
మునుపుఁ బిదప నుమను బూతమూర్తుల సులలన్
- మ. ఒగి ముల్లోకముఁ ద్రావ నీ రనుచు లేకున్నన్ మహాఘంబులున్
బాగలై జీబులుకట్టి దమ్మిన నిలింపుల్ దేవకార్యార్థమై
నగరాజున్ దనపెద్దకూతు నడుగన్ నాకావనీభోగిరా
డ్డగతీవాహినిగాఁగ నిచ్చెను మహాహృభృత్తు రాహుత్తునై ౨౭౭

గీ. తొణకిసలగంగఁ జేతుల దూసికొంచు

మణిసిరులగంగ బుజముల మార్చుకొంచు

మోసికొనిపోయిరిని నిలింపులు తలంపు

లాస కొసలంట గంగ స్వర్గాభిముఖులు

క. ఏయమ్మ మిగిలెనో మఱి

యా యమ్మయుఁ జిన్నకూతు రాత్మనియమన

వ్యాయతి సుగ్రతపశ్చ

ర్యాయతియై వేలకొలది నబ్దము లొప్పెన్

క. రుద్రున కొసంగె నామెను

రుద్రాణిగఁ గూతు భూధరుండు; నగసుతల్

భద్రాకృతు లఖిలజగ

ద్భద్రాకృతులైఁ సర్వవంద్యలు జగతిన్

వ. ఆ తల్లి యట్లయ్యె, నీ తల్లి యిట్లయ్యె; నిది వారి కథ

క. అరుణగరుదంతసుషమన్

మరాళసతి మింటి కెగురు మాదిరి రక్తాం

బురుహంచల గంగానది

సురలోకపథంబుఁ బట్టెనూ ! రఘుతిలకా!

మ. అనినన్ రాముండు మీ కిదిన్ శ్రమయుగా నొనేమొ? రేయెల్లఁ బ్రా

ద్దును నట్లే కథఁజెప్పి టైనయది యెందున్ మేము సౌఖ్యంబుగా

వినుటే కష్టము కాదనన్ మునియు నవ్వెన్; నవ్వి కావోయి! నీ

వినుటే బ్రహ్మరథంబు నా కనియె; నవ్వెన్ రాముండుత్సహియై

చ. మఱి ధరణీధరేంద్రుని కుమారిత యాయమ పెద్దయామె; పెన్

జటియలుమీఱి తండ్రి గిరిచాయలు దాటి సురాళి వెంబడిన్

బటచినయామె; ముజ్జగము వాఁగులు తీర్చిన బాటసారి యే

తెఱఁగున నయ్యెఁ జెప్పవుగదే మునిలోకశిరఃపరిష్కీయా! ౨౮౪

ఉ. గాధిసుతుండు చెప్పె శితికంఠుండు పార్వతిఁ బెండ్లియాడి సం
బాధముతొ తపస్సులుచు బంశిన స్వామి సతీచ్ఛృహాభువై
యా ధవళంపుఁదేజమును నా యసితంబగు తేజమున్ నిరా
బాధముగాఁగ దివ్యశతవర్షము లట్లె చనన్ జనన్ జనన్

క. ఋభువులు గగ్గోలై యీ
ప్రభువులు ప్రసహిష్ణుతకును బట్టని వేనిన్
బ్రభవింతురొకో యని యా
తృభువుల గయికొని కపర్ది దరిసి వినమితుల్

క. దైవమలకు దైవమ వీ
దేవాళిం గూణఁ గనఁగ దే! నీ తేజం
బీ విశ్వంబు ధరించును
నీ వ్రుమతో బ్రాహ్మవిధిని నిలుము తబిసివై

శా. నీ తేజంబు వినిర్గమించినను దండ్రీ! పట్టలే మందునన్
నీ తేజంబును నీ తపస్తనువు నందే నిల్పవే యన్న నా
భూతేశుం డటులే సుఖంపుఁ డయినన్ బొంగారి యుదీర్ణహా
నీ తేజంబు ధరించు నెవ్వఁ డనినన్ బృందారకుల్ భక్తితో

క. అడిగెదమ యొప్పికొనునో
పుడమి యనఁగ నొప్పికొనియెఁ బుడమియు శితికం
ఠుండు తన తేజము పుడమిన్
విడి చెను గిరికాననాంతవీధులు పటవన్

క. జటిగొనిన వెలుఁగురాపిడి
దటివడి తేజోఽసహిష్ణుతన్ ధర వడఁకన్
దెజగంట్లు హుతాశను న
క్కఱకుం దేజమ్ముఁ బూనఁగాఁ బ్రార్థింపన్

ఆ. పూని తేజ మగ్నిచే నభివ్యాప్తమై
శ్వేతపర్వతంబు షీతి జనించె
శరవణంబు బ్రహ్మధురమును జనియించె
నెందుఁ గార్తికేయుఁ డొందె రూపు

చ. తేలచి యుచూమహేశ్వరుల దేవతలున్ ఋషులున్ యజించి రా
వల నుమయున్ సమన్యువు నపత్యమునన్ విగృహీతయై సురా
వలె గొనకంటి జేగురుల బట్టి స్వదారలయం దపత్యపున్
ఫలమున మీరునుం దొలగబారుం డటంచు శపించె నుగ్రయై

శా. అంతం ధాత్రిని జూచి యానె యన నొనానంటి మాతృత్వపున్
సంతోషంబున బాయబెట్టి బహుళాశాకాలతోభిన్నుతా
కాంతుల్ గల్గగఁ బొమ్మనెన్ శపితులై కన్నుల్ త్రపాశ్యామికా
క్రాంతిన్ జూచి సురావళిన్ మృడుడు వేగన్ దత్సల్లిం బాయుచున్

క. పడమరఁగ నేగి హిమగిరి
గుడికిఁ దిరిగి యుత్తరంపుఁగొమ్ము గిరిజతో
మృడుడు వసియించె గొడిమను
నుడుగక తప సాచరించు చుండగ నిచటన్

చ. జడిజడిగా నురభ్రసమజంబుల కైవడి దోలె వృతుడున్
మడకలుగా సుపర్వులనమాజము మేల్పడవాలు లేకయున్
నడువఁగ వేల్పునెన్యములు నాథుడు లేక కృశింపుచుండి బి
ట్టడలుచుఁ బద్మయోనిఁ గని సాగ్నిపురోగములై సురావళుల్

క. ఇడిన పడవాలు తేజపు
కడలై యిందాక రూపుకట్టడు ప్రభువో
మృడుడు తపమేచు మఱియీ
తడకును నీవేమి చెప్పెదవు చెప్పుమనన్

చ. హిమగిరిరాజకన్య వచియించిన శాపము రిత్తవోవునే
కొమరులు మీకుఁ గల్గ రిదిగో శివతేజము నగ్ని గాంగవా
రి ముడిచెనే జనించును సరిందముడౌ పడవాలు నాతనిన్
హిమగిరిరాజకన్య సుతుడే యనునట్టుగఁ గూడ గాంచెడిన్

క. అని బ్రహ్మ యనిన దేవత
లును గైలాసమున కేగి హిమతమూర్తిం
గని వహ్ని దేవకార్యం
బునకు నియోగింప వహ్నిమూర్తియుఁ బెలుచన్

క. తెఱగంటల్లోటకొరడి

నటిముటి నొరసి చను వారి నారసి పడవాల్

గుఱుమగు జడముడిదొర జే

వుఱుతేజము గర్భమందుఁ బూసవె యంచుక

ఉ. ఓ పరమంపువారి! యిదియుక బ్రయమారఁగ వేల్పుపిండు సే

నాపతికామ్యచే నడిగినా రన గంగయు దివ్యమూర్తియై

యా పరమంపుఁదేజమును నందినఁ గుల్యలు స్రోతసుల్ పృష

చ్ఛ్రిపరిపూర్ణవేణికలు చెందిన. తేజము నుమ్మలింపఁగా

ఉ. వాహిని పట్టలేక హుతవాహ! యిదేటికి ప్లుప్లుమయ్యె నా

దేహము నోర్వఁజాల నన దేవపురోహితుఁ డానయేని నీ

వే హిమవత్పదంబు నొలయింపుము తేజమునా వికృష్టిమై

బాహిరిలంగ స్రోతసులు ప్రౌఢము తేజము గంగ త్రోసినక

వ. ఇట్లు వెలార్చిన గర్భంబు మావి రాగియు నుక్కును దగరంబును

సీనమ్మును నై యనేక ధాతువు లుద్భవించె గర్భమ్ము దూసినచోటఁ

దప్తజాంబూనదం బయ్యె దదాది సువర్ణంబునకు జాతరూపం బను

పేరు కలిగె; గర్భంబు శిశువై కెవ్వన నేడ్చినఁ బాలిమ్మని దేవ

తలు కృత్తికల నడిగిరి; వారును దమకుఁ గొడుకు దొరకినదే చాలు

నని పాలిచ్చిరి; ఆ బిడ్డయు గంగాగర్భమునుండి స్కన్నుఁ డగుటచే

స్కందండును గృత్తికలు పాలిచ్చుటచేతఁ గార్తికేయుండు నయ్యె

ఉ. ఆర్దురపాలు త్రాగుటకు నాఱుమొగమ్ములు పెట్టి త్రావె నా

శర్వుని తేజ మొక్కదివసంబునఁ ద్రావిన పాలచేపచే

గర్వితదైత్యయాధములు క్రమ్మరిలం బడఁజేసె స్వామి స్వ

స్సర్వదళంబు వృత్రు నగచాట్లను నొడ్డుకొనంగ నైనదిక •

మ. సదయుం డాశ్రితపారిజాతము సుమీ స్కందండు తద్భక్తు లా

పదలక మెట్టరు నాయువుం బరమమై పౌత్రుల్ ప్రపౌత్రుల్ వెదా

వెదగాఁ దామరతంపరై తుదకు దివ్వెన్ స్కందసాలోక్య మం

దెద నోయీ రఘురామ! చాపముఖసందిగ్ధాసురాసువ్రజా! ౩౦౪

సీ. జడముడివేలుపు సంబరంపడె రామ!

ప్రమదమందెను శైలరాజదుహిత
ధారణీదేవిమోదము పట్టరాదయ్యె
లలి నన్నియును నబలాటపడియె
మందాకినీదేవి చిందాడె దెలిసిళ్ళు
తెల్లుతోటయు గండరిల్లిపోయె
ఒక్కొక్కతె యెడంద యుగ్రాణములుగాగ
గండళించిరి కృత్తికాచయంబు

ఒక్కతనయుండు కలిగిన నుర్విజనుల
యుబ్బు పట్టంగవచ్చునటోయి స్వామి!
స్వామి కలుగ నిందరకును సంబరంబు
తనుక గొడుకన్న వస్తు వెంతటి ప్రియంబా?

చ. అడిగినదేమొ చెప్పకువె యా యితర మృఖులంబు చెప్పమా
యడుగక యల్లె వించు బడియుందురు శ్రోతలు నిద్రియేనుమీ
గడునరియా గథాకథనకౌశల మేమి యటందు రన్న రా
బుడుతలు రామలక్ష్మణుల మోముల నవ్వులు మ్రోసె మువ్వలై

గీ. అసలుకథ జెప్పెదను విను డంచు మాని
పుడమిపడఁతికి బెట్టిన పునుగుబాట్టు
కల దయోధ్య యటన్న చక్కనిపురంబు
మీ రెఱుంగుదురే యన వారు నగుచు

గీ. మే మెఱుంగుదు మన మాని మేలు మేలు
మీ రెఱింగిన గథలోని మేలిసగము
నెఱుఁగుదురె యంట యప్పుర మేలు దొల్లి
యనగ ననగను సగరు డన్నట్టి రాజు

ప. ఆయన కిద్దఱు భార్యలు; పెద్దయామె కేళిని; ఆమె వైదర్భుని
కూతురు; రెండవయామె సుమతి; ఆమె యరిష్టనేమికూతురు;
కేళిని ధర్మిష్ఠ సత్యవాదిని; సుమతి మహాసౌందర్యవతి; ఆమె గరుడి
చెల్లెలు

గీ. ఆతఁ డనపత్న్యఁడై సభార్యముగ హైమ
నగములో భృగుప్రసవణంబునందు
భృగుమునికొ వందయేండ్లు లర్పించె భృగువు
నాయన కపత్యలాభ మా నంచుఁ బలికి

క. నీ వెలఁదులందు నొక్కతె
నీ వంశకరుండు పుత్తునిం గనుఁ బెరియూ
డేవియు పట్టినహాససు
తావిర్భావమున దీప్తయకా నని పలికె

చ. తరుణులు సంజలుల్ మునిపదంబుల నుంచి యొకం డెవరై కౌ
నఱువదివే లెవరై కన; నయ్యది మిమ్మును బట్టి యొక్కఁడున్
గురుతరవంశవర్ధనుఁడు కోమలు లాపయి నింకనైన యె
ల్లరు ఒహుకీర్తిమంతులు బలప్రభవిష్ణులు మీరె కోరుఁడా!

క. ఆనఁ గేళిని కులవర్ధనుఁ
దన కిమ్మనె సుమతి తాను దక్కినవారిం
గొనె మునిఁ బ్రబక్షిణించుచుఁ
జనెను సభార్యుండు రాజు స్వపురంబునకున్

వ. కేళిని కనమంజసుం డను పుత్తుండు గలిగె; సుమతి కొక గర్భ
తుంబంబు గలిగి యది పట్టినహాసశకలంబులై ధాత్రులు ఘృతకో
శంబులఁ బెంచిన దీర్ఘకాలంబున నా శకలంబులు రూపయావన
శాలులైన పుత్తులైరి; ఆ యనమంజసునకు వీర్యవంతుఁడైన
యంశుమంతుం డను పుత్తుండు గలిగె; నయ్యనమంజసుండు

గీ. ఊరిలో నున్న బాలుర నొకని నొకని
గుంపుగాఁ బ్రోగుచేసి తోకొంచుబోయి
సరయువున ముంచి ప్రాణనిష్క్రమణదాడ
వీరమద్దెళ్ళ కేరింతగా రమించు

వ. పసిబాలురఁ గొనిపోయి సరయువు నడిపాయలోనికిఁ ద్రోసి యొడ్డున
రాండిని జేతు లిడుకొని పకాపక నవ్వుచుండును

- గీ. ఈతియై పొరులకు ధూమకేతు వైన
పుత్త్రకుని రాజు వెడలించె బురమునుండి
యతనికొడుకు ప్రజాహితుం డంశుమంతు
డతిప్రియంవదుడును సాధువైన బిడ్డ
- వ. వేదజ్ఞుండైన యా నగరుండు యజింతు నని నిశ్చయించి సోపాధ్యాయ
గణుండై యశ్వమేధం బారంభించి
- సీ. ధూర్జటిమామగా రూర్జస్వలుండైన
వెలిమంచుమలరాజు వింధ్యశిఖరి
నిక్కించి కొమ్ములు నింగిలో నొక్కరొ
క్కరు తాము చూచికొందురు సతంబు
నా చూపులును బడినంత మేరయు యజ్ఞ
కర్మకు మిగులయోగ్యమగు నేల
యా చోట నగరుండు యజ్ఞ మారంభించె
యయు వంశుమంతునియందు మెలగె
- ఉక్త్యదివసంబునం బురుహూతుఁ డాస్ర
పంబు తనువొంది తగ ధనుష్పాణియైన
ఘనభుజుని సంశుమంతుని గన్నుగప్పి
యపహరించెను మేధీయమైన హయము
- క. యయుహర్త సహరింపుము
హయముం గొనితెమ్ము కాక యజ్ఞచ్ఛిద్రం
బయి మీకు మాకు నశివము
హయముం గొనితెమ్ము ఛిద్ర మరికట్టి నృపా!
- వ. అని పురోధను లాడిన రాజు
- చ. అగు నగరుండు కర్త యయుహర్త యటన్న వచస్సు పుట్టె నే
మిగ హయహర్త యింకఁ గేసుమించునో యర్వదివేలమంది కో
నగను నొకొక్కయోజనము సాగరమేఖలఁ గ్రొచ్చి యాతఁ డా
పగతుని దెచ్చి నా యెదురఁ బట్టుడు పుత్త్రకు లంచుఁ బంపినన్

- చ. చని సగరాత్మజాతులు ససాధునఖంబులఁ ద్రవ్వఁగోలలఁ
 గునపములఁ బృషత్కముల గొట్టుల ధారణఁ గ్రొచ్చి క్రొచ్చి క్రొ
 చ్చిన బహుజంతువుల్ చిదిసి చీలి శిరమ్ములు వ్రస్సి మూల్లు లే
 చిన నినదంబు మిన్ను లొరసెన్ విరిసెన్ మహిదేవిపావడల్
- ఉ. రాజున కోపవహ్నికల రాజులు సర్వదివేలయామడల్
 గోజునఁ ద్రవ్విత్రవ్వి యెలగోలుగఁ గోలగఁజేసి ధారణఁ
 గాఁజరలున్ లతాతరు లెగాదిగఁ ద్రోచి శ్రమంబు పెల్లుగా
 రోజుచుఁ దండ్రవద్దఁ జని త్రొక్కట పొందుచుఁ దీవమూర్తులై
- ఉ. ఈ మహి వ్రక్కలించితిమి యెచ్చటనుం బాడగానరార యే
 గోముననైన గుట్టమును గుట్టపుదొంగయు నన్నఁ దండ్రీ పో
 రే మఱి త్రవ్వఁ డశ్వ మెగిరెన్ వినువీధికి టెక్కలొప్పె నీ
 భూమిన యెందు దూరెనొకొ? పోయి రసాతల మెల్ల వ్రచ్చుచుడా!
- ఆ. ఇట్లై హయము తోచు నెందాక నందాక
 నేను దీక్షితుండ నిలుతు నిచట
 నిట్లై హయము తోచు నెందాక నందాక
 మీరు త్రవ్వచూడుఁ డార నార
- చ. చిలువలు డ్వేళమూర్తులగు జిహ్వాగరాజులు సశ్వరాజు నే
 కలుగుల లాగిరో? దితిజకాండము గుట్టముఁ గొంచుబోయి యే
 వెలుగులఁ గట్టిరో? వెదకి పృథ్విని జొచ్చి గ్రహింపుఁ డంతెగా
 కలఘువులే! హయం బెచట నైనది కానమటంచుఁ జెప్పగా
- వ. అని రాజు పుత్రులం దఱిమిన
- చ. అగిలిన పాదులంబడి మహాగిరిరాజము లూఁగెఁ గ్రొచ్చుచో
 రగిలినమంటలన్ భజగరాజులనాల్కలు తూలె సంతఁ బ
 న్నగుటను దేవతల్ దితిజనాథులు బ్రహ్మను జేరి స్వామి! యీ
 జెగడును నే గతిం దొలగఁబెట్టెదొ చెప్పవె లోకనాయకా!
- చ. అల సగరుండు దీక్షితుని యజ్ఞహయంబును వృత్రహండుగాఁ
 దొలఁచెను సాగరుల్ సమదదోర్బలశాలులు ధాత్రి యెల్ల వి
 హ్వలముగఁ ద్రవ్విపోయుటకుఁ బంతముపట్టిరి మాకున్లెదు
 ర్బలులకు వీరిచేతఁ దలప్రాణము తోడకు వచ్చె నక్కటా! 330

మ. అనినన్ బ్రహ్మయు భీతిలేదు పదఁడా! యా వాసుదేవుండు చి
చ్చునునై కాపిలమైన మూర్తిని ధరించున్ గృత్సన్నయా ధాత్రి యా
తని కన్జిచ్చునఁ గాలిపోయెదరుగాదా సాగరుల్ పొండు పొం
డన దేవాదులు హృష్టలైచనిరి యంతన్ సాగరుల్ త్రవ్వచున్

మేదిని.

గుములుగఁ దూర్పుదిక్కుఁ బడి గ్రొచ్చుచున్ విరూపా
క్షము తొలిదిగ్గజంబు శీరసా ధరన్ వహింపన్
శ్రమమున మస్తకంబు గదురన్ గదల్ప భూకం
పము గలిగెన్ నభూద్రవనపాళి బిట్టు తూలన్

క. సగరసుతుల్ గజరాజున

కగలిచని ప్రదక్షిణించి యంజలి యిడి పె
క్కగఁ ద్రవ్వకొంచుఁ బోయిరి
పెగులని బండలును దండప్రేటులఁ గూలన్

మేదిని.

గుములుగ దక్షిణంపుదిశఁ గ్రొచ్చుచున్ మహాప
ద్మము యముదిక్కు నేనుఁ గని మానవేంద్రపుత్రుల్
సుమహితశైలమూర్తి షీతి సొక్కి మోయుదానిన్
తమకము విస్మయంబు నరుదారఁ గాంచి యంతన్

క. సగరసుతుల్ గజరాజున

కగలిచని ప్రదక్షిణించి యంజలి యిడి ప్ర
క్కగఁ ద్రవ్వకొంచుఁ బోయిరి
నొగులని బండలను గోళ్ళ నొక్కి విద్రుచుచున్

మేదిని.

గుములుగఁ బశ్చిమమ్ముదెసఁ గ్రొచ్చుచున్ జనన్ గొ
మ్ము మెదపుకొంచు సౌమనసమున్ గనంబడెన్ బ
శ్చిమదిశయేన్దు దాని పెనుచేవఁ గాంచి యాశ్చ
ర్యము గని దంతపుంగొసనె రాచి పట్ట ధాత్రిన్

క. సగరసుతుల్ గజరాజున

కగలిచని ప్రదక్షిణించి యంజలి యిడి వీ
లుగఁ ద్రవ్యకొంచుఁ బోయిరి
తగిలిన బండలను గాలఁ దాఁచుచు వీరక

మేదిని.

గుములుగ నుత్తరంబుదిశ గ్రొచ్చికొంచు భద్ర
మృమరగఁ దద్దిశాగజము నందుఁ గాంచి దానిన్
హిమమృదుపాండురంబు షీతినై త్తి కుంభసీమక
గమలసుమంబువోలె నుఖికాంతిఁ బూనుదానిన్

క. సగరసుతులు గజరాజున

కగలిచని ప్రదక్షిణించి యంజలి యిడి ముం
దుగఁ ద్రవ్యకొంచుఁ బోయిరి
రగిలిన బండలను నార్ప రాచి కరములన్

క. విసువును దాపము కోపం

బెసఁగఁగ నీశాన్యదిక్కు నెగువంగఁ గసా
కసిఁ బార లెత్తిపోయఁగఁ
గనవుగ మహిగర్భమృత్తికలు పెళ్ళలుగా

చ. పెనుబయలై క్రుధానయనభీకరులై సగరాత్మజుల్ కనన్

బెనుపరి దూరమందు మునివృత్తియునై కపిలుండు తా సనా
తనుఁడును నాద్యుఁ డల్ల మునిదగ్గర మేయుచు నున్న మావు నో
లిన తమకష్టమంతయు ఫలించిన యట్లుగఁ గాంచి సాగరుల్

క. అదిరదిర ! కనులు మూసిన

యది మదిరాపారవశ్యమా? లోఁజూపున్
నుదు రొరయుటయా? బికిరవుఁ
జదురులు తీర్చుటకుఁ దట్టు చాలదె నీకున్

చ. సవహయ మేల రోరి? యని షష్టిసహస్రములొ నృపాత్మజుల్

తవిలి పృషత్కముల్ శిల లుదారమహీజములం గ్రహించి మా
నివరునిపైకి దూఁచుచు ఖణిల్లని యార్చుచుఁ బేర్చు చేగినన్
వివృతములై న నేత్రముల వీరిని దాఁ గపిలుండు గాంచుచున్ ౩౪౩

- క. రోసమ్మున హుమ్మనఁగా
నా సాగరులెల్లఁ దనువులం దగ్గిశిఖా
భాసురజహ్వజ్వాలలు
దూసినతో భస్మసాత్కృతుల్ గా నయినన్
- ఉ. ఎంతకు రామిచే సగరుఁ డెంతయుఁ బుత్తుల వేచి వేచి ధీ
మంతుని నంశుమంతుఁ గని మన్మని నాయన! నీవు పోయి వృ
త్తాంత మెఱింగి రమ్ము పినతండ్రులతో హయమున్ గ్రహించి ర
మ్మింతకుఁ బొమ్ము సాయుధుఁడ వేగు పథ మ్మెటువంటిదో యనన్
- వ. అంశుమంతుండు కార్ముకియై ఖడ్గియై పినతండ్రులు త్రవ్విన మార్గం
బున నేగుచు
- ఉ. దారిఁ బిశాచయక్షసురదానవరాక్షసపక్షిభోగుతా
వీరులఁ గాంచికాంచి పృథివీపతి నప్త నమస్కరించుచున్
వారలచేతఁ బూజితుండు వచ్చి దిశాగజరాజులన్ నుతి
శ్రీరుచిరాననుడయి యజించెను దోసిలులన్ గ్రహించుచున్
- చ. ప్రభువులు మీరు మీ భుజము పట్టియసూ దిగిపోదు ధాత్రి యా
ప్రభువులు పోత్రియున్ గమరరాజును శేషుండు కోటచే శిలా
నిధమగు డిప్పచే గుసులునించు ఫణానివహంబుచే బలెన్
శుభతనులైన మీరు మధుసూదనమూర్తు లటంచుఁ జెప్పుచున్
- వ. దిగ్గజరాజు లందఱుఁ బ్రదక్షిణించి యందఱుఁ బినతండ్రులు పోయిన
త్రోవ యడిగి యందఱవద్ద సెలవుగైకొని వారందఱు హయ
లాభంబు నాశీర్వదింపఁ బోయిపోయి
- చ. అలిపిరులై మరుద్విధులమై చిటుబూదిపొరల్ వెలార్చు ది
బ్బలు మనుజాకృతిస్ఫురణవంతము లర్వదివేలు గాంచి తాఁ
దెలతెలవోయి కన్గొనలఁ దేరిన నీళ్లులుగాఁగ నల్లెగా
నిలబడి చూచి క్రుంగెను మనీషిశిరోమణి యంశుమంతుండున్
- చ. కుమిలి యెడందలోన నొకకొంతకుఁ దేరి నివాపవారిఁ దా
నమరగఁ బిన్నతండ్రులకు హర్షముసేయఁగ నెందుఁజూచి నీ
రము కనరాక చొచ్చికని రాజితమారవియత్తు టెక్కల్
దెమలుచు వైన తేయు నరుదెమ్మని బిగ్గన కేకపెట్టినన్

క. ఆతడును మిన్ను డిగినన్

దాతా! యని యావటిల్లె దా గరుడి వృథా
చేతము నొవ్వకు దైవము
రీతికి; దైవంబు బరిహరింతురె యెవరే

వ. నాకు మాత్రము మేనల్లుండు కారో? నేను మాత్రము దుఃఖించు
లేనో? వీ రప్రమేయుడైన కపిలునిచేత దగ్ధులైరి; తాకిక జలపరిప్లుతు
లైకాని వీరు స్వర్గతి బొందడు, హిమగిరిజ్యేష్ఠదుహిత గంగానది
గాని వీరిని బరిప్లుతుల జేయజాలదు

ఆ. మఱియు సఖులవిత్ర మందాకినీదేవి
పాయ విడిలి యిందు వచ్చెనేని
లోక కాంతములగు శీకరాంబువులచే
దడిపెనేని నదియ తర్పణంబు

క. గుఱ్ఱముఁ గైకొని చనుమా
బిఱ్ఱునఁ గూర్చున్న తాత ప్రియమగు జన్మం
బఱ్ఱునఁ గొనసాగింపుము
కుఱ్ఱా! యని గరుడి మింటికోసలఁ జనియెన్

గీ. అంశుమంతుండు యయువుతో నడుగుదెంచి
తాతకును వినై సర్వవృత్తాంత మతఁడు
విని యథాకల్పమును యథావిధిగఁ గ్రతువుఁ
బూర్తిచేసి యయోధ్యకుఁ బోయి వంత

క. ఆ పెద్దకొడుకు నట్టె
యీ పిన్నలు వేలమంది యిట్టె యా ధా
త్రీవతి ఆంపపుగోతయు
నాప యయిన నవ్వు గాంచినన్ దీరెడునే

క. అమలమతి దల్లి హరునతి
నుమనై నం దపమునేసి యుర్వికి రప్పిం
తుముగాక వేయియరలం
దమరులు దాచిన సురాంబువా? యిట వచ్చున్

గీ. ఏమి చేయంగవలయునో యెఱుంగరాక

సంశయాధీనుఁ డగుచుఁ ద్రింశత్సహస్ర

వర్షములు రాజ్యముంజేసి స్వర్గమేగె

సగరుఁ డంశుమంతునకు రాజ్యంబు వచ్చె

వ. అంశుమంతుడును మహాత్ముండైన తనపుత్రినందు దిలీపునందు

రాజ్యం బుంచి హిమగిరిశిఖరంబున నిలువదివేలయేండ్లు గంగ

కొఱకై తపస్సుచేసి స్వర్గతుఁడయ్యె, నంత దిలీపుండు

క. ఏ రీతి గంగఁ దెత్తును

నేరీతి బితాళ్లు స్వర్గమేగెద రకటా!

యారీతి తెలియ దంచును

నారాట మొడద నెక్కువై తపియించెన్

గీ. ఆ దిలీపుం డనేకముల్ యజ్ఞములను

నమరులకుఁ బ్రీతిఁ గల్పించి యమరగంగఁ

దిగియఁజాలక తుదకును దిగులుపొంది

వ్యాధిచే స్వర్గదేశముఁ నధిగమించె

గీ. అతఁడు ముప్పదివేలేండ్లు లవని యేలె

నతనికొడుకు భగీరథుం డంత రాజ్య

మునకు వచ్చెఁ దపోనిధి పుణ్యమూర్తి

పరమధార్మికుఁ డఖిలదిగ్భరితకీర్తి

ఉ. తా ననపత్న్యఁడై యొకటి తాతలకై సురగంగ ధాత్రికిన్

దేనని యొక్కటిన్ బరమధీనిధి రెండుదిగుళ్లు గాఁగనై

పూని వ్రతంబు సర్వమగుభూమిని మంత్రులయందు నుంచి తాఁ

గానలకుం దపస్సులకుఁగాఁ జనె బద్ధజటానిటాలుడై

తా. గోకర్ణంబున నూర్ధ్వబాహుఁడయి సంగోరైన యాహారమన్

బ్రాహ్మ్యత్తతపోజితేంద్రియుఁడనై పంచాగ్నిమధ్యంబునం

దా తా లట్టులె చేయి యట్లుగనె వేయై వర్షముల్ తత్తపో

వ్యాకీర్ణాగ్నికణంబులుం జెదరి మిన్నంబున్ మహాతారలై ౩౬౫

క. ఆ తపము సౌరపురి గ్రీ

ష్టాతపమై యుడుకఁబెట్ట నఖిలసురతతుల్
ధాతఁ గని చెప్పికొనఁగా
నాతఁడును భగీరథుఁ గన నరిగె సురలతో

గీ. అరిగి యోయి భగీరథా! యాఁగు మాఁగు
మీ తపోవహ్ని యెగఁదట్టి యిగురుచుండె
సౌరగంగయు; నీదేదొ శోరికయును
బయటపెట్టుము బిట్టతపమ్ము మాని

సీ. అనిన రాజర్షి మార్తాండమండలికిని
దననేత్రములకు మధ్యమున నాల్గు
తలలై పలుకుచున్న దైవమై తొట్రుపా
టున నంజలించి యే మనెడు స్వామి!
యోయి లోకేశ్వర ! యో సర్వనాథ ! వ
రం బిత్తు వలె కృపారాశి! రమ్ము
ము త్తరంబులనుండి యుత్తలం బయ్యె మా
తండ్రియుఁ దాతయుఁ దాతతాత

యీ భవత్కృప నిజమగునేని దరణి
కులులు సాగరుల్ సౌమ తేయులును గట్టి
యున్న తెలిబూదిదిబ్బలు నుడుకులార్చు
మడుగు సురగంగ కెరటాలు కడుగవలయు

గీ. నాకు సంతతిలేక యిహ్మృతకులము
నంబు లుపలంబుకడ నాగినట్లు లాగె
నేచి యీ రెండునుం బ్రవహింపవలయు
ననిన బ్రహ్మయు నింతగాఁ గనులు విచ్చి

చ. అవునవు నెంతకోరితివి యైనను నీతపమే నలంతియా?
యవునవు నైనగాని సకలావని చిల్లిపడు రసాతలం
బవు. దొలికొట్టినట్టులగు నా సురగాంగర్పురీజ్వలజ్వల
ద్వివృతమహార్భటీప్రళయవీచిక లుమ్మడిఁ గ్రుమ్మరించినన్ 320

చ. ఒకశివదేవుడైన జడ లూచి గ్రహింప గ్రహించుగాని యా
ప్రకటితవేగ మే పరులుఁ బట్టరటంచు నదృశ్యుడౌచు గం
గకుఁ గబురంచె నోసి గిరిగర్భమ ! ధాత్రికి డిగ్గుమమ్మ ! యే
యొక్క డని కూరుచుంటి వతఁ డొక్కఁడు వచ్చె భగీరథార్థితా !

క. బౌ ననెనో కా దనెనో
యానని గర్భోక్తియో ఛలాలాపంబై
కాని మృనుచు భగీరథుఁ
డూనెను దీవ్రమగు తపసు నుగ్రునికొఱకై

వ. ఒక్కకాలి బొట్టనప్రేలిపై నిలచి యూర్ధ్వబాహుండు నిరాలం
బుండు వాయుభ్రతుండు స్థాణువత్తు నయి యొక్క యేడాది
యుగ్రతపశ్చర్య నడవిన స్థాణుండు

గీ. చాలు నోయి సరశ్రేష్ఠ చాలుఁ జాలు
బొట్టనప్రే ల్మానుకట్టదు పూండ్లుగాఁగ
మజ్జటాజూటి సురగంగ మడతు ననియె
సతనిశిరసున ధుని గభిల్లనుచు దూకె

గీ. తచ్చిరస్పృష్టిగాఁగఁ బాతాళమునకుఁ
జనెడ నని లోన నూహించె సౌరగంగ
యవమతి నెఱింగి సౌరగంగాంబురము
నిడియ బిగియింతు నంచు నూహించె మృడుండు

చ. గణగణ వచ్చుచున్న సురగంగను గాంచి భవాని స్వామికిన్
బెణుకులు పుట్టునో మెడను వేగవశంబున స్వామియంగముల్
వణఁకి యిలాసలిన్ జదికిలంబడునో యని యప్పగారి యా
తోణకిన లేవగించుకొనె దూకుడు మాన దటంచు నెప్పుడున్

ఉ. పెద్దది యట్లె యుండ నిటఁ బిన్నకుమారిత పెండ్లియాడె నా
పెద్దది గద్దరై యసలె పెండిలి వద్దవి కూరుచుండె నా
యొద్దనే దీని నుంతు నని యుగ్రుండు సింహసటాచ్చటాజటల్

ప్రౌద్ధ నవోదయాంశువులు పోసినయట్లుగ విచ్చి నిల్చినన్ 322

సీ. శంపానహస్రాభ చండకాంతిచ్చటా
 మేయవారావర్త మెఱసి మెఱసి
 ప్రళయకాలాంభోదపటలీవినిస్వనా
 మోఘగర్జాభంగ మొరసి మొరసి
 సప్తసాగరమహాక్షౌరపాథశ్చటా
 విధృతభంగాభంగ విరిసి విరిసి
 కోటిప్రపాతవార్ధాటీనిరాఘట
 తుంగోగ్రతరవారి దూకి దూకి
 స్వర్గముననుండి శివునిమ స్తకముదాఁడ
 ఘూర్చి తైరావణాస్యమై కురిసి కురిసి
 శివజటాజూటికామహాసీమలో గు
 భిల్లు మని వచ్చి పడె తిరుగుళ్ళ గంగ

సీ. మకరమత్స్యకుశీరమత్తాహి మరవా
 రములచే నవజీవరాశి యగుచు
 మణిరత్నమాక్తికమరకతవైడూర్య
 ములచేతఁ బుష్కరమూర్తి యగుచు
 కనకసీరేజాతకల్హారమాలికా
 ద్రుతమేఘపుష్పాచ్చరూప యగుచు
 అద్భుతరౌద్రవీరానందకృద్వారి
 ధారమై ఘనరసాకార యగుచు
 అతితరతరంగహస్తశస్తాభిరామ
 ప్రస్రూతిని సర్వతోముఖప్రతిభ యగుచు
 శివజటాజూటికామహాసీమలో గు
 భిల్లు మని దూకి పడె తిరుగుళ్ళ గంగ

చ. ఒకజలబిందు విట్లు పడుచుండఁగనే యడుగంటి యన్యబిం
 దుకములచేతఁ దాడితము ధూతమునై పయికేగి యందుఁ బ్ర
 క్కులుబడి యంచుచుట్టు తిరుగంబడి చింది మలంగి చేరి నీ
 టికి బుడ్డగై జలంబయి కడిందిగ నిల్చె పరిభ్రమించెడు ౩౮౦

- క. అశ్వర్థుదాధికంబులు
నిత్యపరిభ్రమితజీవనీయపుషత్సం
స్తుత్యపరిషత్సహస్రవి
హృత్యధిదేవత వియజ్జరిణి శివజూటిక్
- గీ. ఒక జటలలోయలోఁ బడి యుటిమి యుటిమి
యంతఁ గనబోయి కనలేక యంతఁ దిరిగి
యొక జటాన్నిగ్ధతామవర్ణోరుశోభఁ
జక్కి తిరుగుళ్లుపడి తెమల్చికొనలేక
- చ. తన పరిణాహసంజనితదర్పము క్రుంగి కపాలభృజ్జటా
వనిపరిణాహచింతఁ బడి వాగులుచుట్టి పరిభ్రమించు గం
గను గనలేక చింత శితికంఠుని గూర్చి పునస్తపఃశ్రమం
గనిన భగీరథుక్ శివుఁడు గాంచి జటక్ నడలించె నింతఁగా
- వ. ఆ నడలింపులో నేడునందు లొప్పిన నా యేడునందులనుండి గంగ
యేడుపాయలుగా వచ్చె; హోదిని పావని నళిని యన్న మూడు
పాయలు శివజలలు శుభలు ప్రాగ్దిశం జనె; సుచక్షువు సీత సింధు
వన్న మూడుపాయలు శుభోదకలు ప్రతీచిం బట్టె; ఆయేడవపాయ
భగీరథు ననుసరించె
- గీ. కనకకింకిణులక్ గలుగల్గురన్న
సితపతాకాచ్ఛవిక్ మిన్న జీల్చుచున్న
కలితవల్గత్తురంగముల్ కట్టియున్న
తేరుపై ముందు సాగె భగీరథుండు
- గీ. లీల శివమాళి బిగి నడలించుకొన్న
తొణికిసల నీటితరంగల దుముకుచున్న
చిన్నిగాలుల తాడిడిఁ జిందుచున్న
జలములై వెన్నవచ్చె వేల్పులసరిత్తు
- వ. ఒకవేళ తమ కులోద్భవుం డెవ్వఁడైన గంగ నావిర్భవింపఁజేసిన
నామెఁ దేవలసిన త్రోవఁగాఁ దమపూర్వు లేర్పఱచిన గుర్తుల
వెంబడి నిమ్మభాత్రిగా భగీరథుండు రథము పోనిచ్చె 3౮౭

౯. గంగయురా వసుంధరయుఁ గమ్మనితావుల యూర్పు పుచ్చుచో
నంగద నెండలై నెఱియలైన ధరాస్థలి నీళ్లు పీల్చుచున్
ముంగలఁ గొంతనేర జలముల్ స్పృశింపక చెమ్మగిల్లుచున్
ఁగొంగిన నేలయున్ దొలుత లోఁ తొకయించుక నీలమండలై

మ. వెనుకన్ వచ్చెడు పెద్దవాహినియు నావిర్భూతసాధోనితాం
తనినాదోత్కటతీవ్రమై భయదయాదస్సంఘపుచ్చాగ్రతా
డనవల్గద్రభమమై పరస్పరవిఘట్టప్రోతకల్లోలపా
వనవాశ్చుంబితసారమార్గ మయి తీవ్రంబై విడంబించెడున్

మ. తెలివాకంబడి మింట నంటి చనగా దేవర్షి గంధర్వయ
క్షులు సిద్ధుల్ మణిభూషణాంగులు దీప్తతుల్ శ్రీవిమానస్థు లం
జలి నారగ్వధపల్లవాగ్రరుచిరచ్చాయాతనుల్ వచ్చి రు
త్పలవీక్షాసుమదామ లచ్చరలు శంపావాహినీమూర్తులై

సీ. మహియందునను శింశుమారమీనంబులు
నలి శింశుమారమీనములు మింట

మహియందున మరాళమహితగరుచ్చట
శారదాభ్రంబులచాయ మింట
మహియందుఁ బాండురాంభశ్శటానంహతి
యప్పరస్తనురోచిరాప్తి మింట
మహిని వారిజపండమహితదీప్తిచ్చట
సారాంగనాముఖాబ్జములు మింట

దూకి మహి నేగు సురగంగ తోడుగాఁగఁ

దూగి సురలేగుదెంచిరి తోడునదిగ

సాగరునిపెండ్లికూతును సాగనంప

బ్రాతిఁ బుట్టింటివా ర్వెంటవచ్చినట్లు

౧౦. అందముగా హయల్ వెడలునట్లుగ నొక్కొకచోఁ దరంగపా
ళిం దుమికించుచున్ విధురలీలను నొక్కొకచో నొక్కొకచోఁ
జిందుచు వక్రమై నిడివి చెన్నులపాయలుగా నొక్కొకచో
మందముగా ద్రుతమ్ముగ శ్రమమ్ముగ సౌఖ్యముగాఁగ నేగఁగా

గీ. భవుని మైజాఱీనట్టిది పావనంబు
తోయము స్పృశించి భక్తిమై దోయిలించి
యాచమించిరి సర్వదివౌకసులును
సర్వవసుధానివాసులు సంతసమున

ఉ. నాకనివాసులై శపితులై ధర జాఱీనవారు నచ్చెఱ్ఱబో
నాకజలంబులంచుఁ బడి స్నానములాడి పవిత్రదేహులై
నాకనివాసులై చనిరి యంతట గంగ చలత్కబంధవీ
చీకమనీయమార్గవివశీకృత యేగెను దండిడించుచున్

చ. వెలలి భగీరథేశు వెనువెంటడి బోవుచునున్న గంగ త్రో
వల నొకమాని జహ్నుఁడనువాఁడు యజించుచు నున్న స్రుక్రవం
బులఁ దరలించుకొంచుఁ జనెఁ బొంగులనీళ్లువెంట జహ్నుఁడు
జ్వలితవిలోచనుండు సుర వాహినిఁ జూచుచునుండఁ ద్రావిన్

ఉ. అంతకుముందు నేలయును నాకసమున్ గయికోని తీవ్రపా
థోఁతచలత్తరంగవివశాద్భుతవాహిని బొట్టులేక తా
నంతట బద్దె గీసినటులై యటముంగల నెంచునేలయున్
మింతఁగఁ బింగలన్ బురదపిండలిగా నయినంత సివ్వెఱన్

వ. సురలును ఋషులు హాహారవంబులు చేసిన భగీరథుండు వెనుదిరిగి
చూచి

క. తనకనులను దా నమ్మన్
ధుని తనుబడి యసలువచ్చెనో లేదో యం
చని సురలు గుర్తుగా వ
చ్చినదని తెలిసికొని శోకచిత్తుం డగుచున్

చ. తనదగు వంగడంబున కథాసకలంబును గోచరించి బి
గ్గన నిముసంబులోఁ గడుపు కాలువయై యిది యేమిపాపమో
వెనుజనివచ్చు నేఱు కనిపించదు తండ్రులుఁ దాతలుం గడిం
పని మడుఁ గే గడింతునె? త్రపారహితుండను వెఱ్ఱిబుద్ధిన్ ౩౯౯

౩. చ. మృదుడును బ్రహ్మ నన్నుఁ గికురించుట యేటికొ యల్పమానవుఁ
గడువడిఁ బొమ్ము పొమ్ము సురగంగను నీ కడరాచునాఁ దలం
దిడికొని చేతులకా మగుడనే? యదియేటికొ? యింతదూరమై
మడుగును నింకఁజేయుటలు మామకభాగ్యము లేమిచెప్పుదుకా

వ. అయ్యో సురనదిం దెచ్చితి ననుకొంటి నని దుఃఖించు భగీరథు
నకు సురలు జహ్నుని జెప్పిన భగీరథుండు జహ్నుపాదంబులపై
వ్రాలి

ఉ. ఇంకొక వేయియేండ్లు ప్రభు! యే నినుఁ గూర్చి తపింతుఁగాని నీ
వింకకు సారవారి; విడువే! యది యెంత ప్రయాసమయ్యె నా
వంకకురాఁగ నీ సురలవంక! తరంబులు నాల్గు మేము ని
జ్జింకులు నింకినాము ప్రభు! యీ నది కంచుఁ బితౄశ్లకోసమై

క. అని కాళ్లవేళ్లఁ బడినకా
ముని గుండియ కరఁగి కొంచుఁబో కొంచును బో
ధుని జహ్నుతనయ సుమ్మి
ధుని సారాపగయ కాదు తోకొనిచనుమి!

చ. అని చెవినుండి దీప్తసహసార్భటి రివ్వుమటంచు నేన్దుపా
యను వెలలించె మౌని విధురాహతమతస్యధులీప్రవేగపు
చ్చనిహతపుష్కరభ్రమవిసారినిరంతర వేణికాచిరం
తనజలమూర్తి యమ్మునిఁ బ్రదక్షిణ మొప్పగ నేగఁజొచ్చినకా

క. వెనుకకుఁ జూచుచుఁ జూచుచుఁ
దనయరదము నెక్కి యేగె ధాత్రీపతి యా
వెనుకం జనియెకా జాహ్నువి
తనమ్రోతయె యఘశతంబు దండింపంగకా

శా. క్రీతికా గంగ భగీరథానుగయుఁ జేరెకా సాగరుకా సాగరుకా
ఖ్యాతికా ద్రవ్వినచో రసాతలమునం దావిర్భవించెకా సృపుం
డా తాతల్ పడియున్నదిబ్బలు గనెకా సాశ్రుండు సాలోచనుం
డా తీర్థంబులు దిబ్బలున్నయెడలం దల్లాడె గల్లోలముల్ రంజ

చ. అటువదివేలరాజసుతు లచ్చితదేహులు తైజనంబులై
మెఱసెడిమేనులం దిరిగి మింట విమానములన్ భగీరథున్
దిటిపము పెట్టినావు సురతీర్థము; పుత్తుడ వాడు వీవ యీ
యటువదివేలయెండ్లకును నైన నటంచును మెచ్చుచుండఁగన్

గీ. లచ్చటికి బ్రహ్మ వచ్చి యోయయ్య! నీదు
పిన్నతండ్రుల నర్పదివేలమందిఁ
జనికి గంగాంబులు తరింపఁ జేసినావు
కులమును సముద్ధరించితి వలఘుచరిత!

క. ఎన్నాళ్ళు సాగరాంబువు
లిన్నెల తుదళ్ళు పట్టి యెగచుచుఁ జనునో
యన్నాళ్ళు దేవతాకృతు
ల న్నాకమునందు నుందు రా సగరసుతుల్

క. ఈ గంగ పెద్దకూతురు
భాగీరథి నీకు; మూడుబాటల రెంటన్
నీ గురుత కల్గె నామెకు
నీ గురులకుఁ బితరులకును నీళ్ళు వదలవే!

తా. నీవే కల్లవలెన్ సురాపగయుఁ దా నీ చేతఁ బాతాళలో
కావిర్భావము పొండగావలయు నం చన్నాళ్ళు తాతల్ తప
శ్రీవారాసుల మత్సమానుల తపశ్రీ యింత కైకోదు నీ
వావిర్భాతుండవైతి తెచ్చితివి గంగాంబుప్రవాహంబులన్

ఉ. ఈ సురవారి నీయెడల నెంత కృపామతి! నీ తపస్సు నా
కోస ముమామహేశ్వరునికోసము; ధూర్జటి మాటయిచ్చె నం
తే సురగంగయున్ విడిలెనే గద స్వర్గపుబొడ్డు; నీవుగా
నీ సురగంగ కా యమయు నింతఁగ నీకు సమార్దు లేటికో?

గీ. అన భగీరథుఁ డిట్లనె నస్మదీయ
మైన తపసెంత? నాతండ్రు లాచరించి
నట్టి తపములఫలము నా యందుఁ బొంది
శీఘ్రఫలవంత మైనట్టి చెలువుగాక

వ. అనిన బ్రహ్మయు నట్లై యట్లై నీ పితరుల కీ నీజలంబులఁ దర్పణంబు
లిమ్మని యంతర్హితుండైన నానీతామరవాహినియై ధర్మాయతనం
బైన భగీరథుండు యథాక్రమంబుగ యథాన్యాయంబుగఁ బిత
రులకు నీళ్ళువదలి యయోధ్యకేగి సింహాసనం బెక్కిన

గీ. రాజుకొడు కౌటచేతనే రాజుగాక
రాజతజగత్పతిష్ఠావిరాజమాన
తేజుడై రాజు రాజుగా; భూజనంబు
రాజనంబులు పండించి రా జగాన

వ. శ్రీరామభద్రా ! నీకు స్వస్తియగుఁగాక తండ్రీ !

శా. సంధ్యావేళ యతిక్రమించెడుఁ దపస్వీభ్యాయముల్ సేయ నౌ
సాంధ్యముల్ నెఱవేర్చు గృత్యములు దీక్షావేళ ప్రాప్తించెడున్
వంధ్యమై చనఁ దేజముల్ దితిజు లే వంకం బర్చిభ్రాంతులై
సంధ్యం గాంతురు భీతి సాగరకథాసంధాపవిత్రీకృతన్

వ. ఆరాత్రి యొక్కరాత్రివేళ గాధేయుండు మేల్కనియుంటఁ జూచి
శ్రీరామచంద్రుఁ డిట్లనియె

గీ. మానిజనమాళిమండన! మామకీన
భాగ్యరాశి! భగీరథు పల్కినట్టి
తండ్రుల తపఃఫలము వచ్చి తనతపంబు
నాదుకొనె నన్నమాట లోకాద్భుతంబు

వ. అనిన లక్ష్మణుండు లేచి కూర్చుండి

క. ప్రభు! యెంత యాస్తికత్వము
ప్రభు! సాగరులకును నెంతపట్టుదల? తుదిన్
ఋభువుల యాపగ నెంతై
న భూమికిన్ దేనె తెచ్చినారు గదయ్యా !

వ. అనినఁ దక్కినఋషు లందఱు మేల్కనియే యుండినారు కాబోలు
లేచి

గీ. జామిపువ్వులోని కేసరచ్చవి వహించి
ప్రాచి తెలివెల్లగీతలు పారుడెంచె
నేమి సాగరుల్ వార లదేమి ప్రభులు?
ఏమికథ? యేమిచెప్పట? యేమిసాగసు?

వ. అని మఱలఁ గొంచెము శయ్యాగతులై

మ. పొరిఁ బ్రాచీనితపుండరీకవనముల్ పుష్పించెఁ గింజల్కభా
సురకాంతిచ్చట లెఱువాగులయి కచ్చుకవిచ్చుగా నా మొగి
ల్లొరయక దుట్టతుదల్ ఛటావితతి వెల్గొండక జరీయంచులై
చెరివెక్ గ్రొమ్మొగి లడ్డమేగిన ద్విజశ్రేణీమనోజ్ఞాకృతిక

వ. అంతఁ గృతాహ్నికుడైన రామచంద్రుండు గాధేయనితో నిట్ల
నియె.

శా. నీకై రేవున నొక సిద్ధముగ నుండెన్ బుణ్యభాగీరథి
శ్రీకాంతాంబులు లేగరశృగుములై ప్రేయఃకథాకృష్టలీ
లాకారముగ నిన్ను వేచెడిని హేలార్ఘ్యప్రదానక్రియా
స్వీకారమును గాంచవే మునిశిరస్సీమంతముక్తామణీ!

మ. అనినన్ నవ్వుచు గాధినూతి బళిరయ్య బాలకాకుత్స్థి! మా
మునిమూర్ధంబుల నట్టకట్టినజడల్ పోద్రొచి సీమంతముల్
తనుకన్ బాపటఁదిర్చి యాపయిని ముక్తారత్నముల్ పెట్టె దీ
వనుటే నా తలపైని ముత్యములునై యాముక్తమయ్యెన్ శిశూ!

వ. అనిన నందఱును భాగీరథిం దరించి యుత్తరపుగట్టు చేరి స్వర్గోప
మమ్ము దివ్యంబు రమ్యంబునైన యొకమహానగరంబుఁ గాంచి
రామచంద్రుండు

గీ. శ్రీవిశాలమనోజ్ఞమా నీ విశాల
నగర మేదన గాధినంతాన మంత
శ్రీవిశాల! విశాలాపురీవరంబు
రాఘవా! యిద్ది యనిసంత రామమూర్తి

గీ. శ్రీవిశాలవిశాలాపురీవరంబు

నేలు రాజర్షి వంశ మదేది స్వామి!
యూదిచెప్పవె నీ నోటినుండి వచ్చు
సిరిపలుకు క్షీరవారాశితరంగచిలుకు

వ. అనిన విశ్వామిత్రుం డిట్లుచెప్పె; పూర్వము కృతయుగంబున వీర్య
వంతులై సుధార్మికులైన యదితికొడుకులును మహాబలులైన దితి
కొడుకులును నవతితల్లిబిడ్డలు నజరామరుల మెట్లగుదు మని యాలో
చించి కలశపాథోధి జలికి రసము తెత్తు మని

గీ. మందరముఁ గవ్వముగఁ దెచ్చి దందశూక

పతిని వాసుకీ దెచ్చి కవ్వంపుద్రాఁడు
గాఁగ రెండుపక్షము లిటుగడలఁ జేరి
కలశపాథోనిధానంబుఁ జలికినారు

గీ. వాసుకిభుజంగశిరములవై పు దైత్యు

లూని మధియించుచో దేహ మొరిపిడిబడి
యెచట నందినఁ గఱచిన నచటఁ బాము
దైత్యు లెందఱో మృత్యువక్త్రంబు సొచ్చి

గీ. వాసుకిభుజంగపుచ్ఛంబు వైపున దితి

కొడుకులు గ్రహించి రాష్ట్ర కుఁ భుజంగ
పుచ్ఛతాడితులు నదితిపుత్తు లెంద
ఱో జలధిఁ దూలి దెబ్బల గాఁజువాఱి

మ. అటు లాశీవిషపుచ్ఛతాడితులునై యాదిత్యు లాశీవిషో

త్కటదంష్ట్రాపరిలీఘులై దితిజులున్ గైకోక యట్లే మధి
చుట వేయేడులు నేయఁగా జలధియంచుల్ ప్లుప్తపాథోభ్రమ
చ్ఛట యాదోనికరంబు చచ్చిపడి దృశ్యం బయ్యె బీభత్సమై

ఉ. అందఱు పట్టిలాగఁగ మహాహి శిరమ్ములు చిమ్మికొంచుఁ బ

ట్టందక దూసినన్ దితిజు లందున నందునఁ దూలి వ్రేలఁగన్
మందరమంధరాశ్రమములు మంటలు పుట్ట మహాహి కోఱవెం
టం దిగువాటులం గఱచినన్ బెనుబండలు వ్రేలుచుండఁగన్ ౪౩౭

మ. అహిదంష్ట్రావిషవహ్ని భూమిధరగండాశ్మప్రభూతాగ్ని సం
దహదుగ్రంబు వినూత్నమౌ గరళమైనన్ మిశ్రమై తచ్చహి
విహృత్తి గాలులు పాతినంతయెడఁ ద్రెవ్వెన్ భూతసంతాన మా
యహిత్రాడున్ గిరికవ్వమున్ వదలి వ్రయ్యంబాటఁగాఁ గాశ్యపుఁ

గీ. ఓయి శివ! యోయి శంకర! యోయి రుద్ర!

యోయి సురలోకబంధు! యెందుంటి వోయి!

యని యఱచి బిట్టబిళ్లుగా నదనదించు

నట్టి దైతేయు లాదిత్యు లఱపువెంట

శా. ఆవిర్భూతుఁడు శంకరుఁడు వెలుచన్ హాలాహలం బంజలిం
ద్రావెన్ బట్టి వెలార్చి చుక్క విడ కంతన్ స్వామిగర్భస్థమా
జీవ శ్రేణియుఁ జచ్చిపోయితిమయా జీవేశ! శంభూ! యటం
చాపుల్ దేరినఁ గంతమందె యదిమెన్ హాలాహలం బంతటన్

గీ. కవ్వపుండ్రాడునకుఁ జేళికడ మొసంగి
గువ్వకోలుగఁ బెనుకాలకూట మార్చి
నివ్వటిలు నీదు ప్రేమంబు; నీవు మాకు
దివ్వెలై కాక చీకటిఁ దెరలలేము

గీ. అని మహాదేవు స్తుతియించి యాదితేయ
సమితి దైతేయసమితి రసంబుఁ గూర్చి
మఱల గిరి నిల్వఁబెట్టి చిల్కిరి పయోధి
మఱల నహిరాజుఁ జుట్టి చిల్కిరి పయోధి

మ. ఒక వేయేడు లదేవనిం జలికినన్ బ్రోద్ధాతమై క్షీరసే
చికదంబంబులఁ జిక్కనల్ పలుచనై క్షీరంబు నీరంబు వో
లికగాఁ దేలికయైన మందరము తూలెన్ వారిభంగంబు లూ
దక మట్టమ్మనఁ గ్రుంగి పాతుకొనె బాతాశంబు గర్భంబునన్

క. పెగలింపలేక యిరుదెన
లగడుగుడిచి; మఱల రుద్రు నాహ్వనింపన్
మొగమోటమువడి శ్రీహరి
జగదీశ్వరుఁ జేరి యోయి స్వామీ! శౌరీ!

చ. ఇది మొదలా? భవత్కరుణ కేమును నట్టులుసాచు టిల్లె వే
డెద మెది వచ్చినన్ దిగబడెన్ గిరిమట్టము లేవనెత్తు జా
లి దొరవు నీ కృపాభరములే దమృతమ్మును లేదు; నేమి నీ
సెదవాకొ సేయవే! యలిన శ్రీహరి తాను బయోధి నీదుచున్

మ. సిరి గాల్సేతులు నీటిలోఁ గుఱుచల్తె శ్రీసీలమేఘాభసుం
దర దేహంబును ముద్దయై గళము మూర్ధం బింత సన్నంబు గా
హరువౌ వీవును నుబ్బ డిప్పయ్యు భూధ్రాంతంబునన్ ద్రవ్యకొం
చరిగెన్ నీళ్ళులలోనికిన్ జలధి కంతౌ పెద్దతాఁబేలుగా

శా. పాలోడన్ గిరి శృంగకానఁదరీ ప్రత్యంతభూభృద్భవ
త్పాలిన్ క్షీరకృతాభిషేకశినరూపం బొప్పఁగా మందఁ
బాలో లేచిన లేచుటే తడవుఁగా నాదిత్యులున్ దైత్యులున్
వ్యాళాధీశ్వరుఁ జుట్టి చిల్కిరి ప్రభూతానందదీప్తాస్మితై

చ. చిలుకుచు నుండఁగా నుదధి క్షీరము చిందిన బిందు లద్భుతం
బులును విచిత్రరూపములు పొందెడు క్షీరమయంబుల౯ గమం
డలువులు శంఖచక్రమకుటంబులు దండములై పయోధిలో
పలి వనమాలి భూషలను బాయఁగఁ ద్రోచినయట్లు లేచుచున్

వ. అంత నమ్మహోదధినుండి శంఖచక్రకుండలధారి దండి సకమండ
లువు హస్తంబున నమృతకుంభమ్ము పూని ధన్వంతరి యుదయించె;
నమ్మహాప్రభువునకు సకలరుజాజరామృత్యువులు సాంజలులై నమ
స్కరించుచుండ నంత నద్దేవాసురులు మఱల

చ. చిలుకుచునుండఁగా నుదధిక్షీరముచిందులు లోకమోహనం
బులు రమణీయరూపములు పొందెడు క్షీరమయంబులైన త
మ్ములు తెలిసంకువుల్ కలశముల్ పరివెన్నులు తమ్మితూండ్లు ము
న్నొలసిన వాహినీగతము లూచి పయోధి వెలార్చినట్లుగన్

వ. అంత నమ్మహోదధినుండి పుండరీకనేత్రలు శంఖగళలుఁ గలశ
పయోధరలుఁ గణిశజంఘలు మృణాలబాహులును నైన యటువది
కోట్లయచ్చరలును వారి పరిచారికలును నావిర్భవించిరి; అమ్మహా
భాగ లండఱును సాధారణులై దేవదానవుల కపరిగృహీతలై
లోకంబులు వెల్గించిరి; అంత కాశ్యపులు మఱల రగిల

- చ. చిలుకుచు నుండఁగా నుదధిక్షీరము నుర్వులు దేరి యెట్టనా
వెలుగులు చిమ్మి వైపయిని వీచెడు గాలికి సొక్కు దెచ్చి తా
నిలువక తూఁగి తూఁగి హవణించె సహస్రసమావిక్షీర్ణ ముల్
జలములశక్తి తప్పవడి చక్కఁగ నిల్వఁగ లేనిచాడ్పునన్
- వ. అంత నమ్మహాదధినుండి న న్నెవరు గ్రహింతు రెవరు గ్రహింతు
రని వారుణీదేవి యావిర్భవించె; నామెను దైత్యులు మాకు వల
దనిరి; దేవతలు గ్రహించిరి; అద్దాన దై తేయులు నాఁటినుండి యసు
రులును దేవతలు సురలునై రి; అంత సురాసురులు మఱియు బిట్టగా
క్షీరనిధిఁ ద్రచ్చిన నా పాలనీటికెరటాలు గురుసులు వాఱి వాఱి
- సీ. ఉచ్చైశ్రవంబునా నొక తెలిమూవైన
నది యింద్రుఁ డాచె వాహనముగాఁగ
గుములుగానైన చిన్నులు చెట్టుగట్టిన
నది కల్పవృక్షమై నాకమెక్కె-
గిర్యధస్సనావకీర్ణాంబువుల పడె
మంజిడి వర్ణమై మాఁగుదేరి
మూలౌషధీస్పర్శమున గట్టిపడి కొస్తు
భంజన నురమున నవధరించె
గేశవుడు; పాలచిన్నరి కెరట మొకఁడు
నిందిరాదేవియైనఁ దానే గ్రహించె
భార్యఁగాఁ గేశవుడు; నంత పాలకడలి
నుండి జనియించె సమృతమహారసంబు
- క. పుట్టిన యమృతము కొఱకై
కొట్టికొనిరి సురలు నసురకోటి యసురులన్
గిట్టించిరి సురతతు లెగఁ
దట్టిన వారుణీమదంబు దర్పము కొలదిన్
- వ. అంత మోహిని యన్న మాయ నాపాదించి విష్ణు వమృతంబు
నపహరించె

- ఆ. పరమనైష్ఠవులును భాగవతులునైన
సురల కిచ్చె రసము హరి పరముడు
అమృతపానవశత నమరులై యాదిత్యు
లసురకోటిన్లెల్ల నదుపుపెట్టి
- ఆ. అసురకోటిన్లెల్ల నాస్కందనంబునఁ
గాలు ద్రవ్వి త్రవ్వి కనుపుకొట్టి
యెచటి యెచటి వారి నేరి చంపిన సర్వ
మైన ధాత్రి సురలధీన మయ్యె
- వ. సర్వఋషులతోడను యక్షగంధర్వసిద్ధచారణులతోడను బురంద
రుడు ముగ్ధోకములకు రాజై సుఖంబుగ నేలుకొనుచుండిన
- క. దితి కడుపుకోత నతిదుః
ఖతయై లోలోనఁ గుమిలి కృశించి నిరా
దృతిఁ బోయు సవతిబిడ్డల
గతిమాలినగంజిఁ ద్రావఁగాఁ దన బ్రదుకై
- క. బ్రదుకుటయు నొక్క భరమై
యదితిదయాధర్మభిక్షమై గుఱుసులుగా
మది మారీచుం గాశ్యపు
సదయునిఁ దనభర్తఁ గని శుచాదీనోక్తి
- చ. తగవును జూడుమీ! నవతితల్లి కుమారులు నింత చేదుగా
నగుదురయేని నే పురుషుండైన గ్రహింపఁగ నేల నిద్రఱ
మగువల నేరికైనను గుమారుడె మీకన నల్లయాండ్ర శి
ట్లగునొ తలంపవే యెవతె యాత్మజు డాయకకే కదా ప్రభూ !
- మ. అసినఁ గాశ్యపుఁ డొనె యకానె దితి ! నే నాదిత్యులంబోయి నీ
తనుజుఁజేడిని జంపుమంటినటె ? లేదా నీవుగా నేది కో
రిన నే నిత్తు వరంబు నన్న ; దితి మారీచుం బతిం గాంచి యిం
ద్రునిహంతఁ సుతు నిమ్ము నాకును దపింతుఁ జువ్వె నేఁ గాశ్యపా!

శా. నాగర్భంబున నింద్రహంత యగు సంతానంబుఁ గల్పింపవే
చేగన్ వేయిసమల్ తపించెదను దాక్షిణ్యంబు కన్పింపవే
నాగర్భంబునకోత యెంత కడిదో నారాపి జేపాటిదో
యీ గాలించెడుశోక మాగుటకు స్వామీ ! చాల నే వట్టునన్

చ. పరమతపోవిధాత భగవంతుఁడు కాశ్యపుఁ డల్లెయాఁ గదే
తరుణి ! సహస్రమబ్దము లుదారత సీఘ్ర తపస్సుచేసినన్
జరమగుకాల మింతయు శుచిత్వము పాయక యుంటివేన్ బురం
దరహననక్రియాపటువు నాతుక ! పుత్తుని గాంతు పొమ్మనన్

వ. ఆమెయుఁ బతిహస్తసమ్మాన్వితయై స్వస్తిబ్రువాణుడైన పతి
యాశీస్సు పొంది నారచీరలు నగ్నిహోత్రమ్ములు దర్భలు హవి
స్సులుఁ గొంచుఁ గుశప్లవనంబున కేగి మహాతపశ్చర్యానిరూ
ఢయై గర్భశోకాపనోదవీక్షాపటువై యుండె నిట నింద్రుండు

ఆ. దితితపోఽర్థ మెఱింగి తతసిద్ధికృతనియ
మం బెఱింగి యపచయం బెఱింగి
మించి వచ్చు టెఱింగి వంచనయే మార్గ
మంచుఁ దెలిసి వినయ మతిశయిల్ల

వ. తానును గుశప్లవనంబున కేగి

సీ. ఉభయసంధ్యల నగ్నిహోత్రమ్ము సరిచూచి
కొనగలదర్భలు కోసితెచ్చి
విమలమా జలములు సమకూర్చి యర్పించి
యశ్వత్సమిథల నాహరించి
త్రవ్వీ దుంపలు వేళ్ళు తఱితో సమర్పించి
యందిచ్చి జపమాల హస్తములకు
పాదసంవాహనపరత శుశ్రూషించి
మడిచీర లెండించి మడతపెట్టి
తల్లి కునికిననైనను దాను గునుక
కమ్మ కనుమూయఁ గనుమూయ కమరరాజు
సర్వకాలంబుఁ దత్పరిచర్యయందె
సొక్కుచున్నట్లుగాఁగ శుశ్రూష సలిపె

చంద్రిక.

పది కొఱఁతగ వేయివర్షముల్ కదలెను శిశురక్ష గల్గఁగా
మది సురపతిసేవ మక్కువై యెదయు హృషితమాచు నిట్లనెన్

చ. కడువడి నింద్రహంతయగు గర్భముఁ గోరితి నే మునిగ్ గడుం
గడు మది సంతసించితిని గావున నీ పరిచర్యఁ జేసి నా
కడుపుననున్న బిడ్డ నినుఁగాని వధించెడువాఁడు గాక యె
క్కును జయశీలి యాచు మిముఁ గూడి త్రిలోకము లేలుగావుతన్

శా నీ యాయుస్సును నీదు రాజ్యమును దండీ ! నిత్యమై యుండ్రుగా
కీ యాశీస్సు ఫలించుగాత మని తా నిట్లే వచింపన్ దితి
ప్రేయోభావముఁ గాంచి యింద్రుఁడును సంతోషితాత్ముఁడై మ్రొక్కఁగా
నీ! యంబాపటుగర్భమత్సరశః గానీ వీడఁ డింతేనియున్

గీ. కాళ్ళవైపు తలాడఁగాఁ గన్ను కూరు
కొంచు వచ్చిన దితియు నిదించె సంత
పవలు రెండుజాములవేళఁ బట్టరాని
పాపపున్నిద్ర యామెకుఁ బవలువచ్చె

గీ. ఆమె యశుచిత్వ మెఱిగిన నాకరాజు
నామె ప్రశ్రయమ్మునఁ గొంత యదవదపడి
మొగి దళోనసహస్రాబ్దములును వేచి
దక్కినట్టి రంధ్రము దిగఁదావలేక

గీ. ఆమె యుచ్చాస్వసపథమున సంతరమ్ము
సొచ్చి గర్భస్పిండమ్ము ప్రచ్చిపోవ
నేడు కణుపులుగాఁ గొట్టె నేడ్పు లొదవ
బాలకంఠంబులన్ దితి మేలుకొనియె

ఉ. దారకు నేడ్పు లేచిన శతారమునన్ హతు లొప్ప మా రుదో
మా రుదయంచు శక్రుఁడు కుమారుని జెప్పెడుచో సుషుప్తియన్
దీరఁగ లేచి చూచి దితి దేవపతీ ! శిశుఁ జంపకోయి రా
రా! రుధిరంపుబిండమును వ్రక్కలుసేయకు మోయి శూరుఁడా!

క. అను తల్లిమాటయందున

వినయము శౌరవముచేత వెడలెను శక్రుం

డును వెడలి తల్లిపాదం

బునబడి క్షమియింపు మంబ! పుత్రుని ! నన్ను

గీ. కాళ్ళవైపు తలాడఁగాఁ గన్నమూయ

నశుచివౌటను రంధ్రము సరసి యింద్ర

హంత నేడుగ నఱికితినమ్మ! యిదియు

నీ కృపాప్రశయమ్మున నేను జేయ

గీ. సాహసించితి క్షమింపఁ జను ననంగ

దితియు నతిలోకఘుగను దుఃఖితయు నైన

శక్రుండును భీతిఁ గనియె నే శాప మిచ్చు

నో యటంచును దితి కొంత కూరడిల్లి

చ. మును నినుఁ జంపువాని కయి పూనితి నే వ్రత మిప్పు డట్టి భా

వనయును లేదు నే నశుచిభావము పూనినయపు నీవు చే

సినయది తప్పుగా దయన సేయుము నా యొకకోర్కి యే డగు

దునుకలు నేడు గాలిపెనుత్రోవల రాజులఁగాఁగ నిల్పవే !

వ. నీవును మా రుదో మా రుద యంటివి గావున మరుత్సిద్ధులంద

ములకు స్థానపాలకులుగా వీరగుదురుగాక ! యొకఁ డింద్రలోకచారి

యొక్కండు బ్రహ్మలోకచారి మూడవవాడు వాయు వనుపేర

దివియందునను దక్కిననల్వరు నాల్గదిశలందును నీ వాగన్వర్తతా

సిద్ధిగా మారుతు లని చరింతురుగాక యనిన నింద్రుండు

గీ. తల్లిపాదంబులందునఁ దలను వాంచి

యెట్లు నీ పంటివో తల్లి యట్లే యగుత

మంచుఁ దల్లియుఁ గొడుకును నమరపురికి

జని సుఖించిరయూ ! రామచంద్ర ! తండ్రి !

క. ఈ దేశమ్ముననే రా

మా! దితియుఁ దపస్సు చేసె నమరపతియు నిం

దే దితిగర్భముఁ జీల్చెను

నా దితి యందే క్షమించె నమరేశ్వరుని

గీ. రెండునెలల పిండంబు జాతిన జగంబు

లోనివారు శోకము పట్టలేనివారు

ఇంచుమించు వేయేడులు నెదిగినట్టి

పిండమును వ్రయ్య దితి యోర్చె బెద్దతల్లి

వ. అనిన శ్రీరామచంద్రుం డిట్లనియె

క. ప్రభు! ప్రభు! యోరిమివంటిది

త్రిభువనములయందు లేదు ధృతియుక్త మయుక్త

శుభతమములైన గుణములు

ప్రభు! ప్రభు! గుణగణములందు రాజపదంబుల్

వ. అనిన విశ్వామిత్రుండు నౌనయ్య యానయ్య యోయి శ్రీరామ

చంద్ర ! తాటకాప్రాణహరణపుణ్యవాహినీభగీరథ ! సుబాహు

ప్రాణజలధిమందర! మారీచప్రాణరక్షణ ! క్షమాగుణనిధి! యనిన

శ్రీరామచంద్రుం డిట్లు పలికె

గీ. ముని భృశాశ్వని విద్య లిచ్చినది ఘనమొ!

మునిపతీ! యీ కథాళి చెప్పినది ఘనమొ!

రాఘవుని రామచంద్రుని బ్రదుకునెల్ల

నేలుచుంటివి నీ కృపాలోలదృష్టి

వ. అనిన నవ్వుచు విశ్వామిత్రుం డిట్లనియె

సీ. పరమధార్మికుండు నిక్షాకు వలంబున

యనునామె బెండిలియై విశాలుఁ

గనె నా విశాలుండు కట్టె నీ పురి హేమ

చంద్రుఁ డెక్కా వాఁడు విశాలసుతుండు

ఆ హేమచంద్రుని యాత్మజుండు సుచంద్రుఁ

డతనికి ధూమాశ్వఁ డాత్మజుండు

ధూమాశ్వనకును సుతుండు సృంజయుండు సృం

జయబిడ్డ సహదేవుఁ డయపయోధి

యల్ల సహదేవుసుతుడు కృళాశ్వుఁ డతని
తనుభవుడు సోమదత్తుఁ డాతని సుతుండు
రామ ! కాకుత్స్థుఁ డసియెడు రాజు; సుమతి
వాని కొడు కిప్పు డీ రాజధాని నేలు

గీ. కులవిధాత యిత్త్వాకుని యలఘుకరుణ
నఖిలవైశాలికులును దీర్ఘాయువులును
వీర్యవంతులు ధార్మికుల్ సూర్యతేజ
లును నరిందములు మహాత్ములును గుమార !

వ. ఈ రే యిందు వసించి జనకుని రేపు ప్రొద్దునఁ జూడఁబోదు మనిన

శా. మత్స్యద్విగ్నత నేగి చారులు వచింపఁ భక్తితో శ్రద్ధతోఁ
బ్రత్యుత్థానము నేసి యా సుమతి విశ్వామిత్రు నర్హక్రీయా
స్తుత్యాదిఁ సపురోధనుం డరిగి సంతృప్తుండుగాఁ జేసి సా
మత్యం బొప్పగఁ దక్కు నెల్ల ఋషులఁ మన్నించి యర్చించుచున్

శా. తా మిత్త్వాకులు తాతతాతలకుఁ దాతల్ మెట్టినారయ్య యీ
భూమి వారు తపోనిధాను లది యెట్టో నేటికిఁ దాదృశుల్
స్వామీ! మీరలు మెట్టినారు నిది మీ సౌమత్యమో? పూర్వపు
ణ్యామేయాచ్ఛఫలంబా? నాదయిన ధన్యత్వం బకూపారహా

సీ. నడక యేనులమృగేంద్రములది యాకృతి

వ్యాఘ్రపుంగవముల యదియు నంద

మది జయంత కుబేరులది కన్నుదీర్పు క

ల్లారసేరేజంబులయది; యీ కు

మారు లెవ్వరు? దేవతారూపవంతులు

కత్తి తాల్చినతీరు గాన్మకంబు

పట్టిన తీరును గట్టినతీరు తూ

ణీరయుగ్మము సమాసితయైన

గంగ వ్యోమభూమిగత రెండుపాయలొ?

స్కందుఁడును విశాఖుఁ డిందు చనిరొ?

సృష్టిమూలహేతు విష్ణి రెండయ్యెనో?

ప్రభువు లేల నడచివత్తు రొక్కొ?

మ. ఎవరో సెప్పుడు పూజనేయుటయె లేదే గొంగిటం బట్టుటో
 నవరింతుక బరిచర్య యన్న మునిరాట్నార్ద్రుల మానందనం
 భవబాష్పంబుల వీరు దాశరథు లప్పా! రాముడుక లక్ష్మణుం
 డవు నా జన్నము దీర్చినా రసురసంహారక్రియాదక్షులై

క. అన సుమతి దశరథాత్మజు
 లనియా! విన్నాను సర్వమగు వృత్తంబుక
 మునినాథ ! యింక నొక్కతో
 వను బోయితి కాదు నాదు భాగ్యము పొంటెక

వ. అని యథాశాస్త్రంబుగ సర్వసాద్యంబు లిచ్చిన రామలక్ష్మణు
 లద్భుతంపడిరి

క. ఆరేయి యచట నుండిరి
 స్వారాజ్యమునం దొసంగు సత్కారమై
 శ్రీరామలక్ష్మణులు పర
 మాయాధముదంబురాసులై చలితాత్ముల్

శా. స్వామీ! యింతటిగౌరవంబు మఱి యీ సత్కార మే మోర్వగా
 లే మిచ్చేటనుండి తే పుదయమే లేవకవలెక నాఁగ న
 వైవ మానీంద్రుడు నల్లె పోదము విశాలాధీశుఁ డీతండె కా
 దా ముత్తాతలనుండి యీవఱకు రామా! యిట్టివారేసుమీ!

శా. శిశ్యంబుల్ గొని రైతులేగెదరు రాజీవాక్ష! కోటేరులై
 శక్యంబా వచియింపఁ ద్రోవఁ గనవా శాలేయవై హేయప
 ట్టిశ్యంబుల్ బహుపూర్ణసస్యములు కంటే యీధరానాథు లా
 స్తిశ్యంబుల్ సుకృతంబు లా పగిదిగా క్షేత్రంబులం బండెడుక

వ. అనిన వా రా ప్రొద్దున లేచి కృతాహ్నికులై సుమతి బహు
 దూరంబు సాగనంపి యొకజలాశయంబు కడ మానిసి మానిసి వద్ద
 సెలవుఁగై కొని మగుడ లేక మగుడ లేక వెనుదిరిగి చూచుచుఁ జూచు
 చుఁ జనిన

- గీ. దారిఁ జనినంతవఱకు నందఱు విశాల
మెచ్చికొనుటయు సుమతిని మెచ్చికొనుట
యాదరము మెచ్చికొనుటయు నంతిపురము
మెచ్చుటయు సేవకాళిని మెచ్చికొనుట
- గీ. చాలదూరమ్ము చనగాఁ దమాలవృక్ష
బహుశమైనట్టివని యడ్డువచ్చినంత
నిచటికి విశాలరాజ్యమ్ము లిచటినుండి
యమలగుణ ! శాంతమతి ! విదేహములు రామ !
- మ. నెఱి నిత్యోక్తువునుండి వారు నిమినుండిఁ వీరునుఁ మైథిలుల్
మఱి వై శాలికులుఁ దమాలవని యీమధ్యంబునం దెల్లయై
గుఱుతై కానుగుఱెట్లై పొడలకై గూడఁ వివాదం బటం
చెఱుంగఁబోరు తమాలకానన మ దిట్లై యెన్నియేం డ్లుండెనో !
- క. వై శాలికవరపాలుర
ధీశబలతఁ జూచివచ్చితివి మిథిలాధా
త్రీశులను నెఱుంగఁబోయెదు
రాశి యయిన పున్నెము లగు రాజుల రామా !
- మ. అల వై దేహులఁ గూర్చిగాని రఘురామా ! చెప్పఁబోగాఁ బొగ
డ్డల వై యర్థము కల్గు నన్న నుడివెంటఁ మానులుం జూచి యా
తెలిమెడల్ వెల్లుగై నదే మిథిలకాదే యన్న నొనన్న మా
నులు కేటోడ్డి సమస్కరించి రసమానుల్ బ్రహ్మవిద్యాగురుల్
- ఉ. ఎప్పుడు చూతునో మిథిల యెప్పుడు వాజసనేయసంకథల్
తప్పక పోల్చుకొందునొకొ ! ధర్మపుబ్బాణును బ్రహ్మబుద్ధి నే
నెప్పుడు చూతునొక్కొ ! మిథిలేశు నటంచును రాముకన్నులఁ
గుప్పున వచ్చె బాష్పములు కోసలు దేరిన వెల్లముతైముల్
- ఉ. రాముఁడు పల్కకే చరచరఁ నడచెఁ మిథిలాసమీపమం
దే మునిపల్లియో యుపవనీడితథాత్రిఁ బరిత్యజించి తా
నా మునియేగెఁ గావలయు సంతయు బీడయి పర శాలయాఁ
గోమఱి కూలిపోయెఁ బురుగుం గనిపించదు చుట్టుపట్టులఁ గింఁ

నీ. ఈ కావి కొనకేల యేగెనో తరుశాఖఁ
 గామాయమును బీలికలుగ వ్రేలు
 నీ నీరు కొనకేల యేగెనొక్కొ కమండ
 లువు నీరు మురికియై సపురుమాయు
 నీ తోలు కొనకేల యేగెనో కృష్ణచ
 ర్మము వానకెండకు మాఁగిపోవు
 నీ మాల విడి యేల యేగెనో స్ఫటికముల్
 వ్రీలి యట్టిట్టుల విరిసిపోవుఁ
 బాడువడి హోమకుండముల్ పూడిపోవు
 బీడువడి యగ్ని వేదులు గాడిపాటుఁ
 బాదలలో నొక్క కుండెలు పొడయులేకు
 చెట్టువై జల్గు యాడిన చిన్నె లేదు

గీ. కడుఁ బరిభ్రష్టమైన యోగంబువోని
 యాశ్రమముఁ జూచి రామునియక్షులందు
 బాష్పములు గుత్తులై రామభద్రముఖము
 హరి వదలిచన్న వై కుంతమట్లు తోఁచె

వ. వైకుంఠదేహలీద త్తనంగతకస్తూరికారంగవల్లీమంగళాభిరామం బైన
 శ్రీరామచంద్రుని మొగంబు హిమాచ్ఛాదితోషకమలమ్ము వోతె
 నైనఁ గాంచి గాఢేయండు

గీ. తండ్రి తండ్రి! బాష్పములు నేత్రముల తుదల
 గుబ్బటిలనీయఁబోకు నా గుండె చెదరు
 గౌతముని యాశ్రమ మ్మిది గౌతముండు
 సుఖముగా నుండె దీప్తతేజోవిధాత

ఉ. తీవ్రతపశ్శిఖావిమలదీధితి గౌతముఁ డొక్క హేతువై
 సువ్రతభగ్నకారి యగు పోటును దీని శపించి యేగె నం
 తే వ్రతిహాళి తాను నెటకేనియుఁ బోయి తపస్సు చేయునో
 తీవ్రకృపామనోజ్ఞపరిధి! వినిపించెనఁ దన్నిమిత్తమున్ గౌర

క. వినవే యన రాఘవుడున్

గనుకోసలఁ దేరి హాసకలితాననమో

హానమూర్తి యంజలించిన

మునిపతి యాననము నవ్వు మొలకలు గాఁగన్

ఉ. గౌతమమాని సాధువు నఖండతపస్వి లతాంగిష్ఠాః నహ
ల్యాతరళాక్షితో నిచట నాశ్రమమై పటుధర్మమూర్తియై
ప్రీతుల నెల్లచో నదుపుపెట్టి హృషీకములన్ మలంచి ప్ర
సీతహృదగ్నియై తపముఁజేసెనయా ! బహునర్షపూగముల్

ఉ. అందఁపుఁగోన యామెయు నహల్యయు గౌతమమానియున్ శతా
నందు సుతున్ విదేహనరనాథులయిండ్ల పురోధసున్ మహా
నందుఁ దపోనిధాను మునినాథుని గాంచిరి వేల్పు లాశ్రమా
ళిందములం జరింతు రమలీకృతమానికృపావలంబులై

మ. ఒకస్థింబడి వేలునర్షములుగా నున్నన్ దపోమూర్తియై
యకటా గౌతము డట్టివేళను నహల్యాబుద్ధియై యింద్రుఁ డా
యకతోఁ గేళిని దీర్ఘకాలముగ మోహగ్రస్తుఁడై కోరుచున్
సకియం జూడఁగఁ బల్కుఁచింఁచఁ దటి తోఁచఁకారాక యెన్నొళ్లకున్

గీ. మునితపమనందుఁ గనిపెట్టి మునియవోలె
వేషమును గట్టి యాశ్రమవీధి కేగి
యోసి యోసి యహల్య! యట్లొక్కసారి
రావె! యనఁగ నహల్య; పురందరుండు

ఉ. కట్టినవేసమున్ బలుకుకై వడి చూపులరీతియున్ మదిం
దట్టి వినూత్నవైఖరిగఁ దా బహుకాలముగాఁ బురందరుం
డటై తనుం గనుంగొనుట నా కనుగోసలు గుర్తుపట్టి యా
గుట్టును బైటపెట్ట కిదిగో ఋతుకాలము కాదు కాదనన్

క. కాముకులకు ఋతువగుటయుఁ

గామి యగుట కలదె యోసికామిని ! యన్నన్

బో! ముని చూచిన నీకును

స్వామీ! నాకును మఱింత ప్రాణాంతకమా

- వ. పొమ్మన్న నిండుం డెటింగిన దెటింగెనే యెటింగె నని విడివడి
- మ. ఇది నీకై యదియెన్నియెండ్లు దిగులయ్యెన్ నా కహాల్యా ! యనన్
మది హేలార్థముగాఁ గుసుళ్ల యిన యా మంజూషికారత్న మా
నదనా యియ్యది? కోడికూసెనె? యనన్ నాకేశుఁ డానందమున్
గదురన్ నవ్వుచుఁ బోయె నంతటన చీకఁ జ్లేగుదెంచెన్ వడిన్
- చ. నిశి నిశి యెల్ల నిండునకు నీలనరోరుహాచనావచో
నిశితమనోహరార్థవిపణీకృతధీకునకున్ మనోఽనుగా
విశదతనూసమార్దవినివేశసదర్శనధీర్గురీసహ
స్రశకలితాక్షిగోళునకు సాగియు సాగదు కోడి కూయదున్
- గీ. ఇట్లు కాదని లేచి సురేంద్రుఁ డటుల
నే చతుష్పత్తినకలకళాచతురుఁడు
తన శిరస్సమాణిక్యమ్ము తామ్రమైన
చూడముగ నొప్పి తానుగాఁ గోడి కూసె
- చ. ధృతమునివేషుఁడై బయలుదేరిన నా నిశిఁ గృష్ణపక్షసం
గతమగు ద్వాదశిన్ బలుచగా వెడలెన్ గడరాత్రి వెన్నెలల్
ధృతమతి గౌతముండు నరుదేరెను మందిరనుండి చూచె ని
ర్గతుఁడయి మాసినద్దమునఁ గన్నడనౌ ప్రతిబింబ మల్లుగన్
- ఉ. తన్ను ద్విధాకరించిన వృథామతిఁ గాంచి క్రుథామతిన్ బలే
పన్నితి వోరి తాకికుండ ! భామిని నీ కనులన్ విలాసముల్
కన్నది నేను బాపములు కన్నది నేటికిరా ఫలించె నీ
తెన్నున ఛాందసాకృతిని దెచ్చెద వేమి సుఖంబు జాతరా!
- క. తనర సురాపానార్థము
చనుచున్ బీతాంబరంబు సవరించినటుల్
ననుఁ గూర్చి యేలఁ గట్టితి
వీని వేసము దుష్టధీనివిష్టాఘోహా!
- శా. ఏరా! నీవిటు వచ్చినావు సరి యా యిల్లాలు పోలోమి నీ
కై రాపిళ్ళుగ వేచియుండెడును గాదా! యామెనుం గూర్చి యే
మారంభించిన మాటయే కలుషమా నాత్మీయతా దారలుం
గారా! యొక్కటియైన కోర్కెఁ బది సంకల్పింతు మిథ్యామతీ !

- చ. పశువులఁ గాంచియైనఁ గనవా? ఋతుసంగతి యేకకామిని
వశముఁ గపోతరాజుఁ గనవా? త్రిదశేశ్వరతానిరూఢి యా
పశువును బక్షికన్నఁ జెడఁబట్టెద విద్రుత శాశ్వతంబురా?
ప్రశమితవాంఛమైన యొకపాటి వెలుంగు నెటుంగ వింతకుకా
- చ. దొర నని యందగాఁడ నని దోచి యొసంగెద నంచు నీవు కా
పురములు కూల్చినకా బికిరపుం బ్రదుకైన జనంబు లొండ్రకుకా
విరహితులై శరీరసుఖవేదనఁ గాంచగరాదొ నీకు మైఁ
దిరిగిన జీవుఁ డచ్చటను దిద్దఁడొ యీసొలపుల్ కుషీడకా!
- చ. ఒకచిటుభేద మేమిటికి నుగ్మలు లందఱు దేహనిర్మితుల్
ప్రకటితరీతి నొక్కఁడగు పద్ధతియే యిఁక దేనిఁ జూచి యీ
వికృతపుంజేత దేనిఁగని వెక్కిలి పట్టెదొ? దానిరూపముల్
వికృతముగాగ దేహమున వేయి ధరింపుము నిత్యదర్శివై
- మ. అదియే ధ్యానముగాఁగ నుండెదవు నీ వా హేతువై నీకు నే
నదియే శిక్షను జేసితికా జనుమురా యన్నకా ద్రపామూర్తియై
త్రిదశేశుండును మేనఁ బశ్చిమకలుగాఁ దేరకా నలకా మేన నొ
ప్పిదమై కప్పిన పల్లెవానివలె రొప్పెకా స్వర్గమార్గంబునకా
- వ. అంత గౌతముండు భార్య నహల్యం బిలిచి పోవుచున్న యింద్రుం
జూపించి యిట్లనియె.
- క. త్రిదశపతికిఁ దావ్యదృశలగు
మదవతు లొకవేయిమంది మనకలు కలిగెకా
త్రిదశపతి దివానిశ లని
చెదరం డిక నిత్యభోగచిహ్నితుండు సుమీ!
- ఉ. నా తప మట్టు లుంచు మది నాదు దర్శిత చాలు నాకు నా
యీ తనుయష్టిలోన మఱి యేడగులొకము లేలువానిలో
నే తమకమ్ము కల్గ నదియే యది వేయిమడుంగు లెక్కువై
నీతియు న్యాయమై వెలుంగునే సురరాజును కాలిగోటికా

ఉ. పేదతనంబులోనఁగల పెక్కువ సత్కులమందుఁ గల్గు మ
ర్యాదయు నీవెఱుంగ వపురా! యొకతాతివి గమ్ముటన్న నా
పైదలి భీతినొంది మునివల్లభుఁ గాంచి ప్రభూ! తమింపవే
రాదగు తాతనం బయిన రాపిడి తగ్గవలెన్ మనస్సులో

మ. పృతనాసాహుఁడువేయియేఁడులుగ స్వామి! నన్నుఁ గాంక్షించెడున్
మతి నిన్నాళ్ళును బిగ్గపట్టితి నిలింపస్వామి సాయంతన
మృతిగుప్తాకృతి వచ్చి నన్నడిగె నే నావేళ మోహంబు నొం
దితి నీ మోహము తీరఁగావలయు గానీ తాతి నెట్లందునో

శా. ఈ మోహమ్ముఁ దొలంచి నీసతిగ నన్నేలన్ వలెన్ తాయుగా
స్వామి! యుండు మటన్న సుండెదను వర్షంబుల్ పదార్థేలుగా
నీ మోహమ్ముఁ దొలంచవే యనినఁ దన్విన్ గౌతముం డీశిలా
సామాన్యం బొకయద్భుతంపుఁగ్రియ నైశ్చల్యంబు ప్రాప్తిం చెడున్

ఉ. ఎప్పుడు నీదుమోహ మది యెల్లయు విచ్చునో రామచంద్రుడై
యప్పుడు నచ్చు స్వామి యని యా ముని యేగె హిమాచలంబునన్
ఱప్పగనై యహల్య తన తాతితనంబుఁ దొలంచు సామికై
యిప్పటి కిందె యుండెను సుమీ! యని గాధిసుతుండు చెప్పినన్

క. సామిత్రి రామచంద్రుని
ప్రేమయు గౌరవముఁ దొలుక వీక్షింపఁగ శ్రీ
రాముని ముఖమున లజ్జా
శ్రీమంధరమధునదంబు చిందులు త్రొక్కెన్

చ. పిలిపిలనొచు నంత వినిపించె శుకీకలవింకశారికా
కులకలరావముల్ తరునికుంజలతాళులఁ గూహుకూహునం
కులనినదార్భటిమధురకూజితకోకిలకాకలీన్యరం
బులు గగనంబునం దెగిరిపోయెడు సారసహంసరావముల్

సీ. నేత్రపర్వముగ నిండిన పూలచివురుల
వృక్షశాఖలఁ గావు లెండుచుండె
నట్టె దైవతగంగఁ బట్టితెచ్చిన కమం
డలువారి శుభ్రమై వెలుగుఁ జిమ్మె

నననవలాడి కృష్ణమృగాజినం బంత
 యప్పడే పఱచినయట్లు తోచె
 వృక్షశాఖలయందు వ్రేలాడు జపమాల
 స్ఫటికాచ్చకాంతులు చొకళించె
 హోమకుండంబులం దగ్ని యుజ్యలించె
 దీర్చిన బ్రసీమనోజ్ఞ వేదికలు నొప్పె
 నోయి! రఘురామ! రామచంద్రా! యిదోయి
 స్వాగత మటంచు వినవచ్చె బలు కొకండు

చ. కలకలనాడు తోరణవికాసపు ముంగిటి పర్ణశాలలో
 వెలువడి గౌతముం డమృతవీచిక నవ్వున వచ్చి యెల్ల మా
 నులకును సర్వపాద్యములు నూత్నసపర్యలుగా నొసంగి క
 న్నులబడి యాత్మయే యుటుకునో యన రాముని జూచి చూచుచున్

గీ. ఓయి రఘురామ! రామచంద్రా! యిదోయి
 స్వాగతము కన్నతండ్రీ! సుస్వాగతమ్ము
 నీ కొఱకు వేచియున్నారు నీరజాక్ష!
 పర్ణశాలాంతరమ్మున భక్తజనము

వ. అందఱు నాశ్రమసరస్సున మాధ్యాహ్నికక్రియలు నిర్వర్తించి భోజ
 నంబునకు రండనిన వారును స్నానమ్ములాడి యగ్నిహోత్రంబులు
 చేసి పర్ణశాలాభ్యంతరమ్మున బంతులుదీర్చి పఱచిన పర్ణంబుల
 ముందుఁ గూర్చుండిన

సీ. ఒకచేత పంచభక్త్యకములుఁ బరమాన్న
 మిరవొందుచున్న పల్లెరముఁ బూని
 యొకచేత గాంగవారికమండలువు పూని
 యన్నపూర్ణాదేవి యనంగ వచ్చి
 చేతి పల్లెరమును ఊతితలంబున నుంచి
 యిడ నొక్క పల్లెర మెత్తి కప్పు
 రంబు వెల్లించి నీరాజనం బెత్తి యో
 శ్రీరామచంద్ర! దాక్షిణ్యమూర్తి !

రామ! రఘురామ! దశరథరామ! యో య
యోధ్యరామ! జానకిరామ! యోయి తల్లడి!
యసురసంహారరామ! పట్టాభిరామ!
యనుచు నీరాజనం బొసంగిన దహల్య

సీ. పేదయింటికి దివ్వె పెట్టినయట్లుగా
నారచీరలు గట్టి ఊరజలధి
కన్యకామణి వచ్చు కై వడి హిమగిరి
కూతురు భూతేశుకొఱకు వ్రతము
పూనినకై వడి బాలుపారెడు సహల్య
నీరాజనతబెత్తి నీరజాక్ష!
కరుణవారాళి! భాస్కరసంశవారాళి
పొడిచిన నీహారముగ్ధరోచి
రామ! రఘురామ! దశరథరామ! యో య
యోధ్యరామ! జానకిరామ! యోయి తల్లడి!
యసురసంహారరామ! పట్టాభిరామ!
రామ! రఘురామ! రామ! శ్రీరామ యంచు

సీ. జలధికన్యాకుచస్థలిసీలమణి తాళి
బొట్టు గట్టైభవాంబునిధి యొడ్డి
శ్రీవికుంఠపురీధురీభూత మగు పచ్చ
డాలు వాలై యఘశైల మగలి
గరుడిమూపున పదాంబురుహ ముంచిన వీర
ముద్దె హద్దె దోసములు మలంచి
ముక్తికాంతాగళమ్మున హత్తుకొను నల్ల
పూస మోసై పున్నెములు జనించి
రాసులై పేర్పు వాంఛాతరంగములును
బలిసి తాకట్టు పొందిన పాపములును
సర్వలిప్తల బలిసెడు స్థలితములును
బాసి నా గుండె నడకువల్ బలియుచుండె

సీ. మునిగు వృషకా మనోమూలమై చను వేల్పు
 కుజము నాపైఁ దనకొమ్మ సాచె
 పొదుగుధారలవాక పొల్లెడు తెఱగంట్ల
 ప్రసౌహి నాపైని బాలుచిలికె
 చల్ల నివెలుఁగులౌ జాబిల్లి జిగిదిండి
 మాందాళి నాపైని జెందిరించె
 కలుషమ్ములను రాశిడులుపెట్టు సురభాణి
 శ్రీధుని నామీఁదఁ జలకరించె
 బడలికలు వాసితిని గొమ్మపట్టులందుఁ
 బేర్చిఁ ద్రావితీ క్షీరవార్చిందులందుఁ
 జెంగలించితి రత్నంబు చిందులందుఁ
 జెలఁగి మునుకాడితిని గంగచినుకులందు

సీ. సచ్చిదానందముల్ స్కంధత్రయము గుర్తు
 గా నున్న యొకచెట్టుగానిచెట్టు
 పంచభూతము లను బంచశాఖలు సాగి
 యైదుగుణంబుల నవఘళించి
 పంచేంద్రియాఖ్యశిఫల్ దిగి యవ్వాని
 మొదళ్ల విషయముల్ మొలకలెత్తి
 బుద్ధియు మనసును బొల్పు నహంకృతి
 విషయేంద్రియములకు వేళ్ళపాటి
 యొకమహాగాధ పెంచిన యొక్కఁడై న
 చెట్టుగాని చెట్టుతనమ్ము జిగివెలుఁగున
 కంజలించెద నేను నారాయణునకు
 రామచంద్రునకును రఘురామునకును

సీ. కమలాకుచోపరికస్తూరికాగంధి
 శాటినాగరకత సాగివచ్చె
 వైకుంఠమంగళద్వారతోరణపారి
 జాతవాసన లిందు సాగుడెంచె

వసమాలికాగంధవాసనాలుబుబు
 భరణోటి యిచటికి బాటుదెంచె
 ముక్తికాంతాహాసముగ్ధమందచ్చటా
 సంతాన మిచ్చేట గంతువెట్టె
 నింతసభ్యత నాయెద నేలగలిగె
 నీ పరీమళ మేల నా యెద వహించె
 నింత ప్రభులోభ మేల నా యెదకు గలిగె
 నింత యానంద మేల నా యెద జనించె

సీ. రూఢి నారదతుంబురుప్రౌఢసామగా
 నాలాపములు నోట నాడినట్లు
 శ్రీఘృతాచీ మేనకాఘలంఘులితమం
 జీరధ్వనుల్ నోట జలికినట్లు
 లలి లయానుగగుచ్చలననృత్యతార్త్వ
 చరణరావము నోట దెరినిట్లు
 పద్మాలయాహస్తపద్మానుకూల తా
 శామృతధ్వని నోట నలరినట్లు
 శ్రీవికుంఠపురీసమావృతసమస్త
 భక్తలోకంబు నా యెద బాడినట్లు
 శ్రీయుతాకారమై తోచు నా యెడంద
 నరుదుగా రామభజనమందిరము తోచు

సీ. ప్రభు మేనిపైగాలి పైవచ్చినంతనే
 పాషాణ మొకటికి స్పర్శ నచ్చె
 ప్రభుకాలినవ్వడి ప్రాంతమైనంతనే
 శిల కొక్కదానికి జెవులుగలిగె
 ప్రభుమేనినెత్తావి పరిమళించినతోన
 యశ్మంబు ప్రూణేంద్రియంబు జెందె
 ప్రభునీలరత్నతోరణమంజులాంగంబు
 గనవచ్చి తాతికి గనులు గలిగె

౫౫౬

ఆ ప్రభుండు వచ్చి యాతిభ్యమును స్వీక
రించినంత నుపలహృదయవీధి
నువనిషద్వితాన మొలికి శ్రీరామ భ
ద్రాభిరామమూర్తియగుచుఁ దోఁచె

వ. అనిన శ్రీరామచంద్రుండు లేచి యహల్యాపాదంబులకు నమస్కరించిన

గీ. సర్వమానికంఠసంపదుద్గిర్గమై
స్వస్తి స్వస్తి రామచంద్రునకును
స్వస్తి స్వస్తి మానిసంతోషమూర్తికి
ననుచు మంత్రపుష్ప మనిరి నోట

౨౩౫

ఖ ం డా ం త ము

గీ. ఓయి నా ప్రాణనాథ ! శివా ! యిదియు న
హల్యఖండంబు నీ కృప కగునుగాక !
పార్వతీశోభనాద్రి గర్భంబు రచన
యల్ల ముక్త్యాలపతి విననైన రచన

ఉ. ఐహికముకా విరక్తిఁ గొని యాత్మపదార్థపరార్థనైచికి
దోహనశీలమా నెడదఁ దూఁగిన తూయవ నీవు క్రొత్త రూ
పై హవణించుటో! హృదయమందిన మేలిమి యైనతేకునో!
ట హర ! రెంట భేద మని యొప్పని నీదు ననుగ్రహంబాకో!

మేఘవిస్ఫుర్జితము.

స్థిరాంశుప్రస్విన్నామృతకరవియద్దేశచూడామనోజ్ఞా !
పురాణీప్రధ్వంసాద్భుతతరభుజాభోగ కేళీసమజ్ఞా !
మరుత్పాలీకేళీగిరికృతధనుర్మండలీలగ్నవిష్ణూ !
సరజ్జ్వాలాహాలాహాలవిషమహాసహ్య రేఖాసహిష్ణూ !

ధనుష్పండము

- క. శ్రీయోగిరాజహృత్కమ
 నీయసుధాస్యందికోన్మనీచరమకళా!
 తోయదవృదురేఖాశో
 భాయుతరుదాక్షకాంతిభాగహిమగళా!
- సీ. రఘువులకోవక్షీరధిచందమామకు
 వింటి కోసలయందు విజయమగుత
 కాసల్యబిడ్డకుఁ గన్నతండ్రికి విదే
 హాధీశుసభలఁ గల్యాణమగుత
 తాటకాప్రాణసంతానద్విజిహ్వాన
 కఞ్చలమార్గమునందు సభయమగుత
 యఖిలేశ్వరున కహల్యాప్రాణదాతకుఁ
 ద్రిభువనంబులయందు శుభములగుత
 గౌతమర్షి తేజము కూడుకట్టియున్న
 యీ యహల్య ప్రాణములలో నెగయుచున్న
 శ్రేణులును భక్తులును బరిస్పందములును •
 తండ్రి నెన్నడి శుభములు తార్చుగాత
- ఉ. నాయెదలోని నెత్తురులు నాఁగను గైరికధాతు వోయి తం
 డ్రీ! యది నీ ముఖాబ్జమున నెల్లయుఁ బ్రాణముతోడఁ బెట్టెదన్
 బ్రేయపుబొట్టు దీని సవరించుచు నుంటిఁ గొనల్ మలంచి నీ
 మై యఖిలామరుల్ సకలమార్గములన్ బరిరక్ష సేయఁగా
- సీ. ఓ యమ్మ భూదేవి! యీయయ్య రఘుశిశు
 బడలబెట్టకు మమ్మ యడుగులందు
 ఓ వాయుదేవ! రఘూద్వహు శ్రీరాము
 సొక్కిపోకుండఁగఁ జూడుమయ్య

ఓసి తేజోభూతమా ! సామి తేజమ్ము
బొడ్డు దీధితులను బొక్కనీకు
ఓ యగ్ని ! యీ కౌసలేయుండు పసిసాప
కడలనాల్పింటను గాచియుండు
ఓ జలాధిదేవతలార ! రాజశిశువు
నీ రసాధిదేవత చూడుచు! సమస్త
రసవధంబులయందున రావులేక
స్వామి మిథిలేశుసభలకు సాగుచుండె

వ. అని యహల్యాదేవి శ్రీరామచంద్రుని ముఖంబున విజయతిలకం బుంచి
ఋషు లెదురుచూచుచున్న నిట్లనియె

సీ. నా ప్రేమ యిద్ది యెన్నా ల్భిట్టులే యుండు
కదలిపోవయ్య రాఘవకులేంద్ర!
ఎన్నాళ్లు తిలకంబు నిట్లై తీర్చుచునుందు
మునులు వేచెదరయ్య ముద్దుబిడ్డ
ఈ సాగనంపుట కెప్పు డంతుండదు
వహ్నులై త్తిరిసుమీ బండ్లపై ని
నా ప్రేలి యెఱ్ఱదనాలకుంకుమ యార
దా విదేహముల కీ వరుగవలయు
నాయనా! యచ్చటను శతానందుఁ డుండె
నీవు నా బిడ్డ వగుట వానికిని జెప్పు
నీవు నా తండ్రి వగుట వానికి వచింపు
నీవు నా బైవమగుట వానికిని దెలుపు

మ. అలవైదేహియు శ్రీయుఁగాఁ దిరిగి పోనా వేళఁ గల్గె
ర్తులు మీ జంటలు గౌతమాశ్రమముగాఁ ద్రోవం జనంజూడుఁ డా
శిలయా నొక్కతె వేచియుండు నిట రాజీవాక్ష! మీఁకోసమై
యలరుంభక్తియె పేని చీర లని మీఁకై కట్టపెట్టంగనై

క. అని పంపలేక పంపిన

మును లాలస్యంబునకును ముగ్ధులుగానై
చని రీశాన్యదిశంబడి
జనకుని యజ్ఞాయతనము చనుదెంచె నటన్

సీ. శ్రవణపేయంబుగాఁ జనుదెంచె స్వాహావ
షట్కారదీర్ఘ ఋక్సంతతులును
ఘ్రాణతర్పణముగాఁ గదలినచ్చె నవాఙ్మయ
హవిరుత్థధూమమేఘాళిపారలు
నేత్రాభిరామమై నిగిడితోఁచెను సర్వ
దేశసమాగతద్విజకులంబు
సంకులం బయ్యె నెచ్చటఁ ద్రోవ బహుశత
శకటీప్రపూర్ణ యాజ్ఞికధరిత్రి
యంత గాఢేయఁడును వివిక్తాభిరామ
మైన యొకసర స్తీరంబునందు బండ్లు
దించి యట రావికొమ్మలు వంచి త్రుంచి
యెడ్లకును మేతవేయించి యెసఁగునంత

క. మునివృషభురాక తెలిసిన

ననఁగి శతానందఋత్విగాళిపురస్థం
డును వచ్చె జనకభూపతి
వినయము కనుగోనలందు వియ్యంబులుగా

ఆ. ఋత్విగాళి దీప్తఋక్సాస్త్రినముఖులు

ఋషిమహేంద్రు సర్వమిచ్చి పూజ
సేయ ఋషియుఁ బూజసేతఁ బొంది నృపాలు
నడిగె రాజ్రక్తునిరామయములు

ప. అంత రాజు కృతాంజలియై యెల్ల ఋషులను బరిచారికాసేతాసనం

బుల సుఖనివిష్టులం గావించి

క. నీ వచ్చుటచే యజ్ఞము

భావితఫలవంతమయ్యెఁ బ్రభు వరుచేరన్

దేవతలు నిలిచి రిచ్చట

నీ వచ్చుటచే దరించెనే నా జనువే

వ. ఓయయ్య మునిదేవ! యజ్ఞంబునఁ బండ్రెండవదినంబు శేషహోమంబు సుత్యాహోమంబున దేవతలం జూతువుగాని యని మఱల నంజలించి

శా. శ్రీ వక్షస్థలమందు డిగ్గినగతిం జెల్వొంది గాఢోరసుం
డావిష్కారము నంగియున్న ధరణీనాకావసస్సూర్తిమ
ద్గీవాబాహుముఖాభిరాముండు దరశ్రీస్మేర రేఖాజగ
ద్భావాకర్షణశీలుఁ డీ వటువు శోభారాశి యెవ్వండయా?

శా. గోధిప్రాథజగన్ని రాకరణమా గోమొప్పఁ దూచీరముల్
గోధాతాణము ఖడ్గముం ధనువుఁ గైకొంచున్కి రాజన్యవం
శాధారంబగు మూర్తి జెప్పెడును మోమందంబు దర్పంబునన్
గాధేయా ! రఘువంశభూపతుల ప్రాగల్భ్యంబు సూచించెడున్

వ. ఈ పిన్నవాఁ డన్నిరీతుల నన్నగారిం బోలియుండె; వీరెవ్వ రన్న గాధేయుండు

శా. వీరా! వీరు విదేహరాజ! మిథిలావృద్ధశ్రవా! యాజ్ఞవ
ల్క్యూరూఢోజ్జ్వలశిష్యతాజలధి! బ్రహ్మజ్ఞాని! సీరధ్వజా!
ఈ రాజన్యకుమారులున్ దొరకినా రెచ్చోటనో నాకు నా
తోరా నే నొకచోట వెదిరిగి చూతున్ వీరు గన్పించినన్

చ. అపు డొక యజ్ఞదీక్షితుండైన సవవిఘ్నకృదుగ్రులైన కౌ
ణపులయు బాధ యెక్కుడయినన్ గొనిపోవుచు నుంటి వీరి; మా
ర్గపుంచిడుగయ్యె నంత నొకరాక్షసి; తాటక దానిపేరు; నీ
నృపసుతుఁ డొక్కబాణమున నేసిన రాక్షసి చచ్చె భూమిపా!

వ. అనినఁ దాటకోవద్రవం బెఱింగిన సభలోని ఋషులందఱు నాశ్చర్య
పోయిరి; అంత గాధేయుండు

ఉ. నీచులు దైత్యు లిద్దఱు నించిన మాంసముగా సుబాహుమా
రీచులు పంక్తికంధరుని ప్రేరణచేతను నాదుయజ్ఞ మా
హా! చెడుచుండినా బ్రభువులై చనుడెంచిన వీర లిద్దఱు
గాచిరి యాఱురాత్రులునుగాను బవళ్లునుగాను దండ్రులై

గీ. ఆ సుబాహుని నాగ్నేయమైన విశిఖ
దాహమున మింట మింటనే తగులఁబెట్టె
నే పృషత్కంభా మారీచు నెగురఁగొట్టె
నాతఁ డేమయ్యె నీ పట కయిపులేదు

గీ. ఒకఱాయి యేమొ ప్రీయై
చకితాక్షులమైన మాకుఁ జొకట్లుగ నా
యక యీతనిం బలిధ్వం
సక! స్వభు! వైకుంఠ! యనుచు సన్నతిపట్టె

వ. అంత నిచ్చటికి వచ్చితి మనిన సభయంతయు నాశ్చర్యంబును
సంభ్రాంతియుఁగా జనకపురోహితుండయిన శతానందుండు వించు
వించు లేచి లేచి

శా. ఏమీ! యమ్మ శిలాతపస్వినియుఁ దా నీకుఱ్ఱ కాల్దాకినా
శ్రీమన్మోహనమానుషాకృతిని దాల్చెఁ జెప్పవే గాధిసూ
తీ! మా తండ్రియు రామచంద్రుఁ డితఁ డానే రాఘవుం డేమి నో
మో! మాయమ్మ యహల్య యిప్పటికి నొప్పు శాపనిష్కారమై

ఉ. అది యటులయ్యెనే దశరథావనినాథులబిడ్డ లీ ప్రభుల్
సదయుల తండ్రికాతముల శాపము నిష్క్రూతి యట్లు లాటచే
బాదలగఁ దల్లికిఁ నికటభూమిఁ బురోధనుఁ డాచునుంట సు
మ్మిది మిథిలేసులొద్ద నిది మీ కృపసూ! కుశవంశభూషణా!

ఉ. త్రోవను గాంచుచే మదిని దోచెను నా కది యేల చెప్పఁగా
దేవరహస్య మంచు ముని తిన్నగ రామునివద్ద కేగి యా
నీవటె యయ్య! యీ యడుగు నీదటె? యీచిటునవ్వు నీదటె?
నా వలనుం గనుంగొనవె! నా హృదయాంతరరత్నదీప్తికా! ౨౭

వ. అనుచు నఖిఖిపర్యంతము రామచంద్రునిఁ ద్రాపుచున్న కన్నులతో శతానందుం డేమో యేమో యడుగుచుండినంత రామచంద్రశతానందు లిద్దఱుఁ బరస్పరస్నిహ్యమాణు లైనంత జనకుండు

చ. అగు రఘువంశయోగ్యమగు నాకృతి యిద్దఱియందునన్ దగుం దగుఁ బటుదోరమందమగు దర్పము చేసినచేత యద్భుతం బొగి నకలంబు నం దొదిగియున్నది వీరును యజ్ఞ దర్శనానుగులయి రాక యీ క్రతువునున్ ఫలవంతము నేఁ గృతార్థుడన్

చ. దశరథరాజు నాకు నరుదారఁగ మిత్రము వాని యింతలౌ శిశువులఁగాంచి నా మనసు జెందెడు మోదముఁ జెప్పఁజాల నో కుశికసుతా ! యనుంగుకొడుకుం గన నా పతి దైన నొప్పుగా ని శతగుణంబుగా ఫలము నెక్కినె; జన్మము నేను జూచితిన్

వ. వీరి నామధేయంబు లెట్టివనిన గాధేయుండు పెద్దవాఁడు రామచంద్రుండు పిన్నవాఁడు లక్ష్మణుం డని చెప్పి రామచంద్రుండు కౌసలేయుండు లక్ష్మణుండు సౌమిత్రి యనె నంత రామచంద్రుండు లక్ష్మణునికంటెఁ బెద్దవాఁడు తృతీయాంబాపత్యంబు భరతుండును లక్ష్మణునితోడి కవ శత్రుఘ్నుండును గలరు; మేము నలువుర మన్న దమ్ముల మనిన

క. ఆలాగటోయి తల్లడీ !
యేలాగూ? దశరథునకు నీ నలుగు రటే!
నాలుగుతునుకలు నీదగు
నాలాపమె మిత్రు విన్నయటలై యొప్పెన్

వ. అని రామలక్ష్మణులను జేరఁదీసి రామచంద్రునిమూర్ధంబు మూర్ఛాని నంత శతానందుండు గాధేయుని రామచంద్రునిం గనుంగొంచు విషాదానందవాక్తైఁ

గీ. ఓయి మునిలోకశార్దుల ! యోయి గాధి
తనయ ! యో బాలకాకుత్స్థ ! దశరథాత్మ
జాత ! యో కౌశిక ! యోయి సత్తపోని
ధాన ! యో రామచంద్ర ! యో తరణికులుండ !

ఉ. అర్ఘ్య మొసంగెనా జనని యాకృతిఁ బొంది మహాశిలాతపో
దైర్ఘ్యము మాని పాద్యమును దాను నొసంగెన? రామచంద్ర! నీ
కర్ఘ్యము పాద్య మిచ్చెనటె? యమ్మ తపోవిధి యా శిలాతపో
దైర్ఘ్యము నేమియేండ్ల కరుదారఁగ మానెనటె కృపామతీ!

క. విధి చెడ్డదోయి రఘుకుల
పుథుకా! యది చివటిదాఁడ నెడలించవలె
పుథుతరము మహాతేజము
విధురము దురనుష్ఠితంబు విధిచేత గదా!

మ. ఇది యేనాఁటికి నేమగున్ దెలియ దోయూ రామ! యెన్నేండ్లుగా
బ్రదుకో యన్నిసమల్ నెలల్ దినము లిప్తల్ లిప్త రక్షింపఁగాఁ
దుది నీ జీవితమెల్ల శ్రేష్ఠమగు; లేదో యొక్కవిఘ్నంబుచే
నీది పాపంబున నంటి యట్లె యగు స్వామి! యెల్లకాలానకున్

మ. అది కృతఁగల తపంబు తుట్టతుద కేలా వచ్చు నిర్విఘ్నమై
యదియున్ వచ్చునో రామచంద్ర! విధిచే నా రీతి నుద్దిష్టమై
పొదలున్ గాధితనూజుఁ డీ ప్రభువు సంభూతోగ్ర తేజోమహా
స్పదమై యొప్పు నటన్న నవ్విధియనుష్ఠానంబు పుష్పించుటే

ఆ. అనిన గాధిసూతి యానౌ శతానంద!
గౌతమా! బలిష్ఠగతియు విధియ
యదియు ననుమతింప కగునె రాజర్షియు
నయిన బ్రహ్మఋషియు నగుట యగునె?

క. అనిన శతానందుండును
మనినాథా! యమ్మ రామమూర్తింగని యే
మనినది? తనభాగ్యము నే
మనినది? ప్రభుఁగూర్చి యేమి యనినది చెపుమా!

శా. వ్యోమజ్యోతిరుదారమండలసభాపుష్పంబు నాతండ్రి యో
స్వామి! స్వామిని రామచంద్రుఁగని పూజాసత్కృతుల్ చేసినా?
స్వామి! మత్పితృపాదలన్ రఘుకులస్కరిండుండు మూర్ధంబు త
చ్చీమత్పాదములందు నుంచి వినయశ్రీ లొప్ప మన్నించెనా? రం

శా. ప్రతాపిందలరత్న మోహనతనూప్రౌఢచ్ఛటాసంతతుల్
నూత్నాంభోధరరమ్య రాఘవుని కాంతుల్ పందిరుల్ కట్టెనా?
ప్రతాంసుల్ విరజిమ్మి మేల్కొను తపఃప్రహ్లాన్నమై సర్వముల్
యత్నంబుల్ రఘురాముడే యతిథిగానై యాశ్రమం బందునన్

వ. అనిన శతానందునితో గాధేయుం డిట్లనియె

క. మునినాథ! యచటఁ దపములు
మునుజను వెలుంగైన గౌతముండు జననియున్
బునరుద్దీపితజేజు
స్సనాథబంధురతపోవిశాలయుఁ గారే!

గీ. అచట నున్నది స్మృతికర్తలైన గౌత
ములును జన్నది శాపవిమోచనోగ్ర
జేజు లగు రాఘవులును నాతిభ్యవభవ
వర్ణనము సేయుటకును నెవండ నేను?

మ. కను లున్నం జెవు లున్న నచ్చటివిధుల్ కన్నన్ గథలోవిన్న నే
తనువో పూతముకాదు? నే జనువొ కృతన్నంబైన సృష్టిప్రభా
భిని పున్నెంబులు త్రవ్వకోదు? కనులం గన్నీరు మున్నీరుగాఁ
దనువుల్ దర్శలమోళ్లుగాఁ బులకరింతల్ గల్గె మీ యింటిలో

వ. అనిన శ్రీరామచంద్రుం డిట్లనియె

ఉ. నే నొక రాజబాలకుండ నీవును జూచిన మానిరాజు వ
య్యా! నిను నన్నగా రనిన నా జనసీవదమా నహల్యలుం
గాని యొకింత బాధ్యుడను గాను సుమీ మఱి నేను; నన్నుఁ గ
న్నానని యామె యామెఁ గనినా నని నేనును నెంత న్యాయమో!

గీ. నా నొసట నిద్దజే యుంచినారు విజయ
తిలకము లయోధ్యలో బయల్దేరువేళ
నమ్మి కౌసల్యయును; గౌతమాశ్రమమున
నమ్మి కన్నుఁ బ్రేముడి నహల్యయును నాకు

క. అని యానండాశ్రువు లొలి
కిన రాఘవుఁ గాఁగిలించి కేకాగుంజ
ద్వననీలకంఠపింఛ
మృగన వెలుఁగులు చిమ్ము లోచనాంశులు గాఁగన్

గీ. రామ! రఘురామ! దశరథరామ! యోయ
యోధ్యరామ! జానకిరామ! యోయితండ్రి!
యసురసంహారరామ! పట్టాభిరామ!
రామ! రఘురామ! రామ! శ్రీరామచంద్ర!

క. ఈ వెంతవాడ వాడువా?
యీ విశ్వామిత్రమాని యేలా నిన్నుం
దా వెంటఁదెచ్చు రాఘవ!
యీ విశ్వామిత్రుఁ డెవఁ యెఱుఁగుదు వటవే?

క. ఈ కౌశికుం డొకండును
గాకుత్స్థా! బ్రహ్మయటులుగా నితఁ డిటుఁగా
లోకముల సృష్టిసేయుదు
రాకసమున గోళకంబు లవి యుదయింపన్

క. మలుబ్రహ్మ బ్రహ్మ యనుటయె
తెలియదు లోకంబునకు ధృతిని నీ ముని యీ
వెలుఁగు వెలిగించెనో తప
ములవహ్నులు ప్రజ్వలించి ముల్లోకములన్

క. నీ కన్న ధన్యతరుఁడున్
గాకుత్స్థా! లేడు; గోష్ఠగా గాఢిసుతుం
డే కాచుచుంట నిన్నును
నీ కన్న మహావిధాత నెఱి నుండఁడయా!

క. ఈయన కథఁ జెప్పెద విను
మీయన తొలినాళ్ళ రాజ్యమేలెను బహుదీ
ప్తాయతవర్షమ్ములు ధ
ర్మాయతమతి నేలి యేలి యా యేలుతఱిన్

ఉ. ఊహ యొకండు కల్గి ధర నుండిన సర్వపురీస్వపాలసం
 నోహము సర్వపర్వతనదుల్ మునుల్యాశ్రమముల్ గనంగ న
 డొహిణి సేనఁ గూర్చి చనుచుండి చరించె సమస్తధాత్రిఁ బూ
 జాహరులై నృపాలకులు సన్మునులున్ దను గౌరవింపఁగా

వ. ఇట్లు పోవుచుఁ బోవుచు నొక్కనాడు

సీ. తరులచే దేవకిన్నరసిద్ధచారణ
 దానవయక్షసంతతభుజంగ
 దరులచే సమదదంతావళమృగరాజ
 హరిణశార్దూలసౌహర్దదీప్తి
 సిరులచే బ్రహ్మఋషిత్రిదశర్షిప
 రానిలవారిభయోగశైత్య
 గురులచే జపహోమనిరంతహృషీకసం
 యమనదీతౌవ్రతిహరులచేతఁ
 బుష్పితానేకవృక్షసంభూతమధుర
 వాసనాకృతప్రభాతర్పణముచేత
 మహితమైన వశిష్టాశ్రమమ్ముఁ జేరి
 బ్రహ్మసూముని దర్శించెఁ బార్థివ్రండు

క. కని బ్రహ్మలోకమందున
 వనజోద్భవు పాదములను వాసపునోలెన్
 మునిపాదమ్ముల వ్రాలినఁ
 గని యమ్మునిపతియుఁ బ్రీతి గాఢేయునకున్

ఉ. స్వాగతమంచు నాసన మొసంగి ఫలంబులు వేళ్లు నిచ్చి య
 భ్యాగతపూజ నల్పి సుఖమా నరపాలక! భృత్యకోటి ని
 న్నే గణుతింతురే కదవె? యీవు బలంబును గోశమ్మున్ యథా
 యోగముగాఁగఁ జూతువుగదోయి! సవత్సుల గెల్తువే! యన్

ఉ. ఆ యమృతాదరమ్మునకు నంజలిఁ గైకొని చిత్తమంచు గా
 ఢేయుడు త్యాదృశుల్ ఋషులు తెచ్చిన దివ్యతపఃఫలంబుగా
 నా యెడ నన్నియున్ సుఖసనాథము లంచన నిద్దఱున్ సప
 థ్యాయుతులై పరస్పరముదావహసాధుకథావచస్కులై

గీ. కొంతసే పున్నయంతన ఊణిపతికి

బరమసుప్రీతుఁ డైనట్టి బ్రహ్మకొడుకు
నోయి యోయి విశ్వామిత్ర! యోయి నేన
యీ బలంబున కాతిథ్య మేర్పరింతు

క. ఈ నీ వతిథి శ్రేష్ఠుడ

వీ నీకును నీదుసేన కే నాతిథ్య

శ్రీ నెఱపుదు నుండు మనఁ

దానును గాధేయుఁ డిదియుఁ దగునటవె ప్రభూ!

ఉ. ఎచ్చటిసైన్య మొక్కడును నిద్దఱునా? యది యెంతమంది నీ

విచ్చిన కందమూలములె యెంతకునైనను జాలుఁ గాదటం
చచ్చముగాఁగ భోజన మటం చిడదేనియు న్నాశమంబునం
బచ్చనియాకునుక మిగులుపాటికి రా దనఁగా వశిష్ఠులుక

క. నగి కాదు కాద యుండు మ

న గాధిసుతుఁడును నది యవినయ మగునేమో

తగ దంచు నొప్పికొనియెను

భగవంతుండైన మునియుఁ బ్రహ్లాన్నుండై

సీ. ఓయమ్మ కల్మాషి! నా యగ్నిహోత్రార్థ

హవ్యసంపాదనీ! యరుగుదేవె!

యని పిల్వ సంతలో న్నాశమసంకల్ప

ధేనువు తా నరుడెంచె శబళ;

ఓయమ్మ శబళ! గాధేయుండు కుశనాభు

ప్రౌఠుండు నాత్మభూపుత్తుండైన

కుశునివంగడములో నిసుగు వచ్చెను వా

సైన్యంబునకుఁ దృప్తి సంఘటిల్ల

లేహ్యచోష్యపానీయపాళియు రసాన్న

సమితి సత్కారసంతతి సంతరింపు

మమ్మ! నాయందు నీకుఁ గలట్టిచేమ

కనుగుణంబుగ నా కోర్కె కనుగుణముగ

గీ. అని వశిష్ఠులు చెప్పిన యంతలోనఁ

గామధేనువు పొదుగు పాల్కూరి కారి

పడెలు పడెలుగఁ గట్టిన పడియ పడియ

కుల్య కుల్యగ జాతిన కుల్య కుల్య

క. ఒక్కటి యన్నపురాశి మ

ఊక్కటి భక్ష్యములరాశి యొక్కటి సూపం

బొక్కం డిక్కురసాపగ

యొక్కడు దధికుల్య మధునవోజ్జ్వల యొక్కడై

క. ఒకపడియ ప్రిదిలి గుడమై

యొకసగమును పాడబంబు లొకసగమైనకా

జకితులు విశ్వామిత్రుని

సకలచముపు మృప్తభుక్తి సంతర్పితులై

వ. సాంతఃపురుడు స్రబాహ్మణపురోహితుడు సామాన్యుండు విశ

మిత్రుండు మృప్తాన్నతృప్తుడై వశిష్ఠునింగాంచి భగవంతుడా!

పూజ చేతఁ బూజితుండ నైతిగాని

ఆ. శబళ శబళగాదు సద్రత్నమగు గద!

రాజుగాని యెందు రత్నహరి

యొక్క వేయియాల నొసఁగెదఁ గైకొని

ప్రభువ! నా కొసంగవలయు శబళ

వ. అనిన వశిష్ఠుండు వేయికాదు పదివేలుకాదు వందవేలుకాదు; ;

యెత్తు బంగారముఁ బోసినను శబళ నీయను; శబళ నన్ను పదలిపో

నది కాదు; ఇది నాకు హవ్యంబు; ఇది నాకుఁ గవ్యంబు; ఇది నాకుఁ

బ్రాణయాత్ర; అగ్నిహోత్రబలిహోమంబులు స్వాహాకారవషటా

రంబులు నిష్టాపూర్తంబులు సర్వంబును నాకు శబళ

ఆ. ఆత్మవంతునకును యశమట్లు కల్మాషి

తౌజ్యకాదు నాకు ధారుణీశ!

యామె నన్ను వీడ దామెను నేవీడ

నామె నాకు నేను నామె కింతై

వ. ఆమెను నేను బరిత్యజింపమి కెన్నేని గారణంబులు గల వన

సీ. బంగారపునడుముపట్టలు బంగారు

మెడపట్టెడలు జిగి మేల్మిహూన్ను

పూజలయంకుశమ్ములతోడి పదునాల్గు

వేలయేనుల కీయవే! యటంచు

నడిగె భూపతి; యీయ ననె మాని; దేశజా

తములైన వేయివందలు హయములు

రంగురంగుల గోవులం గోటి యిచ్చెద

శబళ నిప్పింపవే! సాధుమూర్తి!

యనియె; నీ యిచ్చవచ్చిన యన్నిమణులు

హేమముం గొమ్ము శబళ నా కీవే! యనియె

మా కిదియ దర్శ మిది పౌర్ణమాస మిదియె

యజ్ఞములు విద్య; కాదు కాదనియె మాని

గీ. పూని యేరీతి నొప్పింపరాని మాని

నడుగునది యేమి? యను గాధికోడుకు నాజ్ఞ

బంట్లు ధేనురత్నము మెడపలుపుతోడ

లాగి తోలిన శబళ తోలంగఁ జూచి

ఉ. నన్ను మహాత్ముఁడైన మునినాథుఁడు వీరికిఁ దోలిపెట్టునా?

యెన్నడు నన్నుఁ బాయని మునీంద్రుఁడు నేటికిఁ బాయు నన్ను? నీ

యన్నిటి కైనదానిని ననాగసురాలిని భక్తురాలి నా

నన్నుతమ్మూర్తి యేల విడఁజాలు నటంచును దుఃఖమూర్తియై

ఆ. ముట్టెయెత్తి డుస్సిపోజేసి శృంగమల్

వంచి మెడను దుసికిలించి పలుపు

వెనుకఁగాళ్లఁ జిమ్మి మునుగొమ్ములం గ్రుమ్మి

భృత్యకోటి శబళ యెగచి చిమ్మి

క. ఎగబడి మునికడకుం జని

యగడున గర్జించుకొంచు సంభోదముగా

భగవంతుముందు నిలచుచు

భగవంతుఁడ! నన్ను నీవు వదలితే? చెప్పుమా!

గీ. ఓతిపతిజనమ్ము లేల లాగెదరు నన్ను
నేల తోలెద రనినంత ఋషియుఁ దల్లి!
యేల వదలెదనమ్ము! ని న్నేను దోష
రహిత నానందమూర్తిని విహిత సేవ

గీ. వికృతుఁడౌ రాజు నిన్నుఁ దోలికొనిపోవు
నాతఁ డత్యోహిణీపూర్ణుఁ డధికబలుఁడు
క్షత్రియుఁడు; దుర్బలుండను త్మోసురుండ
నేను; నే నేమి సేయుదునే? యనంగ

గీ. ఏమి యేమి? త్మత్త్రియబల మెక్కువగునె?
బ్రహ్మబలము తక్కువగునె ప్రభువ! గాధి
సుతుఁడు వీర్యవంతుఁడె యగునువ్వె; నీదు
తేజము దురాసదంబు గాదే మహాత్మ్య!

ఉ. చాలును నీదు బ్రహ్మబలసంభృత న నియమింపు మింతలో
నోలి నృపాలుసైన్య మొకయొడ్డును బట్టఁగఁజూతు నన్నుఁ ద
ల్లి! లలితంపుమూర్తి! సృజింపవె శత్రుచమూనిబర్హణో
ద్వేలరుజాప్రతాన మని పెట్టిన యా ఋషియాన వెంబడి

విశ్వదేవి.

అంభారావోత్సృష్టంబులై పల్లవోగ్రో
జ్జ్వంభమ్ముల్ సైన్యంబుల్ ధురీణంబు లంతన్
భుంభుంభావంబు ల్లాగఁ బుట్టె ధరాభృ
ద్గంభీరాసీకంబు విఘాతంబు చేసెన్

క. తనకనులముందుఁ దనదగు
ననీకినియు నాశమైన సత్త్వంబులతో
నినిచిన తనువులఁ బాల్సవ
మనీకమును గాధిసూతి హరించె వడిన్

ఆ. కుపితశబళ రోమకూపంబు లందుండి
యవనశకులకోట్ల నాహరించె
ఘోరముఖుల దీర్ఘఘోరాసిహస్తులఁ
గన. కేసరాభ కాంతితనుల

కుసుమవిచిత్రము

శకయవనాభుల్ సకలధరిత్రిన్
వికటగతిన్ ద్రెవ్విన సరపాలుం
డకుటిలబుద్ధిన్ హతులను జేసెన్
శకచమువుల్ భాస్వరశరవహ్నిన్

క. తల్లీ! యని పిలచెను ముని
తల్లీలాహూతి వెంట ధైనుక మంభా
కల్లోలరవము వెలువడె
గల్లోలారవము వెంటఁ గాంభోజులునున్.

సీ. పాదుగువెంబడిఁ బల్లవులు శస్త్రపాణులు
యోనిశకృత్తులనుండి యవన
శకులును రోమాంధుసంభూతులై మేచ్చు
లును మహాహరీతులును గిరాతు
లావిర్భవించిన సాశ్వమత్తేభసై
న్యముగ విశ్వామిత్రు నస్త్రవహ్ని
నందఱు మడిసిరి యంతఁ గౌశికతనూ
ద్భవులు దుర్వారులు వందమంది
బ్రహ్మయోని మాని పైకి నేగిరి నిశి
తాసిఖడ్గబాణహస్త లగుచు
నాథమాని యంత నవ్వె వశిష్ఠుండు
ప్రౌఢబాణకరుల వారిఁ జూచి

క. చిద్రుపలు చిద్రుపలు గానై
యద్రువగ హాసంబు చల్లనగు వహ్నులుగా
నెద్రచిన నృపసంతానము
విద్రుపలుగాఁ జల్లబూది వెల్లిప్రోవులుగాన్

ఆ. బూదియైన కొడుకుమొత్తంబు గాంచి వ
శిష్ఠు నెగువ సాహసింపలేక
దృష్టి సన్నగిలిన టెక్కలు విరిగిన
పక్షి యగుచుఁ బెనుతపానిరూఢి

వ. అవధిలేని పరుగునకుఁ దూలిపోయిన పంచకల్యాణివలెఁ జెట్టుమొదటఁ బీటవెట్టి కూర్చున్న శలలీప్రోధఘాతంబుల వీనరవోయిన సింహంబు వోలె నిర్వేదంబుఁ బొంది మఱిపోయి

చ. మిగిలిన యొక్కపుల్త్రీకుని మేదిని నేలగఁ జెప్పి యక్షప
న్నగసురరాజకిన్నరసనాథము మంచుమలం దపస్సు ప
న్నగధరుఁగూర్చి చేయఁగ ననంతసమల్ వృషభధ్వజుండు తా
నుగఁ జనుడెంచి కౌశిక! కనుల్ తెరు మేమి మనోరథం బనన్

మ. అనినన్ గాధిసుతుండు నాకుఁ బ్రభువా! సాంగంబు సోపాంగమున్
విసమత్సర్వరహస్యయుక్తము ధనుర్వేదంబు నిప్పింపవే!
నను దేవేశ్వరయక్షరాక్షసుజగంధర్వప్రభల్ చేరఁగాఁ
గనవే! యన్న వృషభజుం డరిగె వేడ్కం దీర్చి కైలాసమున్

గీ. పో వశిష్ఠునిపని యయిపోయె నంచుఁ
బరువు లిడు చేగె నాశ్రమప్రాంతమునకుఁ
దత్తయుక్తాస్త్రములచేత దగ్ధమయ్యె
నంతలో బ్రహ్మఋషి వశిష్ఠాశ్రమమ్ము

ఆ. అమ్ముదీసి మఱల నమ్ము జోడించులో
నెచటివార లచట నెల్లఋషులు
కాలికొలది పాటి గగ్గోలుగానైన
పల్లె యెల్లఁ జవిటివట్టి యయ్యె

నవనందిని.

కనుమూసి కన్దెఱచులోఁ గడు వశిష్ఠుం
డనె భీతిలేదు పదఁడా! యనుచు గాథే
యుని నీవు లేవు కుటిలా! యుదరుపాటా?
మునిపల్లె మంట నిడె దో ములుచ! యంచున్

చ. తన యమదండనన్నిభ ముదగ్రలయాగ్నినిభంబు దండమున్
గొని పయికెత్తెఁ గౌశికుండుఁ గోపమునన్ నిలుమంచు బిట్ట నా
ర్చిన ముని నిల్చినాడనుర నీ! కుటిలోద్ధత! క్షత్త్రబంధు! నీ
ఘనమగు సత్ప్రగర్వమును గాల్చెదరా! యసిగర్వదూషితా! ౯౧

శ. బౌర్ర ! బ్రహ్మబలమును
 నీ రుధిరాపాన రాజ నిర్వీర్య బల
 ప్రారంభ మంత నేయదు
 రా ! రమ్మన; రాజ విడిచె నాగ్నేయంబుకొ

సీ. అది సాగరంబునం దంబుబిందువువోలె
 నెస బ్రహ్మదండనిషీతమయ్యె
 దెఱపిలేకుండ గాధిసుతుండు వారుణం
 బును రాద్రమును నైంద్రమును నిషీక
 మును మానసంబును మోహనంబును బాశు
 పతము గాంధర్వంబు స్వాపనంబు
 సరగ జృంభణమును సంతాపనవిలాప
 నములు మాదనశోషణములు దార
 ణంబు వజ్రము బ్రహ్మపాశంబు కాల
 వరుణపాశముల్ పై నాకశరము లేయ
 నడచె దండంబు శుక్లంబు నార్ద్ర మన్న
 రెండు పిడుగు లేయంగ హరించె గజ్జ

సీ. విస్మయకోపభావితనేత్రుఁ డౌచు వి
 శ్వామిత్రు డంతఁ బైశాచమైన
 యస్త్రంబుఁ గ్రౌంచదండాస్త్రముల్ విష్ణుచ
 క్రంబును ధర్మచక్రంబుఁ గాల
 చక్రము వాయవ్యశరమును మథనంబు
 హయశిరశ్శక్తిన్వయమును ముసల
 కంకాశయుగ్మంబుఁ గాలాస్త్రవైద్యాధ
 రత్రిశూలములు ఘోరమగు కంక
 ణంబుఁ గాపాలమును బ్రయోగంబుచేసె
 మానిదండంబు నా యెల్లవాని మ్రింగె
 నోయి శ్రీరామచంద్ర! మహోనిధాన!
 సర్వకార్ముకవిద్యాప్రశస్తహస్త!

క. అంతట సర్వాస్త్రంబులు

శాంతించిన గాధిసూతి చంఢారుణనే

త్రాంతుండు బ్రహ్మాస్త్రము హ

స్తాంతమునం బూనె లోక మల్లాడె శిశూ!

ద్రుతవిలంబితము.

సురలు దేవఋషుల్ పరివర్ణిత

స్ఫురణ నట్టిటు సోలిరి భ్రాంతులై

తోరఁగి గాధిసుతుండును నస్త్రమున్

బరగఁ జేసెఁ గృపాశుమునీంద్రుపై

చ. చిటచిట బ్రహ్మదండము గ్రసించెను దానిని నెల్లయస్త్రముల్

మొఱఁగియు దేనికిఁ వికృతఁ బొందని స్వామి వశిష్ఠఁ డంతలో

నెఱకులు క్రుమ్మినట్లు హవణించె సముద్ధతరోమకూపముల్

గఱగఱ మంటలై యెఱుపుగ్రమ్మిన రౌద్రమనోజ్జము రియై

గీ. బ్రహ్మపుత్తునిచేతిలో బ్రహ్మదండ

ముగ్రకాలానలజ్వాల లుమియఁ జొచ్చె

నంతటిమహాగ్నియును బ్రహ్మమైన తేజ

మందు నింకించెను వశిష్ఠ డధికశక్తి

ఆ. ఒండు విఱిగి నీర మొగి దేరుకొన్నట్లు

సాధుమకాని సుప్రసన్నుఁ డయ్యె

సర్వఋషులుసేయు సంస్తోత్రములచేతఁ

బరమమైన తనతపస్సుచేత

ఉ. ఏర్చెడు కోపవహ్నికల నెల్లఁ గుదించి వశిష్ఠఁ డంతలోఁ

దేర్చిన శాంతియై యరుగ దిమ్మయి కౌశికుఁ డంతనంతఁ బె

ల్లార్చిన శ్వాసమై బళియరా! నిఖిలాస్త్రము లొక్కకట్టయై

తీర్చిన బ్రహ్మదండము నెదిర్చెడిపాటికి రావె యంచునున్

సీ. ఛీ! త్పత్రియబలంబు ఛీ! త్పత్రియబలంబు

నస్త్రబలంబు ఛీ! యస్త్రబలము

బల మన్నచో బ్రహ్మబలమే బలం బగు

బల మేన్నచో బ్రహ్మబలమే బలము

నేను నింతటఁ బ్రసన్నేంద్రియ మానసుం
డై మహోగ్రతపంబు నాచరింతు
నదియ యొక్కండు బ్రహ్మత్వకారణ మని
యంతచేసియుఁ గోప మేల రాదా
యీ వశిష్ఠున కేను నిట్లే తపస్సు
చేసి కోపమ్ముఁ దెప్పింతుఁ జివరిదాడ
నీ వశిష్ఠున కని బ్రహ్మఋషిమహేంద్రు
నందునను బద్ధవైరుడై యరిగె రామ !

గీ. అనిన శ్రీరామచంద్రుండు మనసునందు
నాకును వశిష్ఠుబ్రహ్మపండంబు రక్ష
నాకు గాధేయు నస్త్రసంతతులు రక్ష
యనుకొని యనంతరం బేమి యంచు నశిగె

వ. అంత శతానందుం డిట్లు చెప్పె; విశ్వామిత్రుండు దక్షిణదిశ కేగి
ఘోరతపస్సు చేసె; అప్పు డాయనకు హవిష్యండుడు మధుష్యం
డుడు దృఢనేత్రుండు మహారథుండు నను పుత్రీకులు సత్యధర్మ
పరాయణులు కలిగిరి; అంత నొకవేయియేండ్లయిన బ్రహ్మ వచ్చి నీవు
రాజ్వివైతి వని చెప్పి యంతర్హితుం డయిన

శా. విశ్వామిత్రుండు నాత్మలోఁ గుమిలి యీ వేయేండ్లు రాజర్షి కా
శశ్వత్తీవతపంబు సేయు టని లజ్జాబుద్ధి గాఢవ్రతుం
డై శ్వాసంబు బిగించి నిశ్చలుండు నై యబ్బియుండై లీనవ
హ్నశ్వత్కృతియై నిగూఢతరదీవ్యజ్యోతియై యుండఁగా

ఉ. వాలికమాటలున్ బెఱుకువట్టినచూపులు జిజ్ఞ జుత్తు లో
వ్రాలిన తొప్ప లెఱునిసెరల్ గనుదమ్ములు కప్పు మైజిగుల్
వీలిక గోచిపాతలును వెన్క నెదో యొక రాజలక్షణం
బై లులితాక్షముల్ గిరిగిరైచని గోసఁగి వచ్చి యొక్కండై

గీ. మానిపాదంబులన్ వ్రాలి మామకీన!
నన్నుఁజేపట్టవే యన్నఁ గన్నుగొసలఁ
గరుణ తొలుకాడ లెమ్మని గాఢసూతి
నిభృతనేత్రంబులన్ నిదానించి చూచి

క. నీవు త్రిశంకుడవా? మఱి

యీవేసం బేమి యన్న; నిటువచ్చెఁ బ్రభూ!

నా వెనుకటి రాచటికపు

తీవియు సర్వంబు డీల్వడెన్ గరుణానీ!

గీ. కులగురువుచేతఁ దత్పుత్త్రకులయుచేత

నిట్టులైతిని నొక దీప్త మిష్టేజేసి

బొందితో స్వర్గమునకును బోదు సల్ల
యిష్టే మీరునుగాని చేయింపుఁ డంటి

గీ. దానిఫలమునఁ బుల్కునుఁ డైన నేను

ము న్నన్మతి మాడినదిలేదు ముందు నాడిఁ

బోవునది లేదు వేగ్రతువులు పొనర్చి

తర్పితులఁ జేసితిని దేవతలను మున్ను

చ. ప్రజలను త్రితధర్మపరిరంజతులం బొనరించితిన్ మహా

యజనములన్ సుపర్వులకు నన్నమునెట్టితి భక్తితో గురు

ప్రజమున నేనఁజేసితిని నచ్చిన దీ ఫల మో ముసింద్ర! యే

యజనము బొందితోడఁ జననో సురలోకము? దాని గోళికన్

క. ఎవరని జన్నములంబడి

తవిలిన కోర్కెలఫలంబు దార్చికొనరు నా

యవినయము కాక యనినన్

వివృతాక్షుండు మాని చెప్ప విస్తృతి ననినన్

వ. త్రిశంకుం డిట్లనియె

మ. ప్రభు! నే నేగి వశిష్ఠులందు సశరీరస్వర్గవాంఛాఫల

ప్రభవంబౌ సవయాజకత్వ మొనరింపంగోర నన్ దోలె నా

ప్రభు వీ కోర్కె యయుక్తమంచు గురుపుత్త్రశ్రేణి వాంఛించితిన్

ఋభులోకమ్మును జేర మానుషపుమూర్తి యజ్ఞకార్యార్థినై

క. లజ్జావనతాంగుడనై

హృజ్జాతనిరాకృతిప్రహీణాత్ముడనై

తజ్జాతుల పాదంబులు

మజ్జనముగ బొప్పవారి మన్నించి ప్రభుల్

గీ. గురునితరువాత మీరలు గురునియంత
వారు పొమ్మని త్రోచె దీప్తోగుమూర్తి
నను పశిష్టులు మీ పాదనలిన మొక్కడె
నాకు శరణన్నఁ బరిహాసనస్థములు

గీ. ఔర దుర్బుద్ధి! గురులు కాదనుటయును మ
ఱీవు ననుదెంచి మహాశ్రయించుటయున
యెల్ల యిత్తోకులకు గురు వీశ్వరుండు
సత్యమూర్తి నశిష్టులు చనుము చనుము

క. ఆయన కాదన్నచియా
మాయెడఁ జేయించుకొందు మఱి త్రోలోక్యం
బాయనయధీన మాయన
కా యనమానంబునేత? యరుగు మరుగుమా!

క. ఇటు తొంగిచూడకుము పో
కుటిలా! యన నాకుఁ గల్గెఁ గోపము మీరై
ఘటియింపరేని నన్యులు
పటువులు ఘటియింతు రంటి వాగ్విధృతిమెయిన్

గీ. కేరడపుమాటకుం గోపగించి వారు
నన్ను గోసంగిఁగ శపించినారు స్వామి
నాటి రే జిఱ్ఱజుట్టును నల్లమెను
నెఱ్ఱగుడ్డులు బడియె నా కేమి చెప్ప

శా. న న్నేతాదృశుఁ జూచి మంత్రులును నానాభృత్యులున్ దూరమై
చన్నన్ నీపయి నిల్పికొంచుఁ దుది యాశన్ స్వామి! యేకాకినై
నిన్నే ధ్యానము చేసికొంచు నిటఁగానీ వచ్చితిన్ ముంతువో
నన్నున్ దేల్తువో దైవమున్ బురుషయత్నం బొగ్గి మార్పింపవే!

గీ. శ్రీదయామూర్తి! పొమ్మన్నఁ బోదు నేను
బూని యజియింపజేసి స్వర్గానికైనఁ
గమరి వాశిష్ఠు లట్లు గూడెమున కైన
నెటుల మొగ్గింతువో త్రాసు వీవె నాకు

చ. అనిన హృదంబుదంబున దయారసవాః! ప్రథమోదబిందులై
 నిను గ్రహించితిన్ విమలనిష్ఠయు ధర్మముఁ గల్గు నీకు ని
 క్కిన నది చేతి కందుఁగద కృత్రుమొ వేల్పుల వీడు పుల్కసుం
 డును నగు నిన్నె పంపెదఁ గనుంగొను మచ్చటి కింతలో నృపా!

వ. అని పరమధార్మికులైన తనపుత్తులం జూచి

సీ. తండ్రి హవిష్యంద! తండ్రి మధుష్యంద!

నాయనా దృఢనేత్ర! నన్నుఁగన్న

తండ్రి మహారథ! తీండ్రమైనది చూడుఁ

డా! త్రిశంకునకు మీ రరిగి యెల్ల

ఋషులను బిలచిరండీ! నాదు మాటగా

ససుహృత్సశిష్యకసర్వజముగ

నెవఁడైనఁ గాదనెనేని నాతోఁజెప్పుఁ

డది వచ్చి మీరును నరుగుడంచు

శిష్యులను బుత్తకుల బంపఁ జెలఁగి వారు

నాశ్రమ మ్మాశ్రమమ్మున కరిగి వారు

దేశమును దేశమున కేగి తిరిగి వారు

వాయువేగమనోవేగవల్లనముల

క. ఋషిఋషిని బిలిచివచ్చిన

ఋషులును నానననిరంతరీకృతసామ

వృషితసకలాఘులై పా

రిషద్భు బ్రాహ్మణులు వచ్చిరి త్రయీవదనుల్

గీ. అంతఁ బుత్తులు శిష్యులు నరుగుడెంచి

తమ హాసంగినయాజ్ఞ యాదల వహించి

యెల్లఋషులను బిలిచితి మేము గాని

యా మహోదయవాశిష్యు లనిన మాట

సీ. ఊత్రయయాజక చండాలయజమాన

క్రతువున భోక్తలుగారు సురలు

ఈ తిండిఁ దినఁబోవు ఋషులు పాంక్తేయుల్

యా ఋషులకు స్వర్గ మెత్తుపడదొ

చీ యంచు గోపరంజితనేత్రులై యని
రా మహోదయుండును సల వశిష్ఠు
పుత్రులు సని నిల్వ బుర్రురగ్గఱి యే
మీ! సర్వత్రైజనరాసులైన
మునుల యాజకత్వమృనం బుల్కునుండు
సేయు యజనంబునకా ఫలసిద్ధి లేదా
యిత ధర్మంబు దెలియని యీ యనాథ
మునుల శపియింతు సని జలంబులు గ్రహించి

గీ. న న్నదుష్టుని నిందించినాఁ డెచండు
నా మహోగ్రతపం బాడినాఁ డెచండు
వాడు వాడు నిర్దగ్ధుడై భస్మమగుత
మనుచు నీళ్లులు వదలె గోపా త్తబుద్ధి

వ. అనిన మహోదయుండును వశిష్ఠపుత్రులు పంపమందియు భస్మీ
భూతులైరి; గాధేయండు కోపంబు బట్టజాలక వీరు కాలపాశనీతులై
యేకువందలజన్మములు గుణపఖామబు గుణపదాహకులు శ్వమాం
సాహారులు వికృతులు విరూపు లగుత మని మఱల శపించి

ఆ. ఈ మహోదయుండు నేల దూషించె న
న్నదియ కారణముగ నాతడును ని
పాదజన్మ మెత్తి సత్యదయాధర్మ
దూరు డగు నటంచు దూరువెట్టి

మ. ఋషిమధ్యంబు నీ త్రిశంకుడును దా నిత్యైకుదాయాది సా
భిషవప్రోజ్జ్వలయజ్ఞకర్తయును దృష్టిం బొందితిక వీనికై
హృషితుల్ మీరలు వీని మానుషపుమూర్తిక స్వర్గ మెక్కింపగా
గృహిభూతంబగు యజ్ఞముల్ సలుపుచు దుర్విదేవభూతేషులై

క. అనిన భయంపడి యెల్లరు
మునులును మనకేల యితడు ముక్కోపి యితం
డును నైత్యైకువు కాని
మృని యారంభించి యజ్ఞ మా యా క్రిమలక

గీరం

- గీ. వెన యథాకల్పముగ యథావిధిగ సర్వ
కర్మలును జేయ యజ్ఞ భాగంబు కొఱకు
గాధినూతి సుపర్వులగములఁ బిలచె
లేచి యొక దైవతమును రాలేదు దాన
- మ. వ్యవధాక్రోధుఁడు తా జడల్ మలచి విశ్వామిత్రుఁ డంతఁ హవిః
స్రవముల్ హస్తముతోడ నెత్తి సువచస్కుండ్లై త్రిశంకు ధరా
ధవ! యీ వీరలు వచ్చి రాక యగునే త్రివిప్రపం బీవు మత్
స్రవమున్ గైకొని పొమ్ము కాదనుటలుం జూతున్ దపోదృష్టిచే
- శా. రాజా! నీవును బాందఁజూతు సశరీరస్వర్గమున్ మత్తప
స్తేజం బింకను స్వార్జితంబు గల దా తేజంబుపొంతున్ సుర
భ్రాజిష్ఠత్వము పొందుమంచు స్రవ మభ్రం బంబు వీచెన్ లతా
శ్రీజంఘాలుఁడు తాఁ ద్రిశంకుఁడును జేరెన్ స్వర్గ మా వీపుతో
- క. చీ చీ! పో పో! చండా
లా! చీ! పొమ్మన్నరవము లంతటఁ దలక్రిం
దై చెడి పడుచుఁ ద్రిశంకుఁడు
వాచటచుట తోచె యాగపద్యము మింటన్
- ఉ. వంచితుండ్లై త్రిశంకుఁడును వ్రాలుచు స్వామి! యిదేమి నన్నుఁ బం
పించినయంత లేదనుచుఁ బెట్టిన కేకకు నందె నిల్వ మి
వం చని యానపెట్టె ముని; యాతఁడు నందున నిల్చె; నంతఁ గో
పించిన గాధినూతి కలిపించెను వేటొకస్వర్గ మచ్చటన్
- శా. శ్రీమన్మోహనమోహనాకృతిగఁ దోచెన్ దక్షిణాకాశవీ
ధీమార్గంబున నంతలోఁ బ్రవిలసత్తేజోనిధుల్ నూత్నతా
రామాలాపరిదీ ప్తన ప్తముపిచక్రద్యోనవాంభోధుని
శ్రీమన్నందనపారిజాతతరురాజిప్రౌఢసంతానముల్
- ఉ. వేటొకయింద్రు దేవతల వేట యొకళ్ళ సృజింపఁ బోవుచో
నూట మూని దేవతలు నుమ్మలికం జనుదెంచి గాధిజా!
తేటుము శాపవిక్షతుడు దేహముతో సురవీధి కెక్కునే?
బీటువడున్ దపస్సులును బేర్పులు తద్గతముల్ మఱెక్కినన్ ౧౪౭

చ. అనినను గాధిసూతి యవు నౌను ద్రిశంకున కేను మాట యి
చ్చినయది పొల్లువోడగదు సృష్టియొనర్చిన తారలున్ ఋషుల్
చనవున నిల్పఁజూడుండు త్రిశంకుని భద్రముగాఁగఁ జూడుఁడీ
యనుమతి నిండు నా కన సురాళియు నొప్పికొనెన్ సమస్తమున్

క. వైశ్వానరమార్గబహి
శ్వశ్వజ్యోతిస్సు లగుచుఁ జెలఁగెడు గాతన్
విశ్వామిత్ర! త్రిశంకుండు
శాశ్వతుడై యింద్రువోలఁ జనియెడుగాతన్

క. అని యెల్లదేవతలు నే
గిన యజ్ఞము పూర్తిచేసి కృతమతు లగుచున్
జనిరి ఋషులు నా తండ్రి!
యినవంశతుమారదీధితి! రఘురామా!

చ. తల యొరిగించి లక్ష్మణుండు దానును గౌతమువంకఁ జూచెఁ గ
న్నుల మృదుహాసమేదురమనోజ్ఞ నవాంశులు కోర్కెగూండ్లుగా
వెలలిచె రామభద్రుండు నవీనకుతూహలరమ్యవేగవా
క్కులు మునులెల్ల నా పయిని గోరెద మేమి ఘటిల్లెనో యనన్

వ. మఱిల శతానందుం డిట్లనియె

ఉ; లాభములేదు విఘ్నబహుళం బని యామృదిశన్ దృఢించి యిం
ద్రాభుండు గాధిసూతి చనె నంతఁ దపోఽర్థము వారుణాశక్తః
శ్రీభరితంబు తీర్థజలసేవధి పశ్చిమదిక్కునన్ వ్రత
క్షోభితపాలితేంద్రియుండు ఘోరతపం బొనరించె నచ్చటన్

చ. తపముల గూడుగా నముదితంబగు తేజపుఁబ్రాపుగాఁగఁ గా
యపసుపుగా నిమిలితశుభాక్షములం దగియుండ నొక్కనా
డపుడ విలోచనంబులను నంతన విచ్చి కనెన్ విముక్తబం
ధపదనమిపధాత్రిని బ్రణామము సేసెడు నొక్కకుఱ్ఱునిన్

క. కని నాయన ! నీవెవరవు
నను నేటికి నాశ్రయింతునా; నతఁడును నో
ముని! వేఱ యొక త్రిశంకుం
డను ననుమతియైన వినుతు నాత్మీయకథన్

క. నిచితసుకృత! భృగుతటమున

ఋచీకుఁ డను ఋషివృషభున కేక మువ్వురిలోఁ

బ్రచురముగ నడిమికోడుకను

బచరించితి నేవ గురులపాదములందున్

వ. మధ్యముఁడ నైన నాచేగు శునశ్శేపుఁడు

ఉ. పాపము నేను దత్ఫలముపంటకు యజ్ఞ మొకండు నా నయో

ధ్యావతి యంబరీషుఁడునునై హొనింపఁగ వానవుండు శ్రీ

గోపనుఁడై పశున్ వెలుచుకొంచుఁ జనన్ సవయాజకుల్ వెనక

భూపతితోఁ బశున్ వెదుకఁబొమ్మని రట్టిటు కీష పాయఁగన్

క. ఆ రాజు వెదకి వెదకి మ

హారణ్యంబులు పురంబు లద్రులు పల్లెల్

గూరి భృగుతుండమున మా

యూరికిఁ జనుదెంచె వెదకుచుండి' దిశదిశల్

క. బ్రహ్మర్షిని మా తండ్రి న

జిహ్మగుండై రాజు సేవసేయుచు నాలో

బ్రహ్మవిఘాతము సెప్పిన

బ్రహ్మర్షియు సానుభూతి. పచరించుటచే

గీ. ధైర్యముచేసి యడిగెను ధాత్రిపతియు

మా జనకు యజ్ఞవిఘ్నంబు మాన్పుటకును

నరపశువు గావలయు మానినాథ! యొక్క

వందవేల్గోవు లిత్తును బదులుగాగ

చ. ఇది క్రతువిఘ్నసంహరణమే ఫల మద్దియుఁ గొంత చేరు నే

నిదియును యజ్ఞకర్మ మనియే యిది ధైర్యముచేసి యాడెదన్

మదిగలదేని మీ యొకకుమారు నటంచును నాడియాడ న

ట్లాదుగఁగ నాడ మజ్జనకుఁ డూఁగె నొకించుక మాటవెంబడిన్

శా. మాలో జ్యేష్ఠునియందు నిచ్చలును బ్రేమంజేయు మా తండ్రితా

నాలోచించి యొసంగఁజాల ననె జ్యేష్ఠాపత్యముంగాని భూ

పాలుం డందొక త్రోవఁజూచి తెగువం బాటించి మాయమ్మతో

నీలాగం చనగాఁ గనిష్ఠసుతుఁ గానీ యామె కాదన్నచో ౧౬౩

క. పరిశేషన్యాయముచే

గురువుల వాగ్దలముచేత క్షోణిపతి నిరం
తరము మనలసీని నిరా
దరణముచే యజ్ఞపశుత తప్పనిసరియై

గీ. ఓయి స్వామి! యాష్మాకీణమై యుదార
మగు విశాలపశ్చిమపుష్కరాశ్రమంబు
తన యదృష్టమ్ము కాక యీ దారి నేల
యుండునో? శునశ్శేవున కో మహాత్మ!

ఉ. బిట్టుగఁ గార్యవంతులును బేదలు ధాత్రిని గొప్పవారితోఁ
జుట్టఁజేరికఁబుఁ గల్పికోనఁజూతుదు సత్యవతమ్మ నీదు తోఁ
బుట్టువుఁ బట్టి నేను నొకమూలను జుట్టమ నంచుఁ జెప్పెదన్
ఁబట్టిన నీదుచేయి త్రిదివంబయి ముట్టినఁ బట్టువీడదన్

సీ. అనినంత హృదయమేఘాంచలకరుణార
సాసారనేత్రజహ్వంతుఁ డగుచు
పశుభూతుఁడా! నీకు వచ్చిన భయము లే
దని పుత్రకులఁ జూచి యంతలోన
తండ్రి హవిష్యంధ! తండ్రి మధుష్యంధ!
నాయనా! దృఢశ్చిత! నన్నుగన్న
తండ్రి మహాభ! తా శునశ్శేవుఁ డ
న్నట్టి యీ యెల్ల విన్నూరుగాదె
యేగి మీలోన నొక్కరుఁ డితనిబదులు
గాఁగ యజ్ఞపశుత్వంబు గండు బాబు
లతనిఁ జూడుడి యెంతగా నావటిల్లు
ననిన నొక్కఁడు నొక్కఁడు నంత నంత

క. ఎవ్వనికొడుకో తీవియు

మవ్వపుఁ దనకొడుకు చేదో? మఱి యిది తగవో?
యెవ్వనికి వానిప్రాణము
నెవ్వగ కాదో త్యజింప? నీవ తలంచుమా!

మ. అనినన్ మానియుఁ గోపవిహ్వలితనేత్రాంతుండు ధర్మంబు చెప్పిన మీ కింతయుఁ బట్టదే? కరుణ యే వీసంబు మీ గుండెలన్ దనుకంబోదే? యిదేమి పుత్రకులు! మద్వాక్యంబునం గౌరవంబును లేదే యిదె మిమ్ము నే సుకృతకర్ముల్ ధర్ములం చెంచితిన్

శా. ముల్లోకంబులు బ్రహ్మదండమున నిల్పున్ స్వామి; యా స్వామిపుత్రు ల్లీలాగతకోపవహ్నికల దగ్ధుల్ గాఁగఁ గావించితిన్ చెల్లంబో పరిహీణధర్ముల దయాశ్రీమాలి వాశిష్ఠులన్ మల్లాడంగను లేదు వారియెడఁ బ్రేమల్ లేవు మీయందునో?

ప్రమాణి.

శ్వమాంసభో క్తలై చనన్ సమల్ సహస్రముల్ చనుం
డమందదర్పలై వృథా భ్రమన్ మనుష్యపాళిలో

క. అనుచు శపించి శునశ్శే
పుని గని పాశములఁ గట్టి మోహనరక్తా
ర్ద్రనిరంతరమాల్యసిచయు
నిను యూపమునం బిగింప నిలుచున్న యెడన్

ఉ. గాధలు రెండుచెప్పి యివిగాని యుషర్బుధుఁ గూర్చి పాడుమీ
నాథుడవై హృషీకముల నాయన! సిద్ధి ఘటిల్లు నన్న నా
గాధలు స్వీకరించి వడిగాఁ జని శ్రాంతిని దీరియున్న ని
ర్బాధుని సంబరీషుఁ గని రా! యిదివేళయు మించె భూమిపా!

గీ. ఎదురుచూతురు యాజకులేమొ నిన్నుఁ
గడుపు చెడకుండఁబో నగుఁగాదె యన్న
హర్షియై యంబరీషుండు యజ్ఞవాటి
కేగెఁ దా శునశ్శేవుఁడు నేగుదేర

క. సంబరమున వారును ర
క్తాంబరధరుఁజేసి యూపమందు శునశ్శే
పుం బట్టిరి గాధాద్వయ
సంబోధము చేసె నతఁడు సంయమబుద్ధిన్

ఉ. ఇంద్రుఁ డుపేంద్రుఁ డిన్ద్రుని నెంచిన గాధలలో రహస్యముల్
సాంద్రములైన స్తోత్రముల నమ్మదులై చనుదెంచుచున్ ఋచీ
కుం ద్రసితున్ గ్రహించి యొడఁగూటిచి దీర్ఘతరాయపున్ గృహ
తంద్రులు నంబరీషునకుఁ దత్కృతులాభముఁ గల్గఁజేసినన్

గీ. వేయిరైల్లైన ఫలలాభవిస్తృతికిని
నంబరీషుండు సంతోష మందె నంత
దీర్ఘమైన యాయుస్సు పొందిన ఋచీకుఁ
డంతకన్నను సంతోష మందె నంత

వ. అంత విశ్వామిత్రుం డచ్చట వేయియేండ్లు ధర్మాత్ముఁడై తపస్సు
చేసి వ్రతస్నాతుఁ డయిన దేవతలును బ్రహ్మయు వచ్చి నీవు
ఋషివైతి వని చెప్పి దేవలోకంబులు చేరిన

క. ఇన్నాళ్ళు జేసిచేసియు
నన్నా! ఋషి ననెడు మాత్రకా నే ననుచున్
గన్నులుమూసి మఱలఁ దప
స్సు నైఱిపెన్ శివమైనచూడ్కి నిలుపుచున్

వ. అంత.

సీ. మాకందతరుశాఖకాఠోకిలాలాప
కౌతూహలాకారకలనఁ జేసి
ప్రాతస్సమాయాతశీతానిలాధూత
సాధుపల్లవహస్తసంజ్ఞఁజేసి
రేఖాభవద్వారిశాఖానదీవేణి
శాసంతదుకూలకాంతిఁ జేసి
సామోదకల్లారసంఘల్లసీరేరు
హాకేకరాత్తమోహనతఁజేసి
తరుణశాలీనకోమలాతపవిసారి
హృదయవాంఛానవత్రేమరేఖఁజేసి
శకలితమరాశికూజహాసంబుగా వ
సంతనవశోభ వచ్చె నప్పరసవోలె

ఉ ఆ యెడ మందహాసకలితాననదీధితి గాంచుచున్న గా
 ధేయుని నేత్రమార్గపరిధీకృతమోహనమోహనాంగరే
 ఖాయతమానగోపనవికంపితముగ్ధతరాంగులీగృహీ
 తాయతసి క్తచేలకలితాంచితకాంచిపదాభిరంమయై

సీ. ఎడమమూపు గ్రహించి కుడిచేతఁ గుచమండ
 లము గోపనమునేయుం లలితరేఖ
 కుడిచేతఁ బిఱుందుపై నడుముపైఁ దడిచీర
 లాగునో యన్న విలాసదీప్తి
 కను లోరగా వంచి క్వచిదక్వచిత్తప్తి
 పాతంబు నేయు విభ్రమముసొంపు
 మువ్వంకలుగ నల్పి బొట్టనవ్రేలూడు
 నెడమపాదము నాట్యహేలబెడఁగు
 బొరలిపోవునట్లు పుష్కరతీర్థంబు
 నందు స్నానమాడి యంబు లోడు
 కేశపాశదీప్తి కేడించు మేనక
 యన్న సురవధూటిఁ గన్న కను

ఉ. త్రిప్పకచూచి గాధిజుడు దెప్పరమై తల గోళ్ళ దువ్వచున్
 గప్పిన యాడు మీసలును గడ్డముఁ దర్జనిఁ బోయఁద్రోచుచున్
 విప్పగు తొమ్ముగా నిలచి విభ్రమవార్షిధి చేర నేగఁ గన్
 తెప్పలు మూయ రిద్దఱును హృత్సదనంబు కవాటముల్ బలెన్

ఉ. నవ్వెను మాని యచ్చరయు నవ్వెను నవ్వలలోన నర్థమై
 యువ్వరవర్ణినీమణిని నా ముని యూరక నానిపోయెదే!
 వివ్వినకేశముల్ పిడుపుపెట్టుదునా? యని యుత్తరీయపున్
 రువ్వలచెంగులన్ మృదుశిరోరుహముల్ పెనవెట్టిచుట్టుచున్

గీ. ఆమె వారించి తుడుచుకో నామె తివ్రరు
 నతఁడు వారించి తుడువఁగా నతఁడు తివ్రరు
 చేతులం దీయుచుఁ బెనంగఁ జివరిదైన
 ఫలము తడికొఁగిలింతగాఁ బరిణమించె

శు. తుడిచిన దెవ్వరో తుదకుఁ దోచదుగాని లతాంగిమాత్రమున్
బొడియగు చీరఁ దాల్చి విడుపుంగని మానియెడిన్ శయించె గ్రాం
బడగలువోని హస్తములఁ బట్టిన మానిబుజంబుగా నెదల్
పొడిచిన చూపులై వలపుపుక్కిలులై చన నొక్కరొక్కరున్

క. నీ వని నీ వని యందురు
నీవునకుం బైని నెఱుంగ నేర రనంగా
భావజభావన మోహప
థావధిగా స్వాదుతామహావధి గాఁగన్

మ. చెలి నా ప్రాణము నీవు నే ననఁగ నా సీమంతినీరత్నమున్
జెలి నా ప్రాణము నీ వనంగ; నదిరా సింగారి వౌదంచుఁ జె
క్కిలిపై నొక్కచిటుక్కునం జిటికయై క్రిందాచు మీదాచు వా
రలకేళివిభవంబు పట్టదుగదా రామా! జగన్మోహనా!

ఉ. ఇచ్చటఁ బర్ణశాలకలదే చెలి! యిద్దఱమున్ వసంతమా?
పచ్చని వింటిజోదు మనబంటయి పల్లవఖడ్గహస్తంబై
యెచ్చటఁ గాపుగా నిలుచునే యన నంతటి రక్ష యున్నచో
నిచ్చట నీవు నుండువును నేనును నుండు ననెన్ లతాంగియున్

ఉ. రాజితమైన మోహము నిరంకుశమై కుశికాత్మజుండు కృ
ష్ణాజినమున్ గమండలువు నగ్నులు దర్బలు మూలద్రోచి శా
లాజరభూమి వన్యకుసుమాలిపరాగప్రణీతరంగవ
ల్లీజగతీనిరంతరనిలీవరమాస్పదగాఁ బొసర్చుచున్

సీ. వెదురుగొట్టాల నింపిన యిప్పపువుకల్లు
తెచ్చియచ్చరకు నందిచ్చువేళ
నరుణవర్ణాభిరామానేకవృక్షని
ర్యాసముల్ పారాణి రాచువేళ
ఘనసారచందనకర్పూరతరుఖండ
ములు ధూపములు వేసి వెలుచువేళ
నుదురువాసనలతోఁ బొదలఁ బూచిన వన్య
పుష్పముల్ కొప్పులో ముడుచువేళ

దానె యిచ్చియిచ్చి తానుగా రాచుచుఁ
దానె వెలిచి వెలిచి తానె ముడిచి
యెదుట నిలిచి తీవి యెల్లయు నొడలియం
చులను దేర నవ్వి చూచుచుండు

సీ. కోకిల కొమ్మలోఁ గూసిన నీ వశే
నన్నుఁ బిల్చితివంచు నవ్వు మాని
తుమ్మెద పొదలోన రుక్మన నిది యేమి
మణితమే యని మేలమాడు మాని
వనశిఖావళము విప్పిన పింఛమును దడి
తుడుతునే యని కొప్పు విడుచు మాని
యిట్టి ముంగిట నిల్వ నేమి చూపులె యంచు
నతివకన్నులు ముద్దులాడు మాని
యాకు గదల భయమటంచును దనకును
నువిద కవుగిలింత నొడుగు మాని
మాని మానికాదు మమతచే వాచాల
సార్యభాముఁ డయ్యె సార్యరత్న!

సీ. తన పాద మామె పాదము జతగాఁబెట్టి
యస్మత్పదంబు మోటని వచించు
తన హస్త మామెహస్తము మీఁద బోర్లించి
నీచేయి లేదని నిహవింపు
నామె ప్రక్కగ నిల్చి యగు నా బుజము దాఁక
వచ్చితివే యని పలువరించు
చెక్కిలిఁ జెక్కిలిఁజేర్చి గడ్డము గ్రుచ్చు
కొన్నదా యని గ్రుచ్చిగ్రుచ్చి యడుగు
నానుకొని కూరుచుండి నీ యచ్చమైన
రత్నకాంతితనూప్రభారాశి క్రమ్మి
నా తనూకాంతి గూడ రత్నములప్రభలు
చిమ్ము నని చిల్కరించును జికిలినవ్వు

ఉ. శ్రీసతిపుల్లగల్లపరిచిహ్నితకుంకుమవత్రభంగవి
న్యాసితరమ్యవత్స! రఘునాయకబాలక! రామచంద్ర! వై
లాసముపైని దేవుడును లాచిన కామిని యందుఁ గల్గులి
స్సానముదక్తుఁడైనఁ బసివాడును బోలెఁ జరించునే కదా!

గీ. పంచలను గావుగా నున్న పంచబాణు
చాప నిస్వానముల నిద్రచాలకున్న
నే దినంబున కా దినమే యుషస్సుఁ
బ్రథమసంధ్య సుషుప్తిలు పుంబు లయ్యె

గీ. ఆటుఋతువులు మానిభయంబువలనఁ
బూలతో లేతయెండలజాలుతోడఁ
జివురుతో లేతవెన్నెలసప్తరుతోడ
నాశ్రమమున వసంతమ్మె యభినయించు

క. ఆమనియును మేనక యొకఁ
డై మెలచిన మానియాశ్రమాంతరతరువుల్
కోమలపల్ల వసుషమా
శ్రీమధురోచులనె వెల్వరించుచు నుండె

ఉ. ఈ మధుమాస మొక్క పదియేడులు సాగె నవారుణచ్ఛవి
గోమలి యప్పరస్సతియు గుర్విణియై తరుసాళి పల్లవ
శ్రీమతి యీనె కట్టి నవరించిన పచ్చనియాకుఁ బిందెలుం
గా మనలం గనుంగొనిన గాధిజకన్నులు తెల్లువెన్నులై

వ. ఒకనాడు ప్రౌద్ధన నాశ్రమపురస్థతరుణనారి కేశవలయంబులు
లెక్కపెట్టి

మ. పదియేడ్లా! బళి! మేన తాలించిన గర్భం బేమిచేయు ననుక
బాదుగంజేయునో యాడపక్షివలె? నే మూఁగుండ; నీవట్టు నా
యెడఁ గామంబుచు గ్రోధము విడువదే! యేనా? వశిష్ట తమా
సదనుక వైరముపట్టి బ్రహ్మనిభుని సాధింతు యోగీశ్వరుక ౨౦౦

ఉ. అల్ల త్రిశంకునాఁటిపగ యంతయుఁ దీర్చెను నాక'రా జతం
డెల్ల తపంబునందు ఘటియించును విఘ్నము స్వర్గరక్షకై
చెల్లును న్యాయమై యదియుఁ జేడియ మేనక దేమి తప్ప? తా
నల్ల సువర్వరాజు నదుపాజ్జల లోనిది యెంతచూచినన్

క. ఎల్లయు దోసము నాదగు
నుల్లంబున నున్న దెవరినో శపియింపన్
చెల్లరె కోపమె యగు నది
పెల్లగుఁ గానుంబు నొండువిలుగునె యనుచున్

చ. అనుకొనుచుండ నచ్చటికి నచ్చరయున్ జనుజెంచి మానిమో
మును గని సర్వమున్ బెలిసిపో నిలువెల్ల వణకిపోయి బీ
తునఁ గనుదోయి వాలించి యధోముఖుడై కరయుగ్మ మంజలిం
గొని నిలుచున్న యామెఁ గనుగొంచును శౌశికుఁ డిట్లుగా ననున్

శా. ఓసీ ! యచ్చర ! నీవు బీతువడె దేలో తన్ని ! నీయందు నా
దోసం బున్నది గర్భరూపముగ; నీ దోసంబు త్రేతాంత మా
యాసంబైనను రక్షసేయఁగదె మేనా ! కణ్వుడ న్నొని వ
న్యాసీమన్ విడుమీ ! శపించుదునె బేలా ! నాదు దోసానకున్

క. పనియేమో దేవతలది
వనితా ! కూలికినిగాని వచ్చినయట్ల
య్యును నెడఁదలోఁతు లిచ్చిన
నిను నేల శపించవలయునే మధుమూర్తీ !

ఉ. తాకికభోగతృప్తి శబలత్వము మాలిన గుండెతోఁ దప
స్వీకృతి విఘ్నకారి; ఫలసిద్ధియుఁ గల్గునె యోసి యచ్చరా !
నాకును నీ పొసర్చిన ఘనంబగు మే లెటువంటి దింక నే
కోకిలకూత నా దయన గుండియ లాగదు సువ్వె బాలికా ! .

గీ. అనలు కోకిల యేమొ నా కర్థ మయ్యె
నీ కృపాలేశమునఁ జేసి నీరజాక్షి !
యింక ననుమతి యిచ్చిన నేఁ దపస్సు
మార్గముల నేగి యేగి బ్రహ్మర్షి నగుదు

గీ. కోరి ప్రత్యక్షమన్మథగురువ నైతి
కోరక పరోక్షవైరాగ్యగురువ నైతి
లంజయా! యెంత్రక్రిందికి గుంజినావో
యంతపైకిని జను మార్గ మరసినావు

శా. మేనా! నేనును బద్ధవైరుడను సుమ్మా! బ్రహ్మసూమానితో
మేనా! నవ్వకు సువ్వె నాదుకథ నా మీ యవ్వరఃపాళితో
గానీ చెప్పి; బలారి ని న్నడిగినం గానీ మ తేమందు వే
నైనా గామము కోసివేసితి నటం చా స్వామితో జెప్పవే!

వ. అని విశ్వామిత్రుఁ డెటకేనిఁ బోయిన నచ్చరయు నంతలోన
పరిస్ఫుటగర్భచిహ్నయై దేవలోకంబున కేగి సురరాజుతో జెప్పిన
వాసవుండు భయం బందె నంత

ఉ. కౌశికుఁ డుత్తరాద్రిఁ జని కౌశికితీరమునం దపన్ను న
య్యాశఁ జరించు వేల్పులు భయంబునఁ డూఁగఁగఁజేయఁజొచ్చెనా
కౌశికితీరమందు నధికంబుగ సాగెను వేయియేండ్లు న
ర్యాశలు డించి యింద్రియములందు నియంతగ నిల్చి శాంతిమై

ఉ. దేవత లందఱుఁ జని విధిం గని స్వామి! మహర్షి కావలె
గావలె గాధిసూతి యదిగాక తపోవిరతిం గనండు మా
కావులుదేరుఁ బ్రాణములయందున రాగదె యంచు జెప్పినా
దేవత లేగుదేర ననుదేరి పితామహుఁ డూఁగి వచ్చుచు

ఉ. స్వాగతమోయి నీకును మహర్షికి గాధిజ! లెమ్ము నీతపో
వేగముచేత నా యెడఁదఁ బ్రీతుడనైతి నటన్న దుఃఖమో
దాగతి లేని మూర్తి యయి యమ్ముని యంజలిఁబూని నిల్చి నే
నాగి మహర్షి నో? ఋషి నో? యయ్యది యేమిఫలంబు చెప్పవే!

వ. నేను జితేంద్రియుడ నయితినేని నదిచెప్పుము; కాకున్న

చ. మఱలఁ దపంబు చేసెదను మామకమై చను భాగధేయ మే
తెఱఁగునఁ బోవునో యనుమతింపు మనక జలజాసనుండు నీ
కఱపున లేద యింద్రియనికాయము; దానికిన్దై తపించున
క్కఱ కల దింక నీకు నని క్రమ్మటిపోయిన సత్యలోకమున్ . ౨౭౬

వ. బ్రహ్మయును దేవతలును గ్రమ్మటిపోగా విశ్వామిత్రుం డూర్ధ్వదే
హుండు నిరాలంబుండు వాయుభక్తుండై

క. నాలుగు నెగళ్లుగా నై
నాలుగుదెసలందు సూర్యనారాయణుడై
కాలి శిరస్సున గ్రీష్మ
ర్వాల్లిథతపోగ్నితవుండై తపియించెన్

క. వేడిమిఁ బగుళ్ళు చూపిన
వేడిన తనువందుఁ జేయివెట్టెడు తాతక
వాడికిరణముల భగ్గని
వేడివెలుగువాడు నొఱపువెట్టినకొలదిన్

క. వర్షము వచ్చిన నొడ్డని
శీర్షమ్మును దిస్సతనువు చిటపటజల్లుల్
వర్షములు మ్రోతగాలులు
ధర్షణముంజేయ నిలిచి తడిసి తపించున్

క. అలచి ఘెడేలున వడగ
ల్లులు తీవ్రత నాచికొట్టులోపలఁ జినుకుల్
శిల లట్లు దిమ్మచఱచిన
చలిగాలులు పదనుకొఱకు సానలువెట్టున్

క. చలికారున జలపాత
మ్ములక్రిందను నిలిచి బిగిసిపోయిన యొడలక
దలచక తపించు ముని రా
త్రులుఁ బవళులు యత్నతోనిరుద్ధాత్ముండై

క. వలిగాలి కన్న శీతాం
బులె వెచ్చన చినుకు చినుకు మొగిడిన నడుమన్
జలిగాలి కోతవెట్టును
చలిగాలికిఁ బట్టు విడుపు సర్వంకషమై

క. ఈ గతి సహస్రవర్షము
లాగతియు ననాగతియును ననక తపింపం
గా గాధిసూతి తపములు
చాగిన నొత్తిగిలు స్వర్గసంపదఁ గనుచున్

శా. రంభం గాంచి సురేశ్వరుండు వ్రతి యీ రా జేమి రాజౌనా? యీ
రంభంబందునఁ ద్రుంపజాల నిదియున్ రారాపులై సాగెడిన్
రంభా! గాధిజుఁ డప్పుర స్తనుసుఖప్రాచీనుఁ డీవై తప
స్సుం భంగింపఁగఁ జూడకున్న నగునే? శోభాంగపల్వంకికా!.

మ. అనినన్ రంభయు దోసిల్గాగ్ని ప్రభువా! యంఘ్రిద్వయం బంటెదన్
నను నీ దివ్యసుధర్మలోనఁ గొలుపున్నన్ నీకు వ్రేగయ్యెనా
ననుఁ బంపింపకు గాధిసూతి యనినన్ నాప్రాణముల్ పోవు ణో
పనులం గోపనుఁ డా మహాప్రభువు నన్ బంపింపకే వేడెదన్

క. అన నింద్రుండును చీ చీ!
నిను నొక్కతై గాని పనుతునే యట నే నుం
దును బుష్పబాణుఁ డుండును
వినదత్పికి మధురభావపేషణి యుండున్

క. ఇది మేనకకును నీర్వా
పద మగునో యనియె రంభ; పదపద! మునులున్
ద్రుదశసతులు జంటగుదులు
గుదులుగఁ గట్టి రట వెట్టిగుండియదానా!

వ. పదపద మని చిలుకపాజును గోకిలబాకాలునుగా నందఱు గౌళికీ
తీరంబుఁ జేరి

క. ఆ నాఁడు శిశిర మంతం
బైనన్ బాధఃప్రపాతమ్మగుఁ గౌళికికు
ల్యాసీరము వదలి కవో
ష్ణానతతరుణాతపముల నారెడు మునికీన్

సీ. చుటచుట నెట్టినై చూచెడు చివురాకు
 చివురాకు వెనుకఁ బొంచిన లతాంత
 బాణుండు వినరగాఁ బట్టిన పిడిబాకు
 పిడిబాకు రివ్వన విసర దూసి
 సన్న సవ్వడివోని సన్న నిపికిపాకు
 పికివాకుతో మేళవించి సన్న
 గొంతురాగముతోడఁ గులుకు నచ్చరసోకు
 విధువీకుగా నొక్కపెట్టఁదోచి
 తోచు టాలస్యముగఁ గింకిణీచిణచిణ
 నినదకనదబ్బపదసమానీతమధుర
 గీతికారసవార్ధి పొంగిన తరంగ
 మచ్చరయుఁ గన్నులను హృదయమునఁ బొడువ

ఉ. క్రాచిన శూరతానిధియుగాఁ జను మానిసి శత్రుదత్తమై
 యాచిన కత్తిదెబ్బ నడి యంతట బాధయు బాధవెంబడి
 ద్రాచువిధాన లేచిన విధంబున మానియుఁ దాడియెత్తునక
 జాచిన మేనుగా నిలచి చండతరాక్షసుల సన్నిధిగక్కుచున్

శా. కామక్రోధములం జయించుటకు సంకల్పించి కాయంబు నా
 నామార్గంబుల శోషవెట్టుకొనుచో నాయందు వైరంబుగా
 నేమో పాడెద వేమో యాడెదవు నీయెల్లం దుటారింపులున్
 గోమేదక బదివేలయేండ్లు శిలవై కూర్చుండవే యంచనన్

గీ. తనదు చివురాకుబాకు జాతినది తెలియ
 కుండఁ బరువెత్తె బుష్పబాణుండు తాను
 గోకిలయు రివ్వనం దూసికొంచు బోయె
 లాలితాన్యవనీరసాలముల కొఱకు!

ఉ. జంభవిరోధి కన్నులను జాచిన వామకరప్రకోష్ఠసం
 ధిం భరియింపరాక చనెఁ దెన్ననఁ దూలుచు వ్రాలిపోవుచున్
 రంభయు మానిపాదముల వ్రాల వశిష్ఠుండు బ్రహ్మణుండు వి
 శ్వంభరమూర్తి నా దయన శాపము పాయగఁగదోచుపోయెన్

శా. శైలిరూపముఁ దాల్చె రంభయును విశ్వామిత్రుఁ డంతఁ ద్రపా
శైలిరూపము పొంది యింద్రియములకా స్వామిత్య మేపాటిదో?
నాలోఁ గ్రోధము పాయ దే విధమునకా న్నాపైని నాకుకా బ్రభు
శ్రీలాభంబు ఘటిల్లునో యని యెడకా జింతానమ్మాకాంతుఁడై

గీ. ఇంకఁ గోపము తెచ్చికో నింక ననలు
పెదవిఁ గదుపను శ్వాసమ్ము విశువఁబోను
ఎంతవఱకు బ్రాహ్మణ్యము నేను గనును
నంతవఱకును నది నిశ్చయం బటంచు

ప. శాశ్వతులైన నను లిట్లే యుందును; నిరాహారుడనై యనుచ్ఛ్వసంతు
డనై యుందును; దపించుచున్న నా దేహమును నశించ దని ప్రతిజ్ఞఁ
జేసి

ఉ. హైమవతీదిశకా గదలి యంతటఁ దూర్పునకేగి సప్రతి
జ్ఞామతి వేయివర్షములు నల్పఁ దపంబును దత్తప్రసంతమం
దా ముని మేను జర్మముచు నస్థులుగా మిగిలెకా గృతవ్రతుం
డామెయిఁ బ్రాశనంబునకు నన్నము గూరిచి యారగింపఁబో

ప. ఇంద్రుండు వగ్గుపాటునివోలె నకనకలాడు కుషీతో వచ్చి

శా. గాధేయుం గని యన్న మేమయిననుం గానీ తినంబోదువా?
పాధేయంబును లేక చత్తునుసుమప్పా! యాతిధేయంబుగా
నాధారం బగు నన్న మిచ్చెదవయే నాయానముం బాసి నీ
గాధం జెప్పెద వేయియాళ్ళ ననినకా గాధేయుఁ డా సర్వముకా

గీ. షీతిసురున కిచ్చి మిగిలిన మెతుకులేక
యారగింపక మానవ్రతావలంబి
యట్లై మఱలఁ దపోగతుఁ డయ్యె రామ!
ఆకలియు డప్పియును నిశ్చయాత్ముఁ డుఱుడు

ఉ. శ్వాసము బిగ్గఁబట్టి వరుసంబులు వేయి తపించె నాగతికా
గౌళికుఁ డంత మూర్ధమునఁ గాటుక రేఖగ సాగిసాగి ధూ
మాసిత రేఖ సాగిన భయంబున ముజ్జగముల్ సనంభ్రమా
యాసము పొంది రాననములందు వివర్ణత పేడురేగగా ౨౪౩

- గీ. వ్యాకులత్వంబుఁ బొందె నితాళి సాగ
రములు ష్టోభించె భూమిధరములు పగిలె
ష్టోణి కంపించె వాయు వాకులతఁ బొందె
భాస్కరుండును నిష్ప్రభత్వంబుఁ జెందె
- ఉ. అంతట సత్యలోకమున కందఱు దేవత లేగి మూకగా
వంతులుగాఁగ నొక్కొకరు వారిజగర్భ! బిగింపు మానవే!
యింతట గాఢసూతియును నెయ్యది గోరిన నది యీవలెన్
బొంతన యగ్నిపర్వతమువోలె ఘడేలున నెట్లు వ్రీలునో?

కర్ణాట చతుష్పదలు.

లులితునిం జేసితిమి లోభపెట్టితిమి
కొలకొలంజేసితిమి క్రోధపెట్టితిమి
తలకు పొందఁడు మునియుఁ దపసు మానఁడును
చిల్లుకైన వృజనంబు జేర దా మునిని
ఆతఁ డేయది కోరు నది యీయమేని
ధూతములు లోకములు ద్రుంగిపోయెడును
ఆతఁడే సురలోక మర్థించెనేని
జేతిలోఁబెట్టినను సేగి లే దెందు
నాశమగుదు నటంచు నత్తాటలేదు
కౌశికుండు లోకమును గాల్చివేసెడిని
ఈశ! జగదీశ! పరమేశ! సర్వేశ!
కౌశికుం డడిగినదిగాని యిప్పించు

వ. అని దేవతలు గోలపెట్టిన విధాత్మండు దేవతలుం దానును :
మిత్రుఁ జేరనరిగి

జా. మాకున్ సంతన మయ్యె స్వాగతము బ్రహ్మరీ! యికఁ జా
యైకాగ్ర్యంబున కంతుజూచితివి బ్రాహ్మణ్యంబు సాధించి తీ
నీకుఁ దీర్ఘతరాయు విచ్చితిని గానీ మానముఁ వీడుమీ
నీ కిష్టంబగు చోటి కేగు మిఁక మానీ! నీవు బ్రహ్మరీ వే

శా. నీకున్ స్వస్తి యటంచు బ్రహ్మ వలుకన్ నిర్వాడగంభీరవా
చాకూలంకషవృత్తులై దివిజులున్ జాల్టాలు గాధేయ! నీ
లోకాశ్చర్యకరంబు నెంతకును జాలుంగాఁ దపం బీవు మా
కే కా దెవ్వరికైనఁ బూజ్యుడవుగాదే? యన్న గాధేయఁడున్

వ. తేచి యండఱకుఁ బ్రణామం బొచరించి నాకు బ్రాహ్మణ్యంబును
దీర్ఘాయువును బ్రాప్తించినచో నన్ను వేదములు వషట్కారమును
వరించుగాత

సీ. ఎవ్వఁడు యత్రత్ర యీశర్వవిజ్ఞాత
సద్రబ్రహ్మ వేదనిష్ఠాతు డెవఁడు
బ్రహ్మదండాపీతపార్వతీహృదయేశ్వ
రాత్మాశ్రయిద్యామహస్కుఁ డెవఁడు
కోపమ్ము తాపమ్ము శాపమ్ము పాపమ్ము
కొన లెఱుంగని నిండుకుండ యెవఁడు
ఎవ్వఁడు మత్తపోహేతు తేజోమూర్తి
నన్ను వీడిన మానినాథుఁ డెవఁడు
శ్రీవశిష్ఠుండు తా దయచేసి నన్ను
బ్రహ్మఋషి వైతి వనియాడ బ్రహ్మఋషిని
నీ భవత్కృప నిజమగునేని నట్లు
చేయుఁ డన దేవతలును వశిష్ఠుఁడేరి

క. నలినమ్ము నలినగర్భుఁడు
నలినజనూతియును భిన్ననామంబులు పే
రులుగాక మూఁడు నొకపరి
గలిగినవి సనాతనములు గాదే స్వామీ!

క. సృష్టిసితిలయముల దగు
సృష్టియై లేనట్టి స్వచ్ఛ మే సత్యము నీ
దృష్టి యది; నీవు కరుణా
దృష్టిం గాధేయ ననుమతింపవె స్వామీ!

వ. అనిన వశిష్ఠుండు కమండలుపాణియై ప్రాగ్దిశ నావిర్భవించి
గాధేయా! నీవు బ్రహ్మర్షి వైతి వనిన విశ్వామిత్రుండు ౨౪౪

సీ. ఏమీ మహోరాశి! యేను బ్రహ్మర్షి నా?

యనినంత నౌను బ్రహ్మర్షి వంచు

ఏమీ జగన్నాథ! యేను బ్రహ్మర్షి నా?

యనినంత నౌను బ్రహ్మర్షి వంచు

ఏమీ తపోమూర్తి! యేను బ్రహ్మర్షి నా

యనినంత నౌను బ్రహ్మర్షి వగుదు

నీవు బ్రహ్మర్షి వే నిక్కంబు సం దేహ

మింత లేదని విచింతించె న వ్య

శిష్టుఁ డానందపులకితచి త్రవీధి

గాఢసూతి వశిష్టునిఁ గొంగిలించె

గాఢజాతు వశిష్టుఁడు కొంగిలించె

శివుని శ్రీపతి శ్రీపతి శివుఁడు వోతె

మ. శ్రీరాజన్నవకంఠనాదములు యక్షీకిన్నరీగీతిదూ

తీరీతిప్రవణంబుగా వెలలి చిందెన్ మర్దళస్వానవీ

చీరోచిఃపకటోల్బణంబులుగ విచ్చెన్ సర్తకీదేహపా

షీరాశీకృతచంద్రిక ల్లనుక నూచెన్ స్వానుతావాహినుల్

వ. అంత నృత్యాభిరామమూర్తయై

క. అప్పరసయైన మేనక

లిప్పామధుమూర్తి కాకలీకలకేకా

వీప్పాకిర్తనఁ బాడె గ

కుప్పమార్త్యర్జనము భావకూలంకషమున్

సీ. రఘువంశప్రాణధారాభూతముగ్ధమో

హనమండహాసబాహుటమూర్తి!

బాహుటవంశచాప్రప్రాధవహసశో

భాధిక్యతాన్యభూపాలమాళి!

యమృతకుల్యామోహనాపాంగరేఖాప్ర

సన్నాక్షీభాధునీశారమూర్తి!

నీశారరమ్యబాహుశాఖాకానుమే

యాధికబలదీపితాంగకేళి!

నాయనా! రామచంద్ర! మందస్మితాస్య!
గాధిజాఁడు బ్రహ్మఋషియైన కథయు నిదియు
తపము ధర్మంబు వీర్యంబు తాము మూర్తి
సాంపుఁ గన్నవి యీ గాధిసూతిగాఁగ

వ. అని శతానందుండు విరమించిన జనకరాజు కృతాంజలియై విశ్వా
మిత్రుం గాంచి

గీ. అనుగృహీతుఁడ ధన్యుడ నధికదీప్త
తేజ! నాయజ్ఞమున కరుదెంచు నూహ
నీవు గాంచుట; నా జన్మ పావనంబు
నిన్ను దర్శించుటయె పాపనిష్కరణము

ఉ. నీ వొక వెల్లుకంబమవు నీగుణముల్ జగతీమహాఘనం
స్థావనదక్షుముల్ మృదుకృపామతి! నీకథ దివ్యబోధ! నా
భావన దాఁటిపోయెను; భవత్కథలోని మహత్తులన్ వినన్
నీ వరుదేర నా క్రతువు నింగిని నిల్పె మహర్షి చంద్రమా !

గీ. ఇంతమంది సదస్యులు నీ కుమార
యుగృకము వినుచుండ మహానిధాన
మైన నీ కథావిస్తృతి గాని వినిన
నా నిరంతమోదముఁ జెప్పలేను స్వామి !

మ. ఇవి రెండుగఁ గడుఁ జిత్రమైనయవి స్వామీ! నాకును ద్వత్కథా
శ్రవణంబున్ రఘురామచంద్రముఖభాస్వద్దర్శనంబున్ హృదం
తవికీర్ణంబయి లాగుచున్నయవి యైనన్ వేశయున్ మించెడున్
రవి మధ్యాహ్నగతుండుగాఁ దిరిగె కర్మప్రాప్తకాలంబుగాన్

గీ. నాకు మీదివ్యమగు దర్శనంబు మఱల
రేపుప్రొద్దున; నియమవారితని నన్ను
మీరు క్షమింపవలయు నమేయమహిమ!
స్వప్రశస్తకథాపరితౌళితాఘ!

మ. ఇది మీయులు; భవత్కృపామహిమయే యాయజ్ఞః; మీయెల్ల నీ
యది; యెందుఁటిరో మీరు నెందు దిగిరో యాయెందు లోపంబులే
నిది యీ గౌతములే భరించెదరు మూనిశ్రేష్ఠ! యీ భూసురుల్
నదయుల్ వచ్చిరి నీకువెంటఁబడి నా సంతోష మంతున్నదే!

వ. మీకందఱకు వచ్చిన నిమిసంబునందె స్వాగత మని నవ్వి సోపాధ్యా
యుఁడు సభాంధవుఁడై విశ్వామిత్రునకుఁ బ్రదక్షిణముజేసి యేగిన

గీ. మునిశతానందుఁ డానందమూర్తి గాధి
సుతుఁడు సిద్ధాశ్రమస్థులు త్రోణిసురులు
దిగినయెడఁ బరశాలలు తీర్చి సర్వ
మైన వీళ్లు గలిపించె సంతలోన

సీ. అగ్నిహోత్రములకు న ర్చిషకుండముల్
త్రవ్వించి వేడు లందముగఁ దీర్చి
రాజభోజనయోగ్యరసపదార్థంబులు
పంపించి సూదకపాళితోడ
నగ్నులు దెచ్చినయట్టి బండ్లను నీడ
లందుఁ జేర్చి యనడుహంబులకును
జొప్పఁ జూచి తటాకశుద్ధవారినిజేర
మెట్లు చెక్కించి సమిధరీతి
రామలక్ష్మణులును మునిరాజు సర్వ
భూమిసురులును నానందమును వహించి
యంత నిర్వర్తితాహ్నికులైరి దినము
జరతలుతదాతపములతో నందడించె

వ. అంత నేకాంతమ్మున శ్రీరామచంద్రుండు లక్ష్మణునితో నిట్లనియె

క. ఈ ఋషు లెవ్వరుచెప్పిన
సారకథాకథన మొక్కచాయనె నడచున్
వీ రంతర్ద్రష్టలు బహు
ధారూపితసూక్ష్మతరకథాంశులు సుమీ!

గీ. నీ వి కొక్కనంగతిఁ జూచినావె వత్స!
అన్నియంశమ్ములును జెప్పినట్టితీరు
వేఱు; మేనకకథతీరు వేఱుగాదె
యనిన; నౌ నె లక్ష్యణుం డమ్మతమూర్తి

సీ. పగిలి తీవ్రవానిలావర్తోత్థకార్పాస
క మ్రొండుజిల్లెడుకాయవోలె
నదరి లాజార్థతప్తాంబరీషాంతర
కృతవల్లనము ఏడ్వగింజవోలె
బ్రదిలి సుధార్థవారినిషి క్తగాఢోష్ణ
రశ్మియా సున్నపుఱువోలె
విఱిగి హసంతీనివిష్టాధి కాగ్నిత
ప్తము తోడుపెట్టినపాలువోలె
వేడితగ్గియు నడిజాము వాడి చెడక
గోడిపాసియుఁ దాపమ్ము మోడి విడక
యాదినదశాచైత్రమాసాపరాహ్లా
జరతలురదాతపమ్ములు సందడించె

సీ. ముకుళీభవద్రక్తమోహనాంభోజాత
ప్రతాగ్రకాంతినంబంధకములు
గేహనిర్గచ్ఛత్సతీహరిపాదలా
క్షాముగ్ధవరసంఘరణములు
కింశుకానోకహాకీర్ణప్రసూనసం
బాధశోభాపరిమంజులములు
మాకందతరువేటికాకిసాలయనీల
శోణకాంతిచ్చటాక్షోదకములు
ప్రవీలసతోకనదనప్రథమప్రత
సత్రసారాగవల్లికాసంశ్లేషములు
పర్ణశాలాకదంబకపటలనీవ్ర
గళనమృదువులు సాంధ్యరాగములు నడచె

సీ. ఉలిపిరు తొచు బిట్టుప్పుని యూడెనఁ
 దెబ్బగాఁ దెరలెడు సుము లగుచు
 నలిపిరు తొచు వెన్నెలపులు చప్పరిం
 చిన నాల్క-తాకని సిరము లగుచు
 మెరమెరలాడి క్రమ్మిక లేని మొగ్గల
 మొనల వెన్నెలతీగ మొలక లగుచు
 విరవిరలాడి క్రవ్విస పూపమొగ్గల
 పలుచ పేటలవోలె బసరుగుచుఁ
 జలిమిరులు లేని వెలుగుల చౌకళింపు
 వెలిమిడింబోని కాఁతుల వెక్కి-సింపు
 గాఁగ నచ్చిన శుక్లవక్షస్సు విదియ
 వెన్నెలలు కానిపించి కన్పించలేదు

సీ. తారుణ్యదేవళీదత్తదీపమ్ము పెం
 డముమోజుపడి కోకిలమ్ము కూసి
 గగనవైకుంఠమంగళతోరణర్చిమం
 డలరత్నమగు నరుంధతి వెలింగి
 వై దేహయజ్ఞశాలాదీప్తవహ్నిమం
 డలి యాజకరి మండలము కాచి
 లఖిలమహర్షితేజోవధూతాఖిల
 దోషాచరేశ్వరుల్ తూలిపోయి
 సంగతసమీరశిశిరసంచారతర్పి
 తాఖిలదివాభితప్తజనాళి పొలిచి
 అల్ల యామిని యామిని యెల్లనొకఁ
 హాపురుషుజీవితమువోలె నవఘళించె

సీ. ఛిన్నచాపస్వనస్థితి మూడువిలుపులై
 కుటిలభుగ్నక్రీడఁ గోడి కూసె
 వెలుగునాగేశ్వర ద్రవ్విన తూర్పుపొలములై
 సాధుసన్యస్త్రీ యుషస్సు పండె

ఒకమహాకృతి దిశాళికిఁ బూతయిడినట్లు
దిక్కోణవలభులు తెల్ల వడియె
సాధుసాధుప్రశంసారావములువోలెఁ
గలనిన్నని శకుంతలము కూసె
తాండవోగరుద్రతరుణీనవారుణ
చరణకాంతిఁ బ్రథమసంధ్య పొలిచె
బారసాగి పద్మబంధువు మంజేహ
రక్తభార్గవీభరంబు చెటివె

వ. అంతఁ గృతాహ్నికుఁ డయిన జనకుండు విశ్వామిత్రుని రాఘవులం
బిలిపించి యథావిధి నర్పించి

శా. సికుక్ స్వాగత మేమి చేయుమనెదో నీ యాజ్ఞగాఁ జేసెదన్
నాకుక్ దైవము బంధువుక్ సఖుడవైనన్ నీవెగా సత్తపః
ప్రాకామ్యంబున కాదియుద్ర వనినన్ బ్రహ్మాదియై కౌశికం
డాకాంక్షాపథ మెంతొ చెడదికదా! యంచుక్ ధరాపాలుతో

ఉ. ఈ రఘువంశబాలకుల కిద్దఱకుక్ శివచాపదర్శన
స్ఫూరవిచిత్రవాంఛ తుదిపట్టదు; దానిని దెచ్చి చూపినన్
వీరును జూచిపోయెనరు వీరమనోజ్ఞ పథావతారు లు
వీరమణా! యనంగఁ బృథివీపతి నవ్వి వచించె నీగతిన్

గీ. కన మహావీర్యమును మహాధనము నాత్మ
దీప్తతేజోదురాసదం బుప్తకృష్ట
యజ్ఞధాత్రి సీతాభవ యైన కన్య
శుక్లకర్షణ మీ ధనుస్సు మునినాథ!

మ. అచటన్ బూర్వము దక్షయజ్ఞమున దేవాళుల్ హవిర్భాగ ము
త్కచులై పేర్చి పినాకపాణికి నొసంగం జూడమిన్ రుద్రుఁ డా
రిచి యీ దీప్రథమస్సుకొప్పున విదిర్చెన్ వేల్పులన్ వేల్పు లూ
గి చెడంబారి భయంబునన్ హరున కంగీకారమున్ జూపంగన్

గీ. ధనువుతోడి ప్రయోజనంబును దొడంగి
యమరులకుఁ గాన్కగా నిచ్చె చూడఁడు దీప్ర
మును మహావీర్యమును మహాధనము నాత్మ
జనిత తేజోదురాసదంబును మహాత్మ!

క. నిమికిని నాటన మిథిలా
క్షమాపతియు దేవరాతు సన్నిధి న్యాసం
బమరులు నుంచిరి యీ చా
పము నొకనిధి యయ్యె మాదు వంగడమందుకొ

శా. ధాత్రీద్రవ్యమహాపరీమళసనాథక భూమిసంజాత నే
ధాత్రీశుండు గుణంబునకొ ధనువు సంధానించు నాతండుగాఁ
బ్రాతంం డంచును సీత నిచ్చుటకు సంభావించితికొ గాని యే
ధాత్రీశుల్ ధను వెత్తనైనను సశక్త్యైవ చూపించుటకొ

క. కూతు నిట వీర్యశుల్కను
బ్రాతి ధనూరత్నమును ధరాపతితతికికొ
లోఁతైనదానిఁ గాంచుచు
లాఁతితలం పెట్టు లన్నలా! యది కలుగుకొ

ఉ. వచ్చినరాజులుకొ ధనువు నంచినపోడిమి లేదుగాని పై
పెచ్చుగ రోత నావయినిబెట్టి ధృతికొ మిథిలాపురంబునై
వచ్చిరి దండుతో సమదవై ఖరిఁ బేదలయిండ్లు గాల్చి శ్రీ
ముచ్చిలి పట్టణం బఖిలమం బెనుగోలకుఁ దెచ్చినంతటకొ

శా. ఏనుక జూచితి వారు కోపమటి యట్లే పోదురేమో యటం
చేనుం జూచితి వారు పోదు రని యొక్కేఁడాడి; పోలేదు వా
రేనుం దర్పితదేవతాజనితవాహిన్యగుండై తోలితికొ
నానాదిక్కులకున్ ధరిత్రిపతిసంతానంబు శూరావలిన్

క. ఇది యీ ధనుస్సుకథ తా
నిదియును రాఘవుఁడు వంచెనే నిచ్చెద నా
త్మదుహిత యీ రఘువులతో
డిది సంబంధంబునుం గడిందియగుఁ గదా!

గీ. అంత ధనువును దెప్పింపు మనియె మాని
సచివులంగాంచి తెండనె జనకరాజు
సచివులును దెచ్చి భూపతిసన్నిధాన
మందు నర్పించి సచివులు సరిగినంత

సీ. దీర్ఘకాయులు బలాధికు లైదువేలమం
ది జనమ్ము లాగుచుఁ దెచ్చినట్టి
యొక యష్టచక్రమా శకటి నొప్పిన యయః
వేటికాంతరమునఁ బెట్టినట్టి
గంధాగురుద్రవ్యకలితపూజావత్త
చిహ్నితమై ప్రకాశించునట్టి
సాశ్చర్యభక్తిభయశ్రద్ధముగ నిల్చి
చూపఱు మూకలై చూచునట్టి
ధనువుఁ గనుగొంచు జనకుఁడు మునిమహేంద్రు
యక్షరాక్షసదేవతాధ్యక్షభుజగ
మానవేంద్రులు గొనరాదైన ధనువు
చూచినారుకదయ్య! యంచును వచించె

క. మీ యష్టము తెప్పించితి
నాయుష్మంతులను జూడుమనవే! యనె గా
ధేయుఁడు రాముని గాంచె వి
ధేయుఁడు రాముండు నేత్రదీధితు లేచెన్

సీ. అన్నయా? తమ్ముడా? యని నెక్కిరింపుగా
మనిసిచాటుగఁజేసి యనియె నొకఁడు
యేదియెట్లైన దండెత్తివచ్చుట యంచు
చుండడటం చనుచుండె నొకఁడు
ఏమహాప్రభువైన నెక్కుపెట్టనె వలె
నాయ నీయన యేమె యనియె నొకఁడు
యేదియో లేకపోయిన రట్టుపొందిన
ధనువు తెప్పించునా యనియె నొకఁడు

రామచంద్రుడు ధనువుఁ జేరంగఁబోయి
తెరిచి మంజూష ధనువుపై దృష్టిపెట్టి
కొలికునివంకఁ జూచి స్రకాశమాన
మందహాసాభిరామాస్యమండలుండు

క. ఇది మొదలు తాఁకెవన యె
త్తుదునో పయి నెక్కువెట్టుదునో యత్నింతున్
ముదల; యనిన గాధేయుండు
సదమలరఘువంశజలభిచంద్రమ! రామా!

గీ. తాటకాప్రాణపథనిరాఘటమూర్తి
కోటిమారీచఘనన బాహుటశక్తి
క్షుద్రదై తేయకోటిసంస్కృటభయద
తాకవే యింతయే చాలు ధనువునకను

వ. అని విశ్వామిత్రుం డనినంత శ్రీరామచంద్రుండు తత్సభాభవననికష
ప్రాగ్విశాసాధంబు పైయంతెస్తున నంతఃపుస్త్రీల కదలిక గుర్తుపట్టి
తలయెత్తిన

సీ. ఇద మిత్ర మని నిర్ణయింపఁగారాని దే
కోర్కెయో రూపుఁ గైకొన్నయట్లు
జన్మజన్మాంతరసంగతమైన యా
శాబలం బవధికి సాగినట్లు
ప్రాణముల్ బయటికివచ్చి ముగ్ధాకార
మెనయించి దర్శన మిచ్చినట్లు
తననృప్టిలోని యుత్తమభావ మానంద
ముగఁ బొంగి బింబమై పొడిచినట్లు
లలయరుంధతియును సహస్యయును గోస
లాత్మజాతయు మువ్వరి యానసముల
కన్నను బవిత్ర మగుచు శృంగారభావ
మొడిసిపట్టిన ముఖచంద్రుఁ డొకఁడు తోచె

సీ. పునరుద్భవద్దంతముగ్ధమోహనరుచి
ప్రకటరేఖాహాసభావపరిధి
బాల్యయావనదశాపరిణాహసంధిత్ర
పాముగ్ధనేత్రశోభాపయోధి
పుష్కలాభివ్యక్తముగ్ధచిక్కణకపో
లక్ష్మీరకాంతివేలాసుధాభి
శతసహస్రమనోజచాపలస్తకమహా
భావపుంజీభూతఫాలవీధి

యై దృగ్నిందియగతపరమార్థమగుచు
హృదయదఘ్నమై రక్తర్పరీచలీన
వేగమాధుర్యపరసీమయై గవేషి
తార్థసంప్రాప్తియై దర్శనాధ్వ మొదిగె

ఉ. శ్రీరఘురామచంద్రునకుఁ జిత్తము జానకిపైఁ గరంబు వి
స్ఫారశరాసలస్తకముపై యుగవక్రియఁ జిత్రమయ్యె సం
ధారతిఁ గోటికెక్కిన గుణంబు బిగించుట లాగు టింతయున్
నేరఁడెఱుంగ నొక్కనడి నిండిన శబ్దము కల్లు నంతకున్

సీ. మంజూపలోనె యమర్చి కోణం బందు
నొక్కి త్రాటం గొప్ప నెక్కువెట్టెఁ
గాఁబోలు మంజూషికావినిర్గమనంబు
వేళకే జ్యోవల్లి బిగిసియుండె
దాశప్రమాణమహా ధనువు జానకిదృష్టి
కడ్డమ్ముగా వచ్చునంచు నెంచె
గాఁబోలు నడ్డంబుగా ధనుస్సును బూని
ప్రిడిబాకువలెఁ ద్రాడు వ్రీల లాగె
నతనిదృష్టికి జానకి యాఁగ లేదు
అతనికృష్టికి శివధను స్సాఁగ లేదు
నీత పూజడ వెన్నుగా శిరసు వంచె
జెఱకుగడవోలె నడిమికి విటిగె ధనువు

శా. నిష్టావర్ష దమోఘమేఘపటలీనిర్గచ్ఛమద్యోతిత
 స్వేషేరమ్మదమాలికాయుగపద్మజ్వంభిస్తమఃఘ్నంబం
 హిష్టస్ఫుర్జ్జఘమండఘ్నుర్బరివాహిసక్రియోప్రోఢిద్రా
 ఘిష్టంబై యొకరాన మంతట నెసంగెన్ శిష్టచాపంబునన్

శా. హేరంబోన్నతశూర్పకర్ణవినరహీకారయై మణ్మఖ
 సాస్పరద్వాదశనేత్రగోళవిసృత్తిప్రాకారమ్మై శైలక
 న్యారాజన్నవఘాలమండలవిభగ్నిక్రీడిమై యూత్సవ
 దీర్ఘగ్రవమథంబుగా ధనువు మ్రోంగెన్ శైలిలోకంబులన్

శా. నృత్యస్తంజలతారహరికబరీనిష్యందిముక్తామణి
 ప్రత్యగ్రప్రసవాక్షిసంతలనదీస్యత్కంఠాభేన సా
 హిత్వప్రౌఢనవాప్సరోనటనసాహస్యప్రళస్తాచ్ఛచ్ఛ
 గీత్యాకారమనోజ్ఞమై ధనువు మ్రోంగెన్ స్వర్గలోకంబులన్

శా. దర్పస్వీకృతహాసవిశ్లేఢనరుంధద్దుష్టవర్గోరణీ
 సర్పద్వీరచమూపథశ్లేఢనమై స్రంసంకటోఢాటికా
 కూర్వాసప్రకటోగ్రసాధ్వనవధూగుర్విణ్యాభిద్రాధ్వమై
 దర్పాడంబరమై ధనుస్సు మొఱసెన్ దైత్యలోకంబులన్

శా. స్థితాష్టాపదవిద్యుదుజ్వలపయఃపీయూషధారాఘనీ
 సీతాస్వాద్యతరప్రగల్భనచనస్నిగ్ధాననాంభోజసం
 థాతీర్థంకరమాగధోల్బణము నానామేదినీరాట్నభా
 గీతిస్వాదుమనోజ్ఞమై ధనువు మ్రోంగెన్ రాజలోకంబులన్

ఉ. మేలుగ గౌతమాశ్రమము మీఁదుగ నల్ల విశాల మీఁదుగన్
 లోలత మానిలోకనృపలోకములం జనె వార్త రాముఁ డు
 ద్వేలభుజాభిరాముఁ డరవిందవిలోచనుఁ డన్న వార్త యా
 భీలసురారిమండలవిభీషణమూర్తి యటన్న వార్తయున్

గీ. ఎంతవఱకు ధనూరావ మెల్లదిశల
 సప్రతిహతమ్ముగా నార్చె నంతవఱకు
 జనము లెల్ల దిమ్మెక్కిన శ్రవణకుహర
 బలవివశమానసులు నిలంబడిరి శిలలు

క. ఆయజ్ఞధాతికర్షణ

మై యెసఁగిన హృదయభార మంతయుఁ దీరన్
శ్రీయుతుఁడు జనకభూపతి
యాయతనిశ్వాస మొక్కఁ డంతట వదలెన్

క. జనకుఁడు గాఢేయునకుం

బ్రణామ మొనరించి రామభద్రునివంకం
గనుగొని యొక్కనిమేషము
తననచివులఁ గాంచి యనియె ధాత్రీపతియున్

ఉ. నేనును బ్రహ్మవేత్త ననె నిల్పెను నన్నును గర్భలేశర

తొనిధి నంట నే నని నిజంబుగ నాయస్రప్రేమ యా యయో
ధ్యాసరనాథు ప్రేమయును నాతనికొరవ మేమి చెప్పఁగాఁ
దానును నాకు వియ్యమగుదానికిఁ దానె పునాది పేసెనో

శా. నాకున్ బ్రాహ్మవిధిన్ సమర్థమును సంధానించె గావన్నున్

నాకన్నన్ గడువృద్ధుఁ డెంచగఁ ధరానాథుండు నేనన్నచో
నా కౌతూహల మంత గౌరవము కట్టా ! భావినంబంధనం
జ్ఞాకంబై హృదయంబు దాచిన యవిస్పృహమే కావలెన్

సీ. కుశికనందనతపోగుప్తులై రామల

శ్రుణు లిందు వచ్చిరి తనకొడుకులు
శివధనుస్సును విఱచి రటంచు దశరథుం
డుం గుఱులసితి యెఱుంగవలయు
సిద్ధాశ్రమమ్మునఁ జేసిన యాగర
క్షణము మారీచశిక్షణము దెలిసి
యటమున్న తాటకాప్రాణఘాతమ్మును
మలదకరూశభాములయు బెడఁదఁ

దొలఁగఁబెట్టుటయును గౌతములయహల్య
లుపలభావమ్ము వీడుటయును మొదలుగ
వినిచి యప్టమినాటికే పెండ్లివారు
గూడి యిట వచ్చునట్లుగాఁ జూడవలయు

గీ. ఉభయపక్షమ్ములం దీయనో ప్రతిగ్ర
 హింపనో గాధితనయుండె యెల్లవాఁడు
 ప్రభువు కుశికాత్మజుని యాజ్ఞ బడి జరింపు
 డా ప్రభువు చెప్పినం బోన నగు నయోధ్య

వ. అని జనకుం డనుచుండ

మ. వినుచుం గౌశికుఁ డయ్యె! తక్షణము పంపింపఁవలెన్ గాజె నం
 చిన యే కోర్కెయు నెండ్లి మ్రోడయిన నాచిత్తంబు నీ మాట విం
 చునె తా బాడిదబోద వోలెఁ బురురించున్ జానకీరామచం
 ద్రుని గన్నారంగఁ గాంచిపోవుదును నేనున్ నోచనే యంచనన్

చ. జనకునిమంత్రి లెంతమతిశాలులొ! రాముఁడు విల్లు చేర నే
 గిన తొలిశీవి జూచుచునె కేవల మీయన విల్లు పంచు నం
 చునె మది నిర్ణయించిరి విశుద్ధమనుస్కులు డారిబత్తెముల్
 గొని చనుదేర చూతలను గోరి యాజ్ఞ యుఁగా మహాత్ములై

మ. రయగేఖాహయపుంఖరింఖితపథుల్ రాజీపబంధూజ్వలా
 న్వయచూడామణి జేరనేగిరి భటుల్ నై బేహుఁ డానందత
 స్త్రయుఁడై గౌతమునిం బునోధను శతానందున్ విలోకించి ధీ
 నయవంతుం డిటులన్ వచించెఁ బ్రభువా! నా తమ్ముఁడున్ రావలెన్

సీ. అని కుశికాత్మజు నరసి యో తపముల
 ముద్ద! నా తమ్ముఁడు బుద్ధిరాశి
 బహుధార్మికుఁడు కుశధ్వజుఁడు నాతోఁబాటు
 వత్సరాఘవముఖవనజదర్శ
 నానందమును బొందనొక గదా సాంకాశ్య
 పుర మేలుచుండె సోదరుఁ డతండు
 నొడ్డునఁ గ్రుమ్మిన యుసిరికతోటల
 యిశుమతీనది యే పురంబు

పరిఖ సాంకాశ్యమదియు నాపురమునందుఁ
 గలఁడు నా తమ్ముఁ డాతఁడు క్రతుభరంబు
 పూనఁగలవాఁడు పిలిపింతు నేను వాని
 నంచు గౌతముతో నిట్టు లనియె మఱల

- ఉ. సీతను గ్రిందనంచు నొకచెల్వున దించెడువాడు కాడు న
 క్లే తనచంకకెత్తికొని యెల్లెడలక జనుచుండువాడు తా
 నాతడు రామచంద్రుని రయంబునఁ జూడవలెక గుశధ్వజుం
 జేతము చూడకుండ నొక చిన్నము నిల్పుటలేదు గౌతమా !
- వ. అనిన శతానందుండు వేగరులగు దూతలం బంపినఁ గుశధ్వజుండు
 మఱునాటికే తనభార్యతోఁ గూతులైన మాండవీశుతకీర్తులతో
 వచ్చి స్త్రీ లంతిపుర మేగఁ దాను సభకు వచ్చి
- సీ. రామభద్రుని మహాప్రతిభాతనువుఁ గాంచి
 గాధేయమృదుపదకమల మంటి
 రాజబాలుని ముఖాంభోజదీధితిఁ గాంచి
 గౌతము సభివాదకలన నెఱసి
 లక్ష్మణాగ్రజు దృశ్యాశ్లక్షకాంతులు గాంచి
 జనకభూమిాశు దర్శనముఁ జేసి
 తరణివంశ్యుని స్నిగ్ధతనువు సర్వముఁ గాంచి
 మైథిలేయుల పరామర్శఁజేసి
 యన్నదమ్ముల కెదురుగా నరుగుదెంచి
 నిలువ వారిద్దఱును శిరంబులను వంచి
 సన్నతులు పెట్టినంతఁ గుశధ్వజుండు
 నిరువురను రెండుచేతుల నిఱిసికొంచు
- వ. శ్రీరామచంద్రుని సర్వాంగములయందుఁ జేసిన హస్తస్పర్శచే దన
 సౌఖ్యానుభూతిఁ దెలియఁజేయుచుఁ గుశధ్వజుండు వేగమ్ముగా నంతః
 పుర మేగి నవ్వుచుఁ దన కెదురువచ్చిన సీతంగాంచి తానును
 పకాలున నవ్వె యామెను దగ్గరకుఁ దీసికొని తొడపై నెక్కించుకొని
 చిబుకంబు పూని
- సీ. ఈ తల్లియటె చిన్నియిల్లాలు శివధనుః
 కర్షణోగునకు రాఘవసుతునకు
 నీ చిట్టి యగునటె యంతకోడలు సూర్య
 వంశవృద్ధులకు దీవ్యదృఢులకు

నీ పాపయతె చింతయివురై న స్నుష వళి
 ప్పారుంధతులకుఁ దేజోఽనధులకు
 నీ యమ్మ యతె సిరులెత్తినట్టి పతాక
 యిఁహ్మోకునంశకీర్తించిరకును

నని కనుంగోసలం దనయాత్మయెల్ల
 వెలికిరాఁజూచి కూతును విడువలేక
 విడువలేకయ చనె సభావీధి కటఁ గు
 శధ్వజునకు రామునియందె సర్వదృష్టి

క. అట దూత లరిగి సరయూ

పుటభేదమునందు గు స్తిఁబొరయు నయోధ్యా
 పుటభేదనంబు మూన్నా
 శృటవీనదినమితి దాటి యరిగిరి పెలుచక్ష

క. జనకునిదూత లటంచును

వినుచునె నరపతి ప్రవేశపెట్టుఁడనియె వా
 రును బద్ధాంజలిఁ బ్రశ్రయ
 మున జననాథుఁ గనఁబోయి మ్రొక్కిరి రాజున్

వ. మహారాజా! జయము! జయము! మేము మిథిలేశ్వరునిదూతలము,
 వశిష్ఠగుప్తులగు మహారాజులను శతానందగుప్తు లగు మహారాజులు
 కుశలం బడిగి

క. శ్రీగాధేయర్షిమహేం

ద్రాగూపరిమ్యవాక్యుడై ప్రభువులతో
 నీ గాధ చెప్పుఁ డనియెచు
 చేఁగకలుగు శివధనుస్సు చెందిన వార్తన్

సీ. సుర లిచ్చినారన్న, గిరిజాపతిధనుస్సు

మా యింటనుండిన మానవేంద్రు
 లరుదెంచినారన్న, యడిగి ధారణికూతు
 వీర్యశుల్కును నెక్కువెట్ట లేక

ధను పూగినారన్న; దర్పితులై మిథి
 లాపురిమోద బలంబుతోడ
 దండెత్తినారన్న, దళితభుజాబలు
 లై గోడిచెడి పాటి రన్నవార్త
 యఖిలనృపలోకమునకు మీ కవగతంబ
 యట యదృచ్ఛాగతుల్ కౌశికానుగంత
 లైన మీసుతు లిద్దఱు నరుగుదెంచి
 నా కుమార్తెల గెలుచుకొన్నారు రాజ!

వ. అయోనిజయుఁ బెద్దదియు నగు నీతయు నౌరసియుఁ జిన్నదియు
 నగు నూర్మిళ నీ కోడల్డు

క. రా! కొడుకులఁ గాంచెదవును
 రా! కోడల్డును గనంగ రామోపయమ
 శ్రీకౌతూహలవేగుం
 డై కౌశికుఁ డటమటించు నయ్య నరేంద్రా!

గీ. అని కృతాంజలులై వినయాభిరాము
 లగుచు దూతలు నిలిచిన నవనినాథుఁ
 డుదరి మేఘోదయంబున నుచ్చిలీంధ్ర
 ధాత్రివోలిక శ్రవణరంధ్రములు పొడిచి

గీ. సూర్యకులదేవతలు వశిష్ఠులును నన్నుఁ
 బంపు మని రేను బంపితి బాలరఘులఁ
 కౌశికులు చెప్పినంతయుఁ జేసినారు
 కౌశికులు నధికంబుగాఁ జేసినారు

వ. అని యయ్యా! త్రిభువనకులగురువ! వశిష్ఠ! సూర్యవంశభాగధేయ!
 వామదేవ! యోయి దిలీపమంత్రి! సుమంత్ర!

క. విన్నారు కదయ్యా! మన
 చిన్నలు మిథిలాపురంబుఁ జేరిరి జనకుం
 డన్నుల నిచ్చునటే మన
 కన్నరనాథులకుఁ బొత్తు లంగీకృతమే?

శా. యోగ్యంబై శుభమైన మార్గములనే యోతాకృతికి మీరు నా
భాగ్యంబు రథమున నెలాల్పించి రయి! పైదేహనంబంధమున్
యోగ్యంబంచును మీర తంచెదరయే నోహో స్రుభుల్ వెంటనే
యుగ్యంబుల్ సమకూర్చి పోనలయుఁ గాఁగో శ్రీవిదేహంబులఁ

గీ. అనిన నౌనౌటంచును సఖులసభయు
నొక్కయుమ్మడి లేచి యొక్కొకరు శకట
ములకుఁ దారులు వేయింప బూజు చులుప
గ్రొత్తరంగులు వేయింప గుతుకపసుచు

సీ. అగ్నినర్మగహణమ్ము హవ్యార్థవస్తునం
పాదనమ్మును జేయుఁ బరననంబు
శస్త్రంబులకు నికషమ్ముపెట్టుట రథ
మ్ములు నజ్జములు చేయుఁ గళనశంబు
సాకేతపురరాజ్యసంపద కనునైన
వస్త్రభూషల నేర్పు పెదిలపాటు
కిఱుచెప్పలు కోల్పుకఱులు చెవిజంపు
లాదిగా సమకూర్చు నందగింపు
గాఁగను బ్రయాణసన్నాహకలితివేగ
రమ్యముఖులైరి నాల్గువర్ణములవారు
సంతిపురమునఁ బురమున సంగసలకు
నే మడతఁ దీయవలయునో యెఱుంగరాదు

చ. తెలతెలవారినిక బయలుదేరుట యైనఁ బురంబునందుఁ బె
ద్దలు నొకగుఱుతీసినను దాము లతాంగులు సర్దినర్ది పె
ట్టెలు రవణించుచుందు కొకటే పనిగా నిడురింపఁబోరు ముం
గిళల రథాలు విప్పి కనుగ్రేవల నిద్రలురాక సారథుల్

వ. అమ్మఱునాఁ డుషఃకాలమ్మునందు

క. అన్యోన్యహాస్యసధురా
నన్యాహతరావబధిరితాశాగతి రా
జన్యభటలోకవిచలన
విన్యాసముచే నయోధ్య వెక్కసమయ్యెన్

వ. అంతః గొంతనేపటికి

క. కప్పెడు కప్పెడు చీకటి

విప్పని దారిఁబడి చనువ వెడలినరీతికై

జప్పరములు శకటంబులు:

దెప్పలుగా సగుచు బయలుదేరె వరుసగా

క. ముందటిరథముల దీప్తా

మందాననులై కృతాఘమర్షణులు ఋషుల్

ఛందోముఖరాననులై

స్యందిశుభవరంపరానుషంగులు సనగా

సీ. దర్భాసనమ్ములుఁ దడియంగవస్త్రముల్

గా వశిష్ఠాదు లగ్రమునఁ జనఁగ

నావెన్క దశరథుం డరిగెఁ బౌర్వంబుల

భరతశత్రుఘ్నులు బలిసిరాఁగఁ

గౌసల్యకును నిరుగడల సుమిత్రయు

కైకేయి యరదముల్ కదలివచ్చె

నావెన్క శేషపుచ్చాభిరామంబులై

పెరియెల్లవారలు తుఱఁగలింప

నొకమహాపూరుషుఁడు చేతు లొప్పగాఁగఁ

జూచి సూర్యనమస్కార మాచరింప

బోరగిలఁబడి సాగినసౌరు దోఁచె

నరదములకట్టు వియదధ్వచరుల కవుడు

వ. వశిష్ఠముఖంబు వామదేవగళంబు కౌసల్యాదశరథవక్షంబు భరత

శత్రుఘ్నుతదంబౌబౌహువు పరరాజన్యపరిచారక దేహయష్టియు నగు

నప్పెండిచనువ పోవుచుండ దశరథుండు సుమంత్రునిఁ బిలిచి

క. మన మటకుఁ జేరునంతకుఁ

జనుదెంతురె? యల్లుమాని శాంతయు ననినన్

మనతోడఁ గలసికొందురు

మనుజాధిప ! దారిలోన మఱి వా రనినన్

సీ. అగ్రయాయుల వశిష్టాదుల ఫాలభౌ
 గములఁ దేజోరూపకాంతు లగుచు
 ననుయాతదశరథాపవినాథ తిత్సుత
 ప్రతిబింబముల బింబభావ మగుచు
 స్త్రీలోక వదనరాజీవసంస్పర్శ హే
 లాముగ్ధకరవిచాలనము లగుచు
 ముగ్ధచ్ఛటాగుణీభూతనానాయుధ
 భూషామణి కాంతిపూరమగుచుఁ
 గదలినవి బాలమార్తాండకౌంకుమార్ద్ర
 మస్పృణమందారమాలికావిస్మయరప్ర
 శస్త్ర సుకుమార కాంతిప్రసాదములు
 కమలినీకన్యకాత్రపాకారణములు

సీ. ఎదురుగా నేగుచో నెదలపై హారనా
 యకరత్నముల కంఠు లప్పువెట్టి
 యెడమకుఁ దిరుగుచు నేగుచోఁ గుడిబుజ
 మ్ముల నంగదచ్చవుల్ గిలకరించి
 కుడివైపు తిరిగి యేగుటయందు వామాక్షి
 లాలితాపాంగమాలలను గదిపి
 యాగ్నేయ మీశాన్యమై యేగ ముప్పాతి
 కమొగంబు వెలిసిడఁగా మలంగి
 సాగి ప్రొద్దెక్కిన కొలంది చండకరుండు
 దారి మలకలు తిరిగిన దశరథేశు
 సైన్యములయందుఁ గాంతిప్రసారచిత్ర
 వల్గుగమనంబులన్ వళావళులు జేసె

వ. ఇట్లు పయనంబుసేసి మూడవ దినంబున రాహుకాలంబు దాటిన
 వేళ దూరంబున శాంతర్శ్యశృంగు లరుదెంచురథంబులు గుర్తువట్టి
 పెండ్లిబండ్లన్నియు నాగిన శబరిపాయ గోదావరి కెక్కినట్లు వారు
 వీరుఁ గలసికొనినంత

నీ. శ్రీవశిష్టులు ఋశ్యశృంగులుఁ గలసిరి
యంత బద్ధాంజలు లవనిపతియు
నల్లమానియుఁ గూడి రవనీపతి మునీంద్రు
కుష్మిపై నంజలిగూడిన శిర
సుంచి నీకరుణారసోద్భూత మగు రాచ
నినుగు పెండిలికి హానీ ! త్వదీయ
మాగమనంబు సర్వాక్షలాభం బయ్యె
నన ఋశ్యశృంగుఁడు నవనినాథ!
రామచంద్రుని పెండికి రానె నేను
రాకపోయిన మీశాంత రాదుగాని
యేను బ్రయశిష్యు పెండికినేమి? రాక
పోవుటేమి? యటంచును మూడలించె

వ. అంతఁ గౌసల్య వచ్చి శాంతం గొగిలించుకొని ముద్దాడి “తల్లీ నీవు
వచ్చితివి; నాబరువు తీరినది; మాడుపట్టున శాంతచమురుపెట్టుటకు
మంగళహారతి పల్కెము పట్టుటకుఁ దమ్ముని దిద్దికొనుటకు నాడ
పడుచువు వచ్చితి” వని పొంగిపోయె. సుమిత్రాకై కేయులు శాంతను
రాచుకొని తిరిగిరి; పరిచారికలు మందహాసములతో విస్ఫారితనేత
ములతో దూరమున నీనయ మవలంబించిరి; నమస్కరించిన భరత
శత్రుఘ్నుల మూర్ధములఁ జేయియుంచి శాంత పరామర్శించె నంత

గీ. శాంత కనుసన్నలంబడి సర్వమందు
సాధువుఁ బ్రయంబునై యాజ్ఞసాగె గౌర
వంబు గల యింటి కగు నాడపడుచు రాక
యెంత శోభాయమానమో యెఱుంగఁబడుచు

సుముఖి.

వెడలి విచిత్రవిచిత్రగతుల్
కడవఁగడంగి కడంగి రథుల్
నడవఁగఁ దూలిన వాజితతుల్
కడచిచను ముఖిక పక్షశల్

రథగమనమనోహరము.

అనడుహములు ధే యం చదల్చినంతన్
గనలి తురంగవల్లుగాఢవేగదీప్తిన్
జని కడచన నశ్వసారథుల్ విలాసా
ననులు రథములాపి నవ్వుచుండ్రు కొంటెల్

వ. ఇట్లేగి మఱునాటి ప్రౌఢుట విదేహంబులు చేరినంతఁ దమవిడిసి
సరస్తీరంబునందు నుండి రామలక్ష్మణులు నచ్చుచున్న రథంబులు
దర్శించి యెదురుపోగా ముందటియరదంబున నున్న యరుంధతీ
దేవి దిగి నమస్కరించిన శిశువులను దండ్రులారా ! మిమ్ము మాతా
పితలు ద్యావాపృథువులును నపాంసపాన్ముఖులునునైన ఋగ్వేద
దేవతలు నాశ్రయింతురు గాక యని యాశీర్వదించినంత

తరలము.

చెఱువుగట్టున రత్నకంబళిఁ జెన్నుగాఁ బఱపించి యే
డైఱను గౌతముఁ డుండె బండ్లును దించి పెద్దలుసేరఁగాఁ
గఱదలాడుచు గౌతముండును గంధ మిచ్చి నవర్యగాఁ
దుఱఁగలించిన కన్నుదోయిని దోయిలించి మహాస్మృతుల్

మహాక్కర.

మా ధరాపతిసుత ధరాసుత మీరు మన్నించిరేని మీకుఁ గోడఘ్న
భూధరేంద్రులు బాహుశాలులు మీకుఁ బుత్రికారత్నము నిచ్చెదము
సాధుమూర్తు లనుగ్రహించుడు రససాధులు పానకాలకావల్లు
సీధువుల్ గొని యనుమతించిన మీకు సీతమ్మ నర్పించిపుచ్చెదము

క. అనిన వశిష్ఠులు కాని

మ్మని పానక మంజలించె నంజలి నృపుఁడున్
గొనె బంగారుబిందెలు కై
కొనిచనె శాంతమ్మ చీరకొంగు విద్రుచుచున్

గీ. అంత జనకరాజు నరుగుదెంచి యుదాత్త

సమ్మదాభిరామసౌమ్యనదనుఁ
డగుచు నిలచినంత నరసి కృతప్రణా
ముండు నగుచు దశరథుండు వేగ

క. ఒక నెల నిలచిన నీ ర

క్షుకు గల్గినశిశువు మీదు జానకిపతి యా

టకు నీకృపావిశేషము

నకుఁ బదునాటేండ్లు పండినది పంటనుమీ!

మ. అన సీరధ్వజుఁ డాననోజ్జ్వలితహాసాంకూర్కుడై కన్యకా
జనకుం డేను గ్రహించు నీకరుణచే సాగున్ మదాజ్ఞానిబం
ధన లన్నన్ సగి కోసలేశ్వరుఁడు విద్యామూర్తి! సేఁ జేయి సా
చినవాఁడన్ మఱి నీవు దాత వనినన్ చిన్నారినవ్విప్పుగా

చ. జనకుఁడు నీవుచెప్పినది సత్యము ధర్మము కీర్తిహేతువా
విని భవదీయ మీ పలుకు విస్మయమందితి నైన నేను మీ
రనినది సేయువాఁడ భవదాగమనంబు ప్రమోదహేతు వ
య్యెను మునిలోకనాథు లిట కేగుటచేత వశిష్ఠు లీ గతిన్

మ. చెడుఁ గల్పాంతమునందు నేనియు వియచ్ఛృంఘాటకాగ్రస్థఁ
గుడపుష్పాకృతులై న దంపతులు నాకున్ వచ్చి రిల్ముంగిలం
దడుగుల్ వెట్టిన మోక్షమట్లుగ వశిష్ఠానుంధతుల్ పండి క
న్నడిగానీ తొలివిత్తనంబులగుఁ బుణ్యంబుల్ కనంబోముగా

క. మీరనిన నాయెదం గల

గౌరవభావం బడెంత కన్నడునో న

త్కారముల మీకు స్వాగతి

ప్రారంభించిన భనుస్సుపర్యంతంబున్

ఉ. బంధుర మే పురాతనసు పంటకు నొగ్గెనొ రాఘవాళిసం
బంధము గల్గె మాకు నిమివంగనమందున బాహుళాలితా
సింధువులై న నీసుతులఁ జెందిన కీరితిజ్యోత్స్న నీదురో
మాంధువు లందుననే జలువలై పులకల్ ఘటియించుచున్నదో

క. రేవు తొలివెలుగురేకలు

ప్రాపించినయంత సవనభారము తీరున్

నీ పుత్రులపరిణయశో

భావర్యాప్తంబు నీదు భావమ్ము నగున్

వ. అని వారి వారి విడిదులకుఁ బంపించిన

కమలనగీతి.

జనకునింట దశరథేశు సౌమ్యభావ మెంచి తనర
జనకు సౌమ్యతఁ గని దశరథేశు నింట
మనసులందు నొకరు నొకరి మార్దవంబె చూచి
యనఁగు ముదితులై రి యిద్దఱైన పెండ్లివారు

క. జనకుఁడు నిర్వృత్తిమై
చన సవనకలాప మెల్ల సంధ్యాకార్యం
బొనరించి మొగుడుకొను యా
మిని మునివెన్నెలసుఖంబు మేన వహించెన్

గీ. పెండ్లివారికి గౌరవప్రీతికరము
గాగఁ బ్రథమయామంబెల్ల మ్రోఁగుచున్న
శతధనుష్కద్భుజాగ్రవిస్ఫారితవిశి
ఖాసనజ్యాలతాధ్వన మావరించె

తేగవతి.

మొగి నెచ్చటఁ గ్రమ్ముకొనున్
జ్యోవల్లిరవంబులు పాదులుగాగన్
నిగుడున్ ముసురై నినదంబుల్
సంతోషేలితరుద్రుని వింటిరవంబుల్

మ. ధనురాస్ఫలనకర్కశధ్వను లుదాత్తంబుల్ సమాకాంతముల్
చను దిగ్విధుల నెచ్చటన్ రఘుకులస్కందోగ్రబాహువిదా
రణభాష్ట్రైవధనుర్నినాదములు నారంభించి యచ్చోటఁ బో
వును దత్పూర్వతరంగసంతతి పునఃపుష్టోగ్రశబ్దహతిన్

గీ. శతధనుష్కద్భుజాగ్రవిస్ఫారితవిశి
ఖాసనజ్యాలతాధ్వన మావరించె
మఱలఁ బ్రత్యూషశబ్దయమానసౌఖ
శాయనికగీతితతులతో సాగుదెంచి

శా. స్థితాప్తాపదవిద్యదుజ్జ్వలపయఃపీయూషధారాధునీ
 సీతాస్వాద్యతరప్రగల్భవచనస్నిగ్ధాననాంభోజసం
 ధాతీర్థంకరమాగధోబ్బణము నానామేదిసీరాట్సభా
 గీతిస్వాదుమనోజ్ఞమై ధనువు మ్రోగెన్ రాజలోకంబులన్

వ. అంతఁ దెలతెలవేఁగుతో జానకీవివాహదిదృశ్యువులైన హితభూపాల
 సంతానంబు లరుగుదెంచిన

క. వాజుల శ్రవోయుగళిమ
 ధ్యాజిరరమణీయమణివితానాంశులుగా
 శ్రీజనకరాజు ముంగిలి
 పూజాపుష్పము లుషస్సు పొడిచెన్దఱుచై

గీ. సారసహితుండు సూర్యుఁ డనూరుసహితుఁ
 డగుచుఁ బ్రాగ్రత్నపీఠిక నెగసినంత
 రహిఁ గుశధ్వజయుతుండు సీరధ్వజుండు
 నవమణిస్నిగ్ధసింహాసనమున నుండి

గీ. మంత్రిని సుదామనాఖ్యుని మందలించి
 యోయి సఖుడ ! నీవేగఁగా నొప్పుగాదె
 యాత్మజులతోడ దుర్ధరుడైన దశర
 థేశు నైత్వాకుఁ గొనిరాఁగ నిచ్చటికిని

క. అనిన సుదామనుడుం
 జని యినవంశ్యుల విడిమ లేగి నృపు శిరసా చే
 సిన ప్రణతిగ రఘుకులవ
 ర్ధన! సామాత్యుండు రాజు రమ్మనుచుండెన్

మ. గురువుల్ మంత్రిులతో సభాస్థలమునన్ గూర్చుండి నీ పుత్త్రిలున్
 గురువుల్ నీవును రండటంచు బలచెన్ ట్లోణీశ! వైదేహుడం
 చురువొఁ బ్రేమ సుదామనుండు వలుకన్ బ్రోద్దామసమ్మోద ని
 ర్భరుడై కోసలరాజు వచ్చితిమయా వైదేహునాస్థానికి 3౮౩

గీ. అని సబాంధవుడై నృపుఁ డరుగుదెంచె
నంత నంత సోపాధ్యాయుఁ డరుగుదెంచె
నంతనంత సపుత్రీకుఁ డరుగుదెంచె
నంతలోన వియ్యంకుడై యరుగుదెంచె

క. వారల వీరల కలయిక
పారావారప్రవాహపారావార
స్ఫారతరమోదనంగమ
మై రోచిర్హాసదీ ప్రియై రాజిల్లెన్

ఉ. బిత్తుగ వాకిటన్ ఘనరవోదతిమై రథసేమినిన్వనం
బొత్తి జనంబు వాకిటికి నొగ్గిన నవ్వులమోముగా యుధా
జిత్తురుదెంచెఁ గైకయుండు చిన్ని కుమారుని మేనమామ రా
జత్తెటి నూత్నమైన శుభమందినయట్లుగ సంతసింపఁగాన్

గీ. అంత నంద అన్యోన్యప్రేమార్ద్రముగను
గౌరవోదాత్తముగను సత్కారమంది
యల యుధాజిత్తు జనకున కంజలించి
దశరథుని గౌరవప్రేమ తనుకఁజూచి

ఉ. కేకయరాజు మిమ్ము నడిగెన్ బహుధా కుశల మ్మనామయ
శ్రీ కలరెల్ల రచ్చటను జిన్నలపెండిలిచూచి మన్మనిన్
జేకొని రమ్మటంచుఁ బనిచెన్ ధరణీసుండు న న్నయోధ్యతో
మీకయి చూచివచ్చితిని మేదినినాయక! యంచుఁ జెప్పఁగాన్

మధ్యాక్కర.

సానందపరిణయసాధుసామృఖ్యసంభాషణముగఁ
బూని వశిష్ఠులఁగూర్చి భూపతి ముగ్ధుడై పలుక
గా నెంచులోన ముంగిటను ఘనమేఘగర్జయుగాఁగ
ధానుష్కధనుగుగ్రావధార్మ్యంబు దర్పంబు తోచె

గీ. దశశతధనుష్కదుగ్రసంధానచాప
రోపవల్లినినాదంబు రూక్షమయ్యె
బాలరాఘవు శివధనుర్భంగరవము
ద్దిగిగంతంబులందుఁ బ్రతిధ్వనించె

శా. పేరంబోజ్వలశూర్పకర్ణనినదప్రీకారియై మణ్ముఖ
స్ఫారద్వాదశశేత్రగోళవివృతిప్రకారమై శైలక
న్యారాజన్నవఫాలమండలవిభుగ్నక్రీడమై యాశ్చల
ద్వీరుగ్రప్రమథంబుగా నగుచు మ్రోగెన్ శైవలోకంబులన్

క. గగనమునఁ బిండులుగఁ బడి
ఖగతతి కుతిలపడి వలయగతి నఱచుచుఁ బో
మృగములును నోరు దెఱచుచు
జగతిం దెక్కలు మలంగి సంకటపడియెన్

చ. మొగిడి హఠాత్ప్రయోధరసమూహము క్రమ్మె నభస్థలంబునన్
చిగురుల మేఘగర్భములు చీల్చెను శంపలు అంపిలెన్ భుగా
భుగ మని ప్రీలివచ్చు నుఱుముల్ పెనుగాలి యొకండు రేగి బి
ట్టుగఁ దృణకాష్ఠధూళిని సుడుల్ శలిపించుచు లేచె మింటికిన్

క. గజములు ఘోంకృతిఁ బర్వచు
గజిబిజిగా నేగె వాజిగమి మొగ్గతిలన్
రజమున ముట్టెలు ముట్టగ
బజీతు లయ్యెను బరాగపటలము నిండెన్

గీ. అంత శాంతించె మేఘము లంతఁ బఱి
వితతి సౌమ్యరావములుగా వెడలె మింట
సాగి వర్షాశరత్తులు జంటగాఁగ
నొత్తికొనివచ్చినట్లు లుద్వృత్తరీతి

వ. అంత దశరథుండు వశిష్ఠవిశ్వామిత్రులకుఁ గేలొగిడ్చి

చ. శుభ మని నేను నాదు ప్రియసూనునిపెండిలిమాట యాడఁ బో
నభమున మేఘముల్ మొరసెనా! విహంగంబులు తూలియాడెనా!
ప్రభువులు మీరు నాకులము పంటకుఁ దెచ్చితి రీతిబాధలే
దు భరము మీ భుజంబులను దొట్టిన దేమి పొనర్తురో యనన్

గీ. వారు మొదటఁ గొంత వక్రతయైనను
ఋజుత కల్లు ననుసరించివచ్చి
ప్రళయ మట్లు వచ్చుచు జై దేలిపోవు లే
దయ్య భీతి రాజ యనిన యంత

శా. నిష్ఠావర్షదు దారమేఘపటలీనిర్గచ్ఛదుద్యోతిత
 స్ఫేరమ్మదమాలికాయుగపదుజ్జ్వంభస్తహఘోరబం
 హిస్తస్ఫుర్జ్జధుపండమండలరవాహీనక్రియూప్రౌఢి ద్రా
 ఘిష్టమ్మై యొకరావ యంతట నెనంగెఁ వాకిటఁ ఘోరమై

శా. ఫాలంబందున బ్రాహ్మతేజము దృశాబద్ధోగ్రరక్తచ్ఛటా
 భీక్షత్త్రనితాంతభీకరితయుక్ బైలై పదన్యాసరే

ఖాలీలాపరిధూతసద్ధరణిభృద్గంభీరపక్షద్వయో.
 ద్వేలోద్దానువిదీర్ణచంక్రమణసందేహస్పదాకాంతిగా

శా. కల్పాంతావిలసిలసాగరతరంగప్రోజ్జ్వలదాబ్జబా
 నల్పగ్నిచ్ఛట వల్కలాంచలధురానాట్యప్రచండక్రథా
 జల్పాకోగ్రత సాగివచ్చె ననఁగా చండాగ్ని విశ్రాంతిమై
 నల్పిపం బగుచుక బుఁకృతమరుద్వ్యాఘాతచే మండునాక

గీ. రవముతో యకాగపద్యసంరంభ మొప్పి
 కడక భార్గవరాముండు నడచివచ్చె
 నుభయహస్తగృహీతమహోగ్రపరశు
 భారబాణబాణాననఘోరమూర్తి

సీ. తాళప్రమాణమా తనుయప్పి కలవాఁడు
 జలధినుర్వలవోని జడలవాఁడు
 లఖలాంగములను రుద్రాక్షముల్ కలవాఁడు
 కాంతిపిండుల యెఱ్ఱకనలవాఁడు
 ఫాలభాగంబున బ్రహ్మతేజమువాఁడు
 చేతులం దాయుధశ్రీఁ గలాఁడు
 కైలాసమునువోలె గదలించరానివాఁ
 డఖిలసంహారకాలాగ్నివోలె

దుస్సహంబై నవాఁడు నిద్యుద్గణోప
 మం బయిన చాపధృతివాడు మహితమైన
 తేజమునఁ గన్ను లొలయించి తేరి చూడ
 రానివాఁడు వచ్చె బరశురామమూర్తి

- ఉ. వచ్చిన భార్గవుం గని నభాస్థితు లెల్లరు నిల్చినట్టివా
రెచ్చట నిల్చి రచ్చటనే యెల్లయుఁ బ్రాణము క్రుంగిపోవఁగా
విచ్చిన తెప్పలుకొ మొగుడువెట్టక యుండిన భార్గవుండు హా
సోచ్చలదాస్యఁడై ధనువు నూచి గుణధ్వనిఁ జేసినంతటన్
- చ. తెలివి ఘటిల్లి యందఱును దేయవ నర్హము నర్హమంచు వి
హ్వలతను నలెనల్ గనుచుఁ బాద్యము పాద్యము పాద్యమంచుఁ గ
న్నుల భయరేఖగాఁ జని మనోధృతి తూలిన శౌరవంబుగా
జలముల నర్హపాద్యములు సల్పిరి భార్గవరామమానిక్
- గీ. ఆయనయు నర్హపాద్యంబు లంది జనక
దత్తమాణిక్యపీఠికాస్థలి నిషణ్ణుఁ
డైనయంత నెల్లరకును బ్రాణములును
జేరుకొన్నవి శిథిలమై చెడినచోట్లు
- సీ. కూర్చున్నయప్పుడుకూడ భార్గవు దేహ
యప్టి రత్నానన మానుషీట
శిఖరస్థమాఁ గీర్తిముఖమును మకరతో
రణ మంటుచున్న దీర్ఘతను వొప్పె
నంత భార్గవుండు దీర్ఘానంతవిశ్లేష
హాసరేఖాదర్పితాస్యఁ డగుచు
నెవఁడురా వాడు? లోకేశ్వరు ఁలైన
పతి పరంజ్యోతి కపర్ది ధనువు
మర్దితముగాఁగ విఱచిన మగతనంబు
కర్దమముగాఁగఁ బొంగిన కంధితరంగ
యెవఁడురా యాతఁడు? ప్రమథపుతనకుఁ బడ
వాలు హేరంబునకు వెల్ల బాటుజోదు
- శా. క్రీడామత్సరుఁడైన నేను శరముకొ గీలించి క్రౌంచాద్రిలోఁ
గాడం దూసినఁ జెళ్ళ లూడి చెడు నక్కాలంబునం గూడ నీ
ర్వాడింబోధ్ధతి మాన దారొగములం దా స్వామి కెవ్వండురా?
కూడం గన్నులవిప్పుఁ దెచ్చెను ధనుష్కోటివిభగ్నోద్ధతి ౪౦౮

శా. అభ్యాసోన్నతిభాగజిహ్వాగధురాహంకారతన్ నేనుగా
 బిభృష్త్రణ్ముఖవిఘ్నరాజులను గంపింపంగఁ జేయంగ వా
 ల్లభ్యం బాప్వగ నవ్య తల్లిదగు ఫాలంబందు నీ నాటికి
 యభ్యతోక్తలతాప్రణేతయగు నా క్రొవ్వాడి యెవ్వాడురా?

మధ్యాక్కర.

ప్రమథులు కైలాసనాథ పాదసంబంధమస్తకులు
 ప్రమథులు కోప్రభావపాటితస్వర్గ్యమస్తకులు
 ప్రమథులచేత “నాః” ప్రకటరావమ్ము పల్కించినట్టి
 యిముడఁజాలని క్షుత్రబంధు వెవడురా? యెవడురా వాడు?

ఉ. ఎవ్వఁడురా? త్రిలోచను సహీనమహాభను వెత్తి చేత్తికొం
 బువ్వువిధాన దానిఁ బలుముక్కలు సేయఁగ సాహసింపఁగాఁ
 గ్రొవ్వినవాడు వాని చుటుకు దెలివిం గని సంఠించుచు
 నవ్వినవాడు మత్పరశునవ్యమహాగ్నులపాలు చేసెదన్

చ. ఇరువదియొక్కమాటు ధరణీశుల మస్తము లూచకోతగా
 నరకి తదీయరక్తము లనంతము లేటులుగా ప్రసింపఁగా
 గురువులకు యథావిధిగఁ గొండ్రికలోటును లేక తర్పణం
 బరయ రచించి మండెడు మహాగ్నుల మధ్యమునందు దూకెడున్

చ. మరల నిక్కొక్కసారి యిదె మానవనాథుల కంతసీమలన్
 దొరలెడు రక్తబిందువులతో నదులై ప్రవహింపఁజేసి త
 త్పరిదస్యగంబుపూరముల స్నానములాడి త్రిలోకనాథుడౌ
 గురుఋణ మేను వీగెదను కూడి పితృణము తోడిపాటుగన్

గీ. మఱల నిదె యొక్కసారిగా మానవేశ
 నతుల గళనూత్రముల్ తెగి జారిపోవ
 నేడ్వఁగావతఁ గాకమ్ము లెగురవత్తె బు
 రములపైఁ బిండుగట్టి పిండములకొఱకు

గీ. అని విజృంభించు భృగురాము సంజలించి
 రాముడను మీరు భార్గవరాము లగుట
 దెలియవచ్చెను దాశరథిని రఘుకుల
 రాముడను మౌనికులచంద్ర! ప్రాంజలింతు

మధ్యాహ్నం.

ఎవ్వడు ప్రమథులనేత హేరంబు ప్రీకారి యయ్యె
నెవ్వని కతమున స్వామిదృక్తతి యంతగా విచ్చె
నెవ్వడు శివఫలవిధృతిహేతువై యెగసెనో వాడు
క్రొవ్వి శివద్రోహపథము కొన్నట్టి కోడిడు నేను

మ. అన గంభీరమనోజ్ఞమేఘునినదవ్యాహారమై కర్ణరం
ద్రనితాంతామృతసేచనంబయి హృదంతఃప్రాణసంతోషణ
స్వనమై భార్గవరాముఁ డున్నతభుజాస్తంభప్రమాణాకృతిఁ
గని శ్రీరాముని దృప్తనేత్రహిమఃకుల్పాభిరామాకృతిఁ

గీ. అంతయైన యాధత్వంబు నంతయైన
వికటచంక్రమణంబును విరిసిపోవ
మఱల నాసీనుడై మృదుతరసుహాస
వదనుడై బాలరాఘవు వలనఁ జూచి

సీ. నీవటోయీ యోయి! నెట్టికనీల! నీ
వా? శైవధనుసును వంచినావు
నీతాఁకినంతనా? నిగుడు రుద్రధనుస్సు
వెదురుబద్దయు వోలె విటిగిపోయె
నేలాగు విటిగెనో సీలకంధరు మహా
ధనువు చెప్పము నేను వినవలతును
బనిబూని విఱచితివా! తాఁకి నంతనే
విటిగెనా? మంజూష వెలికి దీసి
పూనితవ? యెక్కువెట్టితివా? నితాంత
మైన జ్యోవల్లి సంధితమైనదా? యె
దీ! కథారీతిఁ జెప్పము తిగిచినట్టి
యమ్ము నేలక్ష్యమును దాఁకి వమ్ముచేసె

వ. అనిన శ్రీరామచంద్రుం డిట్లనియె

౩౨౦

మధ్యాహ్నం.

చేతిలోఁ బూని జ్యో క్కోటిఁ జెందింపఁ జెట్టంతవిల్లు
చేతిలో నొదుగునా? లక్ష్మ్యసిద్ధి కజహాగ మెత్తు
తే తీరు? మంజూషసే రహించిన యీ పెన్నవిల్లు
చేత లాగితిని గాబోలు చేతిలో ఛిన్నమై విరిసె

క. ఆమాట వించు భార్గవుఁ

డేమీ! యేమీ! కపాలభృద్ధనువున నీ
కేమి నిరాదృతి? నీ వా
స్వామి ధనుసు చూచునంత పాటికి లేదా?

సీ. చూడనేలేదు మంజూషలోపలి విల్లు

పాణిపద్మంబులఁ బట్టలేదు
సంధింపనేలేదు శరము లక్ష్మ్యమె లేదు
తీసి కర్ణముఁదాఁకఁ దిగియలేదు
విల్లేమొ ముక్కలై విడిగిన దేమి లో
కాద్భుతకర్మము నాచరించి
తిది యచింత్యమ్ము సుమ్మా! బాలకాకుత్స్థ!
నీ వీర్యము జగత్రయీవిభేది
యందుకనియే జగమ్మున నాడినట్టి
యాతఁ డాడక యాడెడు నద్భుతమగు
త్వన్మహాబలశాలిత తగును తగును
రాఘవా! నేత్రగోళతర్పణమ వీవు

శా. ప్రాజీరంబలె విచ్చిపోయెను ధనూరాజంబు మంజూషలో
గోఁజాడం బనిలేదు వేఱ ధనువున్ ఘోరంబు నేఁ దెచ్చితిన్
నేఁజెల్లా యిది యెక్కువెట్టి శరమున్ నింపన్ వలెన్ నించినన్
నేఁ జూతున్ భవదీయశౌర్యవిభవానేకక్రియావైఖరుల్

క. అప్పుడు వీర్యశ్లాఘున

కొప్పుగ నే ద్వంద్వయుద్ధ మొనఁగెద నీకున్
దెప్పరము ధనువు గుణమును
గొప్పన సంధించి యమ్ముఁ గూర్చి విడువుమీ

వ. అనినంత దీనపదనుడై దశరథుండు ప్రాంజలించి పరశురాముం
గాంచి యిట్లనియె

మధ్యాక్కర.

పొరి రుద్రధనువును నిజము పుచ్చెఁ గాబోలు లేకున్న
విరియునే? పసివానిమీఁదఁ బెట్టి యీ వేరంబు నీవు
జరిగింతువే? యథయంబు సంధింపు జమదగ్నితనయ!
యరయంగ నీ దయాధీనమైనది యస్మత్కులంబు

వ. అంత వశిష్టుం డిట్లనియె

మధ్యాక్కర.

ప్రభువులు స్వాధ్యాయపరమపండితుల్ భార్గవుల్ వారు
ప్రభవులుగాగఁ బుట్టితివి పండితవంశమ్మునందు
ఋభురాజసాక్షిగా శస్త్రమే త్యజియించితి మాని
సభలోన నాడు నీ కిపుడు శస్త్రంబు సంధింపఁ దగదు

వ. అంత జనకుం డిట్లనియె

మధ్యాక్కర.

క్రోధంబు త్యజియించి యెల్లక్షోణియు క్షోణిదేవతకు
సాధువై కాశ్యపునకును సద్దానసత్కర్మ నిచ్చి
యీధాత్రి విడి మహేంద్రగిరి కృతకేతనేచ్చుడై వచ్చి
సాధింతు వేటికిఁ దిరిగి క్షత్రిసంక్షయదురాగ్రహము?

వ. అనిన లక్ష్మణుం డిట్లనియె

మధ్యాక్కర.

ఈవిల్లు విటుచునయేని యే గూతు నిత్తు నటన్న
యీ విదేహాధిపుప్రతిని యెన్నఁచో యెన్నఁగా నాడు
రావలెఁ గోపమ్ము నాడు రావలె రాజులమీఁద
నీ వచ్చు లేటికి? నిప్పు డేటికి నిట్టి యుద్ధమ్ము

వ. అనుచున్న యందఱ నిరాదరించి పరశురాముండు రాముని దిక్కు
మొగంబై నంత దశరథుండు భార్గవా! పసివాడు రాముండులేడు
మేమెవ్వరములేమని కేకవెట్టి చదికిలబడి చైతన్యంబు వాసియుండె;
విశ్వామిత్రుండు పల్కక దూరంబునంద నిలుచుండి చూచుచుండె

ఆ. అంతః బరశురాముః డాభిముఖ్యముగాఁగ

బాలు రామచంద్రుఁ బల్కురించి

యోయి శిశువ! కాడ! యోయి దుష్టుడా!

శైవ మిదియు రెండు జంటవిండ్లు

వ. ఈ రెండుధనుస్సులును శ్రేష్ఠములు దివ్యములు లోకాభివ్రతములు
దృఢములు బలవంతములు ముఖ్యములు విశ్వకర్మచేత సుకృతములు

మధ్యాక్కర.

నీ విఠించిన యట్టి విల్లు నీహారనిభృతాంశుమహా

కై వేల్పు లిచ్చిరి శ్రేష్ఠపురాశరప్రాణదాహమ్ము

నా వింటితో జేసె దేవుఁ డా వింటి దగు జోడువల్లె

యీవు వంది శరమ్ముగాని యెక్కిడు మిద్ది వైష్ణవము

క. అది యిది సమానసారము

అది యిదియుఁ గపాలివిష్ణుహస్తద్వయశౌ

ర్యదశాభాజనములు నీ

విది ఎంచినగాని నిన్ను నెఱుంగను వత్సా !

క. తొలినాటికి దేవతలకుఁ

గలిగెను సంశయము నీలకంఠుఁ డధికమా?

జలజాతనేత్రుఁ డధికమ?

తెలియఁగవలె నంచు బ్రహ్మ దేవుని నడుగన్

మధ్యాక్కర.

అయనకుం గూడ నెడఁద నా సంశయమే ఘటిల్లి

పాయక హరునకు హరికిఁ బడనట్లు నైరమ్ముఁ దెచ్చె

నా యిద్ద టొక్కరి నొక్క రాహవంబందు నిర్జింప

నీ యిరువిండ్లనె యెత్తి యెత్తిరి యేచి యుద్ధమున

క. త్రిపురాసురహాసజనిత

విపులబ్రహ్మఘ మంటి వివిధాసురబా

ణపరంపరాగ్నిజూడి య

శ్రువువిడుదలవేళ ధనువుస్తంభించినచో

- చ. పరశివదేవుఁ డా ధనువుపైఁగల కోపముచే విదేహభూ
నరపతి దేవరాతుఁడు గొనంజనుఁ బొమ్మని పాటవైచె నా
శరములతోడ నేటికిని వైవధనుస్సు విదేహులిండ్ల నీ
కరమున శీర్ణమాటకును గాదటవే మిగిలెన్ గుమారకా!
- క. శివుచేతి విల్లు బిగియుట
శివుఁడున్ గోపంబుచేత జ్వలభితుఁ డగుటకొ
శివుకంటె సధికుఁ డని కే
శవుఁ డూహించిరి సురాళి స్వల్పతరమతికొ
- మ. తనకుం బ్రాణముకంటెఁ బ్రాణమగు నదైవంబుతోఁ బోరు తె
చ్చిన చాపంబునఁ గోపభావమున నా శ్రీనాథుఁ డావిల్లు గై
కొని పొమ్మంచును భార్గవుండగు ఋచీకుం బిల్చి యిచ్చెకొ ధను
స్సును నన్మత్పితృగేహవీధులనె నిల్చున్ నాటికిన్ నేటికిన్
- వ. ఆ ఋచీకుండు మాతాత, యా దివ్యధనువు మా తండ్రియగు
జమదగ్ని కిచ్చె; మా నాయనమ్మ సత్యవతి మీ విశ్వామిత్రుని
యప్పగారు క్షత్రియ; మాయమ్మ రేణుకయు క్షత్రియయే
- క. నే నచ్చముగాఁ బాటుండ
గాను సుమీ క్షత్రరక్షకాండమ్ములు నా
మై నరములఁ బ్రవహించున్
శ్రీనిభృతమనోజ్ఞహాసచిత్రితవదనా!
- వ. అంత మాహిమ్మతిరాజు కార్తవీర్యుం డర్జునుండు మత్పితృ
ద్రోహంబు సేసిన
- క. ఈవింటి కొప్పుతుదలన్
భూవిభుసైన్యంబు నఱకి ప్రోవిడితిని నా
నావసుధేశులఁ దగు దు
ర్భావ మిరువదొక్కమాటు రాచితి శిశువా !
- వ. నీ వా కథఁ జెప్పుమందువేనిఁ జెప్పెద ననిన శ్రీరామచంద్రుండు
శిశువువంచి మందహాసమ్మున ననుమతించినఁ బరశురాముం డిట్లు
చెప్పదొడంగిన లక్ష్మణుండు సమీపించి వినుచుండె రగిం

చ. మృడునివిధాన నా జనకుఁ డేమును మా వనసీమ నుండఁగా
నడవికి వేటకై చనిన యర్జునుఁ డెంతయు శ్రాంతిఁ గూరి డీ
ల్వడిన చమూసమేతుఁడయి వచ్చె మదాశ్రమవీధికిఁ గడున్
గడు నతిథిక్రియామధురశౌరవమున్ భాసరించె దండ్రుయిన్

క. మా యాశ్రమాస్థధేను వ
మాయకురా లచ్చమైన మన్ననచేతన్
నేయియుఁ బెరుగును నన్నము
వాయలుగాఁ దినఁగ నిచ్చె వానిచమువులన్

గీ. విభులు తిన్నంత తిని పారవేసినంత
వేసి గట్టునఁ ద్రేచిన పృథ్విపతియు
పృథ్విపతి సైన్యమును నది యేమి పోవు
కాలమో? కృతఘ్నత కైన కలుష మెంతో?

గీ. ఆవునకు మేలువడి జమదగ్నిఁ గాంచి
వకాని! యీ నైచికిని నీవు మా కొసంగు
మన్న; వారు నిచ్చుట లేదటన్న; రాజు
నెగచి నవ్వి నీ విచ్చున జేమి? యంచు

మ. కనలుంజూవులు వెక్కిరింతలుగ నా డ్మోనాథుఁ డీ బోడిబా
పని కా వెందు కటంచుఁ దోలికొని పోవన్ ధేను వంభారవం
బునఁ దా నిగ్గుచు నావట్టిలఁగ శిరంబున్ వంచి మా తండ్రి చే
యున దేమో తెలియంగరాక శిలయై యుండంగఁ దా నప్పుడున్

క. నే నప్పు డింటిదగ్గర
లే నడవికి నేగితిన్ మలీమనకృత్య
స్థానమున నేన యుండినఁ
బోనిత్తునె యింటియావు పొగులం గంచున్

క. అది పిచ్చి యోయి రాఘవ!
మదించిన నృపాలకులకు మహితగుణగణా
స్పద మేదియైన రాజులు
గద రత్నగ్రాహు లంచుఁ గబళించుటలున్

క. దర్భలు సమిధలు శిరమున

నిర్భరముగ మోసికొంచు నే నిలు సనగా
నర్భకుండ! యెందుఁ బోయితి?
దుర్భరుఁ డగు రాజు పెయ్యుఁ దోలికొనిచన్

క. మీ తండ్రి యేమిసేయును

దాతా! నేనేమి సేయఁ దగుదును ధరణీ
నేతను సైన్యముఁ గాదన
నాతటి మము నిలువనిత్తురా? ప్రాణముతో

గీ. అనుచు మాతల్లి యేడ్చినయపుడు నాకు

నెంతకోపము రావచ్చు నీవె చెపుమ!
నన్నుఁక యెల్లఁ గోపింపుఁ డన్నమాట
యాడెదరగాని యా ద్రోహ మగునె చెపుమ!

వ. అంత నేను మా పూరిగుడిసెలో నటకమైననున్న యీ ధనుస్సు దీసి
బూజుదులిపి పులిగాపు పెట్టి

గీ. తిన్నయన్నంబు జీర్ణించుకొన్నయంత

సేపు లేదొ కృతజ్ఞత నీ! యటంచు
ధనువు నమ్ములుఁ బరశువు దాల్చి యంత
నేను మాహిష్మతీపురి కేగినాడ

క. అడ్డము వచ్చిన వారల

గొడ్డలితో నటక రాజకూటము చని పే
రొడ్డోలగంబుఁ దీర్చిన
దొడ్డదొరం గాంచి యావుఁ దోలఁగ నడుగన్

చ. కడుఁ గనలేచి కన్నులను గై విలు గొడ్డలి పూనివచ్చి నీ
వడిగినమాత్ర నిచ్చుటకె యావును దెచ్చితిఁ బొమ్ము మూర్ఖుడా!
చెడద వనంగ వానివెయిచేతులు గొడ్డలి గాట్లు కొట్టితిన్
విడువక యాతఁడు గనలువెంచి రథంబున బాణతూణియై రక్ష

మ. ఎదురై నిల్చిన ఘోరసంగరమునం దే వాని వేడేతులన్

మొదటల్ బోదలుగాఁగఁ గొట్టితి భుజామూలంబు మొండెంబుగా

నది కైకోక యతండుఁ బవ్వటిసప్పీనై పైకిరా గొడ్డటన్

జదియండేసితి దచ్చిరంబు శతధానశీర్షఖండంబులన్

మధ్యాక్కర.

గొడ్డంట నర్జునుపొగరు కోదండకోటినిష్ఠాత

ముడ్డినశరసాళి వాని యుదరుపైన్యోధతి నార్చి

గిడ్డి దోలికొని యింటి కరిగిన నన్నుఁ గీ ధించె దల్లి

గడ్డ నేలెడు రాజుఁ జంపఁ గాదని కలఁగె మా తండ్రి

క. ఏ పాపమొ తెలియదు క

ట్టా! పెయ్యను దోలికొంచు నరుగునె యింటన్

సాపడి కృతఘ్నుతాభర

మోపదుగద నరకమైన నోయి రఘుసుతా!

గీ. అయినదేమొ యయ్యెనంతతో నూరకు

న్నారె? కార్తవీర్య తార! యర్జు

నాశ్మజులును దశసహస్రలు ననుదెంచి

యేను నింట లేమి యెఱిగి వచ్చి

క. మా గిడ్డి దోలికొని చన

సాగసుండగు తండ్రి నేను జంపితి వానిన్

మా గురువు వారి గిడ్డిని

లాగి బలిమిఁ దెచ్చెనా? బలంబుమదమునన్

మధ్యాక్కర.

కన్నులు మూసి సమాధిగతుఁడయి కైవల్యబుద్ధి

నున్న మా తండ్రి మస్తకము నురియాట నుడుకు మాయమ్మ

మున్నగాఁ బటవఱఁ గోసి ముక్కరుల్ పోయిరి తల్లి

నన్ను రామా!రామ! నాయనా! నాయనా! యంచు నేడ్వ ౪౭౦

చ. మునరుచు వచ్చు నార్తరవముల్ విని తల్లిగళంబు పోల్చి సా
 ధ్వసమున నైన యాపిలుపు వచ్చుచు నాశ్రమవీధి లెక్కిడన్
 గొనరుగ నిర్వదయ్యె; నదిగో నృపలోకము నన్నిసార్లు వె
 క్కనముగ నూటిపోసితిని ఖడ్గపరశ్వధబాణవహ్నులన్

క. నీ కడుపునఁ బుట్టెద మ
 య్యా! కోపీ! జామదగ్న్య! యను ప్రార్థనలున్
 నా కడుపుమంటలోపలఁ
 గైకో లే దమ్మ దీనకంఠస్మృతిలో

విచికిలితము.

పొదివి పొదివి నృపులతలలు పుణికి పుణికి నఱికి న
 మ్మద ము ముదము నెడఁదఁ గదుర మలఁగి మలఁగి గురునకున్
 గుదురు కలుగ జలము వదలి కొనకుఁ గినుకతోలఁగితిన్
 వదలి ధనువు జగ మఖిలము వదలి యెచటా యరిగితిన్

శా. తాదృక్పాంతిపరున్ ననున్ విదళితత్ర్యక్షాశుగానంబుగా
 నీ దోర్దండము పిల్చె యున్ధమునకున్ నీవెంత వీరుండవో?
 కాదా యీ ధను వెత్తి యొత్తి శరలక్ష్యంబేయు మేఁ జూచెదన్
 దోడుమ్మిన్ విదలింపుగా శివధనుర్ద్రోహీ! రఘూత్తంసకా!

క. అప్పుడు వీర్యశ్లాఘున
 కొప్పుగ నే ద్వంద్వయుద్ధ మొనగెద నీకున్
 దెప్పరము ధనువు గుణమును
 గొప్పన సంధించి యమ్ముఁ గూర్చి విడువుమీ!

వ. అనినంత శ్రీరామచంద్రుం డిట్లనియె

మథ్యాక్కర.

నీ కర్మ లోకాద్భుతంబు నీవలె నృపలోకమెల్ల
 సాకుగా నిర్వదియొక్క సారులు చంపంగ నగునె?
 చేకొని తలచినయంత చేయంగఁ జేవయు వలదె?
 కాక నీకింత కోపమ్ముఁ గలిగించు గారణం బుండె

చ. అది యటులుంచి నైష్ఠవశరాసన మియ్యది యెక్కుపెట్టినన్
వదలిన బాణ మెప్పుడును వ్యర్థముకాని ప్రతిజ్ఞ నాకు ను
న్నది శివచాప మక్క-తమునం గల మందసమందె యమ్ము లే
నిది విదలించితిన్ బరిగణించి వచింపుడు మీరె నా కనన్

వ. పరశురాముం డిట్లనియె

మధ్యాక్కర.

నీ వెక్కుపెట్టెదవేని నీ క్రింద నే నోడినట్లె
యావల శరమేయు తెందో? యప్పటి యామాట చూతు
శ్రీవైష్ణవము మహాధనువు చేతి కిచ్చె దను గైకొమ్ము
నీ విశ్వమోహనకరము నిగిడించు నీరదాకార!

క. అనుటయు ధను విచ్చుటయును

ధనువు రఘూత్తంసకమ్ము తాఁ గొనుటయు నొ
క్కని మేమంబున జరిగెను
ధనువు తుదంబడి యొకండు తా దీపితమై

శా. శంఖస్వచ్ఛముగా సుదర్శనమహాచండాంశుసంఘర్షి గా
ప్రేంఖాగారుడపక్షపుచ్చనిబిడశ్రీకాంతిగా వెంబడి
న్యూంఖోదారనినాదమేదురముగా నుద్రాభాంతిగా నై ధనుః
పుంఖంబుంబడి తేజ ముండు వెలిగెన్ మున్నంచి వెన్నంచియై

క. ధనువుఁ గొనినంత రామున

కు సనంతానంతకల్పఘోరతపస్సం
జనిత మగు శక్తి తనదగు
తనువునఁ గల్గినటు తోచె దత్కాలమున

క. తన సంపాదించిన పు

ణ్యనితాంతాభీనవజగము లన్నియు వడి జా
తినరీతిఁ దోచె భార్గవు
తనువున మనసున నీతాంతతాపము గలుగఁ

కమలనగీతి.

ధనువుఁబూను రామచంద్రు దర్శనంబు చేయుఁ
జనిరి సర్వదేవతలును జలజసంభవుండు
ధనువుఁ బూని రాఘవుండు దానిగొనము చేత
నినిచి జ్యోవినాదమునను నించె సర్వధాత్రి

శా. నృత్యనృంజలతారహారకబరీనిష్యందిముక్తామణి
ప్రత్యగ్రప్రసవాక్షీసంకలనదీవ్యత్కంధరాభేదసా
హిత్యప్రౌఢనవాప్సరోసటనశౌహిత్యప్రశస్తాచ్ఛదృ
గీత్యాకారమనోజ్ఞమై ధనువు మ్రోగెన్ స్వర్గలోకంబులన్

ప. అంత శ్రీరామచంద్రుండు బాణంబు సంధించి భార్గవుం జూచి
మధ్యాక్ర-ర.

బ్రాహ్మణుండవు నిన్నుఁగూర్చి బాణంబు పరగింపరా ద
జిహ్వాగమ్మున నీ పదంబు ఛేదించఁ జింతింతునొండె
బ్రహ్మలోకము లీవు ఘనతపంబునఁ బండించినవి య
జిహ్వాగంబుల నుగ్రశరముచేతను ఛేదింతునొండె

మధ్యాక్ర-ర.

గాధిసంతతికిని నీవుగాని దగ్గరచుట్టమవును
సాధించి యద్దాన నిన్నుఁ జంపంగఁజాలను నేను
వేధించి నీపాదములను విశిఖమ్ము విడువుమం చనెదో?
సాధుభవత్తపోలోకసంతానసంహార మనెదో?

మ. అనినఁ భార్గవరాముఁ డిట్లనియె దేవా! సర్వధాత్రి జరం
తనుఁడౌ కాశ్యపుచేతిలో విడచి పాథఃపూర్వ మే నుండ నా
యన యీ ధారిణియందు న న్నిలువరా దం చానవెట్టె మహా
త్మునియాజ్ఞబడి నే నిటన్ నిశలయందున్ నిల్వ నేవేళలన్

క. నే నెంత చెప్పికొన్నను

మానుగ నీ క్షుతియాభిమానము పో దే
మైనను శరీరగత మభి
మానము చెడ్డదిగదయ్య మధుహనుకేనిన్

గీ. కాశ్యపువతిజ్ఞ కృతమయ్యె గాన స్వామి !
 పాదములయందు గొట్టకు వాసుదేవ !
 యే మనోజవమ్మున నిల్లె యేగుదును మ
 హేంద్రగిరికందరాశ్రమ మింతలోన

మధ్యాక్కర.

కేవలము తపస్సుచేత గెలిచిన కీర్తిలోకములు
 నీవు ఛేదించుము జాగు నీకు గానీ సుంత తగదు
 నీవు చే విల్లందినపుడె నీవు శోధింపటంచు నేను
 భావమం దెఱిగిలిచి బద్ధపత్రశోభానేత్రయుగళ !

క. నీచేత నోటుపడుట ద
 పాచపలత లేదు నాకు బద్ధదళాక్షా!
 వీచీమనోజ్ఞమృదులర
 లోచనకాంతులు సురావళుల్ గనుగొంటు!

మధ్యాక్కర.

వదలుము శరము మహేంద్రవర్వతప్రత్యంతభాత్రీ
 గదలుదు నేను మనోజ్ఞకల్పారకమనీయనేత్ర!
 వదలుము శరమన్న వదలె బాణంబు బాలరాఘవుడు
 కదలె బరశురాము డంత గమనవేగచటులమూర్తి

క. ధృతి నేగు భార్గవునకును
 దతధనువును బూనియున్న దాశరథికి వ
 రితజామదగ్నతపసా
 రితలోకము లెల్ల మంటచే గనిపించె

సీ. అంతట విశదము లయ్యె దిక్సంతతి
 విదిశలు స్వచ్ఛమై వెల్లపాతె
 సురలును ఋషులును స్తోత్రముల్ చేసిరి
 రవివంశమార్తాండు రామచంద్రు

భార్గవుఁ డేగిన పథమెల్ల రామనా
 గాయణ తేజోమయాకృతిఁ బ్ర
 దక్షిణించుచుఁ బోవు దర్శనమయ్యె స
 ర్వరి సంఘమునకుఁ బ్రధ్నరోచి
 రథ్వములయందునను న్యూంఖరావ మొప్పె
 వాయువీధులయందున నఱలి వఱలి
 ప్రబలు వై దేహుసభలోన వానకురిసి
 వెలసిన ట్లయ్యె లేయెండ విరిసినట్లు

వ. అంత లక్ష్మణుండు దశరథుంగని మహారాజా! పరశురాములు వెడలి
 పోయిరని చెప్పిన దశరథుం డాగతసంజ్ఞఁడై రాముని గవ్రంగిలించి
 కొని మూర్ధంబు ముద్దాడి

మధ్యాహ్న-ర.

కల్యాణక్షీతంబుమీఁద గండంబు గడచివచ్చితివి
 శల్యంబు ప్రోధఘాతమ్ము చదు రదృష్టమున నొడ్డితివి
 కల్యాణరామ! నా గర్భకండంబ! కన్నారి తండ్రీ!
 బాల్యంబునందె గండములు పాసిపో బ్రదికినవిడ్డ!

క. అని సర్వాంగంబులు దృ
 ప్తినిపాతార్ద్రమ్ముగాగఁ జేఁ దడుముచుఁ బొం
 దిన యానందవశంబునఁ
 గనుగొన లానందబాష్పకంబులు తేఱె

ఉ. బంధువులెల్లఁ గూడికొని బాలుని రాఘవు సంస్తుతింపఁగా
 బంధురీతి నవ్వి రఘుబాలుఁడు భార్గవుచన్న త్రోవ రో
 మాంధువులందుఁ బుల్కలగునట్లుగఁ గాంచి నిజంబుగా దయా
 సింధువు భార్గవుండు ననుజేసె నకారణవీర్యవంతుని

మ. అనినఁ బంధులుచూచి నీవు పటుబాహుశౌర్యవారాశి వా
 యన నీ ముందట నిల్వజాలక కదా యారీతి జేజేలు వె
 ట్టెను నీహేతువుగాఁగ నేడు పొడకట్టె ట్లత్తైశౌర్యంబు పో
 యిన యా గౌరవమెల్లయుఁ మఱలఁగంటే! మెంతయాన్నత్యమో!

మధ్యాహ్నం.

లోకంబునందు రాజన్యలోకంబు లోకునైపోయె
నే కదా! భృగురాము నామ మింత యెందేని విన్నవిన
నీ కతంబున నింకను చలలేత్తి యెందేనియుఁ దిరుగ
మా కయ్యె నో రామచంద్ర! మన్నించి మా దేవ జూడు

క. అనినంత రామచంద్రుడు
కనుడీ! భార్గవుని నేనుగాని గెలచినా
డనె? ద్వంద్వయుద్ధ మాడెని
నని యాడెనె? యాడెనేని నపుడు గెలుతునే?

క. ఆయన సర్వాస్త్రవిదుం
డాయన పటుబాహుశాలి యా యమ్మున కే
లో యొదిగినట్లు చూపెను
శ్రీయుతుఁ డా మాని యేమిచేతము కలఁడో?

వ. అని భార్గవుండు చన్నదిక్కు తిరిగి నమస్కరించిన

గీ. శుభపరంపరాకళ్యాణసూచిమధుర
మధురమధురస్వరంబుగా మక్కళించి
దశశతధనుష్కదుగ్రసంధానచాప
గుణనినాదంబు పేర్చి దిక్కులను నిండె

గీ. బాలరాఘవమాస్తసంబంధచలన
కలనపలనానినాదోగ్రగ్రనవధవి
సారిశైవవైష్ణవధనుర్జ్యాప్రతిస్వ
సమున దిద్దిగంతములును నద్ధమయ్యె

శా. దర్పదీప్తికృతహాససంశ్లేఢనరుంధద్దుష్టవాగ్ధోరణీ
నర్పదీరచమూపశ్లేఢనమై స్రుసత్కటిశాటికా
కూర్పాసప్రకటోగ్రసాధ్వసవధూగుర్విణ్యభద్రాధ్వమై
దర్పాధంబరమై ధనుస్సు మొఱిసెన్ దైత్యలోకంబులన్

ఖ ం డా ం త ము

గీ. ఇద్ది ధనుష్పండ మాత్మేశ ! మదన మద న
మనదృశాగ్నిక ! నీ కృపామహిమఁగనుత
చంద్రమౌళిభూపతియశస్సాధువుగను
మచ్చివోహమ్మతి తపోభిమర్శముగను

ఉ. ఆదిని బంధహేతు వయినట్టివి సంగతమోహాహోపకా
మాదులు త్రుంచికోను నిను నాశ్రయ మంది త్వదర్థమైన నీ
వాదములం దగుల్కొనుచు వాదసమాగతమోహాహోపకా
మాదులచేతఁ గట్టుపడునట్టులఁ జేయకువే! మనఃపతీ !

మాలిని.

ఉపనిషదుదితోక్తివ్యాహానాభిధానా !
తప ఉదితప్రమాభాక్తత్వతేజోనిధానా !
నిపుణమతివచోనిర్ణీతవేద్యైకమూర్తి !
వపురమలినచాంద్రిభావపీయూషవర్తి !

క. శ్రీసదసంలక్ష్యక్రమ

భాసితజాయాసమూహపర్యవసన్నా!

శాసితహృషీకధీధా

రాసితసంవిత్కళాంకురసముత్పన్నా!

మధ్యాక్కర.

ప్రాణంబులందున సర్వభారంబుఁ బాసి తేలికగఁ

దూనికవలె నైన మేనితోఁ బ్రేమతోఁ గాంచి జనకు

సానందపరిణయసాధుసామ్యఖ్యసంభాషణముగఁ

బూని వశిష్టులఁగూర్చి భూషతి ముగ్ధుడై పలికె

మ. భగవంతుండు వశిష్టుఁ డీ కులమనక బ్రత్యక్షుడైవంబు వా

రుగ సర్వంబునయందు నాథులయి తీర్పుక సర్వకార్యంబు నే

మిగ నిగ్ధాధినుతుల్ వచింపఁదగుఁ గర్మిష్టుల్ మహర్షుల్ వచో

నిగముల్ చెప్పఁదగుక వశిష్టులె ప్రమాణీభూతు లా యంతటక

వ. అని దశరథుండు తూష్ణింభావ మవలంబించిన వశిష్టులు శతానం

దుని జనకరాజుం గాంచి కన్నులందు నవ్వుచు నిట్లనియె

క. మిథిలాశృంగాటకములఁ

బృథులంబగు విషయమట్లు వినఁబడియెడు శ్రీ

మధురాకృతి సీత ధరకు

మధుసూదనురాణి వచ్చి మన్నించినటుల్

క. మధురాకృతి మా రాముండు

మధుసూదనుఁ డానొ కాదొ మధుసూదను సం

శధురాఖ్యాతుని భార్గవు

నధరీకృతతేజః జేయు టది యద్భుతమే

మ. మది నీ ధైర్యముచేత మీగృహములకు మన్నించు లక్ష్మీకరమా
 స్పదుడౌ మా పసివానికోస మయి యభ్యర్థింతు మిల్లాలుగక
 విదితంబైన ధనుర్వికర్షణావిష్కారగర్వంబు లే
 దిదియుం జూడుడు వంశగౌరవము నీ సృష్ట్యాది బూషాద్యముక

క. తదనంతరు లొక్కొక్కరి

మొద లిట్లని తెలియవచ్చు మొద లిట్లని యే

మొదలివెలుంగునకును వెల

యదొ యా బ్రహ్మకు మరీచి యాత్మజుఁ డయ్యెన్

వ. కాశ్యపుఁడు మారీచి; వివస్వతుండు కాశ్యపుఁడు; వైవస్వతుఁడు
 మనువును బ్రజాపతియు నాయన గర్భ మిత్వోక్తువు

ఉ. నా కులగౌరవంబు నవినాశ మయోధ్యయు రెండు రెండు ని
 త్వాకులనాటి వాయుకుఁ గలెను గుత్తి పయన్ వికుక్షి శౌ
 ర్యాకృతి బాఁబు డల్లయనఁబ్బుఁడునున్ బృథువున్ ద్రిశంకుఁ డ
 వ్యాకులభాగ్యుడైన యువనాశ్వుఁడు తండ్రిసుతుల్ నృపాలకుల్

వ. ఆ యువనాశ్వుడే దుంకుమారుఁ డాయనకు మాంధాత తన
 యుండు

గీ. ధర్మమతి యైనవాని మాంధాత వాఁడ

టన్న నానుడి గలిగిన యంతవాఁడు

ప్రభువు మాంధాతయు సుసంధి వాని యనుఁగు

బిడ్డ ధ్రువసంధియు సుసంధి పెదకొడుకు

వ. రెండవవాఁడు ప్రసేనజిత్తు; ధ్రువసంధికి భరతుండును భరతువ కసి
 తుండును బుత్త్రులు

క. హైహయులు తాలజంఘులు

నాహవదోహాలులు శూరు లలశశిబిందుల్

శ్రీ హరియింపఁగ నసితుండు

శ్రీహరిమతి మంత్రియుతుండు చేరె వనములక

వ. ప్రా లేయగిరికందరాగతుండు భృగుప్రసవణంబున వసియించు
చుండ నతని యద్దఱుభార్యలు గర్భవతులై కాళింది యన్నామెకు
రెండవయామె సవత్సరమాత్సర్యంబున గర్భప్రావంబు నవేక్షించి
గరంబుఁ దినిపించిన దుఃఖజగ్ధహృదయుం డసితుండు కాలాంతర
గతుం డయ్యె నపుడు

చ. చ్యవనుడు భార్గవుండు హిమశైలమనోజ్ఞ వనీర్పురీప్రియం
బవు నెడఁదం దపించుటకునై భృగుతుండముఁ జేరవచ్చినన్
సవతికి మత్సరంబున వినంబును బెట్టిన చాన పుత్ర)వాం
భ వెలయ వచ్చి భార్గవునినన్నిధిఁ జేతులుమోడ్చి నిల్వఁగన్

క. గరళకృతానారోగ్యో
ద్ధురతాపాండురశరీర తొయ్యలి కాళిం
ది రమణవియోగదుఃఖత
తరుణీమణి చ్యవనమునిపదంబుల వ్రాలెన్

ఉ. ఓ చ్యవనా! దయాగుణవయోనిధి! నాబ్రదుకైనరాజు రా
జ్యచ్యుతుఁడై యసుచ్యుతుఁడునై సగరావిలగర్భ నాటకున్
విచ్యుతిఁ బొందె నన్నుఁగని వెక్కనమా గరభుగ్నపిండ మో
యచ్యుత! యచ్యుతంబు నగునట్లుగఁ జేయవె! నే నెఱైననున్

వ. అని లేవలేక ప్రాకుచు నాసీతదండకమండల్వాదిశుశ్రూషాపరయైన
కాళిందింగాంచి విప్రుడు చ్యవనుండు

క. తల్లీ! భయంబు పడకువె
యెల్లి యొకం డగుచు జగమునేలెడు సుతనం
పల్లాభమగుత నీకని
పుల్లసరోజాక్షుఁ డై న ముని వచియింపన్

ఆ. సవతి యిడిన గరళసహితుండు కాళింది
కాత్మజుండు గలిగె నతని సగరు
డనిరి యతఁడు వందయశ్వమేధంబులు
నలిపె భోగిజగతి జలధిఁ ద్రవ్యె

వ. అసమంజ సాంశుమ ద్దిలీప భగీరథు లతని వంశంబు

క. అవిరళవార్ధారాపా

తవిధైరావణకరాభ దైవతధుని శ్రీ

శివకపిలజటానిస్రతి

యవని డిగె భగీరథప్రయత్నము గాంగన్

వ. ఆపైనిఁ గకుత్స్థుఁడు రఘువు పురుషాదకుడైన కల్మాషపాదుండు
శంఖాణుఁడు సుదర్శనుఁ డగ్నివర్ణుఁడు శీఘ్రగుఁడు మరువు ప్రశుశ్రుకుం
డంబరీషుఁడు నహుషుఁడు యయాతి నాభాగఁ డజుండు దశరథుండు
క్రమంబుగఁ బితృపుత్రపరంపరయా రాజులైరి; వీరందఱు రాజగులు;
ఆదివంశవిశుద్ధులు; పరమధర్ములు; వీరులు; సత్యవాదులు; ఇందు

సీ. ఇంద్రుఁడు మూపురం బెక్కించుకొనియె నె

దై కకుత్తుని దైత్యహననకృతికి

యాచకుడైన బ్రాహ్మణునికోసము కుబే

రుని నిధు లెత్తించుకొనియె రఘువు

యేకపత్నీవియోగాకులుండై త్రివే

ణీవాఃస్లుతిన్ మరణించె నజుఁడు

పౌలస్త్యుడైన రావణునితో నెదిరించి

దంగుళ్ళు గఱపించె దశరథుండు

దశరథునిగర్భశక్తిముక్తాఫలములు

చిరతపస్సమాయాతవాంఛితఫలములు

మృదుహసితమంజులాననామృతఫలములు

శౌర్యనిధులైన రామలక్ష్మణులు వీరు

వ. వీరిద్దఱికోసము నీ కుమార్తెల సీతోర్మిశల భవద్దత్తైరసుల వరించు
చుంటి నని వశిష్ఠుండు కూర్చుండిన

ఉ. అంజలిబూని తా జనకుఁ డత్సుల సమ్మదబొప్పపూరముల్

గ్రాంజడిగాంగ నిట్లనియెఁ గోరి పణం బిడినట్టి దాదిగా

నెంజిలిఁ గాంతు విల్విలుచునేరము వెట్టి మృథార్థ మేగుడె

చుం జమదగ్నిసూతి యనుచున్ మది నా నెగులుం దొలంగెబో

క. ఆ దిగులులోనఁ బరిణయ

మోదంబునఁ గొంత తఱుగు పుట్టకయుండన్
జోడు పరశ్వధరాముని
ప్రోదియుఁ జెడె మున్నుమున్న పొంగెడు శుభమై

ఆ. సర్గవేశ బ్రహ్మ సర్వావయవముల
మూర్తపములైన మునులు పుట్టు
వేశ బ్రహ్మప్రాణమూలనిర్గతి వెల్లు
శ్రీవశిష్ఠులకును జేయి మొగుపు

క. ఆయన యడుగుట కాదని

వాఁయు వచ్చెనునె? యుభయవంశమృకున్
నీయాజ్ఞ యాజ్ఞ యిదియును
మా యన్వయశుద్ధి చూడమా? వచియింతున్

క. దిశలు తణగాము లెవ్వని

విశదంబగు కీర్తిసుధకు విదితపరమధ
ర్మశమనమాపాంపతి నిమి
వశి సత్త్వాధికుఁడు రాజు వఱలె నధికుఁడై

ఆ. ప్రథమజనకరాజు మిథిలావినిర్మాత

మిథి జనించె నిమికి; మిథి కుదావ
సుండు సుతుఁ డుదావసునకును నందివ
ర్ధనుఁ డతఁడు సుకేతుఁ గనియె ధర్మి

వ. ఆయనకు దేవరాతుఁడు మహాబలుఁడైన దేవరాతునకు బృహ
ద్రథుఁడు రాజర్షియైన బృహద్రథునకు మహావీరుఁడు ప్రతాప
వంతుఁడైన మహావీరునకు సుధృతి సత్యవంతుఁడైన సుధృతికి ధృష్ట
కేతుఁడు సుధార్మికుఁడైన ధృష్టకేతునకు మార్యశ్వుఁడు రాజర్షియైన
మార్యశ్వునకు మరుండును బుత్త్రకులు మరుప్రతింధక కీర్తిరథులు
కీర్తిరథ దేవమీధమహీధ్రకులు మహీధ్రక కీర్తిరాతమహారోములు
మహారోమ స్వర్ణ రోమ హ్రస్వరోములు నేకపిండులు; ఆహ్రస్వరో
మునకు మేమిద్దఱము పుత్త్రకులము; నేను పెద్దవాఁడను; నాతమ్ముడు
కుబధ్ధజుఁడు

గీ. నన్ను రాజ్యాభిషిక్తుఁ బొనర్చి చిన్ని
తమ్ము నా కప్పగించి మా తండ్రి వనము
లేగెఁ గాలక్రమంబున మా గురుండు
నిరవధికమోక్షస్వామాజ్యనీతిఁ గాంచె

క. నా తమ్ముండు ధర్మధురా
స్థీతిఁ గుశధ్వజుఁ డమర్తవిక్రముండు ననుకొ
జేతస్సాధుతరనవ
ర్యాతంద్రుండు సేవసేయు నవసరమందుకొ

వ. తనసేవలతో మిథిల ముట్టడించి

క. సాంకాశ్యపతి సుధన్వుఁడు
శాంకర మగు ధను వయోనిజయు నిమ్మించున్
గింకరులఁ బుచ్చెనా టక
టాంకునకున్ గాడు నావుషున్ బవరమై

క. బవరమ్మున నిహతుండై
చివికె సుధన్వుండు తమ్ముచే సాంకాశ్యం
బవుపురి నేలించుచు నుం
డ విరిచిసుతుండ వడిగినావు తనుజలన్

క. సీతను మూర్ఛిత నిట మీ
భూతలపతిసుతుల పెండ్లములుగా నొసంగన్
నా తమ్మునకును నాకు ని
దే తాత్పర్యము గ్రహింపవే! పరమేష్ఠీ!

వ. నా కూతుండ నిద్దట ముమ్మాటికి మీ కిత్తునయ్య బ్రహ్మర్షీ!

మ. కృతగోదానులకున్ గుమారులకు తేపే యుత్తరాఫలునీ
గతమాఁ బున్నెపుమూర్త మిచ్చెదము మత్కన్యాద్వయిన్ ధారణీ
సతిగర్భంబున కింత యోగ్యతమమా సంబంధ మానంచు నెం
చితిన్ తొల్లిటిభాగధేయములు వచ్చెన్ గుప్పలై తెప్పలై రం

మ. అన గాధేయుడు నవ్వి మంచిది సెనా సన్నట్టి వాక్యంబులో
 నన క్రొత్తరము తాకి వచ్చెడు సచింత్యం బ్రవమేయంబు చూ
 చిన నిత్యైకవిదేహవంశమహిమశ్రీ మీరును మీరు బం
 దిన గాధేయవశిష్టసాహృదము పొందెన్ నూతనార్ద్రత్వమున్

ఆ. దర్భముశ్లవంటి తమ్మెలవారి ల
 క్షణుని రాము మిథిలమార్గమునకుఁ
 గదలజేసినట్టి గాధేయుడను నేన
 యింద యుండ నిచ్చి తెవరి నడిగి!

గీ. నాకుఁ దెలియును గప్తమ్మనాది ఫలము
 శ్రీవశిష్ట లిట్టులె కయిసేసికొందు
 ఇచ్చినదియేమొ యిచ్చితి వినకులశిషు
 యుగ్మమునకును ద్వత్సుతాయుగ్మ మిట్లు

గీ. తుల్యధర్మసంబంధులు దుల్యరూప
 సంపదులు వీరు వారు నిశ్చయముగాఁగఁ
 బూర్వదత్తము నర్థింపఁబోదు నెట్లు
 నాకుఁ గ్రొత్తగా నిమ్ము మానవకు లేశ!

క. దాశరథులు నలుగురు కకు
 భేషమానులు నుపర్యవ్రతశౌర్యుల్
 భీషబలులు భరతుండును
 నీ శత్రుఘ్నుండు నిద్ద టిద్దటికి సముల్

క. మే మిచ్చెద మంటివి యం
 దేమాను గుశధ్వజుండు నిచ్చుట యుండెన్
 మీ మాండవి శ్రుతకీర్తియుఁ
 జామ లగుట వలయు భరతశత్రుఘ్నులకున్

వ. ఏకత్రైకతాన్వయముచేతఁ గన్యాద్వయము నట్లే యర్థ మిచ్చు
 నన్నంత దొర లందఱు మందహాస ననారవిందు లయిన నిము
 సంబులో వశిష్టుండు గాధేయుని ముందుంచికొని జనకరాజుతో
 మహారాజ! మారాజపుత్రు లయిన భరతశత్రుఘ్నులకొఱకు మీ కుశ

ధ్వజరాజుకూతుండ మాండవీశుతకీర్తులను వరించుచుంటి నన
సభలో నందఱు నవ్వులై తెరవెనుక నంతఃపురస్త్రీల యుచ్చైర్వాసం
బయ్యె; నంత జనకుండు

ఆ. అపుడు గిరిజ నకుగ నరుదెంచినారు బ్ర
హ్మర్షు లన్మదీయ లైన సుతల
నడుగ నిపుడు గూడ నరుదెంచినారు బ్ర
హ్మర్షు లింక నేమి యసదు నాకు

క. విచ్చేయుండు బ్రహ్మర్షులు
పచ్చాకును వక్కగొనుడు బ్రహ్మర్షులు మే
మిచ్చెదము మాదు కూతులఁ
గ్రచ్చఱు ఋషివరులమాటఁ గాదనఁగలమే?

చ. తనువులు డాల్చియున్న సముదారతపంబులు మీరు వచ్చి యా
సనము లలంకరింపుడి! ప్రసన్నులు గందము వక్కలాకులుం
గొనుడి! యయోధ్యకున్ మిథిలకున్ మఱిమీరె ప్రభుల్కుమార్తెలన్
గొనుటయు నిచ్చు టీ యుభయకోటికి మీరె ప్రమాణ మెచ్చటన్

వ. తేవటిశుభలగ్నంబునందె నాల్గుముళ్లు పడనిం డనిన దశరథుండు

గీ. తెల్లవడిన మీసంబులు చిల్లలండు
నల్లవడినట్లు యవతాసనాభద్రగ్వి
లాసముల గుండెలోని యల్లాస మదుమఁ
జాలక కుశధ్వజుంఁగాంచి జనకుఁ గాంచి

క. మీ రిరువురు ధర్మాత్ములు
మీ రిరువు రమేయగుణులు మీ రిరువురు ద్ర
య్యారోపితగుణరత్నాం
భోరాసులు మీరు మీరు పురుషోత్తములు

గీ. సర్వఋషులు మీచేతను సర్వపూజ
లందినారలు మే మింక నాలయముల
కేగెదము సెలవిండుని యెల్లవారుఁ
దొడితొడిం దమతమ విడిదులకుఁ జేరి

శా. ఆ సాయంతన మెల్లెడక మిథిలఁ దూర్యస్వాసదీర్ఘ కృతా
భ్యాసంబుల్ సరిచారికామధురహాసాంకూరముల్ చూతశా
ఖాసంపాదితకోకిలాంపనఁచేఖావైఖరుల్ మల్లీకా
రాసుల్ కూడికగాని కూడిక రసబ్రహ్మాంబు సౌందర్యమున్

ఉ. ఎక్కడఁజూచినక రఘుకులేశుఁడు రాముఁడు నిన్నతల్లికిన్
బ్రక్కనఁ దోచుఁ గైకయికి భార్యనరాముని గెల్చినాడటే!
చొక్కపు సిగ్గులొ దిలిజనూదనుఁ డా నినతల్లి పెంబడిక
జక్కని చీరకొంగు మునిచేఁ గొని చిత్రముగాఁగ నేగెడున్

క. కొడుకుల నలుగురఁ బెంజిలి
కొడుకులఁ జేసెను సుమిత్ర కోరిక లెగ దా
పడతులు మువ్వరు శాంతయు
విడతవిడతగాఁగ ముద్దుపెట్టుకొనంగా

గీ. అతిమనుష్యములైన శౌర్యములు కలిమి
బుగ్గగిల్లినఁ బొల్గారు బుడుతలినము
నలుగురుకుమారు లట్లు తల్లులనుబట్టి
తిరుగఁగాఁజూడ ముద్దు నచ్చెరువుఁ బుట్టె

సీ. కషణహీనకుఠారగతి వికర్తనసాంధ్య
జరతబింబము సన్నసన్నపడియె
పెండ్లి కూతురు నవ్వు విరిసినరీతి శు
క్లాప్తమీజ్యోత్సాన్నివిలాస మొప్పె
నస్వప్నసౌఖ్యనిద్రాకృతి నడురాత్రి
కందమా చీకట్లు నరుగుజెంచె
దామోదరనవావతారంబు గాఁగ మా
ర్తాండుండు నుదయించె ప్రాచిశిఖరి
సాగె వృక్షోగ్రభాగనిస్వనదుదార
మధుశకుంతారవంబుల మధురమైన
స్త్రీలకలకలారవముల స్త్రీలనూపు
రస్వనముల యూర్ధ్వధోధురాసరణము

వ. అంత శిశువుల గోదానానుసంధికర్మాచరణంబులయందు

సీ. చనుచున్న తల్లి వెన్నను ముట్టె లాడించు
కొనుచు వచ్చెడు దూడలను గలటి
వర్ధచంద్రాకృతి నలరు కొమ్ములయందు
బంగారుతోడుగుల వజ్రునట్టి
వల కంటి నదరుత్రోపులువెట్ట వెండుక
ల్లాళ్లు కాళ్ల నడుములం గలటి
వజ్రులక వ్రేలాడ నగు హానుగంటల
తోఁ గల్పికట్టిన దోహనార్థ
కాంస్యపాత్రల తళతళల్ గలిగినట్టి
మొదటి యీతావులు సహస్రములు శతంబు
నాల్గు నాల్గులుగా నిచ్చినాడు రాజు
ధరణిదేవతాతతికి నదక్షిణముగ

కర్ణాటచతుష్పద.

మును వశిష్ఠులు వెన్న మొగిడి రాఘవుండు
మును కౌశికులు వెన్న మొగిడి లక్ష్మీణుండు
మును యుధాజిత్తు వెన్ మొగిడి భరతుండు
మునికొడుకు వెనుకఁగా మును దశరథుండు

చతుష్పద.

వాద్యముల్ పెండ్లివారు మున్ వెనుక సద్యోమహాలసత్వ మగు నడక
చోద్యమైసనఁజూడఁగా నర్వహృద్యమై తోచె నెడముదముబర్వ

గీ. మకరతోరణములు బామిడికము లొప్పు

ప్రత్ననిర్మితసింహకవాటములను
మఱియుఁ గత్కొంతరము లేడు మఱియు నేడు
వెడలె భృగురాముజేతయాఁ బెండ్లికొడుకు

సీ. ఒకపెద్దకెరటము నొకపెద్దకెరటము
గలసి యన్యోన్యంబుఁ గొగిలించుఁ
నొకచిన్నికెరటము నొకచిన్నికెరటముఁ
గలసిపోవును రెండుగానియట్లు

ఒకచిన్నికలువపూ మోకచిన్నికలువపూ
 నును గూడి యంచులకొనలు ముట్టు
 నొకరాజహంసమ్ము నొకరాజహంసంబు
 భువనోన్నతత్వంబు పుక్కిలించు
 దివిజభాగీరథీసరయున్పులసంగ
 మమ్ము పోలిక నైత్వొకుమైథిలాన
 నీశ్వరుల పెండ్లివారికి నృపుని నీసక
 మయమహాసాధముల సంగమమ్ము గలిగె

క. ఎద పట్టరాని యుబ్బున
 నెదురై వచ్చిన విదేహస్మసనత్కారా
 న్నదులు ఎగపెండ్లివారికి
 నెద వినయము తోచెడ జిత్ర మిది ధారణిలో

వ. అంత వశిష్టులు జనకరాజుం గాంచి యయ్యా! మా రాజు దళ
 ధండు తన కుమారచతుష్టయంబుకొఱకు కన్యావరణార్థంబు దాత్త
 ప్రతిపాలనంబు సేయునుండఁ కన్యాసంబు దాత్తప్రతిగృహీత
 యుత్తమలోకప్రాప్తి సేతువుగదా యనిన జనకరాజు నవ్వి

క. పదఁడు పదఁడు నా యిచ్చుట
 యది మీరు గ్రహించుటయును నని కలఁచే? మీ
 యది యీ గృహంబు నిట యె
 ల్లది మీ యస్తానుసారమయ్య! మహారీ!

చ. చిలికినపాలవెల్లి వడి జందిన లోపలి నిప్పుతీవఁగా
 వెలిగెడు కన్నె మీ కొఱకు వేచెడు గాంచినవెన్నవోలె జా
 యలకు మలంగి నన్నిహితమైనది ఫల్గుని మీరు మీరు పెం
 డిలి బొనరించుకొండు హవణించిన సాధుశుభప్రసాగతుల్

నీ పచ్చియాకులతోడి పండినగొలలతో
 మొదలిదుంపలతోడి కదళికలకు
 నాల్గుమూలల స్తంభనాశత్వ మేర్పడి
 వ్రాలు మబ్బుల మిన్నవోలె బైని

లాజపూర్ణములైన లలితమోహనముల
హరివేణికుండలవరుసలకును

నాల్గదిక్కుల జ్ఞేత్రసాధత్వ మేర్పడి
పంటకుప్పలధాత్రివలెను గ్రింద

రత్నమాణిక్యదీపతోరణము లొప్పఁ
గ్రమ్మి పైని దారామండలమ్మనలె న
సంతసాద్యంతమైన బ్రహ్మాండమట్లు
నవమనోజ్ఞక శ్యాణమంటపము వొలిచె

వ. అంత వశిష్ట వామదేవ శతానంద గాధేయులు ప్రపాదనమ్ముజేరి

ఆ. వేది నొకరు సేసి వేదిఁ బుష్పంబుల
నొక రలంకరించి యొకరు గంధ
మలది యొక్క రొకరు హైమపాలికలను
ఛిద్రకుంభములను జేర్చినారు

క. శుభలగ్నసన్నిధిని వ

ల్లభులై నడువంగ మంగళస్నానార్థం

బిభరాజగతులు నలుగురు

ప్రభువులు కశ్యాణమంటప స్తంభములై

అయగ్రాహి.

ఇచ్చట వశిష్టులును హెచ్చినముదం బలరఁ
బచ్చని నవాంకురము గ్రొచ్చిన శరావా
భ్యుచ్చతరధూపములు మ్రుచ్చిలిన లాజవీల
సచ్చయము కాంతిఁ గనవచ్చినవి పాత్రల్
పుచ్చికొని చేర్చికొని మచ్చిక సమస్తమును
నెచ్చట నెదుండవలె నచ్చట నెదుండన్
బుచ్చి రఘుబాలకులు వచ్చినను బీరముల
ముచ్చట నిషణ్ణులుగ హెచ్చరికతోడన్

శా. శశ్వచ్ఛ్వేత్వతవరాహకల్పవిలసత్సర్గాదిపాథోజనూ
నిశ్వాసప్రథమావతారఋషి విఘ్నేశుః బ్రసాధించి పు
ణ్యైశ్వర్యాహవచోఽంకురార్పణవిధూతాభద్రతాచిహ్నమై
విశ్వామిత్రపరిస్తృతంబులుగఁ గల్పించెన్ హవిర్వహ్నులన్

గీ. తుమ్మెదలు పైని గ్రమ్మిన తమ్మిపూలు
నాల్గుతట్టలతోఁ దెచ్చినారు మేన
మామ లంతలోఁ జూడఁగా మధురలజ్జ
లుదయమైన రాకన్నెల వదనములుగఁ

సీ. సంకల్పసంభవాస్థానహా తెరతోఁచి
పంచీకృతంబులౌ ప్రాణములును
దెర వెన్కఁ బ్రతిబింబదీధితుల్ ప్రకటించి
తనకు మించిన మోహమున వెలింగి
తనుదాన రాముఁ డయ్యును విస్మరించి త
త్ప్రతిబింబమునయందు రాముఁ డగుచుఁ
దెరఁదీసినంతన తెలిసి నిజస్వరూ
పంబు బ్రహ్మానందపరిధి యగుచు
నెంతటి మహీయుఁ డయ్యును నినకులశిషు
వంతగ నణియుండై సర్వస్పృష్టిసహజ
మైన విభ్రాంతిఁ బొందె మోహజమునైన
వికృతి నలుగురితోఁబాటు విస్తరించు

గీ. ఎదురు బట్టెన లజ్జచే నెత్తరాని
తెప్ప లవి యెత్తబడకుండఁ గ్రేవలందుఁ
బ్రక్క గూర్చున్న యప్పటి ప్రసరణంబు
ప్రసవబాణుండు నేర్పిన ప్రథమవిద్య

క. పరసుఖదశాపరీపా

కరామణీయక మెఱుంగుఁ గచసాన్నిధ్యా
త్తరమణఁ బ్రథమస్పర్శ
ప్రరూఢి మెడ వొలిచె సూత్రబంధనవేళన్

- గీ. కరరుహంబులు చర్మంబు గాకపోయె
నవియుఁ బాలకించునేమొ ప్రియాగళాత్త
మైన స్పర్శసుఖాప్తిఁ బ్రియాగళంబు
నంటి బాధించు వీని కేలా? సుఖంబు
- క. తలఁబ్రాల వేళఁ బడుచును
నలఘుచ్ఛవి నెగురు ముత్తియంబుల మిషచే
నలుకేళకుళులు వాలించెను
నలుగురు దంపతులు మోహనస్తంభములై
- గీ. నాలుగవ పాలుగా నిండనీలమణులు
మణులు కలియంగఁ బోసిరో యనంగఁ బాలించె
ముత్తెములు చతుర్దంపతిముగ్ధతనున
మాత్తనీలరక్తచ్ఛపుల్ హత్తుకొనంగ
- గీ. లలుపములు రెండుమూఁడు ముత్యాలు నిలిచి
సీత పాపటలోఁ జిలుచెమట పోసె
హత్తుకొని గండపూత ముత్యాలు రెండు
రామచంద్రుని మేనఁ దారకలు పాలించె
- మ. పదిదోసిల్ల కు నొక్కదోసిలి త్రపావర్యంతమై సేనబ్రా
లొదిగించెఁ జనకాత్మజాత పతిపై నోయ్యారపుణ్ లజ్జయన్
జదురా తొల్లటి మెట్టు డిగ్గుచుఁ ద్రపాకై ధిల్యమార్గంబునన్
బెద రావేళకుఁ దీరినట్టి కనులన్ వీక్షించుచున్ రాఘవున్
- ఁ. చంద్రరేఖపై ని సన్నని తెలిమొయి
ల్లాడినట్లు ముత్తియమ్ములాడె
దల్లిమేనిపై ని నల్లని యాకాశ
మట్లు రామచంద్రుఁ డందె యుండ
- ఉ. అల్ల వివాహమంటపమునై చను చోటికిఁ జిత్రచిత్రముల్
కొల్లులగాఁగ వచ్చె వెలుగుల్ వెనఁ బెండిలివారలెల్ల ద్వా
ర్వేలితదృష్టులై చినుకు వెక్కనమా చిలుజల్లువానలో
పుల్లవిచిత్రవర్ణ ములు పూవులు చూచిరి లంబమాలలన్

క. ప్రతిచినుకులోనఁ బ్రతిబిం

బితములు జలజాల్తు వెలుంగుచుండులు నిలయా

కృతిమస్మృతువధినురం

కృతులను గలిపించె గగన మెల్ల కలుపున

క. ప్రతిచైత్రశుద్ధనవమి

వితతంబుగఁ వెలుంగునేల వినిపెను జల్లుల

నితముక్తానదృశంబులు

ప్రతనులు తలఁబొలవేళ నిచ్చుచు పలుకెను

చ. అరుదగు వానచిన్ను లగునా? తొత్తున యసహస్విన్యస్యగో

చరులు నచ్చియున్న సురసుగును న్నవ నీవాహ మన్న సం

బరమునఁ దూఁగుచో మొదలుమొదలు నల్ల సర్పయైన భూషణ

స్ఫురితములై న్యతంబులగు బూఘాగ్రస్థులు ముత్తియంబులో?

మ. తలఁబా లోన్వసికొనంగ నై న సుమయా తస్మాంబులో నెల్ల పెం

డిలినంతోనము వాక్కులై విరిసినో నిండా రనో! చూచు క

న్నుల సంశోనము పట్టలేదు కనులందున బొంగుచుకొ బొంగు గుం

డెల నుత్సేకము కట్టటి సూరిలి పండించె మహానందమున్

క. కనుచున్న స్త్రీల పురుషుల

తనుకారిన చూపు వెలుంగుదారంబులు రం

మునియందు ముళ్ళపడియెను

చినికి పెరికుమారులందుఁ జిళ్ళలు దేరెన్

సీ. ఆ వివాహానంద మదియు నకామహ

తుండయి చను శోత్రియుండు దశర

థునితో మొదలుపెట్టి తనరారి బ్రహ్మయై

న పశిష్ఠునెడఁ బ్రమాణంబు పొంది

యభయుడొ జనకునం దనవధియకాచు వి

దేహాంతమైన వి స్మృతి నహించి

ముగురుతమ్ముల పెండ్లముల యందుఁ గించిమా

నంబుగాఁ దతవికుంతంబు నగుచు

రామచంద్రునియందుఁ బూర్ణంబు నగుచు
నంతలో నంత తొలఁగియు నంతగాఁగ
నెంతయో గాని తెలియనియంత యగుచు
నవనిజాకృతిఁ దెలిసిన దగుచుఁ బాలించె

ఉ. చిత్రపుచ్చేతపథ్యైరముఁ జేగొని రత్నపుదివ్వెల్లెలా
రాత్రిక పట్టె శాంత మధురంబగు వీణియ తోడురాఁగ ను
ద్ధాత్రధినేతయై చను నొకానొకవైణికసామవేది హ
స్తత్రయక ప్తిగాఁగ మఱడండ్రయుఁ దమ్ముల కండ్ల కద్దుచున్

క. నలుగురు దంపతులును బీ
టలపై నుండి యిటు లేచుటయుఁ జిటుముత్తై
మ్ములు జలజల రాలుటయును
బాలిచిరి జాలార్వారు ముత్తైములప్రోవులునా

వ. అంత.

సి. కోణోన్నతాంసానుగుణపీన కవదురో
ధృతి బొడ్డుదాఁక జందెములవారు
శిర్ణాగ్రకుండలకాంతి స్రవన్లు రీ
భ్రమఁ జెంపదాఁక నేత్రములవారు
సీమంతనఁస్కాంతశృంగారి రేఖాగ్ర
ముగఁ బెడదాఁక గ్రొమ్ముశృవారు
గండపెండెరపు రేఖాశౌర్యదీపనా
వధిఁ బిక్కదాఁక దోవతులవారు
బుజము కృష్ణాజినాల్ మహారజతమయాము
లై నయట్టి జారీచెంబు లందగింప
విజయముంబానర్చిరి పెండ్లివిందుకై స్వ
హస్తపాకులొ క్షుత్రియయాజివితతి

వ. అంత నా రాత్రి స్థలీపాకానంతరమ్మున

సీ. ఆ ధ్రువసక్షత్ర మనుసరించిన రేఖ
 మలయుచో సప్త రిమండలంబు
 నాల్గు నక్షత్రముల్ నాల్గు మంచముతోళ్ళ
 వలె నున్న యెడఁ దుదివంక మూఁడు
 సాగినయట్టి నక్షత్రములన్ మధ్య
 వారు వశిషులు వారిప్రక్క
 మినుకు మిన్నంచుఁ దాఁ గనిపించు లీలఁగా
 నామె యరుంధతి యంచుఁ జూపె
 శ్రీవశిష్ఠులు రాఘవశిషువులకును
 బాలరాముండు జానకివంకఁ దల్లి
 వంక నచటి యరుంధతివంకఁ జూచి
 మహియ తలఁచె నరుంధతీమయముగాఁగ

గీ. అ ట్లరుంధతీమయ మైన దగు వివాహ
 యజ్ఞము సమాప్తమై చతురంగబలము
 తోడ మగపెండ్లివారు తోడ్తో నయోధ్య
 కై పయనమైరి సందడి యతిశయిల్ల

శా. విశ్వామిత్రుండు స్వాశ్రమాభిముఖుడై వేంచేయుచో దీర్ఘముల్
 నిశ్వాసంబులు పుచ్చుచున్ గనుకొనల్ నిండాఁగా బాష్పముల్
 ప్రస్వేదాకృతి రామచంద్రునిఁ బరిష్వంగంబులన్ బట్టుచున్
 శిశ్వాశీసులు శోవనీయముగఁ దా సృష్టించి వేంచేసినన్

గీ. రామచంద్రుండును శరదారంభమందు
 వాడుకాభాంబుపుష్పమా వల్లివోలె
 నేవళము మాత్రమే పైకి నింపుగాని
 చేతమున సౌఖ్యమో! దుఃఖమో! తెలియదు

మ. కలితాస్యాంచలమోదరేఖ యెసఁగన్ గన్యాధనం బిచ్చె మై
 ధిలుఁ డూఁకుల్ పది కోసలావనిశిరోధిప్రాయభూభాగపుం
 బాలిమేరం బడి నాగవల్లివనికాపూగద్రుమైలాలతా
 సరణిస్వచ్ఛలవంగపట్టతరుభాస్వత్క్షేత్రవంతంబులన్

క. మగపెండ్లివారి కన్నుం

జగురుల మెప్పుదలచినైఁ జెందినవగు నే

నుఁగు లశ్వంబులు రత్న

నగితనకలవస్తునమితి జనకుం డిచ్చెన్

ఉ. ఇచ్చిన రత్నకంబళము లిచ్చిన రత్నవిభూష లెక్కువై

యిచ్చిన గోసమూహములు నిచ్చిన బంగరుపట్టువస్త్రముల్

క్రొచ్చిన పాలవెల్లి నురుగుల్బడి వచ్చిన లక్ష్మీతోడుగా

వచ్చిన కల్పవృక్షముఖవస్తువులంబలె కామదోగ్ధులై

గీ. ఎంతసాధువుగా నైన నేమి తగవు

సుంత లేకుండఁ బెండ్లికి శోభ లేదు

అలుకుగుడ్డకునై కలహంబు జరిగె

జనకదశరథగృహపరిచారికలకు

చ. దశరథు సాగనంపుటకుఁ దా జనకుండు పురీబహిస్సరః

ప్రళమితవారిదాఁకఁ జని పైన్దొకతోట కెలంకు వాగులో

ని శిలలసీటిదాఁకఁ జని నిల్వొడటన్న నుదారబంధుతా

వశుఁడయి చాలదవ్వుచనెఁ బాదచరుండయి దీననేత్రుండై

వ. మఱియుఁ గుశధ్వజుండు

ఆ. సీత నెత్తికొనును జేరి యూర్మిళ నెత్తి

కొనును మాండవి గయికొనును గత్తు

జతగ నెత్తికొనును శ్రుతకీర్తి వారిని

దించి వీరి వీరి దించి వారి

వ. సీరధ్వజకుశధ్వజులును వారి భార్యలును గన్నులం దుబికిన బాష్ప

ములు కూఁతుండ్రకుఁ గన్పించకుండ దిక్కులు చూచి చూచి

ఆ. ఆగలేక తుదకు నావురు మన రామ

చంద్రునకు నమర్చ సరణి కలిగె

దనకు నిచ్చినట్టి తరుణిని దనవెంట

నేగువుచ్చ దుఃఖమేల నంచు

౧౧౧

క. మగిడి జనకాదులు నిభా

శ్వగజ వృషభరాజ చక్ర నిభాను నిజానా

తిగమనవిభూతిభూతి

సగితవియద్విధికామరింబుగ నడిచేడి

గీ. దశరథురథంబులో నొన్న శిశువు రాముని

డమ్మదగ్గరకుం బోదు నిరించుం చెప్పె

బాలరామునిం గొనల్కబండి పడు

గొంచుం జనె సుమంత్రుని పాద కోల్లెమీనద

ఆ. రా నదృష్టవంతులొలై న కోనల్క

గ్రుచ్చి కొడుకు నందుకొనియె బైక

నెవరుం జూడకుండు సెన్నెనముదులు

పెట్టుకొనియె బట్టిపొట్టి పడు

ఉ. నాయన! నీవు నా కడుపునం బుట్టెప్పటి దాడే కైకటా⁸

నే యఖిలంబుగా మనయ ని బసకుం డెక సిన్నుజూచి యే

దో యొకరీతి నన్ను గనున ను పునరాకి! నీకునై తమ్ము

నాయడం బ్రేమ తేసయెడి న బ్రతు కేమనవచ్చరా? శిశూ!

గీ. అది మొదటిసారిగా విన్న యిమ్మనగవు

రాము నెది గ్రుచ్చుకొన్నట్టి ప్రథమశిరము

అప్రతికియాయోగ్య మైనట్టి శిరము

తండ్రి దైవమ్ముగ్నైన తనయునకును

ఉ. గౌతమహానియశ్రిమముగా రథముల్ చననిం డటంచుం దా

నై తనతండ్రితో బలుక నానక ధైర్యము తల్లిచేత నె

ట్లో తనకోర్కి దీర్చికొను నూహనా వచ్చిన రామచంద్రుం డా

రీతికి ధైర్యభాగవిధురీక్ష్మిమనసుండై చలించుచున్

శా. అమ్మా! దేహ మనన్ విచిత్రమగు దుఃఖారామ మన్నించు దే

హ మ్మున్నంతన జీవి పొందనగు బాధాసహ్యతల్ చెప్ప శ

క్యమ్మా? యొక్కొకజీవి యొక్కొకవిధంబై పొందు దుఃఖమ్ము రా

జ్యమ్మా రాణీయొ కాననంబొ ఋషిభార్యారత్నమో చెప్పగన్

శా. అనినన్ గోసలరాజకన్యకు భమంతై యెన్న! యాయీడునం
దున నీ వీ ధురోహ లేటికి వరింతో నొడి! నా దుఃఖ మే
మని నీతో బసికందుతో బలికిలిన్ హా! హా! యటం చా ర్తిజెం
దిన శ్రీరాముడు తల్లి గడ్డమను బూనెన్ గన్నులం జూచుచున్

క. పూని జననీ! యిదేమిటి
యేనుగ మృగయావిహార మేగిన యెడలన్
నానాకూరతరమృగ
ప్రాణోత్క్రమణములు చిత్రభంగులు కననే

చ. ఇలవయి రాచబిడ్డ బదుకే యిది వానికి మృత్యుతత్త్వముల్
దెలియంగఁ దేల్చి కైనపని తెల్లన గాంగను పాటకావధా
విలగతి నే గ్రహించితిని వెక్కనపై చని జీవి యెంతగా
గిలగిల తన్నుకొన్నయది? కేసల మహ్మదు చూడఁగావలెన్

చ. ఇదియునుగాక గౌతమఋషీంద్రునిభార్య యహల్య యెంత ప
డ్డది? యల నామె దుఃఖవికట్యావితాగ్ని మనంతరంబు నం
దొదిగిన కోటిజన్మల మహానతదుఃఖముఁ ద్రవ్వించూపె; నా
సదమలదుఃఖశీల క్షితిజాతను నన్నును నట్లు రమ్మనెన్

క. మనరథము లిట్లు పోయెడి
నిను నడుగంగ వచ్చినాడనే యనఁ దండ్రీ!
తనప్రాణములును నీవే
యను తండ్రీని నడుగ భయమురా! యని నవ్వెన్

క. అరదములవరుస రివ్వనఁ
దిరిగె నహల్యశ్రమప్రదేశఃకుఃఖముగా
నరుదుగ వష్టిసహస్ర
స్ఫురితాబ్జంతమున రాజ్ఞిముదల యనంగా

గీ. మొదల నివ్వెఱపోయెను బిదప నవ్వె
దశరథావనినాథుండు తల్లి కొడుకు
లేకమైరని కైకేయి యేమొ యంత
లోన లో ముసిముసినవ్వులుగ వెలుంగ

- వ. అంత గౌతమాశ్రమంబుఁ జేరిన నేకత్రస్థితులకు నీతారాముల
కహల్యాదేవి దృష్టిదీసి యారతి యిచ్చి
- క. నామాట వ్యర్థ మా నని
స్వామీ! నిక్కంబుగాగఁ జనుపెంచితి వే
దో మాటను బిత్తువాక్య
ప్రామాణ్యంబుగ రచింతు పరిపాలనమున్
- క. అని నారచీరలిచ్చినఁ
దన మధుపర్కములమీఁదఁ దాలించి రాముం
డును నామెఁ గుళికసుతుతో
నిను గురువుగ స్వీకరింతునే యని మ్రొక్కెన్
- గీ. అంతట నహల్య చూచినయామె చూచి
నల్లె నీతను జూచి యోయఁబ్బు! దృష్టి
తగులునేమో! యటంచును దలనుద్రిప్పి
కొనును మఱి నీతమీఁదికే చనును గన్ను
- చ. తనపతి తాల్చినాడనుచుఁ దానును దాల్చెను నారచీరలన్
జనకతనూజ బాలఋషిజంపతు లంచు గిలాకిలా హసిం
చిన ముని యాశ్రమస్థరుశేఖరశారికలున్ బికంబులున్
గనుకని ముద్దు వచ్చి మఱి కైకయు నవ్విన నవ్వులుం దగ్గెన్
- వ. అంతఁ దమ్ముఁ గౌగిలించుకొనుట కలవిగాక యెత్తుకొని చిబుకంబు
ముద్దాడిన యహల్యాగౌతములకు నీతారాములు నమస్కరించి
సెలవుగైకొని తల్లులుఁ దారును బోయి తోటవెలుపల నున్న
రథంబులం గలిసికొనఁగ
- క. మగుడ నడకయంది రథా
శ్వగజవృషభ రాజచక్రశఫచరణజవా
తిగమనవిధూతధూళి
సగితవియద్వీధికానతంబుగ నడచెన్
- ప. అట్లు మూన్నాళ్ళు ప్రయాణించి యయోధ్య యదిగో యిదిగో యని

మధురగతి.

అచ్చట రథములు నాగిన నాలుగు
వచ్చిన కుచ్చులపల్లకు లందునఁ
గ్రచ్చుఱఁ గొడుకులఁ గన్యల నల్వర
హెచ్చినముదమున నెక్కఁగఁజేయుచు

విజయమంగళము.

వేణునాదములును దివ్యభేరికానినాదములును
బూని వారకామినీవిముగ్ధనాట్యచారుగతులు
పెండ్లినడకసిరియుఁ దమ్మె వే వరించినట్లు నడచు
పెండ్లిపెద్దలుగఁ బురీప్రవేశముం బొనర్చినారు

మహాక్కర,

ఓసి ఓసి యయోధ్యరామయ్య తా నొక్కవిల్వితీచించిరపుబొమ్మ
కోసముత్తైమ్ముఁ గొని తెచ్చినాడంట! కోడల్లోకేసారి నల్వరును
రాసులై పున్నెములు గుంపులై మూగి రాజుగారివరించెనటవెక్కిమ్మ
ఓసి రావె రావే యంచు మూగినా రూరిముత్తైదువ లెల్లరును

క. కనులకుఁ బసిరాముండును

మనసుల కాకాశమంత మహనీయుండున్
మనసో కనులో వంచిం
చిన దేదో తెలియరాని సితియై పోరుల్

సీ. పసుపుబట్టలతోడి బాలుండు రాముండు

గరుడిపచ్చలబొమ్మ కాదె యంచు
గాధేయయాగర తొమ్మూర్తి రాముండు
నఖిలబోకత్రాత యగునటంచు
బుగ్గకాటుకతోడి సిగ్గరి రాముండు
జొత్తుకాన్గచివుళ్ళ జొంపమంచు
శైవశరాసనజ్యోభేది రాముండు
దైత్యసంహననావతారుఁ డంచు

ప్రక్కనున్ననీత నంక జూచీచూడ
నట్టి రాము డండి ముండె యంచు
ధృతి నహల్య పడిన తిట్లు నీర్పిసరాము
డాత్మరక్ష యనుచు గడుకొనిరి

క. కమలాక్షుడైన రాముడు
తమవంక నె చూచునంచు దలలు రహో! చి
త్రముగా నెల్లరు శిశిబిం
బమువోలిన రాము మొగమువంకం గనుచు

సీ. వందలా లజ్జాకనాటముల్ ఘేనించి
యొక నీతచూపు తా నుండియుండి
రామచంద్రుని ముఖరానుమ్యుడై బ్రాతు
బెటుకుబొందిన తేటికిరణి వచ్చి
తరుణవాంఛామధుప్రసనమాన్వింపజైన
రాముచెక్కిళ్ల పత్రములపై ని
గాలారి నట్లు త్రిక్కక జాతిపడి సిగ్గు
బురదతో దిక్మక పొందుచుండు
నీతచూపు తన్ను జెందనచ్చిన వంద
సార్లలోన రామచంద్రు నేత్ర
మొక్కసారి కలియు నొకసారి యాసారి
తానుగూడ లజ్జ తరకకట్టు

సీ. వజ్రాలతమ్మంట్లు వరిమొక్కజొన్న పే
లాలు సాధాగ్రభాగాళి కురియ
లజ్జాధిదేవతాలలితారుణకపోల
ములు మంగళాత్మకలు వెలుంగ
కువలయకింజల్కతోమలాంశులు ప్రౌఢ
కాంతాకనీనికాగ్రములు నిగుడ
జలుగు నీతాకోకచిల్కలు పరిమళ
చుటవానధూళికాభములు క్రమ్య

వేణువీణామనోజ్ఞ నిస్సానములును
భసలనవవధూర్పుంకారవిసరములును
ననుసరింపఁగ నాల్గుపల్వంకికలును
రాజగృహ మేగఁ గఱ్ఱొంతరములు దాటి

వ. అంత నయోధ్యలో రెన్నాళ్లు తక్కిన వినాహకాండమ్ము జరిపి
యుత్సవానుగతములైన యనేకసంతోషమ్ములు చేసిరి

క. ఏరి గృహములకు బంధులు
వారును వా రరుగఁ దాను వల్లభమతియై
శ్రీరామచంద్రుఁ డారూ
ధారూధాత్మాభికాముఁడై చెలు వొలికె

ఉ. ఆయన యాత్మలో మఱియు నాయనకే కను నబ్రమయ్యె లీ
లాయతబుద్ధి తాను మిథిలాముఖమై ఋషిరాజువెంబడిక
బోయినవేళ శౌర్యరమ పొందిన స్వీయపౌషంతురంబునక
దోయజనేత్ర జానకియ తోచె నెఱుంగఁగరాని మాఱుమై

ఉ. తా నెటకే జనుక దిరిగి తానును స్వీయగృహంబు లేగుచో
జానకిగాని కన్పడదొ సారసనేత్రరమాభిరాముఁడై
తానుఁగ నేగుచుక ముగురుతల్లులసౌధము లేగి చూచుచుక
జానకి కోసమై యడుగఁజాలని లజ్జను హజ్జ కొత్తుచుక

మ. తలుపోరక నిలుచుండి చూడఁగ నయోధ్యావృద్ధరాజస్యకాం
తలు శ్రీకంఠధనుర్విభంగకలనాదాంపత్యసంపాదనో
జ్వులునిం గనొచ్చుమవిండ్లు వంచక పరీక్షానిశ్చలాపాంగకో
ణలసద్ధీరత నారి లాగని విధానక రాముఁ డొప్పారెడుక

చ. పరమవిరోధియైన పురవైరిధనుస్సును రెండుచేసి ను
స్థిరమగు వైరవీధిని బ్రతిక్రియ తానుగఁ జేసిపెట్ట నా
విరిగిన ముక్కలే యదుకువెట్టెను నా విలుదంటు లస్తకో
త్తరపథమై కృతజ్ఞుఁడో? కృతఘ్నుఁడో? పూల్ విడికిళ్ళ దూసెడుక

సీ. ఈనెలబాలుడు నింతలో నింత మొ
 న్నటిదాఁక బాలు నన్నమును బైడి
 వెండిగిన్నెలలోనఁబెట్టి తా వచ్చెను
 దినిపింప నట్టిచందిరుడు నేడు
 వాఁడెంతవాఁడయ్యె? బరిశినదేవు మా
 శివయి జిన్నారిబాళెలును గొన్న
 సుపవిత్రమూర్తియై చూడ గౌరవభాజ
 నుండయి బాలమనోజ్ఞరాము
 నల యెదో తెలిసీతెలియని యెడంద
 నైన సుఖమైనబాధగా నలయఁజేయు
 స్నేహితుఁడొ కాదొ! యితఁడు నూనె యని తలకు
 బోసికొన నేయి యని త్రావఁ బాదుకయగుచు

మ. తనవోలె మఱి లక్ష్మణుండును నధూతాత్పర్యలీలావినూ
 తనరేఖామధురాక్షుడో యనుచు నంతంతం బరిక్షింపఁ జ
 క్కన హేత్వంతరకల్పనాకృతిఁ బ్రతీక్షాగాఢదీప్తాస్యఁ డ
 య్యును గాఢాభినయప్రతారణసముద్యోగాత్మనిం జూచుచున్

క. తన మేనమామ భరతుని
 గొనిచనె శత్రుఘ్నుతోడఁ గోరిక వారున్
 దనవలె సౌమిత్రియువలె
 గనుదుట భార్యలను దొంగకన్నులతుదలన్

ఉ. రామునిమేనిలోని ప్రతిరక్తపుబిందువు జానకీమనో
 జ్ఞామృతభావనాసుమధురాంచితకోమలపారిజాతమా
 లామధువాసనాభరవిలాసముగా నయిదిద్రియంబులన్
 బ్రామినచౌ నవాచ్యమధురం బనుభూతి యొకండు పొల్పుచున్

క. తన కాలివేలిదుమ్మన
 మునికామినిపంక మెల్ల ముడిగిన నాఁడున్
 దనకంటికోనలను దో
 జనియొనఁగదరంబు రాహుచంద్రుడు వెలుచున్

క. ఒక కారణము లేకయ

చికిలిమెఱుగుదంతకాంతి చిందిన క్రొవ్వా
లికనన్నని నవ్వుల చా
లిక పెఱు లెవ్వరును జూడలేదని తలఁచుక

ఆ. విల్లుపట్టఁ గ త్తివిసర నేర్చినదాది

తనదు నొడిని వీడి చనిన రామ
చంద్రవిరహదుఃఖసరణి కౌసల్యకు
సాటి చిన్నిసీత లోటు దీర్చె

గీ. ఇంకఁ గోడలువచ్చిన దేముగాని

యేటి కని హేలఁగా దెప్పు చెనకమెనఁగు
శాంతఁ జూచుఁ గౌసల్య నిశ్చలములైన
కనుల నిందాభిత్వప్తిరేఖలు వెలుంగ

గీ. సీతయన్నమ్ము స్నానమ్ము సీత జపము

సీత శ్రీరామచంద్రుఁడు సీతయ్యెఁ
బట్టమహిషికి లోభికిఁ బరమమైన
ధనమె యైనట్లు సౌఖ్యసాధనము లెల్ల

ఆ. రాని రాము నడుగొ రాముఁ డంచును బల్కుఁ

గైక సీత పర్వగములు పెట్టు
అడవికోడి కూసినట్లుగా నవ్వును
కైక, సీత తిరిగిరాక కలుగు

చ. మెలఁతను సీతఁ గైక తనమేడలకుం గొనిపోయి మెచ్చుమే

రలుగ నలంకరించి యలరామునకుం బనియున్నయట్లు వా
ర్త లనిచి రామచంద్రుఁడును రా నొక పన్నకమాడి యిద్దఱు
గలియగఁద్రోసి నవ్వులునుగా గదితల్పులు మూసి తీసెడుక

ఆ. సీతతోడఁ జెప్పుఁ జెలఁగి కైకయి యంద

గాఁడు తండ్రి నీవు కాదటంచు
రాముతోడఁ జెప్పు రమణఁ గైకయి యంద
కత్తె సీత నీవు కాదటంచు

నీ, అడుగొ రాముడు వచ్చు సన్నంతలో మాసి

కోలు వెట్టును చువ్వలో నీత

యా రామచంద్రుడే మరుగుదొంగిన లేచి

నిలుచుండు బుత్రికవలెను నీత

యెదురైన సతడు తా నెచటే ద్రవహత

యగు వాడుకసరస్సు నట్లు నీత

ఉల్ల పోయెడు రాము మొల్లంపు జూపుల

గాంచు జాబిలివెల్లు కగణి నీత

కడుసమీపంబుగా సాగి కడచరాము

నింతదగ్గరతనము సహించు నీత

యిట్లులే పోనుపోను తా నెదురుచూచు

వంచి తల నీత పతి పల్కరించు నంచు

ఉ. పూవులు తాకనీ రెదురుపోవరు చల్లనిస్థిలగాలికి

రేవెలు గింతపోకిన భరింపరు భోజనవేళ జూడరు

క్రోవులకన్నులం దెవరికోసమొ చూతురు నేకతంబు వాం

ఛాపధియకాదు రేకతిమునందున నేకతముం భరింపడు

వ. ఇట్లు న కొడుకుకోడండ్ర గాంచి దశరథుం డేతత్సర్వపుష్పధను

ర్దోషనిష్కాసనహేతుత్సవంబులు జరిపించిన

ఉ. వచ్చి వసంతకాలము నవర్తువు సన్నచివుళ్ళు లొత్తి లే

బచ్చనియాకు తుట్టతుడ బల్లని మొగ్గలు సాగులార్చి రే

విచ్చినరేకల నునుపువెట్టి పరీమళమాధురీర్పు

భృచ్చణుడైన మాధవుడు ప్రేమపాలాలను గుత్తగైకొనె

ఆ. పలుకుపంచదార చిలుకలు పూగుత్తు

లంబజాన్యమధుకృదమృతగీతు

లలరుబొడులసెజ్జ లొలయు పన్నీరులు

నూపె మధువనంబు శోభనంబు

ఉ. బంధులజ్జ వ్రాలుటకు వచ్చును దప్పుచనున్ గుమారపు
ష్పంధయచక్రవర్తి పయ వ్రాలంగ వచ్చిన లేతగాలి యన్
మంథరమా త్రణన్ దొలంగు మల్లడికోరికచే నపత్రపా
గంధిలయై ప్రసూననవకాంతివధూటిక క్రొత్తకూటమిన్

గీ. పూవుచేనియ త్రావఁగాఁ బోయినట్టి
పేర్మిగల క్రొత్త యొక తేటిపెండ్లికొడుకు
పసిమిదారాల రంగులు ప్రబ్బికొన్న
తెక్కలను సిగ్గుచే నవరించికొనియె

చ లలితవిదేహకోసలములన్ బొలిమేగల నంటుమావితోఁ
టల నునుగున్నలం జివురుహకుల తెక్కల రాచి ముక్కులం
గలచి కుహూకుహూనినదక మ్రవికస్వరమాధురీర్పురీ
కలితతరంగమగ్నములుగా నొనరించెను జంటకోకిలల్

మ. పువుదొన్నెన్ దొలిజాతిమామియిపురుల్ పొన్నారెపన్నీరునం
దివతాళించి గరుద్విలాసచలనం బేపారఁ బుంస్కోకిలం
బివురుంబోడికిఁ బ్రేమ నామెతల నందీయంగ మందాక్షమి
శ్రవినంవాదమనోజ్ఞనూత్నవధు వర్ధనీకృతిం జేసెడున్

మ. కనరాకన్ జివురాకుజొంపముల తెక్కల్ తెక్కలన్ రాచి ము
క్కున ముక్కున్ గదియించి యెఱ్ఱనికనుల్ కోసల్ పిసాళింపుల్లే
తనుకొ చొక్కున మస్మథాగమశిఖితాత్పర్యమిమాంస లే
లిన కోడిండ్రగు జంటకోకిలలు పాలించెన్ వనీధులన్

సీ. తొలకరిసంజవేళలఁ బల్కిమాకాశ
మావరించిన మేఘునట్టివాడు
గిర్యవత్యకల సాగించు నన్ననియేళ్ళ
యాపాథమాసంబు నట్టివాడు
వైజయంతీపుష్పవాసనాభరితమా
వెకుంతు వక్షంబువంటివాడు
మఱల సృష్టిని జేయు మహితప్రాతర్వేళ
బ్రహ్మదేవుని యూహవంటివాడు

మహితుఁ డొక్కఁడు పంగనామాలచెఱకు
విల్లుగాఁ దుమ్మెదలనారి పెల్లుగాఁ బ్ర
సూనములు నంపజల్లుగా సురభిహాస
పుష్పవనవీధుల విహారముం బొసఁజ్చె

సీ. నాసలులో మొదలిడి యెసలారు సీమంత
మృదుపథంబున శిరఃపదముగాఁగఁ
బునుగులో నరుగఁదీసిన డాగురేకుల
పొడితోడఁ దీర్చినబొట్టువోలె
ప్రథమచేలాంచలస్పర్శవేళాభయా
పనయనాంతరనర్మభాషణముల
సిగ్గుచే నదిమి హెచ్చినఁ బట్టుకోరాక
రువ్వగా వెలచిన నవ్వువోలె
రా మనోహరదీర్ఘదర్శనము సంకు
చన్దనఃప్రాణపదవికసనము గాఁగఁ
గులవధూసంగమానంద మొలుకఁబోసె
బుష్పవని సన్నగా సాఁగి పూలతావి

సీ. ఐరావణాభ్రము వ్యాభుక్తశేషముల్
నందనస్థలకుల్ క్రిందరాలె
బ్రహ్మతర్పణనటద్వాహమరాశజం
పతుల టెక్కికలు మహికి జాతె
వెన్నెలపుల్గు లావిష్కృతప్రేమపా
థోరాని పోఁబెత్తి పాఱుడెంచె
నైహికానందబ్రహ్మనందముల రెంటి
పొలిమేరలఁ గేళకుళులు తిరిగె
ననఁగఁ గాసెఁ గర్పూరనీహారదివిజ
వాహినీతీరడిండిరప్రసవభరతు
షారహారసన్నిభము కల్పారహితుని
మధునిశాక్రమశస్సుషీమమ్ము వెలుంగు

నీ శారద వల్లకి జంటతంతులు మీటి
 కేవలామృతము లొల్కించినట్లు
 కడ కొక్కవాఁగుఁగాఁ గాబోవు పెలయేళ్లు
 రెండు జోడుగఁ బ్రసరించినట్లు
 మనసిజరథము పోయినమేరఁ గ్రొత్తరో
 జాలకిట్టు వివాది సాగినట్లు
 ప్రణయభరద్విజహ్వాకులాంగనాకాకు
 కాకలీగీతిక కదలినట్లు
 చారుచూతకిసాలకమాయగంధ
 బంధురము జీరసాగిన పాటపాడె
 గున్నజొంపంబులం దాగియున్న యెట్టి
 మదిరకన్నుల కోకిలకొదమజంట

ఉ. ఆ సమయంబునక విచలితాత్ములు నిత్యపరస్పరాభిలా
 షాసమూదీర్ణ మానసులు సర్వతనూపరివాంఛితప్రియా
 భ్యాససమాగముల్ రఘువరాన్వయరత్నకిశోరదంపతుల్
 మాసరమైనయట్టి మధుమాసదినంబులకున్ వశంవదుల్

చ. ఒక పరిగూఢమైన మధురోహ జనించినఁ జెప్పికోఁ ద్రపా
 చకితులు చేయఁగా మధురసాధ్యసులై మృదుసాహసంబునక
 బ్రకటితమై త్రపాహసనభాసి కపాలము లూఁది చూచుకో
 రొకరిమొగంబు నొక్కరు రహోబహుభావగతత్రపాహతుల్

చ. అలయకయే పరస్పరహృదంతరనాథమనస్కు లిద్దఱున్
 దెలియకయే సుఖాతిపరిధీకృతధీపరిణాము లిద్దఱున్
 గలయకయే సమాగమసుఖప్రవిభాగకృదాత్ము లిద్దఱున్
 సలిలితమూర్తులౌ జనకజారఘురాములు దివ్యకాములై

ఉ. సీతయు రామచంద్రుఁడును జేతములందు యుగాలుఁ గల్పముల్
 నాతియుఁ బూరుషుండుగ ననంతరదంపతిభావయాపనా
 వ్యాతశీసంస్మృతిప్రథము లైనటు లాత్మక దలంచుచుండు రా
 సీతకు రామచంద్రునకుఁ జేతము లందలి ప్రేమ యెట్టిదో ! ౧౭౭

- చ. భలయు దివావియోగభర మోపరు మేనుల దూరసంస్థితై
గలిసి నిశార్థభాగమునఁ గాంచినయంతి నొక ప్లొకళ్ళ మే
నులఁదగు దూరసంస్థితిని నూల్కొను నయ్యెడ బోటుకాడ మే
నుల దని విస్మరింతురు కనుంగొను చొక్కరి నొక్క రట్టులే
- చ. కలయికయున్ వియోగము జగజ్జనులందు సుఖంపు దుఃఖపుం
బాలములలో వికృష్టముగఁ బూన్పు నొకానొక దూరసంస్కృతిన్
ఛల మఱి తోచెడున్ జనకజారీఘరాములకున్ వియోగసం
చలనము సంగమం బసహజస్థితియున్ సహజస్థితింబలెన్
- ఉ. ఏపున మంటినుండి యుదయించిన మైథిలి మింటినుండి యా
వాపముఁ గన్న రాఘవుఁడు వచ్చి ఋగధ్వములందునుండి ద్వా
వాప్యధువుల్ సమాహరణభావము పొందినరీతి సంగమ
వ్యాప్తుల బండువెన్నెలమయంబుగఁ జేయుచు రాత్మగోదసిన్
- చ. అనితరదృష్టిఁ గాంచి మిథిలాత్మజమోమును గన్నుముక్కుతీ
రును మిథిలాపతిప్రణవతరూపము తోచ నమస్కిర్యావినూ
తనపరిచర్య రాముఁ గని తా హాసియించును సీత; సీతతోఁ
చును వెనువెంట నవ్వకొనుచున్ రఘువీరుఁడు సీవు కావనున్
- ఉ. ఆహితరామపుష్కరద యాహతలక్షణ సీత కోటివ
ర్షాహతసర్వసాగరసరస్వరిదానతభావ మందుచో
సేహనిరీహమాఁ బ్రథమసృష్టివికస్వరసూక్ష్మ దేవతా
దేహసముజ్జ్వలద్వరుణదేవుని వోలిక రాముఁ డొప్పెడున్
- ఉ. పాలితరాత్రులై కలశవార్ధిసితద్రవనద్యమం దుషో
వేళ వినిర్గమింతు రిరవిందదళాక్షుఁడు రాజనేత్రియున్
వ్రాలి జలంబు లగ్నులు తపస్సులు వేళలు లోకవృత్తముల్
బాలసరోజబంధునృపవంశజకుర్దనముల్ గమించెడున్
- వ. ఇట్లాకయేడాది జరిగిన తరువాత
- ఉ. రామున కంతలో నొక విరాగము మైథిలిమీఁద సంతలోఁ
గామము కామమెంతయు నికామము సాగి విరాగమున్ హృదా
రామవిధూతకౌసుమపరాగము సీతకుఁ దోచనీని ని
ష్కామము పట్టుకో ననువుచాలని కామమువెంట వెంటరాగంగి

ప. ఇట్లున్నంత గ్రీష్మర్తు వేతెంచిన

సీ. పలుచచివ శ్లేష్మవడిన వృక్షాగ్రముల్
కాషాయశాటికాకార మొప్పు
బచ్చాకు డుల్లి లోఁబచ్చి యెండిన చెట్ల
మోళ్లు దండాకారమును వహింపఁ
బంగలలో నేరుపడి యంచులన్ బెర
ళ్లు దొడ్డులు కమండలువుగఁ దోపఁ
బరిశుష్కితాంబులౌ బాలవృక్షంబులు
మాడి నారాయణస్మరణ చూప
గూఢగంధబలంబునఁ గుండలిన్య
దితసముత్థానగతభయాధీనమా ప
లాయమానదంపతిశుకాలాపములుగ
గ్రీష్మవని యొక్కవైరాగ్యకేళి నెఱపె

సీ. లోనిగుంజును గింజ నాని కాకము వేఁప
పండుజొల్లను వీడు భావ మరసి
సరయూతటిశుష్కసస్యభూముల నత్త
గుల్లలలోఁ దత్త్వగుప్తి దెలిసి
ముదిసంజ ముకుళితచ్ఛదగుచ్చ మగు శిరీ
షద్రుభోధామృతస్థాన మెఱిగి
యుగపత్నమాగతు లుడురాజు వడగాలి
బోధించు ద్వంద్వప్రబోధ మూని
రాఘవకులేశుఁ డొక్కవైరాగ్యభావ
తాడితంబైనయట్టి చిత్తంబుతోడ
వృద్ధకృకలాస మట్లు నిర్వేదమందె
బద్ధసామజ మట్లు క్షోభము వహించె

సీ. నిలచి తపించు మానిజటావలింబోలె
గలఁచెఁ బక్షదాటి మొవ్వులను గాలి
తపదిలాదేవతాతనుసర్వరోమాంధు
నిర్గతధూమ్యనా నెగడె దుమ్ము

మార్తండదేవు భూమధ్యదీప్తిజ్యోతి
యెగచినట్లుగ మండె నెండవెలుగు
ప్రకృతియోగాభ్యాసపరత నిశామఖం
బులఁ బూనుకుంభకముఁ దగె గాలి
చరమయామిసీదేవి శీరాసనంబు
పట్టినప్పటి యస్మగధఃప్రసవణంబు
వోలెఁ దొలినంజ యెఱ్ఱనిబాలసూర్య
వెలుఁగు మిన్నంటి నిలువుగా నిలకు డిగ్గె

సీ. లేని వున్నట్లుగాఁ గానిపించుట కెండ
మావులు తార్కాణ మలయఁ జేసె
తెలివివెల్లున మాయ తోలఁగు నంటకు నెండ
కెండునరస్సు సాదృశ్య మిచ్చె
పైనిపటారమ్ము లోనిలొటారమ్ము
మేనంచు రూపించె మేడిపండు
ప్రాణానికి విరోధి ప్రాణమొ యని వడ
గాలిఁ గీడ్వడిన జనాభి తెలిపె
నటఁ దదంతరప్రతివత్తియందు జీవుఁ
డట్లై సంపరివృత్తుడై యరుగునంచు
ధరణినెఱియలు నీటియావిరులు భావి
సన్యసంస్కారగూఢబీజములు నెఱపె

గీ. అగ్నిహోత్రకుండంబులు నారిపోవు
సేమొ యని వానరోజుల నెంతయత్న
పడిరో యీనాశ్వ నగ్నులు పర్జశాల
లంటుకొనకుండ బుష్ప లంత యత్న పడిరి

చ. అరుణశిఖాలి భగ్గుమననట్టి మహాగ్నులు భూమిదేవి కూఁ
తురును నరుంధతీసతియుఁ దోరపువేసఁగిమంటగాలి త
త్పరిణతకేతకీదళవిభాసికపోలములందు గాఢ్యుగాఁ
దిరుగఁగ శక్తిచేసికొనెఁ ద్రిమృరికాలపు బల్మి యండఁగా ౧౯౨

మ. పరితఃకోమలకాంతిమంజులతరప్రాభాతనీరేరుహః
దరభాగక్షీచలత్కటాక్షవిలసత్తారుణ్యరేఖోదరం
భరి భూమీతనయాకపోలపదవీమాంజష్ఠికాంతిచ్ఛటా
పరమోదారమృగీమదంబులు ద్రవింపంజేసె గ్రీష్మ మృగిఁ

మ. తతవార్ధుల్ సరయాజలంబులె యయోధ్యావప్రసంపర్కవి
చ్యుతివైరాగ్యము చూపె సై కతమిషక్ శుద్ధాంతసౌధాంతసి
ర్గతసోపానపరంపరాపరిచయభ్రష్టంబులై పంకసం
గతి నెండించుకొనెన్ లనత్కువలయగ్లానిక్ విడంబించుచున్

శా. మాయామానుషవిగ్రహుం డయిన రామస్వామి వైరాగ్యరే
ఖాయుక్తిఁ దనయాత్మ దీర్ఘికోనెఁగాకన్ సంభవిష్యన్మహా
త్మోయోమాతనయావియోగదహనజ్వాలల్ సహింపంగ నె
త్తై యుండున్ మఱి కేవలత్వపు మనుష్యత్వంబె సంధించినన్

క. నట్టనడిగ్రీష్మమందున
బట్టతడుపు వానజల్లు పడి యార్ద్రత లోఁ
బుట్టని యచ్చనినెట్ట యి
టట్టనక పొనఁగుట దుర్లుటంబని తోఁచెన్

శా. ఏస్వామిక్ భజించి యా కృతముగా నిత్యైకువంశోద్భవ
త్మైస్వాముల్ క్షీతిశాసనాంతమున రాజర్షిత్వముల్ తాల్చిరో
యా స్వామిక్ బ్రభువున్ వశిష్ఠమునిఁ బాదాంభోరుహంచత్సప
ర్యాస్వీకారము చేసి రాఘవుఁడు శిష్యత్వంబు సేవించుచున్

శా. స్వామీ ! ప్రాణముకంటెఁ బ్రాణము ధరాజాతాముఖాంభోజమే
యేమోగాఁ గనిపించు లోయెడఁదలో నింకున్ సమస్తావనీ
స్వామిత్యాదికభావనావిషయవాంఛాపూర్ణ వేశంతముల్
తా మండించెడు గ్రీష్మ మెచ్చటిది! తాతా ! నన్ను మన్నింపవే?

ఉ. చూచినదానికై కనులు చూడవు; నాలుక తిన్నదానికై
చాచదు; విన్నదానికయి సాగవు వీనులు; లోయెడఁదలోఁ
దోచియుఁ దోచనట్టిదయి దూరము దగ్గరకాని సందడిఁ
రాచినరాపిడై యెఱుఁగరానిది తాత ! యన్నగ్రహింపవే! ౧౯౯

ఉ. నిద్దురపోయి మేలుకని నిద్దురపోయితి నంచు సంచెనన్
నిద్దురపోవువేళఁ బ్రభు! నిద్దురపోవుచు నుంటినిం చెనన్
దద్ద యెఱుంగజాలను దదాత్వవివేకము లేక యోగినం
పద్దళితాఘుడా! యసుభవస్మృతి యెట్లు! యున్నగ్రహింపవే!

ఉ. ఎందును నేనుగానివగు నింద్రియసంతతియందు నేను మే
ల్కందును నిద్రపోవుచును గాలున పల్లపునూము లట్లుగా
బిందువుకూడ నోడ్చెడిని జెట్టుగ న న్నివి యోగిరాని! నా
యందున నేను మేలుకొను టన్నది యున్నె? యున్నగ్రహింపవే!

ఉ. నాటినకంబ మే నెవరు? నాయది యన్న విచిత్రభావ మే
చోటిది? యస్మదీయ మను చోద్యపుభావము నాయు టున్నె? యే
పాటిది యప్పు నే ననెడు వస్తువు? దానిస్వరూప మెన్ని? యీ
గాటపునందియంబు నపుగాములు చెప్పి యున్నగ్రహింపవే!

చ. ఒకపని చేసినప్పుడు మహోద్భవి! యహంకృతి మాలి చేయ నా
నొకా! యదిచేసినట్టు లగునొక్కో? యకర్తృకకార్యమున్నె? క
ర్తకును నకర్త కొక్కముడిఁ దార్పుట యెట్లు? విచిత్రమైన యీ
నికరము తేల్చిపెట్టవె మనీషిశిరఃప్రచలస్యహామణీ!

ఉ. ఇంటికి దివ్వెతెచ్చినటు లెప్పుడు వచ్చితి నిందు? పూర్వ మెం
దుంటిని? నెట్లువచ్చితి నహా! యిటు నీ ల్వెలిగించుకొంచు నీ
వెంటనె పోదు నొక్కో? యొకవెంబడి నాగునా? నిత్యయాత్రయో?
కంటికి నిద్రఁదేని దగు గాఢతారాధము తేల్చిపెట్టవే!

తా. ఆయాసంపడిపోవుచుంటిగఁడ తాతా! నన్ను సైరింపవే!
నా యీ పక్షవద్రదిపాతవికటానంతోహభారాసహం
బై యాకస్మికలిప్తఘట్టనవశం బప్పచ్చియై పోవునో
నా యీ దేహ మదగ్ధదగ్ధ మగునో నాకు భయం బయ్యెడిన్

ఉ. మన్నన జేయుచున్ విషయమాత్రము బోధయెనర్చు నొక్కఁ డా.
సన్న సమాశ్రితుం డెలియఁబట్టు నొకండు తనంతఁ బొల్పు ప
గ్గె న్నిలఁబెట్టి నీవు వెలిగింతువు నిన్నడుగంగ నాట నే
తెన్నుననైన రాఘవు నదృష్టము కాదటవే! మహాప్రభూ! ౨౦౬

వ. ఏతాదృశజిజ్ఞాసావఫవిహారియైన శ్రీరామచంద్రునకు నొకయేడాది తిరిగి వర్షర్తువు ప్రాప్తించిన

సీ. గోదుకస్తురితోడఁ జూదిన తిలకమై
నిక్కు తుమ్మెద సాచు తెక్కయగుచుఁ
జెదరినకానుగు ముదురాకు కదల్చి
తూఁగాడు మదకేకి తోడ యగుచుఁ
దానమాడినపైని దడియాఱమిని జూఱ
వదలిన శ్రీకేశవాశ మగుచుఁ
దొలిచిల్పవానజల్లులచేత జల ముబ్బి
యడుగు నాఁ చగుపించు పడియ యగుచుఁ
జంటఁ బిల్ల పిల్ల నందడిసేయఁగాఁ
బండియున్న యడవిపంది యగుచుఁ
నంబుదం బొకండు నాషాఢమానంబు
మొదలి దినమునందుఁ జదల నోచె

చ. చెదరిన సంజలం బగటిఁ జీకటి జేగురుకాంతి వానకా
భృ దిగిన గోడతా దిశలలోఁ బరదాలును దీర్చు బండుగై
ముదిరినకారులోఁ దడిసిపోయిన కట్టుడుచీర లెండమి
ముదితలు తొల్పనైనది విముగ్ధలు దాపుడు చీర లెత్తుచు

గీ. మసక మసకైన చీకటి మలసియాడి
నాల్గు వైపుల జల్లులు నాట్యమాడి
యలగవాక్షంబులును మూయనైనవేళఁ
బగటి దివ్వెలు రాజువై భవముఁ దెచ్చె

క. ఒకతాటిమొవ్వుపైఁబడు
నొకబంగరుబయలుమీఁద నుఱుకును బర్జ
న్య కరుణ యెంత చలువయో?
యొక పిడుగును బడదు గ్రామ ముండినచోట

చ. ముసరుల నాళ్ళలో నిరులు మూయు నిశార్థమునందు భేకరా
వసముదయంబు ధారలగు వానల ప్రమాణాలు గాలిహారు వె
క్కనముగ మధ్య మధ్య సవికంపమంధర మేఘగర్జలుక
ముసుగులలోన మేల్కొనిన ముద్దయలక బలి కంటరాచెడుక

మ. సరయావాహిని వేడివెల్లుకుం బివాసాగ్లాని కల్పల్పశీ
కరముల్ మున్నుంగ సప్తశెట్టి యలించుంగా నెల్లునల్ తీర్ప దు
ర్ధరమై వార్ధపి.కంపుజీపన మయోధ్యాసాధుమర్దంపు ముం
దరి తానంతన కత్తుకొం చొరగి మందాత్మోత్తీసిచేడయై

గీ. సూక్ష్మలక్ష్మంబు లంచు వాన్వకపుష్పత్తు
లూరకుండెనె? మెత్తని సీరజములు
ముకుళేశ్ఖరముల బల్లెములుగఁ బూచుచు
మృదుత కఠినత సందర్శమిశ్రితములు

ఉ. వావిలిపూవుక నైపయి వ్రాలును వ్రాలినయంగఁ దేటి ధా
రావిధురంబు వానజడి రాపిడివెట్టిన లేచిపోవుఁ దా
నై వరుసంపుచిన్కుగము లాడిన సందుల వ్రాలు వెండియుక
వావిలిపై ని; నంత జడివానలు క్రుమ్మిన లేచిపోయెడుక

శా. సంధ్యావేళలఁ బ్రాచి నిర్జలదమై సాగక బ్రహ్మచీదిశా
వంధ్యప్రక్రియ మేఘముల్ మెఱపులున్ వాల్మభ్యకాంతిప్రభా
కంధ్యలోలతరంగభాగ్గు రిధనుఃకాండంబులై యేచగా
నాంధ్యం బొక్కడెనక మఱొక్కడెన మార్తాండప్రభాముద్రలై

సీ. ఎలయించి కికురించి వలపులు ప్రాకించి
దొంగయా కన్నె సంపంగిచేత
వెలయించి మలయించి తలపులు ప్రాకించి
ముంగియా ప్రోడగేదంగిచేత
సులభసంగ్రహమునై వలపు దుర్గాహమై
చెల్లు మంకనకాంతి వెల్లివలన
తెలివి దురూహమై వలపు నిరీహమై
యల్లు వావిలి తేనెపెల్లువలన

సర్వవిధనాయితా సమాస్వాదసాధు
ఋతుమహాసభాశిశిరపారిషదసంచ
యప్రథమమూర్తి వర్షామహాధినేత
కలఁచి వలపించెడు గొఱునలుపువాడు

సీ. ఒకనైగనిగ్యంబు నురలు పచ్చదనంబు
లేని సాదామనివోని కనుల
నార్ద్రతలేని నీలాంబుదాంచలయుగ
ప్రసరణంబును వోని గాఢులతల
గుఱియైన తడి దమ్ముకొను గాలియుండలఁ
ద్రెవ్వు వెన్నెలవోని నవ్వువెఱుల
యుగపదాత్తనిమిలనోస్మిలనము నల్ల
కలువను బోని మొగంబుఁ జిగులఁ
జానకీరహస్సంయోగసమయవివృత
సంవృతాత్ముండు శ్రీరామచంద్రునందు
ఱొక్క చాచిన యంజనాద్రివలె నైన
నర్మ ఋతు వందు భేద మేర్పఱుపరాక

సీ. స్త్రీ స్వభావంబుతోపాటు చెలఁగు సంస్కృ
తిప్రథమదశామందాక్షతీనరేఖ
ననుభవింపంగఁ బడ నిగ్గుకొనెడు సీత
యనుభవ ప్రాధాన్యామూర్తి యయ్యె గనుల

ఉ. ఉఱుమఁడు చానక్రొమ్మెగిలు నొత్తఁగనీడు వియత్పథావృత్తి
దఱుగఁడు వర్ష తీవ్రతను దాల్చుడు చిన్ముట మానఁ డానతి
మొఱుగఁడు సుంత సంజయెఱువుం జొరనీయఁడు నాశలందునఁ
జెఱుగఁడు తత్తథాగతవిశేషగుణం డభిరామమేఘుండు

సీ. తొలుత శ్రీరామచంద్రుని దర్శనమువేళ
నొక స్వర్ణసాధవీధిక స్ఫురించి
శివశరాసనపణస్మృతి గల్గి సందిగ్ధ
మైన తత్ప్రపణంబై కలంగి

శై వకార్యకవికర్త నవార్త వినినంత
సౌధప్రవేశనిశ్చయము కలిగి
పెద్దయంగలతోడి భృగురాముఁ డరుదంచె
నని విని సర్వనాశార్థిఁ బొరసి
యాది నొక యేడు పెరిగి యేడాది తిరిగి
నంత విరిగిన సౌధసౌఖ్యప్రచార
విధృతి పర్యాయమధురతావిధురతాన
మావృత్తికి శ్రమమూఁగాత్మ యగుచు నీత

గీ. వింటిద వ్యనుకొన వేలవిండ్లనవ్వు
వెదకికొని వచ్చె ననఁ దానె వెదకునగుట
ప్రభుని రాముని యాత్మతత్త్వంబు నెదకు
నంది యందక జానకి యటమటించి

గీ. అలరు మల్లికల్ మందారములును సంపె
గలును కేతకుల్ శామంతికలును మావి
చివురులును వాడక త్రియాసుఖేషలైన
యాటుఋతురాత్రులను పూరుపూర్ణబట్ట

గీ. నీత తాను దలంటిపోసికొని వార్డు
కములు మలునంజలకై శిశిమ్ము జాటు
ముడి ఘటించి మందారము పొదివి పైని
సరిగతోగరద్దుచీరతోఁ దిరుగఁజూచి

గీ. అప్రతీక్షాప్రతీక్షలడైన నడిమి
బిరుసుగల జాగరపుటెఱ్ఱసెరలకనుల
నుషనుజలమాడి దొంగారుచున్న ధాతు
శిఖరి పార్శ్వంబు వెదురైన నీతఁగాంచి

గీ. తాను దా గాఢరేఖావితర్కమందు
వేళఁ గాదు కాదని కొనవేళ్ళు సాచి
దక్షిణకరాంబుజాత మెత్తంగ గోఘృ
చిమ్ము గోరంట యెఱ్ఱదనమ్ము చూచి

- గీ. నడుమ విడలని మొగ్గకు విడిలిన వెలి
వనరు రేకులకున్ మధ్య వానచినుకు
నిలుచుఁ దమ్మినా గ్రుడ్డుతెప్పలకు నడుమ
కనులనీ ర్నించు నతివ యేకాంతముఁ గని
- వ. సిగ్గిలి వార్షకంబులు మొగుడుసంజలు వెనుకబట్టిన
- గీ. సకలఋతురాజపరిషదాచార్యమూర్తి
మహితుఁ డాతపచంద్రికామధ్యుఁ డచ్చ
మైన సరసుండు శరదృతు వరుగుదెంచె
సంబుజాతాంగనల కనుంగన్న గారు
- చ. చిటుతుకతొటఁ బెన్నెఱకచేయని వెన్నెలపుల్లు లచ్చపుఁ
వఱదలుగాఁగ వెన్నెలలు వచ్చిన ముక్కడుమఁ బ్రసన్నమై
విటిగెడు స్వాదుగర్భనిధిపీచిక లంచని నేర కూరకే
తెఱచిన చిట్టికన్నులుగ తెల్లనిచూపుల వెల్లిఁ గొల్పెడిన్
- చ. ఒకచిటుకావివడ్డ సరయానది వాహకమైన యొండు క్రిం
దికి దిగి పేరుకొన్నదని తీరము జాతిన నీటిపాయచేఁ
బ్రకటితమాచు నీర్విటువు వద్దతి తోచెడు వెన్నవోని పూఁ
తకుఁ బయిదోచినట్టివగు దారపుకోతల సన్న నెఱ్ఱెలన్
- శా. అంతం గాసెను వెన్నెలల్ ప్రియవధూహాసాభముల్ లోచనో
సాంతానంతరితాంతశాంతసుషమాప్రాంతమ్ము లారామనీ
మాంతవ్యాపృతకేతకీకుసుమప్రతాగ్రాజహచ్చ్యమికా
సంతాపాగతబాష్పవన్నతతుషారాసారికాంత్యధ్వముల్
- చ. బురదలయొండు వేల్పునది ముద్దులచెల్లెలిసాయలోపలన్
సరయువు లోపలన్ విటిగె జాతెడు సంజల పుక్కిలింతలై
ధరణిసురుండు కుంభజాఁడు తొల్చిన పండిన నీరుకావిరం
గురలిన యుత్తరీయముగమో! యనఁ గుచ్చెల లట్టి వీచులై
- ఉ. త్రచ్చినపాలవెల్లి నగుదార జనించు సుధాప్రవాహముల్
వచ్చినయట్లు శారదికబాలనవాతపమ ల్ చలించినన్
గ్రొచ్చిన వీరముద్దెలయి కొట్టములందలి వెల్లి గుట్టముల్
రెచ్చిన పౌరుషాన సకిలించెడు వార్షకమేఘగర్జగాన్

చ. నిడివిగ ముల్లుసాగుకొను నిన్వరిగింజ లభస్సరోఁబులన్
బడి యుపయోగభాజనతఁ బౌయకమున్న ఋషీంద్రపత్నులున్
నడుములు మున్దఁగా జలమునన్ నిలుచుండి వెదుళ్ళకుంచెలన్
దుడిచి రహా! తలల్ పెడకుఁ ద్రోయుచు నెత్తిన గంపలందున్

గీ. సాగరిసమాగమములేని శైవలినియు
నవనిభృత్స్పర్శలేని మేఘాంగనయును
వలపుమై నెట్టివాగైన నలుపు విఱిగి
పతివియోగవ్యధావ్రతల్ పాలిపోయె?

గీ. శారదశ్రీకి నిది సితచ్ఛత్ర మిద్ది
చామరము మేఘ మంచుఁ గాశప్రసూన
మంచు నేటికో? పరిశుష్కితాంబుమధువు
లార్ద్రతకు వీని కామడ లంత దవ్వు

గీ. యామినీ దేవి సాంజనార్రాక్షి రేఖ
వోని నల్ల ముగిల్ కడుపున మొఱంగు
సితనిరంజనశుష్కదృజ్జతపయోఽ
మలమి తెల తెల్లవోవు శీతాంశురేఖ

మ. ఎపుడే వచ్చినచో నరుంధతియుఁ దా నీక్షింపఁగా మైథిలిన్
వపురాకుంచనఖన్నయై యుపచరింపన్ దొట్రుపాటెచుఁ జొ
క్కపుఁజూపుల్ ప్రసరింప వార్మిళితరేఖావీధి యాచున్ లవం
గపుమొగ్గల్వలె నైన తారకలుగాఁ గన్నించు సీతాదృతిన్

శా. శుశ్రూషాపరముండు రాముండు వశిష్ఠుల్ సేవకున్ రాఁగఁ ద
ద్విశ్రాంతిప్రథమానవేశలఁ గృపావిర్భూతచేతన్క తా
నై శ్రేయోఽవధి కర్మయోగి జనకుండోఁగాని సంసారరే
ఖాశ్రాంతుల్ చిటుకావిశాటులజనుల్ కారంచు మన్నించుచున్

మ. మిథిలాజాత యయోనిజాత పసిసామీ! నీదు పుణ్యాత్తయో
యి! ధురాసంగతమైనభాగ్యము కదోయీ! యంచు నీధాత్రి నీ
వృథుబాహాపరిరక్షితంబయినఁగానీ లేదు నిష్కార మం
చధమానేకనిశాచరప్రళయ మేలా? పాయనం చూర్పులై ౨౪౧

శా. రామా! మేలగు నెద్ది యంచడుగఁ గర్మజ్ఞానయోగోజ్వల
స్త్రిమాంసాపథిఁ గర్మయోగమపుఁబో మేలందు నీ రెండును
శ్రీమంతంబులె బ్రహ్మ మెప్పు డవికారిత్యంబెయ్యా లోకయా
త్రామిత్రాత్ములఁ గర్మయోగులచరిత్రల్ బిట్టు వాలించెడిన్

ఉ. కాదని నిన్నుఁబోలిన జగత్స్థితిహేతువు తన్నుఁదాస సం
పాదనచేయఁ జొచ్చినఁ గృపారహితాత్మక! లోకశాంతిసం
పాదనసేత యెవ్వనికిఁ బట్టెను? బట్టమ. పట్టు; నాకు నే
లా? దయవేర్చి సీతవ్యవహారము పట్టెనుగాక కుఱుఁడా!

చ. వెనుకటి కొక్కసారి యరవిందదళాక్షుఁడు యోగనిద్రలో
మునిఁగి యనేకకల్పములు మూసిన మాసినదై యకల్ప్యచే
తనతను సంతరించినవిధాన సనాతని తోచె యోగపుం
గనులను ద్రవ్యి యెచ్చటనొగాని కనంగను లేడ యిందిరన్

మ. తనకుంజాలదొ సీత? నీవిభవసౌందర్యంబులన్ జిక్కి ని
న్నునె మన్నించునుగాక యెల్లపుడు తన్నుం జూచుకోలేదో? చూ
డను వాఁచించదు వాంఛరాద; యదికూడన్ స్త్రీప్రభాముద్రయే
కనఁగా బిడ్డలకై యరుంధతికి శోకం బేల నోయీ శిశూ!

చ. అనిన యరుంధతీసతిముఖాంతము దుఃఖముకాని దుఃఖమై
కన నొకసారిగా నలము కమ్మని కేజము శోకభావమున్
బెనఁగొన రామచంద్రునకు భీతియు నచ్చెరువున్ మఱేదొ బో
ధనకలిమిన్ వివేకమును దాగొనె సంతఁ బ్రసన్నవాంఛమై

చ. వలసిన ద్రవ్యుకోఁగయిన వాటము నక్కఱ లేదయేని నా
తలపును గూడ లేక చనుదారిగఁ బెన్నిధి యొందు రామచం
ద్రులకును మానసంబునను దోచెను తోచినయంత సీతవై
మలఁగిన మానసంబునెడ మన్ననయున్ ఘటియిల్లె లీలఁగా

మ. తనలో శ్రీరఘరామచంద్రునకు మార్తాండాభమా జ్యోతి తో
డన ధారాహిమపాతసన్నిభము ప్రీడామూర్తి సీతాసనా
తనసౌందర్యగతాభిలాష యుగపత్నస్థానముల్ తోచె న
య్యవంశ్యుం డొకనాటి ప్రౌద్ధునఁ గనెన్ హేమంతసంపాతమున్

- గీ. ఒడలి నల్ల తనంబు రేబడిన మంచు
వలని నిగనిగచే బరస్పరము కోర్కి
పెచ్చ సామాభిరామబృంహితము చేసె
సామజయుగంబు రాఘవేశ్వరులయిండ్ల
- గీ. తా ననంతతారాన్నిగ్ధదారగణము
వెలువలుచు ప్రేమవాహినుల్ వెక్కనమయి
చూచ వదలనేమొ యమృతాంశుం డనఁగఁ జి
వుళ్ళపైఁ బూలపై హిమాంబువులు కురిసె
- ఉ. దుమ్మడఁగించి ముంగిళులు తోఁగఁగఁజేసి కలాపిఁజల్లి ము
త్తైమ్ముల నన్నముగ్గులను దీరిచి బాల లుహోఽభిదేవతల్
పమ్మైన యందగింపు హిమపాతమువేళల రాఘవేంద్రగే
హమ్ములఁ జేసిపోయెద రహా! జనకాత్మజమిఁది మన్ననన్
- శా. హైమాసారవిదూషితాబ్జముఖయై సాద్యంతవేశాత్రియా
మాముగ్ధాభినిపాతబాష్పఝరయై మందీకృతాశాంతయై
శామంతీసితకుట్టలాగ్రదుచియై సంఘన్నరాజాస్యయై
హేమంతేందిర జానకీనదృశయై యేపారె గ్లాపాండువై
- శా. పూవుంబూవున వేలునందలు హిమాంబుశ్రీలు శ్రీ శ్రీని వే
తావే లూర్వమయూఖమాలలును మాలన్ మాల వేల్లక్షత్రై
యావిరూభతములైన వేల్పునెకిమీనందంపుఁజిర్విండ్లు విం
డై విండ్లొ నెడలందు వేలు మఱి కోట్ల నందపున్ రేకలున్
- ఉ. నూర్మ్యునితో నహస్థితియుఁ జొప్పడనే వలె. మంచుబిందులున్
ధుర్యములైన యందములు దోపిడివెట్టును వంపుతొ సునా
సీర్యములైన విండ్లు సునుసిబ్బితకత్తెల వాలుచూపులై
పర్యయకోటిమన్మథనిపాతములం బలె నెత్తివచ్చెదున్
- మ. తెరలై సుగ్గడితంబులై గగనవీధిమధ్యభాగంబునన్
దొరలం జొచ్చెడి మంచుబిందువుల సందుల్ సందులం జొచ్చి చం
దురులేవెన్నెలకాంతిపుంజములు చెందున్ జెందొగన్ గోర్కిమై
దిరమా కోర్కియె యున్న వేవిధము లింతిన్ జెందు కాంతాధ్వముల్

శా. ఆ కెల్లంబడి నన్నసన్నవగు ముత్యంబు లట్లుగాఁ జన్నిబూ
పై కూడంబడి యంతటఁ దొడిమపట్టె బర్వచే నాకుఁగై
కో కించించుక వ్రాలజాటుటను జేకోనై తుమారాంబు వ
య్యాకుం దుట్టతుడఁ ద్యజించదు ప్రియాప్రావారలగుం బలె

శా. ఆయెంబో! తొలినంజలో నహజమోహవేశముం దెచ్చి ప్రా
లేయవ్యాజవిరాగభావపథిఁ దూల్చెన్ బైని మధ్యాహ్నవే
ళాయోమాభిముఖత్వ మేమి ఫలమో ! మ్హనాంగలావణ్యరే
ఖాయుక్తిఁ నవసీరజాతనతివాఃకంపంబులఁ గుందగాఁ

ఉ. అద్దిర ! మంచుచే దడిసి యన్నియుఁ బుప్పొడితిన్నె లందముల్
నిద్రపునై గనిగ్యములు నెక్కిని కొంచెపుటెండ సాఁగినన్
ప్రాద్దుటిపూటపోయి వలపుల్ నునుపుల్ చెడి తాతిపెంకులై
యుద్దవిడిన్ సుతీక్ష్ణకిరణోగ్రతరోష్ణులు వెల్లడించెడున్

సీ. ఒకనాఁడు తనదురాకకు నీత యెదురుచూ
చు నటన్న ధైర్యంబు చూపవోయి
ఒకనాఁడు గాఢదుఃఖోల్బణంబున నీత
మాఁగిపోవుటఁజూచి మమత మెచ్చి
ఒకనాఁడు బతిమాలి యొకవేయిబాసలు
చేసి నవ్వించి మచ్చికలుతెచ్చి
ఒకనాఁ డభినయించి యొక్కకోపము బతి
మాలించికొని రహోమధువు లాని

ఒక్కదినమున నాలస్య మొప్పవచ్చి
యొక్కదినమున ముందుగా నొప్ప నేగి
రామచంద్రుఁడు జానకీప్రేమ మఱల
వేయివిధములుగాఁగ నావిష్కరించె

ఉ. ఎన్నివిధాలఁ గూర్చి వెలయించిన నైనను జానకీమనః
ఖన్నత పాయకే మొగముక్రేవలఁ గన్నులకోసలఁ నమా
నన్నతఁ బొందఁ జూచి రఘునత్తముఁ డే గతి నామెదుఃఖపుఁ
జిన్నెలు పాయఁ జేయుటయొ చిత్తమునం దెలియంగ లేకయున్ ౨౬౦

సీ. తనవంకఁ జూచుచుండిన నీత నావంక

నేలఁ జూతు వటంచు గోలఁజేసి

తనవంకఁ జూడకుండిన నీత నావంకఁ

జూడవులే! యంచుఁ గోడువెంచి

తన పరిచర్యఁజేసిన నీత నాకు న

క్కటలేదులే యంచుఁ గలఁతనెట్టి

తనసేవసేయ జంకిన నీత నాకేలఁ

జేసెదవంచును జివ్వఁబెంచి

యైనదానికి మఱియును గానిదాని

కేలికతనానఁ జిల్లికజ్జాలు పెంచ

నీత కేడ్పులు బాష్పముల్ చివర్చిక్తెనఁ

బ్రభువు ప్రకటించు గాఢానురాగ మవధి

ఉ. అంతట నొక్కనాఁడు జనకాత్మజ రామునిజూచి యోయివే

దాంతి! నిజంబుగానె జనకాత్మజ యిష్టముకాదయేని వ

ర్తింతువ యుస్మనీపడధురీణుడ వీ గతి నన్ను నేల బా

ధింతువు నీవు క్రమ్మి కడుదెప్పరమై చను నాదుగుండియన్

మ. అనుకూలుండవ యేని గమ్ము; మఱికావా? చన్నమూఁడేండ్లవో

లెను నా గుండియ ఛిన్నధూర్జటిధనుర్లీలాకరున్ నిన్ జరం

తను మన్నించుచు జీవితాంతము నితాంతంబైన సంయోగభా

వన దీర్ఘవ్రతమై చరింతుఁ గరుణింపంజూడు మిట్టైననున్

మ. అని బాష్పస్పృశితాక్షిగల్గయును గాంతాకారదుఃఖంబునై

చను నీతం గని రామచంద్రుఁడును బాష్పంబుల్ సుధాసమ్యవా

హినిగా మిశ్రితశోకమోదవినయప్రీతుడధకంఠండు చా

చిన బాహాజటలన్ గ్రహించికొనియెన్ సీతావియద్వాహినిన్

శా. పెల్లున్ రాఘవజానకీహృదయగాంభీర్యంపు రావిశృపాం

గుల్బుల్లరిన రాఘవుం డనియె నాకుం గుండెలో నీతియై

తాల్చెన్ బ్రాణము ఛిన్నధూర్జటిధనుర్దర్పంబు లేదింత నీ

నిల్చున్ నీడలు తాల్చునూహలు హిమానీగేహకల్పంబులై ౨౬౫

ఉ. అల్పమొ వేఁగొ బ్రహ్మ మను నాంతరవస్తువు వీడి నాదునం
కల్పమునందు సర్వమును గామిని! నీవుగ నిండియుంటి వీ
కల్పితమైన మోహ మను కాటుకచీకటిఁ జన్నిదివ్వెవ్వై
శిల్పపువెల్లుగాఁగ విరచింతువు నా హృదయాంతరంబునన్

గీ. శ్రీవశిష్ఠర్షి సాక్షిగాఁ జెప్పుచుంటి
నస్వతంత్రమైయైన దేహమ్మునందు
నొనొ కాదొ వచింపఁగ లేనుగాని
యాత్మ నిన్ను నిత్యంబుగా హత్తుకొందు

చ. అలుపపుటూహలన్ గలఁచి యాడి నిజంబుగ నొవ్వజేసితిన్
దలఁగఁగరాక నీదునెడఁదం గల సందియ మార్పు కోర్కె న
ట్టులు పొనరించితిన్ ననుఁ గడున్ సయిరింపవె యోసి యోసి మై
ధిలి! యని జాలిగాఁ గనెడు దేవుని జానకి యోర్చెఁ బ్రీతయై

ఉ. హత్తినప్రీతి యిర్వురకు నాత్మలయం దెడబాటుభీతికిన్
గత్తళమై భజించియు నొకానొక దూరవియోగరేఖలో
నొత్తినయట్లు తోఁచిన ముహూర్తముహూరావృతగాఢకాములై
చిత్తములం దొకళ్ళొకరు చేరగనీరు విరామభావమున్

వ. ఈలోన నేఁడాది తిరిగి మరల శిశిరము ప్రాప్తించిన

గీ. అగ్నికార్యంబు సేయుటయయ్యుఁ గూడ
సోమయాజియు నెదురుగా సోమిదమ్మ
యగ్ని కిటుప్రక్కఁ గూర్చుండి యర్ధరాత్ర
మైనదాఁక లేవరు చలి యపుడు తోఁచి

గీ. పరమసుకుమారమైన జీవంబులన్ ద
దాత్వకోరకభావ సుందరములన్ న
మానసూక్ష్మ రేఖాపరిమళములన్ శి
శిరము మాఘ్యమ్ములన్ వికసించనీదు

- గీ. ఆకు లొరలిన రెమ్మల యంతములను
జవురు తొలిరూప మెట్టనిజీరగలై
బాకు మండింపఁ గలుగు నేర్పాటు కొఱకు
మన్నఘండు నిప్పు లుంచిన మాద్రది గాఁగ
- గీ. ఆకు సర్వము రాలి మ్రోడైనచెట్టు
పైనిపంగలలో గూటిలోన నుషసు
చలికి నొక్కొకదాని తెక్కలను దూరి
బాలకలవింకజంపతుల్ పవ్వళించె
- గీ. సరయువునఁ బూసకట్టుల జలము వాటి
నల్ల శిశిరర్తురాజజలాధిదేవి
తారహాఃపరిభోగ సంచారమంజు
లశ్రమస్వేదబిందుమాలాభసుషమ
- గీ. కుందురుష్కంబు ధాతేకికుసుమ మగుచు
పుండరీకంబు హ్రీబేరమును మొదలగు
మొగుడుకొను సుగంధద్రవ్యముల మనోజ్ఞ
తమములగు ధూపములు గవాక్షముల మనలె
- గీ. దశరథేశు కుమారసాధంబులందు
నడికి రే వినిపింపఁగాఁ దొడఁగె మధుర
వేణు వీణామృదంగ నిస్వానకములు
ప్రసవబాణుని గీతాప్రబంధములును
- గీ. పైకిఁ దోచని యార్ద్రత ప్రకటితముగ
శిశిరముతురాజు పాలించెఁ జివరిదాఁడఁ
బలకపై గండ మారులోపలను దిరిగి
వత్తు నని చన్న ధృష్టుని వాక్యసరణి
- గీ. గండపూతకు నగురుపొగల్ ఘటించి
పేరు నూనె దూపంబుల వెచ్చపెట్టి
విరవిరలు కౌగిలింతల విరియఁబాఁచి
భోగు లెడమీరు చలికాదు పూనికలకు

గీ. నవనవప్రౌఢతరయావనప్రభూణ

రత్నమాణిక్యకలితనీరాజనంబు

చెలువ యధరంబు పగిలించి శిశిరరాజు

కృపణవహ రతిసర్వస్వ మపహరించె

ను. మదిలో దూరవియోగభీతి రఘురామయ్యోసుతల్ దూరముల్

కదియం జొచ్చినయట్లు తోచి యెడఁదల్ కంపింపఁగా నన్నిఁడుల్

వదలంజాలక ప్రేమవాక్యరచనావాల్ల భ్యసంధానసం

పద సర్వస్వము గాఁ గనై మసలి రార్వక్లాంతపాథోఽధులై

ఉ. రాజితమైన మోహము నిరంకుశమై రఘురామమూర్తి సం

ధ్యాజపమంత్రహోమనిశితాదరసూక్ష్మతరశ్లఙ్గాత్ముఁడై

శ్రీజనకాత్మజప్రణయజీవన మోహనకారి ప్రేమశుం

డాజగలాయమానధిషణాస్ఫురణంబులఁ జెంగలించుచున్

సీ. కనకపాత్రికల నింపిన యిరారసములఁ

దెచ్చి మైథిలికి నందిచ్చి యిచ్చి

జిలుఁగు కుంకుమల మంజిషాహరిద్రల

లలితాస్య వదము లలంకరించి

కర్చూరము స్తకకాలాగుగుద్రవ్య

ములు ధూపములువేసి నెలిచి వెలిచి

గ్రథితమాలామాఘ్యకష్టరమాలలు

హస్తకై శికకంఠమందుఁ జెరివి

మెడమలుపు నోరచూపుల నిలచి చూచి

యందముగ నున్నదో లేదో యంచు నాడి

యంద మురలెడుఁగాదే? యటంచు నాడి

మూలలన్ నిల్చి యొయ్యారములుగఁ జూచి

శా. ఆడంబూడగఁ జూడనాడగను వా రన్యోఽన్యనేత్రాంతర

క్రీడాదర్పణదృశ్యమానము లసంఖ్యేయాత్మరూపంబులన్

ప్రీడాముగ్ధములన్ వినిశ్చలదృగావిర్భూత రోచిస్సులన్

గూడన్ దోరణబద్ధమాలలఁ గనన్ సూలంకషప్రేములై

అర

సీ. కోకిల మారానఁ గూసిన నీవఁటే?

నన్నుఁ బిల్చితివంచు నవ్వు సామి
తుమ్మెద గూటిలో రుమ్మన నిది యే ర
హస్య మూదునో యంచు నాడు సామి
గృహశిఖావళము తీర్చినఁ బింఛమును నీదు
క్షైశికచ్చవి నెఱుంగ దను సామి
పెంపుడులేడి ద్వారంపుకోసలఁజూడ
నవసిజాక్షులఁ బోల్చియూడు సామి

సీత చెఱఁగు గాలిచేఁ జిందులాడిన
దాని నిగుడు వాలులోన నిలచి
పడవలోన నేను బయనించు చుంటి నం
చేలొ భయము నభినయించు సామి

సీ. తనపాద మామెపాదము జతగాఁబెట్టి
యస్మత్పదంబు మోటని వచించు
తనహస్త మామెహస్తము తోన జతఁజేసి
ముదురాకు చివురాకుపదను లనును
ఆమెప్రక్కన నిల్చి యానుకొమ్మని నన్ను
విడిపోకవే యని విరిసిపోవు
చెక్కిలిఁ జెక్కిలిఁ జేర్చి యాప్రాతస్సు
లేవో రహస్యంబు లెత్తిపోయు

తరుగుకొనిపోవుఁ బ్రేమ సంతాపహేతు
వంచుఁ దనప్రేమబరువుఁ జూపించి పలుకు
నొక్కసమయూన మనకు వియోగమైనఁ
ప్రేమ యే మగునంచు వారింపఁబడును

గీ. శ్రీమనోనాథు లీలావిశేష మరసి
సీత యో స్వామి! యెందు నేర్చితని యడుగ
నేను నేర్చిన దేమున్నదే? సతాంగి
కౌశికుండుపదేష్టయుఁగాని దనును

క. ఒకకొంత భోగవేళకు

నికామకామమ్ము తగ్గు నిండుప్రకృతులం
డొక ముసరుకొనెడు పెనుకో
రికయు శమించుచు హృషీకత్పప్తి సహజమై

గీ. అంత జానకీరాముల కా భయమ్ము

సద్గుణిని పునశ్శాంతప్రచారవిషయ
నిభృతవిషయేంద్రియములుగాఁ బ్రభువులై వి
కుంతపరిపూర్ణ యోగమ్ము కొల్లగొనుచు

గీ. పూని వై దేహి! మైథిలీ! జానకీ! య

టంచు శ్రీరామమూర్తి నోరారఁ బిలుచు
నా పిలుపునవ్వడితరంగ లమ్మవారు
ప్రాణమూలమ్ములందున హత్తుకొనఁగ

గీ. సీత శ్రీరామచంద్రుని చిత్తపదము

రామచంద్రుఁడు జానకీప్రాణపదము
రామసర్పఫణామణి రమణి సీత
ధరణిజాజీవితాతపతరణి స్వామి

వ. ఇట్లు వైరాగ్యసంసారభావంబులు ప్రయాగక్షేత్రస్థగంగాయమునల
వలె సీమప్రసారరమ్యంబులై న శ్రీరామచంద్రుండు

హృహారము.

ఆనందాస్యుఁడు పరుషంజా నేమాట యనఁడు తోనాడున్
దానే ముందుగ నెవరైనన్ గానీ యితరుల పారువ్య
స్థానోక్తుల్ తలఁపఁ డొగిన్ దానై సర్వశరసువిద్యాపా
రీణుండయ్య నితరశస్త్రీవ్రాతంబు కృతికి నగ్గించున్
సానుక్రోశుఁడు మధురస్వాద్వాభాషి సకలవేదార్థా
హీనప్రాథుఁడు ధిమణాహేలాలోకహితసదాజీవుం
డేనోదూరుఁడు తరుణుం డీహదూరుఁ డితిహాశబ్దార్థ
జ్ఞానాస్థానము నిరతస్వాహాభర్తృచరణశీలుండున్

ప్రాణం బిచ్చినవగిదిం బల్కున్ దీనవటలబాధాత్త
 గ్లానివ్యాధుడు పృథుశిల్పజ్ఞానాధికమతి దేశానే
 హోనిష్టావుఁ డనలసుం డుర్వీరక్ష కొదిగి శ్రీరామున్
 నానాసద్గుణసమితుల్ నారాచీవినతము లేలించున్

భూత్రగామ మనమతిం బూనంబోడు పురుషసారజ్ఞం
 డేతామెత్తిన జల; నీరేతొబావి కృపకు; భూదేవ
 వ్రాతార్చకుడు నృపశాస్త్రప్రాధునిం బహులసేనాగ్ర
 స్థానాగ్నేయుడు పృతనామాట్ శ్రీగోపచణుడు వర్తించున్ ౨౯-౬.

ఖండాంతము

గీ. భాసిగంగాన్నపూర్ణాంబికాసమేత !

స్వామి ! విశ్వేశ్వరా ! యిద్ది సాకుమయ్య !
 చంద్రమాళిభూషశ్రోతృసత్యసుకవి
 కల్పనావధి కళ్యాణఖండమధువు

మ. అమరీకై శికపారిజాతకుసుమోహస్వాదు వీ బాలకాం

డము నీ భక్తుడు శోభనాద్రి దగు సంతానంబు జన్మాద్యపా
 యముఁ దప్పించుత! యెన్ని పుట్టువుల పెట్టెతిన్ శివా! యేమి కా
 మము? కోపం బదియేమి? యేమియగు నీ మాత్సర్య మో! ప్రభూ!

క. ఇది మెచ్చెదరో మెచ్చో?

యిదియును జదివెదరుఁ జదువ రేలా నాక
 య్యది? నాయెద మీతో రా
 చెద నద్దానికి ఫలంబుఁ జెందించు శివా !

ఉ. హాళిఁ జరించుఁ గావ్యరచనాత్తయశఃకృతనాకసౌఖ్యవాం

ఛాలులితంపుటాత్మయే పొనంగదు నా దెసఁ బొందుఁగాక ము
 క్త్యాలభరాధినాయకుఁ డదంతయు; నా తపమెల్లఁ బండి యు
 ద్దేవజనూరుజ్ఞావితతి విచ్చెడునట్లు లచుగ్రహింపవే !

పంచామరము.

అపారసత్కృపాపయోధి ! యాత్మవస్తుసారథీ !
 యుపాసనాసమస్తసత్పథోపజీవనాకృతీ !
 తవద్విషచ్ఛటాశిరోధి ! తప్తలొక సేవధీ !
 కృపాప్రణీతభక్తపాపకీలికానిరాకృతీ !

శిఖరిణి.

ధృతాంభఃపూతాకృత్యమరతటినితీరసుగృహీ !
 నితాంతవ్యావల్గన్నిజభజనకృన్నిత్యవిరహీ !
 కృతాంతప్రౌఢాజ్ఞానిరసనకళాకేళిజటిలా !
 శ్రుతిప్రామాణ్యాత్ప్రకటతరతేజోచ్ఛవటలా !

ఓం తత్సత్.

